

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Diana Jurgelevičiūtė

**ISTORINĖS ANALOGIJOS
UŽSIENIO POLITIKOS FORMAVIMO IR ĮGYVENDINIMO PROCESSE:
ŠALTOJO KARO ISTORINĖS ANALOGIJOS ATVEJIS**

Daktaro disertacija

Socialiniai mokslai, politikos mokslai (02 S)

Vilnius, 2011

Disertacija rengta 2006–2011 metais Vilniaus universitete.

Mokslinis vadovas:

dr. Nortautas Statkus (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, politikos mokslai – 02 S)

TURINYS

IVADAS	6
<i>Tyrimo problema</i>	6
<i>Tyrimo tikslas ir uždaviniai</i>	10
<i>Tyrimo metodas</i>	13
<i>Ginamieji teiginiai</i>	15
<i>Tyrimo naujumas ir reikšmė</i>	16
<i>Tyrimo struktūra</i>	18
I. KONVENCINIAI POŽIŪRIAI Į ISTORINES ANALOGIJAS	19
1. ISTORINĖS ANALOGIJOS: PAGRINDINĖS SĄVOKOS IR TYRIMO OBJEKTAS	19
2. POŽIŪRIŲ Į ISTORINES ANALOGIJAS TIPAI	24
2.1. ISTORINIŲ ANALOGIJŲ INSTRUMENTINĖ FUNKCIJA	25
2.2. ISTORINIŲ ANALOGIJŲ KOGNITYVI FUNKCIJA	26
2.3. ISTORINIŲ ANALOGIJŲ KOGNITYVI-INSTRUMENTINĖ FUNKCIJA	30
2.4. ISTORINIŲ ANALOGIJŲ KONSTITUTYVI FUNKCIJA	32
3. ISTORINIŲ ANALOGIJŲ TYRIMŲ RIBOS	34
3.1. ISTORINIŲ ANALOGIJŲ NAUDOJIMO PRAKTIKOS	35
3.2. ISTORIJS IR ISTORIJS ANALIZĖS SAMPRATA	37
3.3. KALBOS IR KALBOS ANALIZĖS SAMPRATA	41
II. ISTORINIŲ ANALOGIJŲ ANALIZĖS PRIELAIIDOS IR MODELIS	49
4. TAISYKLIŲ KONSTRUKTYVIZMAS	49
5. ISTORINIŲ ANALOGIJŲ VAIDMUO UŽSIENIO POLITIKOS FORMAVIMO PROCESSE	54
5.1. ISTORIJS IR ISTORIJS ANALIZĖS SAMPRATA	55
5.2. KALBOS IR KALBOS ANALIZĖS SAMPRATA	58
5.3. ISTORINIŲ ANALOGIJŲ NAUDOJIMO PRAKTIKOS	63
6. ISTORINIŲ ANALOGIJŲ VAIDMUO UŽSIENIO POLITIKOS VYKDYMO PROCESSE	67
7. ISTORINIŲ ANALOGIJŲ TYRIMO METODOLOGIJA	73
III. ŠALTOJO KARO ISTORINĖ ANALOGIJA JAV IR RUSIJOS UŽSIENIO POLITIKOJE	91
8. POŽIŪRIAI Į (NAUJO) ŠALTOJO KARO GALIMYBĘ TARP JAV IR RUSIJOS	91
9. ŠALTOJO KARO ISTORINĖS ANALOGIJOS TYRIMO PRISTATYMAS	94
10. KONTEKSTO NUSTATYMAS: ŠALTOJO KARO IR DABARTINĖ SOCIALINĖS TVARKOS	99
10.1. ŠALTOJO KARO SOCIALINĖS TVARKOS TAISYKLĖS	100
10.1.1. JAV POŽIŪRIS Į ŠALTĄJĮ KARĄ	100
10.1.2. RUSIJOS POŽIŪRIS Į ŠALTĄJĮ KARĄ	103
10.2. DABARTINĖS SOCIALINĖS TVARKOS TAISYKLĖS	106
10.2.1. JAV POŽIŪRIS Į ŠIUOLAIKINĘ TARPTAUTINĘ SISTEMĄ	107
10.2.2. RUSIJOS POŽIŪRIS Į ŠIUOLAIKINĘ TARPTAUTINĘ SISTEMĄ	110
11. JAV IR RUSIJOS UŽSIENIO POLITIKOS PROBLEMOS 2007–2008 M.	118
11.1. JAV PRIEŠRAKETINĖS GYNYBOS SISTEMOS PLANAI	120
11.1.1. KALBĖJIMO AKTŲ ANALIZĖ	121

11.1.2. PRAGMATINĖ ANALIZĖ.....	140
11.2. RUSIJOS IR GRUZIJOS KARINĖ KONFRONTACIJA	146
11.2.1. KALBĖJIMO AKTŲ ANALIZĖ.....	147
11.2.2. PRAGMATINĖ ANALIZĖ.....	161
11.3. TYRIMO REZULTATŲ APIBENDRINIMAS	164
IŠVADOS	173
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	179

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Konvencinių požiūrių aiškinimų ribas lemiantys šaltiniai	35
2 lentelė. Požiūriai į istoriją ir jos tyrimo galimybes	37
3 lentelė. Požiūriai į užsienio politikos veikėjų naudojamas istorines analogijas	46
4 lentelė. Ontologinės Tarptautinių santykių teorijų pozicijos	60
5 lentelė. Praeities ir dabarties taisyklių sąveikos tipai	68
6 lentelė. Kalbėjimo aktų ir taisyklių analizės modelis	73
7 lentelė. Kalbėjimo aktų pagrįstumo teiginiai	80
8 lentelė. Istorinių analogijų analizės modelis	81
9 lentelė. Istorinių analogijų analizės modelis	100
10 lentelė. JAV požiūris į Šaltojo karo socialinę tvarką	101
11 lentelė. Rusijos požiūris į Šaltojo karo socialinę tvarką	104
12 lentelė. JAV požiūris į šiuolaikinės tarptautinės sistemos socialinę tvarką	108
13 lentelė. Rusijos požiūris į šiuolaikinės tarptautinės sistemos socialinę tvarką	111
14 lentelė. JAV ir Rusijos požiūriai į Šaltąjį karą ir šiuolaikinę tarptautinę sistemą	116
15 lentelė. Kalbėjimo aktų ir pragmatinė analizė: JAV pozicija PRG sistemos klausimu	123
16 lentelė. Kalbėjimo aktų ir pragmatinė analizė: Rusijos pozicija PRG sistemos klausimu	126
17 lentelė. Kalbėjimo aktų ir pragmatinė analizė: JAV pozicija Rusijos ir Gruzijos karinio konflikto klausimu	149
18 lentelė. Kalbėjimo aktų ir pragmatinė analizė: Rusijos pozicija karinio konflikto su Gruzija klausimu	152

IVADAS

Tyrimo problema

JAV ir Rusijos aukščiausio lygio valstybės pareigūnai 2007–2008 m. viešuose pasisakymuose apibūdindami dvišalius santykius ėmė itin dažnai daryti nuorodas į Šaltąjį karą¹ – XX a. antroje pusėje vykusį konfliktą tarp JAV ir Sovietų Sąjungos. Tokie palyginimai išpopuliarėjo diskusijose dėl JAV planų dislokuoti priešraketinės gynybos sistemą Rytų Europoje bei po Rusijos ir Gruzijos karinės konfrontacijos.² Kalbėta apie savotišką Šaltojo karo atsinaujinimą arba kaip tik neigta galimybė ieškoti JAV ir Rusijos santykių panašumo su JAV ir Sovietų Sąjungos santykiais Šaltojo karo metu. Politikų nuorodos į Šaltąjį karą buvo itin detalios – nurodyti Šaltojo karo bruožai, apibūdinti veikėjai ir jų veiksmai bei aiškinti Šaltojo karo metu vykę procesai. Visa tai – lyginta su JAV ir Rusijos santykiais.

Dalis tokių nuorodų į praeities įvykius ir veikėjus būna kartą kitą politikų išsakyti pavyzdžiai. Kitos, mokslinėje literatūroje dažniausiai vadinamos istorinėmis analogijomis, sistemingai kartojamos politikų, jiems kalbant apie skirtingų dabarties ir praeities procesų panašumą arba samprotaujant, jog esant praeities ir dabarties procesų panašumui vienais požymiais, jie panašūs ir kitais požymiais. Taigi įvado pradžioje paminėtas JAV ir Rusijos politikų nuorodas į Šaltąjį karą galima būtų laikyti istorinėmis analogijomis. Teorinis klausimas, ką

¹ Didžioji raidė (Šaltasis karas) bus rašoma kalbant apie tarp JAV ir Sovietų Sąjungos XX a. antroje pusėje vykusią konfrontaciją. Mažoji raidė (šaltasis karas) – visais kitais atvejais.

² Pavyzdžiui, Condoleezza Rice, „Press Roundtable“. Moscow, Russia, May 15, 2007. <<http://moscow.usembassy.gov/transcript-51.html>> [Žiūrėta 2010 12 11]. George W. Bush, „Discussion on Situation in Georgia“. Washington, DC, August 15, 2008. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/08/20080815.html>> [Žiūrėta 2010 12 11]. Владимир Путин, „Интервью журналу TIME“. 19 декабря 2007 г. <http://archive.kremlin.ru/appears/2007/12/19/1607_type63379_154772.shtml> [Žiūrėta 2010 12 04]. Дмитрий Медведев, „Выступление на встрече с представителями политических, парламентских и общественных кругов Германии“. Берлин, 5 июня 2008 г. <<http://kremlin.ru/transcripts/320>> [Žiūrėta 2010 12 05].

reiškia politikų naudojamos istorinės analogijos ir kaip jas analizuoti, mokslinėje literatūroje jau buvo keltas ir atsakymų galima rasti bent kelis. Vieni mato instrumentinę istorinių analogijų funkciją ir teigia, jog istorinėmis analogijomis užsienio politikos sprendimų priėmėjai pasinaudoja tam, kad politiniams oponentams ar visuomenei galėtų pagrįsti savo jau priimtus sprendimus ir gautų jiems pritarimą.³ Antro požiūrio atstovai mato kognityvią istorinių analogijų funkciją. Jie mano, kad istorinėmis analogijomis politikai pasinaudoja bandydami suprasti procesus tarptautinėje arenoje ir ieškodami atsakymų, kokią užsienio politiką reikėtų vykdyti norint įgyvendinti nacionalinius interesus.⁴ Trečią požiūrį galima pavadinti integruotu – jo atstovai aiškina, kad istorinės analogijos politikams padeda tiek priimti sprendimus, tiek ir juos pateisinti.⁵ Galiausiai egzistuoja požiūris, kad istorinės analogijos politikams visų pirma padeda apsibrėžti užsienio politikos kontekstą, nacionalinę tapatybę ir interesus, o tik po to pasufleruoja kaip tuos interesus įgyvendinti.⁶ Išvardinti požiūriai šiame darbe apibendrintai bus vadinami konvenciniais.

³ Arthur M. Schlesinger, Jr. Review of *Lessons of the Past: The Use and Misuse of History in American Foreign Policy*, by Ernest R. May. *The Journal of American History*, Vol. 61, No. 2, 1974, 443–444. Andrew J. Taylor ir John T. Rourke, „Historical Analogies in the Congressional Foreign Policy Process“. *Journal of Politics*, Vol. 57, 1995, 460–468.

⁴ Ernest R. May, *Lessons of the Past: The Use and Misuse of History in American Foreign Policy*. New York: Oxford University Press, 1973. Robert Jervis, *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton University Press, 1976. Michael Fry, „Introduction“. Kn. Michael G. Fry, *History, the White House and the Kremlin*. London & New York: Pinter Publishers, 1991, 1–19. Richard E. Neustadt ir Ernest R. May, *Thinking in Time: The Uses of History for Decision Makers*. Free Press, 1996. David P. Houghton, „The Role of Analogical Reasoning in Novel Foreign-Policy Situations“. *British Journal of Political Science*, Vol. 26, 1996, 523–552. Marijke Breuning, „The Role of Analogies and Abstract Reasoning in Decision-Making: Evidence from the Debate Over Truman’s Proposal for Development Assistance“. *International Studies Quarterly*, Vol. 47, 2003, 229–245.

⁵ Yaacov Y. I. Vertzberger, *The World in Their Minds. Information Processing, Cognition, and Perception in Foreign Policy Decisionmaking*. Stanford: Stanford University Press, 1990. Yuen Foong Khong, *Analogies at War*. Princeton University Press, 1992. Jeffrey Record, *Making War, Thinking History. Munich, Vietnam, and Presidential Uses of Force from Korea to Kosovo*. Annapolis, Maryland: Naval Institute Press, 2002, 3. Annika Brändström, Fredrik Bynander ir Paul ‘t Hart, „Governing by Looking Back: Historical Analogies and Crisis Management“. *Public Administration*, Vol. 82, No. 1, 2004, 191–210. Jens Meierhenrich, „Analogies At War“. *Journal of Conflict and Security Law*, Vol. 11, No. 1, 2006, 1–40.

⁶ Karin M. Fierke, „Multiple Identities, Interfacing Games: The Social Construction of Western Action in Bosnia“. *European Journal of International Relations*. Vol. 2, No. 4, 1996, 467–497. Karin M. Fierke, „The Liberation of Kosovo: Emotion and the Ritual Re-enactment of War“. *Focaal: European Journal of Anthropology*, Vol. 39, 2002, 93–116. Karin M. Fierke, „Links Across The Abyss: Language And Logic In

Disertacijoje teigiama, kad čia trumpai pristatyti konvenciniai požiūriai į istorines analogijas, dėl savo prielaidų apie istorinių analogijų naudojimo praktikas, istorijos ir kalbos analizę, pernelyg siaurai aiškina istorinių analogijų vaidmenį užsienio politikos procese bei siūlo ribotas istorinių analogijų tyrimo galimybes. Išskirti galima keturis konvencinių požiūrių į istorines analogijas ignoruojamus aspektus.

Pirma, konvenciniai požiūriai neturi teorinio paaiškinimo, ką reiškia tie atvejai, kai politikai istorines analogijas naudoja skirtumams tarp dabarties ir praeities procesų parodyti. Konvenciniai požiūriai domisi tais atvejais, kai politikai istorines analogijas naudoja aiškindami panašumus tarp dabarties ir praeities situacijų. Todėl lieka neįvertinti tie istorinių analogijų naudojimo atvejai, kai politikai praeities procesui priskiriamus bruožus laiko neaktualiais dabartinėje situacijoje. Pavyzdžiui, įvado pradžioje minėtą Šaltojo karo istorinę analogiją JAV ir Rusijos politikai kaip tik ir naudojo tiek kalbėdami apie Šaltojo karo ir esamų JAV ir Rusijos santykių panašumus, tiek ir jų skirtumus.

Antra, dalis konvencinių požiūrių ne itin domisi konkrečiomis istorinių analogijų naudojimo pasekmėmis. Instrumentiniam požiūriui apskritai neįdomios istorinių analogijų naudojimo pasekmės, nes jų tyrimas esą neleidžia paaiškinti užsienio politikos. Kognityviajam požiūriui į istorines analogijas būdingas klausimas, ar politikai teisingai naudoja istorines analogijas, nustumia į šalį kitą klausimą – kokias pasekmes užsienio politikos procese sukelia istorinės analogijos, nepaisant to, teisingai ar neteisingai jas naudoja politikai. Pavyzdžiui, keliant klausimą, ar politikai teisingai naudojo Šaltojo karo istorinę analogiją (ar teisingai aiškino Šaltąjį karą, ar Šaltojo karo analogija tinkama JAV ir Rusijos santykių apibūdinimui) būtų nukreiptas dėmesys nuo to, kokias vis dėl to pasekmes sukėlė politikų naudojama istorinė analogija. Kaip pastebi patys

International Relations“. *International Studies Quarterly*, Vol. 46, No. 3, 2002, 331–354. Christopher Hemmer, *Which Lessons Matter? American Foreign Policy Decision Making in the Middle East, 1979–1987*. State University of New York Press, 2000. Anne L. Clunan, *The Social Construction of Russia's Resurgence. Aspirations, Identity, and Security Interests*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2009.

konvencinių požiūrių atstovai, politikai naudoja istorines analogijas nepriklausomai nuo to, ar jie moka jomis naudotis ir, ar apskritai įmanoma pasimokyti iš istorijos. Todėl galima daryti išvadą, kad norint suprasti užsienio politikos procesą reikia išsiaiškinti, kaip užsienio politikos veikėjai naudojami istorinėmis analogijomis.

Trečia, dalis konvencinių požiūrių neatsako į klausimą, kaip, naudodami istorines analogijas, užsienio politikos veikėjai konstruoja socialinę tikrovę.⁷ Autoriai, istorinėms analogijoms priskiriantys instrumentinę funkciją, užsienio politiką aiškina analizuodami galios ar ekonominius veiksnius, saugumo interesus, vertybines nuostatas ir pan. Kognityvusis ir integruotas požiūriai istorinių analogijų, taigi ir kalbos, vaidmenį laiko svarbiu, nes kalbos analizė leidžia nustatyti priežastinius ryšius tarp to, ką politikai sako ir to, kokius sprendimus jie priima. Kalbos kaip nesvarbios arba kaip aprašančios tikrovę traktavimas neleidžia įvertinti konstitutyvios istorinių analogijų funkcijos: kaip istorinės analogijos konstruoja praeitį – tai, kas ir kaip apie ją prisimenama, bei dabartį, kurioje veikia užsienio politikos veikėjai. Pavyzdžiui, žiūrint į Šaltojo karo istorinę analogiją kaip aprašančią tikrovę (praeities ar dabarties įvykius) ir tuos aprašymus vertinant pagal teisingumo kriterijus, nebūtų įvertintas Šaltojo karo istorinės analogijos konstitutyvus vaidmuo apibrėžiant praeities ir dabarties procesų reikšmes. Ši pastaba negalioja tik konstitutyviajam požiūriui į istorines analogijas.

Ketvirta, nė vienas iš konvencinių požiūrių neparodo, kaip, remiantis istorinėmis analogijomis ir kitų veikėjų reakcija į jas, įtvirtinamos esamos arba kuriamos naujos tarptautinės arenos veikėjų sąveikos praktikos (tai, ką jie daro) ir sąveikos normos (tai, ką jie gali daryti). Konvenciniai požiūriai į istorinių

⁷ Nicholasas Onufas sąvokas konstruoti (angl. *construct*) ir konstituoti (angl. *constitute*) vartojo kaip tapachias – Nicholas Onuf, *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*. Columbia: University of South Carolina Press, 1989, 1. Disertacijoje, kalbant apie veiksmą, kaip patogesnė buvo pasirinkta sąvoka *konstruoti*, nors sąvoka *konstituoti* taip pat vartojama vertimuose į lietuvių kalbą, pavyzdžiui, žr. Paul Ricoeur, *Interpretacijos teorija: diskursas ir reikšmės perteklius*. Vilnius: Baltos lankos, 2000; Alexander Wendt, *Tarptautinės politikos socialinė teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2005. Kalbant apie istorinių analogijų funkcijas bus vartojama sąvoka *konstitutyvi*.

analogijų naudojimą yra linkę žiūrėti kaip į individualų procesą. Jie aiškina, kokią požiūrį į užsienio politikos problemas pateikia istorinę analogiją naudojančios užsienio politikos veikėjos ir kaip remdamiesi šiuo požiūriu vykdo užsienio politiką. Konvenciniai požiūriai nesiaiškina istorinę analogiją naudojančių veikėjų ir veikėjų, kurių atžvilgiu taikoma istorinė analogija, sąveikos ir jos ilgalaikių pasekmių veikėjų santykiams. Pavyzdžiui, žiūrint atskirai į tai, kaip Šaltojo karo istorinę analogiją naudoja JAV ir kaip – Rusijos politikai, nebūtų paaiškinta, kaip tarpusavyje susiję JAV ir Rusijos sprendimai, besiremiantys Šaltojo karo istorine analogija, įtvirtina arba keičia naujomis jų sąveikos praktikas ir sąveikos normas.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai

Disertacijoje keliamas toks **tyrimo klausimas**: kaip galima paaiškinti valstybės užsienio politiką analizuojant užsienio politikos veikėjų viešuose pasisakymuose naudojamas istorines analogijas ir su jomis susijusį užsienio politikos procesą?

Istorinės analogijos suprantamos kaip dabarties situacijos palyginimas su praeities įvykiais. *Vieši pasisakymai* apima užsienio politikos veikėjų žodinius ar raštiškus pasisakymus, prieinamus viešojoje erdvėje tuo metu kai jie buvo išsakyti. Kalbant apie užsienio politikos procesą, išskiriami du jo etapai: *užsienio politikos formavimo* ir *užsienio politikos vykdymo*. Užsienio politikos etapai išskiriami siekiant parodyti istorinių analogijų vaidmenį formuojant konkrečios valstybės užsienio politiką ir istorinių analogijų vaidmenį konstruojant užsienio politikos konteksto taisykles. *Užsienio politikos veikėjais* laikomi užsienio politikos sprendimų priėmėjai ir sprendimus vykdančios pareigūnų. Kalbant apie valstybes ir nevalstybinius darinius vartojama *tarptautinės arenos veikėjo* sąvoka. Nors šis tyrimas yra skirtas užsienio politikos analizei, darbe formuluojamas istorinių analogijų analizės modelis galėtų būti pritaikytas ir vidaus politikos analizei.

Tyrimo tikslas – sukonstruoti istorinių analogijų analizės modelį, kuris leistų paaiškinti argumentavimo, besiremiančio istorinėmis analogijomis, vaidmenį užsienio politikos procese. Tyrime formuluojamas konvenciniams požiūriams į istorines analogijas alternatyvus istorinių analogijų analizės modelis, apimantis taisyklių konstruktyvizmo ir kalbėjimo akto teorijos prielaidas bei dialoginės analizės metodą.⁸ Taisyklių konstruktyvizmas nuo kitų konstruktyvizmo tipų skiriasi dėmesiu kalbos analizei ir taisyklėms. Remdamasis kalbėjimo akto teorija jis į kalbą žiūri kaip į tam tikrą veiksmą, o užsienio politikos kontekstą mato kaip sudarytą iš taisyklių, apribojančių ir įgalinančių veikėjų elgesį. Šiame tyrime taisyklių konstruktyvizmo prielaidos leidžia atsakyti į teorinį klausimą, kaip istorinės analogijos prisideda prie tarptautinės arenos veikėjų sąveikos praktikų ir sąveikos normų, arba kitaip – taisyklių, konstravimo. Dialoginės analizės metodas leidžia empiriškai nustatyti istorinių analogijų vaidmenį konstruojant taisykles.

Siekiant paaiškinti istorinių analogijų vaidmenį užsienio politikos procese svarbūs **trys uždaviniai**. *Pirma*, reikia parodyti, kokį vaidmenį istorinės analogijos atlieka užsienio politikos formavime. Argumentavimas, besiremiantis istorija, susijęs su praeities interpretavimu (kas vyko praeityje) ir kalbėjimu (praeities ir dabarties palyginimu). Taigi remiantis taisyklių konstruktyvizmo prielaidomis reikia apsibrėžti istorijos sampratą bei istorijos analizės principus,

⁸ Esama įvairių šiame tyrime vartojamos sąvokos „kalbėjimo aktas“ (angl. *speech act*) vertimų į lietuvių kalbą. Pavyzdžiui, tarptautinių santykių tyrimuose vartojama sąvoka „**kalbos aktas**“: Wendt, *Tarptautinės politikos socialinė teorija*; Gražina Miniotaitė, „Tapatybės paieškos šiuolaikinėje Lietuvos užsienio politikoje: tarp Šiaurės ir Rytų dimensijų“. *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2004*. Lietuvos karo akademija, 2005, 83–98; Gražina Miniotaitė, „Europos normatyvinė galia“ ir Lietuvos užsienio politika“. *Politologija*, 2006/3 (43), 3–19; Dovilė Jakniūnaitė ir Evaldas Nekrašas, „Kaip tirti tarptautinius santykius konstruktyvistškai: filosofinių prielaidų ir teorinių nuostatų analizė“. *Politologija*, 2010/3 (59), 29–58. Tačiau *speech act* verčiant kaip kalbos aktą išnyksta *speech* skirtumas nuo *language*. Sąvoką „**kalbėjimo aktas**“ vartojo – Izolda Genienė, „Kalbėjimo aktų teorija ir poetika“. *Žmogus ir žodis*, 2005, T. 7, Nr. 1, 9–12. Ricoeur, *Interpretacijos teorija*. „**Šnekos aktas**“ – Eglė Gudavičienė, „Direktyvai kaip ilokucinių aktų rūšis“. *Lituanistica*, T. 67, Nr. 3, 2006, 60–68; Viktorija Makarova, *Argumentavimo technika šiuolaikiniame rusų ir lietuvių politiniame diskurse (remiantis metiniais 2000–2007 m. prezidentų kreipimais)*. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2009. Ingrida Balčiūnienė, *Pokalbio struktūros analizė kalbos įsisavinimo požiūriu*. Daktaro disertacija, VDU, Lietuvių kalbos institutas, 2009. „**Kalbinis aktas**“ – Albinas Plėšnys, *Analitinės krypties filosofija*. VU leidykla, 2010.

kalbos sampratą bei kalbos analizės principus ir pačią istorinės analogijos sąvoką. *Antra*, reikia parodyti, kokią vaidmenį istorinės analogijos atlieka užsienio politikos vykdymo procese. Šį vaidmenį galima atskleisti parodžius, kaip sąveikos tarp veikėjų metu įtvirtinamos arba keičiamos naujomis veikėjų santykius apibrėžiančios užsienio politikos konteksto taisyklės. *Trečias* uždavinys yra metodologinis – reikia parodyti, kaip remiantis pirmame ir antrame uždavinyje suformuluota istorinių analogijų vaidmens užsienio politikos procese koncepcija galima analizuoti užsienio politikos veikėjų išsakomas istorines analogijas ir remiantis jomis priimamus bei vykdomus užsienio politikos sprendimus. Tam suformuluojamas istorinių analogijų analizės modelis.

Siekiant parodyti, kaip vadovaujantis istorinių analogijų analizės modeliu galima tirti užsienio politikos procesą, modelis pritaikomas Šaltojo karo istorinės analogijos JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjų pasisakymuose analizei. JAV ir Rusijos santykius analizuojantys mokslininkai paskutiniu metu taip pat naudojo Šaltojo karo istorinę analogiją. Praėjus beveik dviem dešimtmečiams po Šaltojo karo pabaigos tarp jų kilo diskusijos, ar galimas (naujas) šaltasis karas tarp JAV ir Rusijos. Atsakymų buvo įvairių. Pavyzdžiui, Stephenas Sestanovichius, Jackas L. Snyderis ir Robertas Jervisas išsakė nuomonę, jog JAV ir Rusijos santykių įvardijimas šaltuoju karu neatitinka realios situacijos.⁹ Davidas Grondinas, Stephenas F. Cohenas ir Richardas Sakwa teigė, kad tai, kas vyksta šiuolaikinėje tarptautinėje sistemoje, yra ne naujas šaltasis karas, o ankstesnio Šaltojo karo tęsinys, nes JAV toliau vykdo Šaltojo karo laikų užsienio politiką.¹⁰ Markas

⁹ Columbia University, „The New Cold War? U.S.-Russian Relations after the Invasion of Georgia“. Arnold A. Saltzman Institute of War and Peace Studies panel discussion, September 23, 2008. <<http://www.columbia.edu/cu/siwps/images/usrus/usrussiapanel.html>> [2009 09 10].

¹⁰ David Grondin, „(Re)Writing the ‘National Security State’: How and Why Realists (Re)Built the(ir) Cold War“. Center for United States Studies Occasional Paper, n° 4, Montreal: Center for United States Studies of the Raoul-Dandurand Chair in Strategic and Diplomatic Studies, University of Quebec at Montreal, 2004. Stephen Cohen, „Did the Cold War Really End?“. Remarks delivered at the Cold War Conference at the Gorbachev Foundation in Moscow on March 1, 2006. <<http://www.h-net.org/~diplo/essays/>> [2009 09 10]. Richard Sakwa, „‘New Cold War’ or Twenty Years’ Crisis? Russia and International Politics“. *International Affairs*, Vol. 84, No. 2, 2008, 265. Stephen F. Cohen, *Soviet Fates and Lost Alternatives. From Stalinism to the New Cold War*. New York: Columbia University Press, 2009, 187.

MacKinnonas ir Edwardas Lucasas šaltojo karo sąvoką vartojo kaip metaforą pateikdami naują šaltojo karo tarp JAV ir Rusijos sampratą.¹¹ Tačiau apie Šaltąjį karą pirmiausia turbūt pradėjo kalbėti patys JAV ir Rusijos pareigūnai. Kaip minėta įvado pradžioje, jų nuorodos į Šaltąjį karą buvo dažnos ir detalios, todėl jas galima analizuoti kaip istorines analogijas. Remiantis disertacijoje suformuluotu istorinių analogijų analizės modeliu, JAV ir Rusijos santykius tyrusių mokslininkų keltą klausimą, ar egzistuoja (naujas) šaltasis karas tarp JAV ir Rusijos, galima būtų atsakyti nustačius, kaip pasiremdami Šaltojo karo istorine analogija JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjai apibūdino dvišalius santykius ir konstravo jų santykius apibrėžiančias taisykles.

Tyrimo metodas

Tyrimo formuluojamas istorinių analogijų analizės modelis, nustatantis gaires ir metodologiją, kaip analizuoti užsienio politikos veikėjų naudojamas istorines analogijas, norint paaiškinti užsienio politikos procesą. Aiškinant istorinių analogijų vaidmenį užsienio politikoje remiamasi postpozityvistų arba kritinių istoriografų prielaidomis apie istoriją¹² ir taisyklių konstruktyvizmo prielaidomis apie kalbą.¹³ Teigiama, kad istorines analogijas galima suprasti kaip

¹¹ Mark MacKinnon, *The New Cold War. Revolutions, Rigged Elections, and Pipeline Politics in Former Soviet Union*. New York: Carroll&Graf, 2007. Edwardas Lucas, *Naujas Šaltasis karas. Kremliaus keliama grėsmė Rusijai ir Vakarams*. Baltos lankos, 2008.

¹² Pozityvistų ir postpozityvistų požiūrius išskyrė – Jonathan B. Isacoff, „Pragmatism, History and International Relations“. Kn. Harry Bauer ir Elisabetta Brighi (sud.), *Pragmatism in International Relations*. London and New York: Routledge, 2009, 67–70. Taip pat Jonathan B. Isacoff, „On the Historical Imagination of International Relations: The Case for a ‚Deweyan Reconstruction‘“. *Millennium*, Vol. 31, No. 3, 2002, 608–612. „Traditinių istorikų“ ir „kritinių istoriografų“ požiūrius išskyrė – Nick Vaughan-Williams, „International Relations and the ‘Problem of History‘“. *Millennium*, Vol. 34, No. 1, 2005, 117.

¹³ Pozityvizmo ir konstruktyvizmo požiūrius į kalbą priešpastė K. M. Fierke – Fierke, „Links Across The Abyss“, 331–332. Kadangi postpozityvistinei tradicijai, taip pat konstruktyvistiniam požiūriui priskiriami autoriai laikosi kiek skirtingų kalbos ir kalbos analizės sampratų, kalbant apie šiame tyrime naudojamą kalbos analizės sampratą bus daroma nuoroda į taisyklių konstruktyvizmą. Apie konstruktyvistų skirtumus žr. Maja Zehfuss, „Constructivism in International Relations: Wendt, Onuf, and Kratochwil“. Kn. Karin M. Fierke ir Knud Erik Jorgensen, *Constructing International Relations: the Next Generation*. N.Y.: M.E.

kalbėjimo aktus, kurie gali kurti taisykles, o taip pat būti valdomi taisyklių. Atskleisti, kokios taisyklės ir kaip konstruojamos užsienio politikos veikėjams pasitelkus istorines analogijas, padeda interpretacinis metodas – dialoginė analizė.¹⁴ Atliekant dialoginę analizę į veikėjų sąveiką žiūrima kaip į dialogą, kurio metu komunikaciniu požiūriu racionalūs veikėjai vertina vienas kito teiginių pagrįstumą ir konstruoja taisykles.

Siekiant atskleisti, kaip remiantis darbe suformuluotu modeliu gali būti analizuojamos istorinės analogijos, modelis pritaikomas atvejo analizei – JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjų naudotos Šaltojo karo istorinės analogijos tyrimui. Siekiama nustatyti, kaip JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjai vertino dvišalius santykius ir, ar matė šaltojo karo atsinaujinimo galimybę. Tai bus nustatyta aiškinantis, kokias taisykles veikėjai konstravo remdamiesi Šaltojo karo istorine analogija. Šaltojo karo istorinės analogijos JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjų viešuose pasisakymuose analizės atskaitos tašku laikoma 2007 m. sausio 20 d. kai JAV oficialiai pateikė pasiūlymą Čekijai, vėliau ir Lenkijai, kurti priešraketinės gynybos (PRG) sistemą. Iki tol nuoroda į Šaltąjį karą tiek JAV, tiek Rusijos politikų pasisakymuose buvo kartas nuo karto išsakomas pavyzdys, bet ne sistemingai kartojamas palyginimas, todėl negali būti analizuojama kaip istorinė analogija. Analizuojamo laikotarpio galutine data pasirenkama 2008 m. pabaiga kai JAV ir Rusijos pareigūnų pasisakymuose Šaltojo karo istorinės analogijos naudojimas ženkliai sumažėjo. Analizuojami JAV ir Rusijos valstybės pareigūnų – prezidentų, vyriausybės ir parlamento narių, susijusių su užsienio politikos klausimų sprendimu, valstybės aukščiausio lygio atstovų užsienio valstybėse ir prie tarptautinių organizacijų – pasisakymai.

Sharpe, 2001, 54–75. Maja Zehfuss, *Constructivism in International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

¹⁴ Tarptautinių santykių problemų tyrimui šį metodą naudojo – Gavan Duffy, Brian K. Frederking ir Seth Tucker, „Language Games: Dialogical Analysis of INF Negotiations“. *International Studies Quarterly*, Vol. 42, Issue 2, 1998, 271–293; Brian Frederking, „Constructing Post-Cold War Collective Security“. *American Political Science Review*. Vol. 97, No. 3, 2003, 363–378; Gavan Duffy ir Brian Frederking, „Changing the Rules: A Speech Act Analysis of the End of the Cold War“. *International Studies Quarterly*, Vol. 53, No. 2, 2009, 325–347.

Tyrimui aktualiais pasisakymais laikomos šių pareigūnų kalbos, interviu, straipsniai ar komentarai spausdintuose ar internetiniuose leidiniuose, taip pat jų vardu išdėstyta nuomonė (pavyzdžiui, per spaudos atstovą ar raštu). Kadangi siekiama nustatyti tarptautinės arenos veikėjų sąveiką apibrėžiančias taisykles, analizuojamas tarptautinės arenos veikėjų dialogas, t. y. tik tie užsienio politikos veikėjų pasisakymai, kurie buvo išsakyti užsienio auditorijai (pavyzdžiui, pareigūnų pareiškimai vizitų užsienyje metu, interviu užsienio žurnalistams ir pan.) arba sulaukė atgarsio užsienio viešojoje erdvėje (politikų ar žiniasklaidos komentaruose).

Ginamieji teiginiai

1. *Istorinių analogijų vaidmuo užsienio politikos procese nustatomas vertinant istoriją, kaip intersubjektyvų sutarimą dėl to, kas laikoma istoriniais faktais, ir kalbą kaip aprašančią ir atliekančią veiksmus.* Šios prielaidos apie istoriją ir kalbą bei istorijos ir kalbos analizę leidžia nustatyti toliau minimas istorinių analogijų funkcijas.
2. *Istorinės analogijos užsienio politikos formavimo procese atlieka kognityvią ir konstitutyvią funkcijas.* Istorinių analogijų kognityvi funkcija reiškia, kad istorinės analogijos atskleidamos intersubjektyviai pripažintas taisykles užsienio politikos veikėjams padeda suprasti tikrovę – praeities procesus ir dabarties situaciją. Konstitutyvi funkcija reiškia, kad istorinės analogijos suteikia su konkrečiu praeities ar dabarties kontekstu susijusias reikšmes situacijai, kurioje veikėjai naudoja istorinę analogiją ir remdamiesi istorine analogija formuluoja užsienio politiką.
3. *Istorinės analogijos užsienio politikos vykdymo procese atlieka užsienio politikos taisyklių konstravimo funkciją.* Iš taisyklių sudarytas užsienio politikos kontekstas įgalina ir apriboja veikėjų veiksmus, jis konstruojamas

istorines analogijas naudojančių veikėjų ir veikėjų, kurių atžvilgiu taikomos istorinės analogijos, bendromis pastangomis.

4. *Užsienio politikos kontekstu, kuriame analizuojamu laikotarpiu buvo plėtojami dvišaliai santykiai, JAV ir Rusija laikė ne Šaltojo karo, o šiuolaikinės tarptautinės sistemos socialinę tvarką.* Taisyklės, siejamas su Šaltojo karo socialine tvarka, JAV ir Rusija atmetė kaip nepriimtinas dvišaliuose santykiuose. Abi šalys siekiamybe laikė Šaltojo karo socialinei tvarkai priešpastatytos šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklių įtvirtinimą tarpusavio santykiuose.
5. *Nesutarimai tarp JAV ir Rusijos buvo pagrįsti siekiu patikslinti ir suderinti požiūrius į šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklės – kokios taisyklės priskiriamos šiai socialinei tvarkai ir kaip jas interpretuoti.* Remdamiesi Šaltojo karo istorine analogija abiejų valstybių užsienio politikos veikėjai šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklės aiškino beveik vienodai. Tačiau sprendami konkrečias užsienio politikos problemas jie nesutarė, kaip interpretuoti kai kurias taisyklės ir ar tam tikri veiksmai atitinka šiuolaikinės tarptautinės sistemos socialinę tvarką.

Tyrimo naujumas ir reikšmė

Darbe parodoma, kaip kitaip nei siūlo konvenciniai požiūriai galima žiūrėti į istorines analogijas užsienio politikos veikėjų pasisakymuose ir aiškinti istorinių analogijų vaidmenį užsienio politikos procese. Darbe pristatomas požiūris nuo konvencinių istorinių analogijų tyrimų skiriasi teorine ir metodologine prieiga. *Pirma*, šiame darbe aiškinant istorinės analogijos sampratą išskiriami ne tik tie atvejai, kai užsienio politikos veikėjai remiasi istorija nurodydami panašumus su dabartimi, bet ir skirtumus. Tokiu būdu atskleidžiama, kokį vaidmenį skirtingos istorinių analogijų naudojimo praktikos suvaidina užsienio politikos procese.

Antra, parodoma kaip tarptautinės arenos veikėjai, naudodami istorines analogijas, ir veikėjai, kurių atžvilgiu taikomos istorinės analogijos bendrai įtvirtina arba keičia naujomis jų santykius apibrėžiančias užsienio politikos konteksto taisykles. T. y. įvertinamas istorinių analogijų poveikis nusistovėjusiems ir būsimiems tarptautinės arenos veikėjų santykiams.

Trečia, istorinių analogijų analizei pritaikomos taisyklių konstruktyvizmo prielaidos. Siejamas su konstruktyvistinio požiūrio pradininkais Tarptautiniuose santykiuose¹⁵ Nicholasu Onufu ir Friedrichu Kratochwilu, taisyklių konstruktyvizmas buvo nustumtas į šalį konstruktyvistų, epistemologiniais klausimais ieškančių dialogo su pozityvistinėmis Tarptautinių santykių teorijomis.¹⁶ Pastarieji konstruktyvistai yra kritikuojami dėl panašumo į racionalistinius požiūrius, nes nesidomi kalba kaip konstruojančia intersubjektyvias reikšmes. Istorinių analogijų tyrimas leidžia parodyti taisyklių konstruktyvizmo privalumus tiriant ir aiškinant užsienio politikos procesą. Remiantis taisyklių konstruktyvizmu įvertinamas kalbos vaidmuo, nes kalba yra svarbi veikėjams konstruojant socialinę tikrovę. Taip pat nustatomos ne tik veikėjų socialinės tikrovės interpretacijos ir jai suteikiamos reikšmės, bet ir veikėjų sąveikos socialinės pasekmės – taisyklės, apibrėžiančios veikėjų tarpusavio santykius.

Ketvirta, istorinių analogijų analizei pritaikomas interpretacinis metodas – dialoginė analizė. Nors lingvistinės tradicijos susiformavimas Tarptautinių santykių disciplinoje reiškia ne tik dėmesį kalbai, neretai neverbalinių veiksmų analizė lieka nustumta į šalį. Dialoginės analizės metodo taikymas istorinių analogijų analizei leidžia atlikti tiek verbalinių, tiek neverbalinių veiksmų tyrimą. Taip pat įvertinti veikėjų komunikaciją ir jos rezultatus, o ne tik istorinę analogiją

¹⁵ Tradiciškai, kalbant apie discipliną, bus rašoma didžioji raidė.

¹⁶ Lietuvos mokslininkų tyrimuose, atliekamuose remiantis konstruktyvizmo prielaidomis, taisyklių konstruktyvizmo požiūris taip pat nesusilaukė dėmesio – Dovilė Jakniūnaitė, „Constructivist tradition in Lithuanian International Relations Discipline?“ *Lithuanian Political Science Yearbook 2005*, Vilnius, 2006, 183–199. Jakniūnaitė ir Nekrašas, „Kaip tirti tarptautinius santykius konstruktyvistškai“.

naudojančio veikėjo požiūrį, kaip yra daroma konvenciniuose istorinių analogijų tyrimuose.

Penkta, šiame darbe atliekamu tyrimu prisidedama prie diskusijų apie naujo šaltojo karo galimybę tarp JAV ir Rusijos. Teigiama, kad norint atsakyti į klausimą, ar šiame tyrime analizuotu laikotarpiu tarp JAV ir Rusijos buvo galimas šaltojo karo atsinaujinimas, reikia išsiaiškinti, kokios taisyklės apibrėžė JAV ir Rusijos santykius. Tyrime analizuojami ne tik JAV ir Rusijos pareigūnų sprendimai, bet ir pasisakymai bei tai, kokias dvišalius santykius apibrėžiančias taisykles JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjai konstravo pasitelkę Šaltojo karo istorinę analogiją. Tarptautinių santykių mokslininkai, komentuodami naujo šaltojo karo galimybę tarp JAV ir Rusijos, užsienio politikos veikėjų pasisakymų ir tarptautinės arenos veikėjų elgesį apibrėžiančių taisyklių nebuvo įvertinę.

Tyrimo struktūra

Disertaciją sudaro trys dalys. Kadangi egzistuoja įvairūs politikos ir istorijos santykio aiškinimai, *pirmoje dalyje* apibrėžiamos pagrindinės sąvokos ir tyrimo objektas. Pateikiama tyrimų apie istorinių analogijų vaidmenį užsienio politikos procese ir istorinių analogijų analizės metodus apžvalga. Parodomas šių konvencinių požiūrių aiškinimų ribos. *Antroje dalyje* pristatomas taisyklių konstruktyvizmo požiūris ir remiantis juo formuluojamos istorinių analogijų tyrimo prielaidos, aiškinamas istorinių analogijų vaidmuo užsienio politikoje. Galiausiai konstruojamas istorinių analogijų analizės modelis ir pristatoma istorinių analogijų analizės metodologija. *Trečioje dalyje* istorinių analogijų analizės modelis pritaikomas atvejo analizei – JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjų vartotos Šaltojo karo istorinės analogijos analizei. Atsakoma į klausimą, kokias dvišalių santykių taisykles JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjai konstravo pasitelkę Šaltojo karo istorinę analogiją.

I. KONVENCINIAI POŽIŪRIAI Į ISTORINES ANALOGIJAS

Santykis tarp politikos ir istorijos gali būti aiškinamas įvairiai, todėl šioje dalyje visų *pirma* apsibrėžiamas tyrimų, analizuojančių istorines analogijas užsienio politikos veikėjų pasisakymuose, tyrimo objektas. *Antra*, pristatomi mokslinėje literatūroje egzistuojantys požiūriai į istorinių analogijų vaidmenį užsienio politikos procese bei istorinių analogijų analizės principus. Aiškinamasi, kaip Tarptautinių santykių disciplinoje žiūrima į istorines analogijas, nors dalis tyrimų, kurie bus pristatyti, gali būti priskirti tiek Tarptautinių santykių, tiek Istorijos ar Psichologijos disciplinoms.¹⁷ *Trečia*, parodomos konvencinių požiūrių į istorines analogijas ribos aiškinant užsienio politiką. Atsižvelgiant į tai antroje tyrimo dalyje bus suformuluotas naujas istorinių analogijų analizės modelis. Čia ir toliau, darant nuorodas į istorines analogijas ar istorinių analogijų analizę, kalbama apie užsienio politikos veikėjų naudojamas istorines analogijas, t. y. domimasi ne pačiu istorinių analogijų fenomenu, o kaip jas naudoja užsienio politikos veikėjai.

1. Istorinės analogijos: pagrindinės sąvokos ir tyrimo objektas

Kalbant apie užsienio politikos veikėjų naudojamus istorinius pavyzdžius dažniausiai vartojama *istorinės analogijos* sąvoka. Sąvoka *analogija* (gr. *analogia* – atitikimas) gali reikšti du dalykus: *pirma*, skirtingų daiktų, reiškinių, sąvokų panašumą; *antra*, samprotavimą, kuriame iš objektų panašumo vienais požymiais daroma išvada, kad tie objektai panašūs ir kitais požymiais.¹⁸ Taigi analogija visų

¹⁷ Apie pirmus istorikų požiūrius į istorijos vaidmenį užsienio politikos procese žr. Karl Georg Faber, „The Use of History in Political Debate“. *History and Theory*, Vol. 17, No. 4, Beiheft 17, 1978, 37–38.

¹⁸ Aldona Bendorienė, Virginija Bogušienė *et.al.* (sud.), *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma littera, 2003, 45. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas *analogijų* apibūdina kaip daiktų, dalykų, reiškinių atitikimą – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, 12. Merriam-Webster

pirma susijusi su *panašumų* tarp objektų ieškojimu, o ne tiesiog jų *palyginimu*. Sąvoką *palyginimas* galima laikyti platesne, apimančia išsamų *panašumų* ir *skirtumų* tarp lyginamų objektų įvertinimą. Apibrėžiant analogiją kaip samprotavimą (antras apibrėžimas) apskritai atmetama *skirtumų* galimybė ir daroma išvada, kad esant keletui panašių požymių, lyginami objektai panašūs ir visais kitais. Taigi istorinė analogija, visų *pirma*, gali būti suprantama kaip skirtingu laiku vykusių procesų ar egzistavusių asmenybių panašumas. *Antra*, kaip samprotavimas, kuriame iš skirtingu laiku vykusių procesų ar egzistavusių asmenybių panašumo vienais požymiais daroma išvada, kad jie panašūs ir kitais požymiais.

Sąvokų, tiesiogiai ar netiesiogiai susijusių su istorinėmis analogijomis, yra bent kelios. Mokslininkai, kalbantys apie *mokymąsi iš istorijos*, mano, kad užsienio politikos veikėjai nuolat kaupia patirtį.¹⁹ Kadangi užsienio politikos veikėjai istorinius pavyzdžius dažnai pasitelkia neteisingai ir iš praeities ne visada pasimoko, Yuen Foong Khongo nuomone tikslesnė nei *mokymosi iš istorijos* būtų *istorinių analogijų* sąvoka.²⁰

Kiek kitoks santykis tarp politikos ir istorijos nei istorinių analogijų ir mokymosi iš istorijos atveju apibūdinamas pasitelkus *istorijos politikos* ir *politikos istorijos* sąvokas. Sąvoka *istorijos politika* žymi kryptingą praeities suvokimo formavimą. Tai „kova dėl galios veikti istorinę atmintį ir tapatybę bei tos galios panaudojimas“.²¹ Naudojantis šia galia aktualizuojami pasirinkti praeities įvykiai, jų interpretacijos ir vertinimai, t. y., kas ir kaip turėtų būti prisimenama. *Politikos istorizavimas* suprantamas kaip istorinių argumentų

taip pat apibrėžia *analogiją* kaip daiktų tam tikrų bruožų panašumą ir samprotavimą – Merriam-Webster Dictionary. <<http://www.merriam-webster.com/dictionary/analogy>> [Žiūrėta 2010 09 22].

¹⁹ George Breslauer ir Philip Tetlock, *Learning in U.S. and Soviet Foreign Policy*. Boulder: Westview Press, 1991. Benjamin E. Goldsmith, *Imitation in International Relations Observational Learning, Analogies and Foreign Policy in Russia and Ukraine*. Palgrave Macmillan, 2005. Iš ankstesnių tyrimų – May, *Lessons of the Past*.

²⁰ Khong, *Analogies at War*, 6.

²¹ Zenonas Norkus, „Istorika ir istorijos kultūros studijos: Jorno Ruseno idėjų bruožai“. Kn. *Istorika. Istorikos darbų rinktinė*. Vilnius: Margi raštai, 2007, 23.

panaudojimas siekiant politinių tikslų.²² Istoriniai argumentai politiniame procese gali būti panaudoti bent dviem būdais. *Pirma*, laikydami dabartį nenutrūkstiančiu praeities tęsiniu veikėjai gali priminti praeities įvykius aiškindami savo esamą poziciją. Pavyzdžiui, viena valstybė negali bendradarbiauti su kita, kol pastaroji neatsiprašė pirmosios už praeityje sukeltą žalą. *Antra*, laikydami dabartį panašia į praeityje vykusį procesą užsienio politikos veikėjai gali naudoti istorinius argumentus, kad apibūdintų dabarties situaciją. Pastarasis istorinių argumentų naudojimo būdas atitinka istorinės analogijos sampratą. Nubrėžti aiškias ribas tarp *istorijos politikos* ir *politikos istorizavimo* yra sudėtinga, nes *politikos istorizavimas* taip pat gali prisidėti prie istorinės atminties formavimo – to, kas ir kaip prisimenama.

Kalbant apie istorines analogijas svarbus santykis tarp atminties (angl. *memory*) – to, kas „turima“, ir prisiminimo (angl. *remembering*) – tai, kas daroma. Todėl klausimas, kaip veikėjai pasinaudoja atmintimi sprendami einamosios politikos problemas, nėra pats svarbiausias atminties studijose.²³ Jamesas V. Wertschas kalba apie „funkcinį dualizmą“ ir dvi atminties funkcijas – pateikti informaciją apie praeitį arba pateikti „naudojamą praeitį“. Apie praeitį pateikiama informacija vertinama pagal tikslumo kriterijus. „Naudojama praeitis“ – tai informacija apie praeitį, kuria gali būti pasinaudota siekiant dažniausia su tapatybės įtvirtinimu susijusių tikslų.²⁴ Ši atminties funkcija yra susijusi ir su praeities perinterpretavimu, o jos tyrimas artimesnis istorijos politikos tyrimams.

²² Raimundas Lopata, „Istorijos politika ir politikos istorizavimas“. *Politologija*, 2008/4 (52), 89–90.

²³ Plačiau apie kolektyvinės atminties tyrinėjimus – James V. Wertsch, *Voices of Collective Remembering*. Cambridge University Press, 2002, 17, 19–20, 33. Istorinės atminties, kolektyvinės atminties, taip pat istorinių traumų temomis daugiau domėjosi postpozityvizmo prielaidomis besiremiantys tyrimai – Jeffery Olick ir Joyce Robbins, „Social Memory Studies: From „Collective Memory“ to the Historical Sociology of Mnemonic Practices“. *Annual Review of Sociology*, Vol. 24, 1998, 105–141. Apie ryšį tarp atminties politikos ir užsienio politikos – Gonzalo Porcel Quero, „Thus Spoke Franco: The Place of History in the Making of Foreign Policy“. Kn. Vendulka Kubáľková, *Foreign Policy in a Constructed World*. New York: M. E. Sharpe, Inc., 2001, 146–172; Duncan Bell (sud.), *Memory, Trauma, and World Politics: Reflections on the Relationship between Past and Present*. Palgrave Macmillan, 2006.

²⁴ Wertsch, *Voices of Collective Remembering*, 31–32.

Su istorinėmis analogijomis siejamos ir *metaforos*, tačiau istorinės analogijos ir metaforos žymi gana skirtingus dalykus.²⁵ Yaacovas Y. I. Vertzbergeris išskyrė tris istorijos naudojimo būdus: metaforą, analogiją ir ekstrapoliaciją.²⁶ Analogijos naudojimas reiškia informacijos perkėlimą iš vienos situacijos į kitą, siekiant suprasti pastarąją. Naudojant metaforą vienos situacijos bruožai pasitelkiami juos sugretinant su kitos, kuri yra panaši ir skirtinga vienu metu.²⁷ Metaforos ir analogijos atveju laikas nėra suprantamas kaip nenutrūkstantis procesas tarp praeities ir dabarties. Tuo tarpu istorija naudojantis ekstrapoliacijos būdu egzistuoja prielaida apie tęstinumą tarp praeities ir dabarties.²⁸ Pasak Ernesto R. May, užsienio politikos formuotojai gali ne tik suvokti problemas pasinaudodami istorinėmis analogijomis, bet ir matyti ateitį kaip nuoseklą to, kas įvyko praeityje, įvykių seką.²⁹ Taigi istorijos naudojimas ekstrapoliacijos būdu atitinka pirmąją iš anksčiau minėtų politikos istorizavimo sampratų – kai laikydami dabartį nenutrūkstančiu praeities tęsiniu veikėjai gali priminti praeities įvykius aiškindami savo dabartinę poziciją. Y. Vertzbergerio pateiktas metaforos apibūdinimas atitinka anksčiau minėtą analogijos apibrėžimą, nurodantį skirtingų daiktų, reiškinių ar sąvokų panašumą.

Skirtingi nuorodų į praeitį panaudojimo politiniame procese įvardijimai atspindi skirtingus tyrimo objektus. Šiame darbe nėra analizuojamos metaforos, nors Y. Vertzbergerio pateiktas metaforos apibūdinimas (situacijų, kurios yra ir panašios, ir skirtingos sugretinimas) panašus į disertacijoje pristatomą istorinių analogijų sampratą. Metaforos sąvoka neleidžia pabrėžti, jog pagrindinis šio tyrimo objektas – *istoriniai*, o ne kokie kiti palyginimai. Remiantis Y. Vertzbergerio klasifikacija, disertacijoje nėra analizuojama ekstrapoliacinė

²⁵ Markus Kornprobst, „Comparing Apples and Oranges? Leading and Misleading Uses of Historical Analogies“. *Millennium*, Vol. 36, No. 1, 2007, 30. Elliot Zashin ir Phillip C. Chapman, „The Uses of Metaphor and Analogy: Toward a Renewal of Political Language“. *The Journal of Politics*, Vol. 36, No. 2, 1974, 310–313.

²⁶ Vertzberger, *The World in Their Minds*, 308–309.

²⁷ Zashin ir Chapman, „The Uses of Metaphor and Analogy“, 311.

²⁸ Vertzberger, *The World in Their Minds*, 309.

²⁹ May, *Lessons of the Past*.

istorijos funkcija, taip pat politikos istorizavimas, kai jis susijęs su atvejais, kuomet tarptautinės arenos veikėjų nesutarimai egzistuoja dėl praeityje tarp jų kilusių ir vis dar neišspręstų problemų. Disertacijoje analizuojamas užsienio politikos veikėjų argumentavimas, besiremiantis istorinėmis analogijomis, nėra suprantamas kaip mokymasis iš istorijos. Mokymosi iš istorijos sąvoka nebuvo pasirinkta dėl jos netiesioginių prielaidų apie nuolatinį mokymosi procesą iš praeities ir patirties tęstinumą. Todėl į istorinių analogijų tyrimų apžvalgą įtraukiamos tik tos mokymosi iš istorijos sampratos, kurios leidžia atskleisti tyrėjų požiūrį į tai, ar politikai teisingai naudojami istorinėmis analogijomis.

Disertacijos tyrimo objektas artimesnis politikos istorizavimo, suprantamo kaip rėmimasis praeities įvykiais apibūdinant dabarties situaciją, nei istorijos politikos tyrimams, kadangi disertacijoje domimasi kaip praeitis gali veikti dabarties suvokimą, o ne dabartis – praeities suvokimą. Tai nereiškia, kad yra neigiamas istorinių analogijų vaidmuo istorijos politikoje. Istorinės analogijos nurodo, ką reikėtų prisiminti ir kaip prisiminti, tačiau detalesnė šio aspekto analizė yra istorijos politikos, bet ne istorinių analogijų tyrimo dalimi. Atminties studijų dėmesys tam, kokia istorinė atmintis įsitvirtina, kas ir kaip prisimenama taip pat tiesiogiai nepatenka į apsibrėžtus tyrimo rėmus. Nors ir domisi, kaip prisimenama praeitis, atminties studijos artimesnės istorijos politikos ir ekstrapoliacinės istorijos funkcijos tyrimams.

Taigi į kitame skyriuje pateikiamą istorinių analogijų tyrimų apžvalgą įtraukti autoriai, kurie domisi, kaip užsienio politikos veikėjų suvokimas apie praeitį gali paveikti veikėjų suvokimą apie dabarties procesus, t. y. istorinių analogijų, iš dalies – mokymosi iš istorijos ir politikos istorizavimo tyrimai.

2. Požiūrių į istorines analogijas tipai

Alanas Henriksonas išskyrė du požiūrius į istoriją.³⁰ Amerikietiška, kuriam būdingas pragmatiškas požiūris į istoriją: istorija galima pasinaudoti priimant politinius sprendimus. Ir europietiška požiūrį, pasak kurio istorija aprašo praeitį „tokią, kokia ji buvo“, nes istorija mažai ko moko, ji tiesiog yra. Remiantis šia tipologizacija galima teigti, kad susidomėjimas istorinėmis analogijomis būdingesnis amerikietiskai tradicijai.

Galimi du kalbėjimo apie istorines analogijas atvejai Tarptautinių santykių disciplinoje. Pirmu atveju istorines analogijas pasitelkia tarptautinius santykius analizuojantys mokslininkai. Istoriniais pavyzdžiais jie pagrindžia savo argumentus arba formuluojamą teoriją. Todėl aiškinant tarptautinės politikos įvykį ar formuluojant teoriją mokslininkui svarbu žinoti „tikrą“ („teisingą“) istorijos versiją.³¹ Antru atveju istorines analogijas naudoja politikai. Šiame darbe domimasi pastaraisiais istorinių analogijų naudojimo atvejais, dar konkrečiau – kaip istorines analogijas naudoja užsienio politikos veikėjai. Tyrimai apie užsienio politikos procese naudojamas istorines analogijas priklauso grupei tyrimų, analizuojančių užsienio politikos sprendimų priėmimo procesą, sprendimus priimančių veikėjų motyvus ir idėjų vaidmenį, pavyzdžiui, naudos ir žalos skaičiavimus, vertybines ir moralines dilemas.

Galima išskirti keletą požiūrių, aiškinančių, kodėl ir kaip politikai naudoja istorines analogijas. Čia pateikiama klasifikacija sudaryta skirtingus požiūrius sugrupavus pagal tai, kokį istorinių analogijų vaidmenį užsienio politikoje jie

³⁰ Alan Henrikson, „Conclusion“. Kn. Michael G. Fry, *History, the White House and the Kremlin*. London & New York: Pinter Publishers, 1991, 239–241.

³¹ Pavyzdžiui, Christopher Layne, „Security Studies and the Use of History: Neville Chamberlain's Grand Strategy Revisited“. *Security Studies*, Vol. 17, Issue 3, 2008, 397–437. Vidurio pozicijos, atmesdamas pozityvistų teiginį apie objektyviai teisingo istorijos aiškinimo egzistavimą ir kritikuodamas postpozityvistų nenorą naudotis istorinėmis analogijoms aiškinant tarptautinės politikos procesus, laikėsi Markusas Kornprobstas – Kornprobst, „Comparing Apples and Oranges?“, 29–49.

ižvelgia³²: instrumentinį, kognityvų, kognityvų-instrumentinį arba konstitutyvų. Toliau pristatomas kiekvienas iš šių požiūrių detaliau.

2.1. Istorinių analogijų instrumentinė funkcija

Mokslininkai, kalbantys apie instrumentinę funkciją mano, jog istorines analogijas užsienio politikos veikėjai naudoja norėdami pateisinti jau priimtus užsienio politikos sprendimus ir padaryti juos priimtinais viešajai nuomonei bei politiniams oponentams.³³ Istorija laikoma įvairių pavyzdžių šaltiniu, iš jo politikai pasirenka tinkamiausią pavyzdį pateisinti jau priimtą sprendimą.³⁴ Istorinės analogijos neatlieka jokio vaidmens užsienio politikos veikėjams ieškant sprendimų ir juos priimant, nes sprendimus nulemia kiti veiksniai kaip galios, ekonominiai, saugumo interesai, vertybinės nuostatos ir pan. Iš čia seka, kad istorinių analogijų analizė yra beprasmė, nes nepadeda paaiškinti, kodėl užsienio politikos veikėjai pasirinko konkretų užsienio politikos sprendimą. Atsižvelgiant į šio požiūrio prielaidas galima daryti išvadą, kad istorinių analogijų tyrimas gali būti įdomus tik besidomintiems politikų naudojamomis viešųjų ryšių technikomis.

Christopheris Hemmeris atkreipė dėmesį į tokį prieštaravimą instrumentiniame požiūryje: jei istoriniai pavyzdžiai nedaro įtakos tam, kokius sprendimus priima užsienio politikos veikėjai, kodėl jie turėtų daryti įtaką, pavyzdžiui, visuomenės požiūriui. Visuomenei, kurios pritarimas reikalingas sprendimų legitimumui užsitikrinti, taip pat turėtų būti svarbūs ekonominiai ar saugumo interesai.³⁵ Nors politikai gali pasitelkti istorinę analogiją tik tam, kad

³² Tokiu principu vadovavosi Y. F. Khongas, išskyręs instrumentinį ir kognityvų požiūrį į istorines analogijas – Khong, *Analogies at War*. Detalesnę klasifikaciją, kurioje vertinamos istorinių analogijų funkcijos ir išskiriami istorijos naudojimo tipai, pateikė K. G. Faberas. Tačiau, kaip pripažino pats autorius, realybėje šios klasifikacijos tipai glaudžiai persidengia – Faber, „The Use of History in Political Debate“.

³³ Taylor ir Rourke, „Historical Analogies“, 460–468. Apie instrumentinį požiūrį: Robert Jervis, „Political Decision Making: Recent Contributions“, *Political Psychology*, Vol. 2, No. 2, 1980, 93–94; Khong, *Analogies at War*, 8; Brändström, Bynander ir ‘t Hart, „Governing by Looking Back“, 191–210.

³⁴ Schlesinger, Review of *Lessons of the Past*, 444.

³⁵ Hemmer, *Which Lessons Matter?*, 8.

pabandytų gauti paramą savo sprendimui, negalima daryti išvados, pasak Ch. Hemmerio, kad analizuoti istorines analogijas yra beprasmiška. Tai reiškia tik tai, kad tam tikrais atvejais užsienio politikos veikėjui priimant sprendimą istorinė analogija yra nesvarbi.³⁶

Y. F. Khongas, tam, kad įsitikintų, ar istorinės analogijos nėra naudojamos vien instrumentiškai, siūlė analizuoti ne tik viešus politikų pasisakymus, bet ir neviešas diskusijas bei sprendimų priėmimo procesą. Tačiau George'as Breslaueris ir Philipas Tetlockas pastebėjo, kad ir neviešose diskusijose politikai gali pasinaudoti istorinėmis analogijomis instrumentiškai.³⁷

Taigi požiūris į istorines analogijas kaip atliekančias instrumentinę funkciją reiškia, kad jos nėra svarbios politikams formuluojant užsienio politiką, bet gali būti panaudotos siekiant pateisinti priimtus užsienio politikos sprendimus. Laikantis šio požiūrio manoma, kad istorinių analogijų analizė neleidžia paaiškinti užsienio politikos.

2.2. Istorinių analogijų kognityvi funkcija

Kalbėdami apie kognityvią argumentavimo, besiremiančio istoriniais pavyzdžiais, funkciją mokslininkai naudoja istorinės analogijos arba mokymosi iš istorijos sąvokas. Teigiama, kad politikai istorija pasinaudoja norėdami suprasti užsienio politikos problemas ir priimti sprendimus.³⁸ Toks politikų elgesys remiasi įsitikinimu, jog neįmanoma suprasti einamosios politikos iššūkių ir teisingai į juos reaguoti nežinant to, kas įvyko praeityje. Todėl istorijos išmanymas laikomas svarbiu vertinant dabartį arba ateitį. Vienas pirmųjų tokį požiūrį aprašė E. R. May,

³⁶ Ten pat, 159.

³⁷ Breslauer ir Tetlock, *Learning in U.S. and Soviet Foreign Policy*.

³⁸ May, *Lessons of the Past*. Jervis, *Perception and Misperception*, 217–287. Fry, „Introduction“, 1–19. Neustadt ir May, *Thinking in Time*. Houghton, „The Role of Analogical Reasoning“, 523–552. Breuning, „The Role of Analogies“, 229–245. Daugiau apie ankstesnius tyrimus žr. Alex Hybel, „Learning and Reasoning by Analogy“. Kn. Michael G. Fry, *History, the White House and the Kremlin*. London & New York: Pinter Publishers, 1991, 215–238.

gynęs tris teiginius: užsienio politikos veikėjams įtaką dažnai daro įsitikinimai apie tai, ko moko istorija; politikai pasiremia istorija dažnai neteisingai; politikai, jei tik norėtų, galėtų geriau pasinaudoti istorija.³⁹

Mokslininkai, laikantys, kad istorinės analogijos politikams padeda atrasti problemų sprendimus, remiasi R. Jerviso pastebėjimu, kad „praeities tarptautiniai įvykiai pateikia politikui rinkinį įvairių situacijų ir leidžia jam aptikti pavyzdžius ir priežastinius ryšius, kurie padėtų suprasti pasaulį“.⁴⁰ Kaip įrodinėjo R. Jervisas, žinios apie reikšmingus tarptautinės arenos praeities įvykius yra svarbios interpretuojant naują informaciją. Pats R. Jervisas rėmėsi ankstesniais tyrinėjimais, kaip sprendimų priėmėjai „apsibrėžia situaciją“ – politinio proceso problemas.⁴¹ Istorinių analogijų kognityvią funkciją matantys autoriai remiasi kognityvinės psichologijos išvalgomis ir laikosi prielaidos, kad dėl didelio informacijos kiekio, mažai laiko, skirto priimti sprendimą, sudėtingo, prieštaringo ir galinčio netikėtai pasikeisti politinio konteksto politikai turi ribotas galimybes išsamiai įvertinti situaciją. Todėl reaguodami į procesus, kurie reikalauja greito sprendimo, užsienio politikos veikėjai gali pasinaudoti „kognityviais sutrumpinimais“ (angl. *cognitive shortcuts*)⁴² arba kitaip – suvokimą palengvinančiomis schemomis (apibendrinimais, istorinėmis analogijomis ir pan.). Antra vertus, istorinių analogijų naudojimas gali būti aiškinamas ne tik kaip padedantis „užlopyti“ žmogaus mąstymo spragas, bet ir racionalus elgesys.⁴³ Laikoma, jog istorija pagrįstą argumentavimą politikai pasirenka nesąmoningai, o konkrečią istorinę analogiją – ją gerai įvertinę.⁴⁴ Todėl šio požiūrio atstovai mano, kad analizuodami politikų naudojamas istorines analogijas galės paaiškinti, kaip priimami užsienio politikos sprendimai.

³⁹ May, *Lessons of the Past*. Taip pat Neustadt ir May, *Thinking in Time*.

⁴⁰ Jervis, *Perception and Misperception*, 217.

⁴¹ Hemmer, *Which Lessons Matter?*, 158.

⁴² Breslauer ir Tetlock, *Learning in U.S. and Soviet Foreign Policy*, 3–4.

⁴³ Fry, „Introduction“, 10. Hybel, „*Learning and Reasoning by Analogy*“, 219–220.

⁴⁴ Vertzberger, *The World in Their Minds*, 311. Hemmer, *Which Lessons Matter?*, 25–26. Fry, „Introduction“, 1–2. Dwain Mefford, „The Power of Historical Analogies: Soviet Interventions in Eastern Europe and US interventions in Central America“. Kn. Michael G. Fry, *History, the White House and the Kremlin*. London & New York: Pinter Publishers, 1991, 191.

Istorinių analogijų kaip atliekančių kognityvią funkciją aiškinimas glaudžiai susijęs su mokymosi iš istorijos samprata.⁴⁵ Žiūrėdami į istorinių analogijų naudojimą kaip mokymosi iš istorijos procesą mokslininkai mano, jog užsienio politikos veikėjai mokosi iš praeities ir vadovaujasi ankstesne patirtimi sprendami jiems iškylančias dilemas. Pavyzdžiui, Dwainas Meffordas į analogijų naudojimą žiūrėjo ne tiesiog kaip prisiminimų apie praeitį naudojimą dabartyje, o nuolatinį mokymosi procesą kaupiant žinias. Todėl, jo manymu, šiam procesui iširti reikia nuoseklios mokymosi teorijos.⁴⁶ Benjaminas E. Goldsmithas mokymąsi iš istorijos užsienio politikos procese apibrėžė kaip „*ankstesnės patirties ir išvalgų poveikį valstybės užsienio politikos idėjoms ir prioritetams*“.⁴⁷ Kaip pastebėjo Christopheris Layne'as, „[i]storijos pamokos“, kildinamos iš ketvirtąjo dešimtmečio įvykių, buvo panaudotos pateisinant ar formuluojant racionalų paaiškinimą apie beveik kiekvieną didesnę JAV karinę operaciją nuo Korėjos karo iki 2003 m. kovo mėnesio intervencijos į Iraką ir „globalaus karo prieš terorizmą“.⁴⁸ Laikant, jog užsienio politikos veikėjai mokosi iš istorijos, galima paaiškinti atvejus, kai instituciniu, galios ar kitais požiūriais vienodos valstybės elgiasi skirtingai.⁴⁹

Tačiau politikai ne visada teisingai pasimoko iš istorijos. Vienas iš atsakymų, kodėl politikai praeities pavyzdžius naudoja neteisingai, pagrįstas abejojne, ar apskritai yra įmanoma pasimokyti iš istorijos. Remiantis Hegeliu teigiama, kad kiekviena situacija praeityje ar dabartyje yra unikali ir iš istorijos

⁴⁵ Jervis, *Perception and Misperception*, 228. Hemmer, *Which Lessons Matter?* Roland Paris, „Kosovo and the Metaphor War“. *Political Science Quarterly*, Vol. 117, No. 3, 2002, 423–450. Record, *Making War, Thinking History*. Mikkel V. Rasmussen, „The History of a Lesson: Versailles, Munich and the Social Construction of the Past“. *Review of International Studies*, Vol. 29, No. 4, 2003, 499–519. David Mendeloff, „‘Pernicious History’ as a Cause of National Misperceptions: Russia and the 1999 Kosovo War“. *Cooperation and Conflict*, Vol. 43, No. 1, 2008, 31–56. Tyrimų apie mokymąsi iš istorijos apžvalga – Jack S. Levy, „Learning and Foreign Policy: Sweeping a Conceptual Minefield“. *International Organization*, Vol. 48, No. 2, 1994, 279–312.

⁴⁶ Mefford, „The Power of Historical Analogies“, 185–214.

⁴⁷ Išskirta autoriaus, Goldsmith, *Imitation in International Relations*, 23.

⁴⁸ Layne, „Security Studies“, 435.

⁴⁹ Goldsmith, *Imitation in International Relations*, 2.

negalima išmokyti nieko konkreta.⁵⁰ Kiti teigia, jog sprendimų priėmėjams trūksta kompetencijos – istorinių žinių, gebėjimo analizuoti informaciją ir daryti išvadas. Remiantis kognityvinės psichologijos išvalgomis, tai galima pavadinti mąstymo problema.⁵¹ Pasak M. Fry, naudoti analogijas reiškia supaprastintai vertinti dabartį ir praeitį, „būti netiksliam, paviršutiniškam ir nekantriam, būti susižavėjusiam plačiomis ir apibendrintomis interpretacijomis, nepastebėti naujų aplinkybių, atrasti neteisingą paaiškinimą, padaryti neteisingą išvadą, net kai analogija yra pagrįsta“.⁵² Tačiau M. Fry manymu, analoginio argumentavimo naudojimas nereiškia, kad visada bus pasirinktas prastas sprendimas – viskas priklauso nuo konkreta atvejo. Egzistuoja ir dar optimistiškesni politikų galimybes efektyviai pasinaudoti istorinėmis analogijomis vertinantys požiūriai.⁵³ R. E. Neustadtas ir E. R. May, išanalizavę kaip užsienio politikos sprendimų priėmėjai naudoja nuorodas į istoriją, pateikė konkrečias rekomendacijas, kaip galima efektyviau pasinaudoti istorija.⁵⁴

Taigi požiūris į istorines analogijas kaip atliekančias kognityvią funkciją reiškia, kad jos svarbios politikams formuluojant užsienio politiką. Tyrėjams istorinių analogijų analizė leidžia paaiškinti užsienio politikos procesą: atskleisti sprendimų priėmimo mechanizmą ir parodyti priežastinį ryšį tarp užsienio politikos veikėjų naudotos istorinės analogijos ir vykdytos užsienio politikos.

⁵⁰ Henrikson, „Conclusion“, 262. Daugiau apie tokio požiūrio besilaikančius istorikus žr. Lopata, „Istorijos politika“, 92.

⁵¹ Plačiau žr. Vertzberger, *The World in Their Minds*, 323–339. Khong, *Analogies at War*, 26.

⁵² Fry, „Introduction“, 14.

⁵³ Pavyzdžiui: Mendeloff, „‘Pernicious History’“, 31–56; Layne, „Security Studies“, 436; Hemmer, *Which Lessons Matter?*, 156.

⁵⁴ Rekomendacijų apibendrinimas – Neustadt ir May, *Thinking in Time*, 235–236. Rekomendacijas kaip efektyviau naudoti istoriją taip pat pateikė – Vertzberger, *The World in Their Minds*, 340. Taip pat žr. May, *Lessons of the Past*, xii.

2.3. Istorinių analogijų kognityvi-instrumentinė funkcija

Dar vieno požiūrio į istorines analogijas apologetai istorinių analogijų vaidmenį mato užsienio politikos veikėjams ir pasirenkant sprendimus, ir juos pateisinant. Jis bus vadinamas integruotu požiūriu, nes apima dviejų anksčiau pristatytų požiūrių sampratą apie istorinių analogijų vaidmenį. Instrumentinio ir kognityviojo požiūrių sampratos gali būti suderintos ir dėl jų pozityvistinių prielaidų, priešingai nei šių dviejų požiūrių ir kitame poskyryje pristatomo konstitutyviojo požiūrio į istorines analogijas prielaidos.⁵⁵

Pasak Jeffrey Recordo, „[p]rezidentai tiek *pasitelkdavo* analogijas siekdami turėti daugiau informacijos sprendimų priėmimo procese, tiek ir *panaudodavo* jas tam, kad mobilizuotų visuomenės paramą padarytiems arba daromiems sprendimams“.⁵⁶ Pripažindamas dvigubą istorinių analogijų funkciją, Jensas Meierhenrichas atvejus, kai sprendimų priėmėjai naudoja analogijas tam, kad pateisintų savo veiksmus, vadino *retorika*. Tuos atvejus, kai analogijos atlieka kognityvią funkciją – *argumentavimu*.⁵⁷ Annika Brändström, Fredrikas Bynanderis ir Paulas ‘t Hartas atitinkamai išskyrė politinę ir kognityvią istorinių analogijų funkcijas.⁵⁸

Y. F. Khongas abu atvejus – istorinių analogijų vaidmenį politikams priimant užsienio politikos sprendimus ir juos pateisinant – apjungė „analoginio aiškinimo“ modelyje.⁵⁹ Y. F. Khongas aiškinosi, kaip ir kodėl politikai pasinaudoja istorinėmis analogijomis užsienio politikos procese ir kokias pasekmes tai sukelia. Jis istorinę analogiją apsibrėžė kaip dviejų situacijų palyginimą laikantis prielaidos, kad jei skirtingu laiku vykę du ar daugiau įvykių

⁵⁵ Galima paminėti Drazeną Peharą, kuris kalbėjo apie tris istorinių analogijų vaidmenis – kognityvų, instrumentinį ir nacionalinės tapatybės konstravimą. Tačiau jo teorinės ir metodologinės prielaidos nėra visiškai aiškios – Drazen Pehar, „Historical Rhetoric and Diplomacy – an Uneasy Cohabitation“. Kn. Jovan Kurbalija ir Hannah Slavik, *Language and Diplomacy*. Malta: DiploProjects, 2001, 117–138.

⁵⁶ Record, *Making War, Thinking History*, 3.

⁵⁷ Meierhenrich, „Analogies At War“, 1–40.

⁵⁸ Brändström, Bynander ir ‘t Hart, „Governing by Looking Back“, 191–210.

⁵⁹ Khong, *Analogies at War*.

sutampa pagal vieną kokį nors požymį, tada jie gali sutapti ir pagal kitą.⁶⁰ Toks apibrėžimas atitinka anksčiau minėtą sąvokos *analogija* reikšmę, kai analogija apibrėžiama kaip samprotavimas, kai iš objektų panašumo vienais požymiais daroma išvada apie objektų panašumą ir kitais požymiais. „Analoginio aiškinimo“ modelyje istorinės analogijos laikomos kognityviais įrankiais, padedančiais sprendimų priėmėjams: (1) apibrėžti situaciją, su kuria jie susiduria; (2) įvertinti tai, kuo šioje situacijoje rizikuojama; (3) pateikti nurodymus kaip elgtis; (4) įvertinti alternatyvius sprendimus prognozuojant jų sėkmę; (5) įvertinti sprendimų moralinį teisingumą; (6) įspėti apie pavojus, susijusius su padarytais sprendimais. Nors Y. F. Khongas laikėsi prielaidos, kad istorinės analogijos atlieka kognityvią funkciją, neatmetė galimybės, kad po to jos gali atlikti ir instrumentinę – pateisinti užsienio politikos sprendimus.⁶¹

Y. Vertzbergeris, taip pat matęs kognityvų ir instrumentinį istorinių analogijų vaidmenį, detaliau išskyrė šias istorijos funkcijas užsienio politikos procese: (1) situacijos apibrėžimas – informacijos apie tarptautinę aplinką interpretacija; (2) vaidmenų apibrėžimas – vaidmens ir statuso, tinkamo veikėjui tarptautinėje sistemoje, nurodymas; (3) strategijos nustatymas – efektyviausios politikos problemai spręsti parinkimas; (4) strategijos pateisinimas – vidaus ir užsienio veikėjų įtikinimas, kad pasirinkta strategija yra geriausia.⁶² Y. Vertzbergeris, kaip ir anksčiau minėti Y. F. Khongas bei R. Jervisas, rėmėsi kognityvinės psichologijos prielaidomis. Integruotas požiūris į istorinių analogijų funkcijas išvengia Ch. Hemmerio kritikos instrumentinio požiūrio nuostatai, kad užsienio politikos veikėjai priimdami sprendimus vadovaujasi viena logika, o tie, kuriuos reikėtų įtikinti sprendimų tinkamumu, kita.

Taigi požiūris į istorines analogijas kaip atliekančias kognityvią ir instrumentinę funkcijas reiškia, kad istorinės analogijos svarbios formuluojant užsienio politiką bei gali būti panaudotos siekiant legitimuoti priimtus užsienio

⁶⁰ Ten pat, 6–7.

⁶¹ Ten pat, 20–21.

⁶² Vertzberger, *The World in Their Minds*, 298–308.

politikos sprendimus. Istorinių analogijų analizė tyrėjui leidžia paaiškinti užsienio politikos procesą: atskleisti sprendimų priėmimo eigą ir parodyti priežastinius ryšius tarp užsienio politikos veikėjų vartotos istorinės analogijos, legitimuotų užsienio politikos sprendimų ir vykdytos užsienio politikos.

2.4. Istorinių analogijų konstitutyvi funkcija

Požiūriuose tiek apie instrumentinę, tiek kognityvią bei kognityvią-instrumentinę istorinių analogijų funkcijas istorinės analogijos laikomos veikėjų interesus padedančiu įgyvendinti įrankiu: pagrįsti priimtus sprendimus ir / arba priimti sprendimus, kurie leistų geriausiai įgyvendinti nacionalinius interesus. Dar vieno požiūrio atstovai laikosi kitokių prielaidų nei anksčiau minėti autoriai, būtent – konstruktyvizmo. Pasak šio požiūrio atstovų, užsienio politikos veikėjų naudojamos istorinės analogijos ne padeda įgyvendinti nacionalinius interesus parodydamos galimus sprendimus arba juos pateisindamos, o visų pirma pasufleruoja, kokie turėtų būti nacionaliniai interesai ir tapatybė.

Ch. Hemmeris kritikavo politikos mokslų požiūrius, besiremiančius racionalizmo prielaidomis, ir psichologijos studijų požiūrius, matančius analogijas tik kaip problemų sprendimo instrumentą.⁶³ Pasak jo, šie požiūriai ignoruoja galimybę, kad užsienio politikos veikėjams istorinės analogijos gali ne tik pasufleruoti, kokią politiką vykdyti siekiant nacionalinių interesų, bet ir apibrėžti pačius interesus.⁶⁴ Ch. Hemmeris rėmėsi konstruktyvizmo prielaida, kad tapatybė ir interesai yra konstruojami socialinės sąveikos metu.⁶⁵ Analizuodamas Ronaldo

⁶³ Kognityvinės psichologijos tyrėjų atliktų eksperimentų, kaip žmonės naudojami analogijomis sprendami problemas, apžvalgą pateikė – Christopher Hemmer, „Historical Analogies and the Definition of Interests: The Iranian Hostage Crisis and Ronald Reagan’s Policy Toward the Hostages in Lebanon“. *Political Psychology*, Vol. 20, 1999, 269.

⁶⁴ Hemmer, *Which Lessons Matter?*, 5.

⁶⁵ Rėmėsi Peter J. Katzenstein, „Introduction: Alternative Perspectives on National Security“. Kn. Peter J. Katzenstein (sud.), *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press, 1996, 2.

Reigano veiksmus sprendžiant įkaitų 1984–1986 m. Libane klausimą ir naudojant Irano įkaitų istorinę analogiją, Ch. Hemmeris parodė, kad šiuo atveju JAV interesų nebuvo galima paaiškinti remiantis racionalizmo prielaidomis apie intereso priklausomybę nuo valstybės nacionalinės galios, geografinės padėties ar vietos tarptautinėje sistemoje.

Panašiai istorinių analogijų vaidmenį aiškino Anne L. Clunan. Ji nesutiko su E. R. May, R. Jerviso ir Y. F. Khongo požiūriais, kad atsiminimai apie praeitį *nulemia* (angl. *determine*), kokia tapatybė ar interesai bus suformuoti.⁶⁶ Analogijomis pasinaudojama ne paviršutiniškai nustačius panašumus (kaip tuo atveju, kai analogija suprantama kaip samprotavimas), o kritiškai juos įvertinus. Istorija tiesiogiai prisideda prie nacionalinių interesų ir tapatybės konstravimo apibrėždama, kaip politinis elitas mato situaciją, su kuria susiduria. A. L. Clunan požiūriu, istoriniai prisiminimai nenulemia interesų ar elgesio, o yra etalonas, su kuriuo politinis elitas lygina esamą nacionalinį įvaizdį. Nacionalinis įvaizdis – idėjos apie valstybės padėtį ir tikslą. Nacionalinis įvaizdis skiriasi nuo nacionalinės tapatybės tuo, kad yra laikinas. Tuo pačiu metu gali egzistuoti keli nacionaliniai įvaizdžiai. Kadangi kolektyvinio *Aš* šaltinis yra istorinė atmintis, politinio elito formuluojamas nacionalinis įvaizdis turi atitikti istorinėje atmintyje įtvirtintą kolektyvinę tapatybę.⁶⁷

I užsienio politikos veikėjų naudojamas istorines analogijas iš konstruktyvistinės perspektyvos pažvelgė ir Karin M. Fierke.⁶⁸ K. M. Fierkes tyrimai nuo kitų istorines analogijas tyrusių mokslininkų (ji pati nurodė R. Jervisą, bet tą patį galima pritaikyti ir kitiems istorinių analogijų tyrinėtojams) skyrėsi tuo, jog K. M. Fierke kalbėjo apie istorinių analogijų socialinę reikšmę ir įtaką tam, kokias istorines analogijas ir kaip naudoja politikai. Anksčiau minėtų požiūrių į

⁶⁶ Clunan, *The Social Construction of Russia's Resurgence*, 13.

⁶⁷ Ten pat, 12–15, 26–29.

⁶⁸ Fierke, „Multiple Identities, Interfacing Games“, 467–497. Fierke, „The Liberation of Kosovo“, 93–116. Fierke, „Links Across The Abyss“, 349.

istorines analogijas atstovai kalbėjo apie konkrečius politikus ir kaip jie vadovaudamiesi savo įsitikinimais naudoja istorines analogijas.⁶⁹

Taigi požiūris į istorines analogijas kaip atliekančias konstitutyvią funkciją reiškia, kad jos svarbios apibrėžiant veikėjų tapatybę, interesus bei veiksmus. Istorinių analogijų analizė tyrėjui padeda suprasti užsienio politikos procesą – kaip priimami užsienio politikos sprendimai.

3. Istorinių analogijų tyrimų ribos

Pristatyti požiūriai į istorines analogijas apibendrintai bus vadinami konvenciniais. Siekiant suprasti konvenciniams požiūriams priskirtų autorių formuluojamas istorinių analogijų sampratas, reikia nuodugniau pažvelgti į tai, kokiomis prielaidomis jie remiasi. Prielaidų palyginimas leidžia daryti išvadą, kad konvenciniai istorinių analogijų vaidmens aiškinimai yra per siauri, o tai lemia trys šaltiniai: požiūris į istorinių analogijų naudojimo praktikas, istorijos bei istorijos analizės samprata ir kalbos bei kalbos analizės samprata. Skirtingiems konvenciniams požiūriams aktualūs skirtingi šaltiniai, tai pavaizduota 1-oje lentelėje. Lentelėje žyma „+“ reiškia, jog nuo greta nurodyto šaltinio priklauso tai, kad istorinių analogijų vaidmuo aiškinamas neišsamiai, o žyma „–“ rodo, jog greta nurodytas šaltinis nelemia siauro istorinių analogijų aiškinimo. Detaliau tai aptariama 3.1–3.3 poskyriuose.

⁶⁹ Ten pat, 492.

1 lentelė. Konvencinių požiūrių aiškinimų ribas lemiantys šaltiniai

Požiūriai Šaltiniai	Instrumentinis	Kognityvusis	Integruotas	Konstitutyvusis
Istorinių analogijų naudojimo praktikų samprata	+	+	+	+
Istorijos vaidmens ir analizės samprata	+	+	+	—
Kalbos vaidmens ir analizės samprata	+	+	+	—

3.1. Istorinių analogijų naudojimo praktikos

Konvencinių požiūrių autoriai dažniausiai naudoja dvi istorinių analogijų sampratas. Apibrėždami analogiją kaip skirtingų daiktų, reiškinių, sąvokų panašumą, jie kalba apie skirtingu laikotarpiu vykusią procesų bendrus bruožus, tačiau nuošalyje palieka tų procesų skirtumus. Analogiją apibrėždami kaip samprotavimą, kai iš objektų panašumo vienais požymiais daroma išvada, kad tie objektai panašūs ir kitais požymiais, konvencinių požiūrių autoriai ne tik ignoruoja skirtumus kai lyginama praeitis ir dabartis, bet apskritai atmeta skirtumų egzistavimo galimybę. Išskirti galima nebent Y. Vertzbergerio koncepciją. Jis nurodė, kad lyginamos dabarties ir praeities situacijos gali būti ne tik identiškos, panašios, artimos, bet ir priešingos ar nesusijusios.⁷⁰ Y. Vertzbergeris taip pat minėjo „priešingas analogijas“ (angl. *analogies of the contradiction*): jos „gali pasitarnauti kaip gairė eliminuojant konkrečiam įvykiui apibūdinti netinkamas alternatyvas, tokiu būdu sumažindamos galimų paaiškinimų, spėjimų ar

⁷⁰ Vertzberger, *The World in Their Minds*, 317–319.

rekomendacijų skaičių“.⁷¹ Tačiau Y. Vertzbergeris neaiškino, kaip tokius istorinių analogijų naudojimo atvejus tirti.

Galima nurodyti kelis paaiškinimus, kodėl konvenciniams požiūriams priskirti autoriai ignoruoja atvejus, kai politikai istorines analogijas naudoja esamos ir praeities situacijų skirtumams parodyti. *Pirma*, mokslininkų dėmesį istorinėms analogijoms kai jos nurodo panašumus gali lemti tai, kaip jie supranta sąvoką *analogija*. Kaip buvo minėta darbo pirmame skyriuje, *analogijos* apibrėžimuose akcentuojamas panašumas tarp lyginamų objektų ar procesų. *Antras* paaiškinimas būtų tas, kad patys užsienio politikos veikėjai retai naudoja istorinius pavyzdžius tam, kad atskleistų praeities ir dabarties situacijų skirtumus. Richardas E. Neustadtas ir E. R. May politikams, norintiems geriau pasinaudoti istorine patirtimi, kaip tik ir priminė, kad jie turėtų įvertinti ne tik praeities ir dabarties procesų panašumus, bet ir skirtumus.⁷² *Trečia*, gali būti, kad istorinių analogijų tyrėjai apsisprendžia analizuoti tik tuos atvejus, kai užsienio politikos veikėjai remiasi istorinėmis analogijomis ieškodami panašumų tarp praeities ir dabarties. Tokia analizuojamų atvejų atranka susijusi su sąmoningu mokslininko pasirinkimu analizuoti tik tam tikrus istorinių analogijų naudojimo atvejus.

Konvencinių požiūrių atstovai neaiškino, kodėl užsienio politikos veikėjų argumentacija parodant dviejų situacijų skirtumus yra mažiau svarbi nei ta, kurioje nurodomi jų panašumai. Jie, taip pat ir Y. Vertzbergeris, kalbėdamas apie priešingas analogijas, nepateikė paaiškinimo, kaip analizuoti tuos atvejus, kai užsienio politikos veikėjai istorines analogijas naudoja nurodydami skirtumus tarp lyginamų dabarties ir praeities situacijų.

⁷¹ Ten pat, 318.

⁷² Neustadt ir May, *Thinking in Time*, 41–43.

3.2. Istorijos ir istorijos analizės samprata

Norint suprasti konvenciniams požiūriams į istorines analogijas priskirtų autorių keliamus klausimus ir kaip jie į juos bando atsakyti, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kokios istorijos ir istorijos analizės sampratos laikosi šie mokslininkai. Skirtingus požiūrius į istoriją galima išskirti pagal jų ontologines (kas yra istorija?) ir epistemologines (kaip galima pažinti istoriją?) prielaidas (žr. 2 lentelę). Šių prielaidų reikėtų ieškoti Istorijos disciplinoje, iš kur jas perėmė Tarptautinių santykių mokslininkai.

2 lentelė. Požiūriai į istoriją ir jos tyrimo galimybės⁷³

	Pozityvistai (tradiciniai istorikai)	Postpozityvistai (kritiniai istoriografai)
Ontologinis lygmuo	Faktai	Interpretacijos ir tai, kas pripažįstama istorijos faktais
Epistemologinis lygmuo	Objektyviai pažinti	Kaip ir kokios žinios apie praeitį tampa pripažįstamos teisingomis
Atitinkamos Tarptautinių santykių teorijos	Dauguma neorealistų, neoliberalų, istorijos sociologų ir neomarksistų, dalis konstruktyvistų (kaip A. Wendt)	Dalis konstruktyvistų, dauguma postmodernistų

Pačia bendriausia prasme Istorijos disciplinoje išskiriamos pozityvistų ir postpozityvistų⁷⁴ arba atitinkamai tradicinių istorikų ir kritinių istoriografų⁷⁵ diskusijos apie istorijos objektyvumą ir subjektyvumą.⁷⁶ Remdamasis šiuo

⁷³ Lentelė sudaryta remiantis: Isacoff, „On the Historical Imagination“, 604, 608–612; Isacoff, „Pragmatism, History and International Relations“, 67–70; Vaughan-Williams, „International Relations and the ‘Problem of History’“, 117.

⁷⁴ Isacoff, „Pragmatism, History and International Relations“, 67–70. Taip pat Isacoff, „On the Historical Imagination“, 608–612.

⁷⁵ Vaughan-Williams, „International Relations and the ‘Problem of History’“, 117.

⁷⁶ Dar viena klasifikacija: siekiantys atrasti objektyvią tiesą, manantys, kad skirtingoms grupėms egzistuoja skirtinga tiesa ir bandantys suderinti abu minėtus požiūrius – Gabrielle M. Spiegel (sud.), *Practicing*

pasiskirstymu Jonathanas B. Isacoffas taip sugrupavo Tarptautinių santykių požiūrius: dauguma neorealistų, neoliberalų, istorijos sociologų ir neomarksistų didžia dalimi pritartų pozityvizmo prielaidoms filosofijoje ir istorijos filosofijoje; dalis konstruktyvistų (kaip Alexanderis Wendtas) būtų artimesni pozityvistams, kita dalis – filosofijos postmodernistams; dauguma postmodernistų didžia dalimi pritartų postmodernizmo prielaidoms filosofijoje ir istorijos filosofijoje.⁷⁷

Konvencinių – instrumentinio, kognityviojo ir integruoto – požiūrių į istorines analogijas autoriai remiasi pozityvistų arba tradicinių istorikų prielaidomis apie istoriją. Pozityvistinės tradicijos esminę prielaidą apie istoriją atspindi Leopoldo von Rankes požiūris, apibendrinamas tokiu pasakymu – praeitis „tokia, kokia ji buvo iš tiesų“.⁷⁸ Pasak Aluno Munslovo, Istorijos disciplinoje dominuoja požiūris į praeitį kaip „tikrą“ ir savaime egzistuojančią, praeityje atrandami „faktai“ laikomi *a priori* skirtingais nuo interpretacijos, „faktai“ ir „vertybės“ – aiškiai atskiriami.⁷⁹

Epistemologiniame lygmenyje tradicinių istorikų tikslas yra „atrasti objektyviai pažiną praeitį“⁸⁰ arba tai, kas yra „tikra“ apie praeitį. „[F]izinis ir istorinis pasaulis egzistuoja ir egzistavo bei atitinka *a priori* logiką, kuri leidžia jį objektyviai aprašyti“.⁸¹ Tiesa apie praeitį slypi faktuose, ji nepriklauso nuo to, kas tuos faktus stebi.⁸² Faktus įmanoma atskirti nuo vertybių, todėl istoriniai įrodymai turėtų būti atskirti nuo istorijos interpretacijų. Istorijos faktų nustatymui

History. New Directions in Historical Writing After the Linguistic Turn. New York, London: Routledge, 2005.

⁷⁷ Isacoff, „On the Historical Imagination“, 604.

⁷⁸ Leopold von Ranke, „On the Relations of History and Philosophy“. Kn. Georg G. Iggers ir Konrad von Moltke (sud.), *The Theory and Practice of History*. New York: Irvington Publishers, 1973, 30, cituota iš Isacoff, „On the Historical Imagination“, 608.

⁷⁹ Alun Munslow, *Deconstructing History*. London, New York: Routledge, 1997, 38, cituota iš Vaughan-Williams, „International Relations and the ‘Problem of History’“, 119.

⁸⁰ Colin Elman ir Miriam Fendius Elman, „Negotiating International History and Politics“. Kn. Colin Elman ir Miriam Fendius Elman (sud.), *Bridges and Boundaries. Historians, Political Scientists, and the Study of International Relations*. Cambridge, Mass: The MIT Press, 2001, 27.

⁸¹ Isacoff, „On the Historical Imagination“, 608.

⁸² Stephen H. Haber, David M. Kennedy ir Stephen D. Krasner, „Brothers under the Skin: Diplomatic History and International Relations“. *International Security*, Vol. 22, No. 1, 1997, 37.

naudojami moksliniai metodai.⁸³ Galima viena objektyviais įrodymais pagrįsta tiesa apie praeitį, atitinkanti faktus ir empirinius įrodymus. Tradicinių istorikų siekis atrasti objektyvius įrodymus apie praeitį susilaukė kritikos, kuri paskatino juos pripažinti, jog gali egzistuoti ne viena praeities interpretacija. Toks pripažinimas nereiškė esminio požiūrio pokyčio, tradiciniai istorikai toliau laikėsi prielaidos apie objektyviai tikrų istorijos faktų egzistavimą ir galimybę juos nustatyti.

Tradicionių istorikų prielaidų besilaikantiems Tarptautinių santykių mokslininkams istorijos tyrinėjimas svarbus norint suformuluoti ar patikrinti teorijas.⁸⁴ Kiekybiniuose tyrimuose istorija naudojama kaip duomenų šaltinis, kokybiniuose – norint atsekti tendencijas, leidžiančias įvertinti teorinius teiginius.⁸⁵ Pasak Richardo Rosecrance'o, „istorija yra laboratorija, kurioje mūsų apibendrinimai apie tarptautinę politiką gali būti patikrinti“.⁸⁶ Priešingos nuomonės besilaikantis Nickas Vaughan-Williamsas kritikavo, kad „istorijos problema“, t. y. „negalėjimas gauti šimtu procentų teisingą istorijos interpretaciją“, Tarptautiniuose santykiuose yra ignoruojama.⁸⁷ Tradicinių istorikų prielaidų besilaikantys mokslininkai siekia atrasti teisingą – nuo interpretacijos, laiko ir konteksto nepriklausantį – istorijos vertinimą, o dėmesį skirtingoms istorijos interpretacijoms gali laikyti net neistorišku arba anti-istorišku.⁸⁸

Kognityviojo ir integruoto požiūrio į istorines analogijas mokslininkai, laikydamiesi pozityvistų (tradicinių istorikų) prielaidų apie istoriją, mano, jog

⁸³ Isacoff, „On the Historical Imagination“, 609.

⁸⁴ John M. Hobson „What's at Stake in 'Bringing Historical Sociology Back Into International Relations'? Transcending 'Chronofetishism' and 'Tempocentrism' in International Relations“. Kn. Stephen Hobden ir John M. Hobson (sud.), *Historical Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, 4–5. Daugiau nuorodų į tokį požiūrį pateikia Vaughan-Williams, „International Relations and the 'Problem of History'“, 116.

⁸⁵ Isacoff, „On the Historical Imagination“, 603.

⁸⁶ Richard Rosecrance, *International Relations*. New York: McGraw-Hill, 1973, 25.

⁸⁷ Peter Novick, *That Noble Dream: the Objectivity Question and the American Historical Profession*. Cambridge: Cambridge University Press, 1988, 1, cituota iš Vaughan-Williams, „International Relations and the 'Problem of History'“, 117.

⁸⁸ Nuorodas į tyrimus, kuriuose išsakomi tokie priekaištai, pateikė – Vaughan-Williams, „International Relations and the 'Problem of History'“, 123.

galima viena objektyviais įrodymais pagrįsta tiesa apie praeitį, atitinkanti faktus ir empirinius įrodymus, todėl istoriniai faktai negali būti tapatinami su istorijos interpretacijomis. Politikai, naudodami tinkamus metodus, gali nustatyti istorinius faktus ir remdamiesi jais daryti išvadas apie dabarties procesus. Mokslininkai, kurie laikosi pozityvistų arba kitaip – tradicinių istorikų prielaidų apie istoriją, mano, jog egzistuoja „viena tarptautinė istorija ir ji „pasako mums“, „moko mus“, „atskleidžia mums“ tam tikras amžinas tiesas apie politiką suverenių valstybių pasaulyje“.⁸⁹ Todėl paminėtų konvencinių požiūrių į istorines analogijas atstovai domisi istoriniais faktais ir kaip jais naudojami užsienio politikos veikėjai: kaip praeities pavyzdžiai politikams tampa argumentais priimant užsienio politikos sprendimus.

Suprantant istorines analogijas kaip mokymąsi iš istorijos laikoma, jog yra teisingas ir neteisingas argumentavimas, besiremiantis istorinėmis analogijomis. Kognityviojo ir integruoto požiūrių prielaidomis pagrįstuose tyrimuose pastebima, kad politikų istorijos žinios nėra išsamios, yra selektyvios ir taikomos situacijai, apie kurią jie turi mažai informacijos. Politikai pavyzdžiais iš praeities dažnai pasinaudoja nevisai teisingai ir remdamiesi jais priima prastus sprendimus. Kaip aiškino D. Mendeloffas, politikai, netiksliai suvokdami istoriją, gali netiksliai įvertinti savo interesus ir oponentų ketinimus bei priimti istorija paremtus neadekvačius užsienio politikos sprendimus.⁹⁰ Todėl mokslininkams vienas esminių klausimų yra, ar užsienio politikos veikėjai teisingai naudoja istorines analogijas. Tokį klausimą galima laikyti logišku pozityvistinio požiūrio į istoriją rezultatu. „Neteisingas“ istorinės analogijos naudojimas suprantamas kaip netinkamų istorinių pavyzdžių dabarties įvykiams aiškinti pasirinkimas. Arba neteisingas istorinių įvykių interpretavimas, padarant neteisingas išvadas apie tai, ko galima būtų pasimokyti iš praeities. Galima daryti išvadą, kad daugiausia kognityviajam požiūriui į istorines analogijas būdingas klausimas, ar politikai

⁸⁹ Christian Reus-Smit, „Reading History Through Constructivist Eyes“. *Millennium*, Vol. 37, No. 2, 2008, 401.

⁹⁰ Mendeloff, „Pernicious History“, 31.

teisingai naudoja istorines analogijas, nustumia į šalį kitą klausimą – kokias pasekmes užsienio politikos procese sukelia istorinės analogijos, nepaisant teisingo ar neteisingo jų naudojimo. Atsakymas į pastarąjį klausimą svarbus norint paaiškinti užsienio politikos procesą ir istorinių analogijų vaidmenį jame.

Autoriai, kalbantys apie konstitutyvią istorinių analogijų funkciją, neskyrė atskiros dėmesio istorijos sampratai paaiškinti. Tačiau galima daryti išvadą, kad jie rėmėsi postpozityvistų (kritinių istoriografų) prielaidomis, jog tai, kas laikoma istoriniais faktais, visų pirma yra istorijos interpretacijos, pripažįstamos teisingomis konkrečiu laiku ir vietoje.

3.3. Kalbos ir kalbos analizės samprata

Norint suprasti konvencinių požiūrių į istorines analogijas keliamus klausimus ir kaip į juos bandoma atsakyti, taip pat svarbu pažvelgti į tai, kokios kalbos ir kalbos analizės sampratos jie laikosi. Pačia bendriausia prasme galima išskirti pozityvizmo ir postpozityvizmo požiūrį į kalbos vaidmenį tarptautinėje politikoje. Nors tiek pozityvistinei, tiek postpozityvistinei tradicijai priskiriami požiūriai gali turėti kiek skirtingas kalbos ir kalbos analizės sampratas. Pozityvistai kalbą laiko nesvarbia arba atspindinčia (aprašančia) tikrovę. Kalba buvo svarbi vienai pozityvizmo kryptiai – loginiam pozityvizmui.⁹¹ Postpozityvistinė tradicija, pasak François Debrix, dar vadinama kritine, reflektivistine, postrealistine ar postmodernistine. F. Debrix vartojo postmodernizmo sąvoką ir jam priskyrė konstruktyvistų bei poststruktūralistų požiūrius.⁹²

⁹¹ Plačiau žr. Fierke, „Links Across The Abyss“, 331–332. Apie kalbą kaip atspindinčią (aprašančią) tikrovę ir kalbą kaip reguliuojamą taisyklių žr. Fierke, „Links Across The Abyss“, 337.

⁹² François Debrix, „Language, Nonfoundationalism, International Relations“. Kn. François Debrix (sud.), *Language, Agency, and Politics in a Constructed World*. Armonk, NY: M.E. Sharpe, 2003, 5. François Debrix, „Language as Criticism: Assessing the Merits of Speech Acts and Discursive Formations in International Relations“. *New Political Science*, Vol. 24, No. 2, 2002, 201–219.

Pozityvizmo prielaidomis besiremiančių autorių tyrimai vykdomi tarsi tarptautinės politikos veikėjai nekalbėtų. Laikoma, jog svarbiausią vaidmenį atlieka materialūs veiksniai, o kalba tik juos aprašo. Kalbos tyrimas laikomas nesvarbiu dėl jos nepatikimumo: veikėjai gali sakyti ne tai, ką iš tiesų galvoja ar ketina daryti. Bandymus įtraukti kalbos analizę į pozityvizmo prielaidomis pagrįstus tyrimus galima aptikti, pavyzdžiui, pažadų arba grasinimų vaidmens tarptautinėje politikoje tyrimuose.⁹³ Juose kalbėjimas suprantamas kaip apsisikeitimas informacija (faktais), todėl kalba svarbi tiek, kiek informacijos veikėjas gali perduoti apie save arba gauti apie kitą veikėją. Tačiau komunikacija visų pirma siejama ne su veikėjų kalba, o su jų siunčiamais signalais atliekant veiksmus, pavyzdžiui, demonstruojant karinę galią.

Pozityvizmo prielaidomis pagrįstuose tarptautinių santykių tyrimuose vienas pagrindinių uždavinių yra sąvokų, apibūdinančių tarptautinę sistemą ar atskirus jos procesus, apibrėžimas. Sąvokų apibrėžimas reikalingas, norint patikrinti teorijas ir hipotezes. Tyrimai atliekami siekiant pagrįsti arba paneigti, kad tai, kas buvo apsibrėžta teoriškai, egzistuoja konkrečioje situacijoje, kuri laikoma „tikrove“.⁹⁴ Užsienio politikos procesus apibrėžus tyrėjams, tarptautinės arenos veikėjai lieka nebylūs, nes tyrėjai nesiaiškina, kaip veikėjai apibūdina procesus.

Konvenciniuose požiūriuose į istorines analogijas galima aptikti tris kalbos sampratas: kalbos kaip nesvarbaus veiksnio (instrumentinio požiūrio šalininkų), kalbos kaip aprašančios tikrovę (kognityviojo ir integruoto požiūrių šalininkų) ir kalbos kaip konstruojančios tikrovę (konstitutyviojo požiūrio šalininkų). Pozityvizmo prielaidų apie kalbą laikosi instrumentinis, kognityvusis ir integruotas istorinių analogijų požiūriai. Laikant, jog kalba neatlieka reikšmingo vaidmens užsienio politikos procese, o jos analizė nėra svarbi aiškinant procesus

⁹³ Frank Schimmelfennig, „Rhetorisches Handeln in der Internationalen Politik“, *Zeitschrift für Internationale Beziehungen*, 1997, 4(2), 219–254, cituota iš Harald Müller, „Arguing, Bargaining and All That: Communicative Action, Rationalist Theory and the Logic of Appropriateness in International Relations“, *European Journal of International Relations*, Vol. 10, No. 3, 2004, 404.

⁹⁴ Plačiau žr. Fierke, „Links Across The Abyss“, 331–354.

tarptautinėje arenoje, seka, kad istorinės analogijos politikų pasisakymuose gali atlikti nebent instrumentinę funkciją. Kognityvusis ir integruotas istorinių analogijų požiūriai kalbos vaidmenį laiko svarbiu, nes kalbos analizė leidžia paaiškinti užsienio politikos sprendimus: nustatyti priežastinius ryšius tarp to, ką užsienio politikos sprendimų priėmėjai sako ir to, kokius sprendimus jie priima bei įgyvendina. Šiuose tyrimuose dėmesys nukreipiamas į individą, kokius įsitikinimus jis turi, kaip mąsto ir veikia. Į kalbą žiūrima kaip į racionalų ir tikslingą veiksma. Vienodai svarbu, kokias istorines analogijas ar kitus argumentus užsienio politikos veikėjai naudoja viešuose pasisakymuose ir kokius – neviešose diskusijose. Nepatikrinus, kokios istorinės analogijos minimos viešojoje erdvėje su išsakomomis neviešuose pokalbiuose, negalima būti tikram, ar istorinės analogijos, kognityviojo požiūrio teigimu naudojamos siekiant supratimo, iš tiesų nėra naudojamos sprendimų pateisinimui kaip teigia instrumentinis požiūris. Kognityviojo ir integruoto požiūrių atstovai, analizuodami tarptautinės politikos veikėjų nuorodas į praeitį (tiek viešuose pasisakymuose, tiek ir neviešose diskusijose), siekia dviejų tikslų. Išsiaiškinti priežastinį ryšį tarp politikų naudojamų istorinių analogijų ir priimamų užsienio politikos sprendimų. Arba pačiam tyrėjui pateikus faktus apie istorinį įvykį (jo „apibrėžimą“) įvertinti, ar tarptautinės arenos veikėjai teisingai remiasi istoriniais faktais (ar teisingai juos aiškina, ar taiko tinkamai situacijai ir pan.). Abiem atvejais mokslininkai laikosi pozityvizmo prielaidų apie kalbą kaip aprašančią tikrovę.

Autoriai, manantys, kad istorinės analogijos atlieka konstitutyvų vaidmenį, į kalbą žiūri remdamiesi konstruktyvizmo prielaidomis. Daugiausia dėmesio jie skiria paaiškinimui, kokias reikšmes, vadovaudamiesi istorinėmis analogijomis, veikėjai suteikia užsienio politikos kontekstui, kaip apsibrėžia savo ir kitų veikėjų tapatybę bei interesus naudodami istorines analogijas.

Konvencinių požiūrių šalininkai domėjosi veikėjų, naudojančių istorines analogijas, argumentais ir sprendimų priėmimo motyvais. Jie netyrė istorinę analogiją naudojusią veikėjų ir veikėjų, kurių atžvilgiu buvo taikoma istorinė

analogija, komunikacijos. Žinoma, jei tokie veikėjai yra, nes istorinė analogija gali apibūdinti ir procesą ar reiškinių, pavyzdžiui, 1929 m. Didžiosios depresijos istorinė analogija. Veikėjų dialogas ir veiksmai vienas kito atžvilgiu yra svarbūs jiems įtvirtinant priimtinas bendradarbiavimo formas. Galima išskirti nebent K. M. Fierkes tyrimus, priskiriamus konstitutyviajam požiūriui į istorines analogijas. Ji atkreipė dėmesį į veikėjo, kurio atžvilgiu taikoma istorinė analogija, veiksmus. Aiškindama Persijos įlankos konflikto metu JAV naudotą S. Husseino palyginimą su A. Hitleriu, K. M. Fierke oponavo Davidui Campbellui, mačiusiam daug galimų S. Husseino veiksmų interpretacijų, kurios galėjo įsitvirtinti Vakaruose. K. M. Fierke teigė, kad S. Husseiną palyginti su A. Hitleriu, o ne su kuo kitu, leido Irako įsiveržimas į suverenią valstybę, t. y. ne Vakarų noras įtvirtinti tokią interpretaciją, o veikėjų – Irako ir Vakarų – sąveika. Vis tik, nors K. M. Fierke siekė kalbėti apie užsienio politikos konteksto tyrimą, ji dėmesį skyrė tam, kaip veikėjai pasinaudoja praeityje atrastomis taisyklėmis sukurdami jų veiksmus pateisinančią reikšmių sistemą. Kaip ir kituose konvenciniuose tyrimuose, K. M. Fierkei nebuvo svarbu kaip veikėjas, minėtu atveju Irakas, kurio atžvilgiu JAV taikė istorinę analogiją, aiškina savo veiksmus. Analizuodama istorines analogijas, Irako karinius veiksmus prieš Kuveitą Persijos įlankos karo metu K. M. Fierke vertino remdamasi Vakarų šalių interpretacija, o Irako kalbėjimo aktus ignoravo, nors ir siekė įvertinti kaip veikėjų sąveika konstruoja iš taisyklių sudarytą užsienio politikos kontekstą.⁹⁵ Ji parodė, kokią reikšmių sistemą, pateisinančią veiksmus Irako atžvilgiu, susikūrė Vakarai, bet ne Vakarų ir Irako dialogą bei jo sukonstruotas užsienio politikos konteksto taisykles, kurios apibrėžė Irako ir Vakarų santykius, bei kaip jos pasikeitė Irakui įsiveržus į Kuveitą.

Disertacijoje pabrėžiami trys su kalbos analize susiję aspektai. *Pirma*, kadangi užsienio politikos veikėjų naudojamos istorinės analogijos visų pirma yra kalbėjimas – argumentavimas, paremtas praeities ir dabarties palyginimu,

⁹⁵ Fierke, „Links Across The Abyss“, 349.

aiškinantis istorinių analogijų vaidmenį reikia atkreipti dėmesį į kalbos vaidmenį tarptautiniuose santykiuose ir kalbos analizės principus. Istorinių analogijų tyrėjai, žiūrintys į kalbą kaip nesvarbią arba aprašančią tikrovę, ignoruoja kalbos vaidmenį kuriant socialinę tikrovę ir neįvertina konstitutyvios istorinių analogijų funkcijos.

Antra, istorinių analogijų vaidmenį geriau suprasti galima būtų išsiaiškinus, kaip užsienio politikos kontekstą konstruoja istorinę analogiją naudojančios veikėjos ir veikėjai, kurių atžvilgiu taikoma istorinė analogija, t. y. kaip ir kokius dvišalius santykius reguliuojančius principus jie drauge kuria.

Trečia, verta kelti klausimą, kaip veikėjų sąveika, apibrėžta istorinės analogijos, dera su iki atsirandant istorinei analogijai veikėjų santykius apibrėžusiais principais. Šis aspektas svarbus, nes klausimas apie pokytį – ką laikyti pokyčiu, struktūros ar individo lygmenyje jis prasideda, ir kaip jį nustatyti – yra svarbus Tarptautinių santykių teoriniuose svarstymuose.⁹⁶

Apibendrintos konvencinių požiūrių į istorines analogijas prielaidos, istorinių analogijų vaidmens aiškinimai, juos išsakę ar jais rėmęsi autoriai nurodyti 3-je lentelėje.

⁹⁶ Pavyzdžiui, tyrimų apžvalgą pateikė – Kal J. Holsti, *The Problem of Change in International Relations Theory*. CIR Working Paper, No. 26, Centre of International Relations (CIR), Vancouver, Canada. December 1998.

3 lentelė. Požiūriai į užsienio politikos veikėjų naudojamas istorines analogijas

	Instrumentinis	Kognityvusis	Integruotas	Konstitutyvusis
Istorinės analogijos samprata	Panašumas	Panašumas	Samprotavimas, panašumas	Panašumas
Istorinių analogijų funkcija	Pateisinti sprendimus	Suprasti, kas vyksta	Suprasti, kas vyksta ir pateisinti sprendimus	Suprasti, ko nori ir kas vyksta
Svarbu, kaip istorinės analogijos	legitimuoja priimtus sprendimus	yra naudojamos (ar teisingai)	leidžia priimti sprendimus	leidžia priimti sprendimus
Istorijos sampratos prielaidos	Pozityvizmo (tradicinių istorikų)	Pozityvizmo (tradicinių istorikų)	Pozityvizmo (tradicinių istorikų)	Postpozityvizmo (kritinių istoriografų)
Kalbos sampratos prielaidos	Pozityvizmo	Pozityvizmo	Pozityvizmo	Konstruktyvizmo
Istorinių analogijų ir užsienio politikos ryšys	Jokio	Priežastinis	Priežastinis	Konstitutyvus
Istorinių analogijų analizė	Nepaaiškina užsienio politikos	Paaaiškina užsienio politiką	Paaaiškina užsienio politiką	Paaaiškina užsienio politiką
Istorinių analogijų analizės prielaidos	Neatliekama	Kognityvinės psichologijos, racionalistinių Tarptautinių santykių požiūrių	Kognityvinės psichologijos, racionalistinių Tarptautinių santykių požiūrių	Konstruktyvizmo
Analizuojama kalba	Neatliekama	Vieši ir nevieši pasisakymai	Vieši ir nevieši pasisakymai	Vieši pasisakymai
Autoriai	Schlessinger (1974), Taylor ir Rourke (1995)	May (1973), Jervis (1976), Fry (1991), Neustadt ir May (1996), Houghton (1996), Breuning (2003)	Vertzberger (1990), Khong (1992), Record (2002), Brändström <i>et al</i> (2004), Meierhenrich (2006)	Fierke (1996), Fierke (2002), Hemmer (2002), Fierke (2002), Clunan (2009)

Apibendrinant galima išskirti tokius konvencinių požiūrių ignoruojamus istorinių analogijų tyrimo aspektus: (1) kaip politikai naudojami istorinėmis analogijomis parodydami skirtumus tarp dabarties ir praeities situacijos; (2) kokias pasekmes sukelia politikų naudojamos istorinės analogijos, neatsižvelgiant į tai, ar teisingai jie jomis naudojami; (3) kaip konstruojama socialinė tikrovė (praeities ir dabarties procesų sampratos) politikams naudojant istorines analogijas; (4) kaip veikėjai, naudodami istorines analogijas ir/ arba reaguodami į kitų veikėjų naudojamas istorines analogijas, įtvirtina arba keičia naujais dvišalius santykius reguliuojančius užsienio politikos principus. Iš paminėtų aspektų, pirmą ir ketvirtą ignoruoja visų keturių konvencinių požiūrių šalininkai, antrą – kognityvusis ir instrumentinis (išskyrus tuos atvejus, kai tiriama propaganda ir pan.), trečią – instrumentinis, kognityvusis ir integruotas požiūriai. Taigi nė vienas iš konvencinių požiūrių negali atsakyti į visus čia paminėtus klausimus, o skirtingiems požiūriams būdingi skirtingi jų aiškinimus ribojantys šaltiniai (žr. 3 skyriaus įvado 1 lentelę).

Apibendrintai galima nurodyti konvencinių požiūrių, jei jie būtų pritaikyti šioje disertacijoje analizuojamos Šaltojo karo istorinės analogijos tyrimui, ribas. *Pirma*, konvenciniai požiūriai neturi teorinio paaiškinimo, kaip vertinti tuos atvejus, kai politikai naudodamiesi istorinėmis analogijomis nurodo skirtumus tarp dabarties ir praeities užsienio politikos proceso. Šaltojo karo istorinę analogiją JAV ir Rusijos politikai kaip tik ir naudojo tiek kalbėdami apie Šaltojo karo ir esamų JAV ir Rusijos santykių panašumus, tiek ir skirtumus. *Antra*, keliant klausimą, ar politikai teisingai naudojo Šaltojo karo istorinę analogiją (ar teisingai aiškino Šaltąjį karą, ar Šaltojo karo istorinė analogija tinkama JAV ir Rusijos santykiams apibūdinti) būtų nukreiptas dėmesys nuo to, kokias vis dėl to pasekmes sukėlė politikų naudojama istorinė analogija. *Trečia*, žiūrint į Šaltojo karo istorinę analogiją kaip aprašančią tikrovę (praeities ar dabarties įvykius) ir tuos aprašymus vertinant pagal tam tikrus teisingumo kriterijus, nebūtų įvertintas Šaltojo karo istorinės analogijos konstitutyvus vaidmuo apibrėžiant praeities ir dabarties

procesų reikšmes. *Ketvirta*, žiūrint į Šaltojo karo istorinės analogijos naudojimą atskirai JAV ir Rusijos politikų pasisakymuose nebūtų paaiškinta, kaip JAV ir Rusija, pasiremamos Šaltojo karo istorine analogija, įtvirtino arba keitė naujomis jų santykius apibrėžiančias užsienio politikos normas.

Disertacijoje oponuojama instrumentinio, kognityviojo ir integruoto požiūrių į istorinių analogijų vaidmenį užsienio politikos procese šalininkams ir teigiama, kad reikėtų išplėsti konstitutyviojo požiūrio argumentaciją. Pataisyti ir papildyti konvencinių požiūrių aiškinimus galima būtų pasirėmus taisyklių konstruktyvizmo prielaidomis. Taisyklių konstruktyvizmo požiūris iš kitų konstruktyvizmo kryptų išsiskiria dėmesiu kalbos analizei ir taisyklėms. Todėl jis leis parodyti istorinių analogijų, kaip specifinės kalbėjimo – užsienio politikos veikėjų naudojamo argumentavimo – rūšies, vaidmenį. Ir įvertinti, kaip, remiantis istorine analogija, konstruojamas iš taisyklių sudarytas užsienio politikos kontekstas, apibrėžiantis tarptautinės arenos veikėjų sąveiką.

II. ISTORINIŲ ANALOGIJŲ ANALIZĖS PRIELAIIDOS IR MODELIS

Šioje dalyje pristatomas taisyklių konstruktyvizmo požiūris.⁹⁷ Remiantis taisyklių konstruktyvizmo požiūriu aiškinamas istorinių analogijų vaidmuo užsienio politikos procese ir istorinių analogijų analizės prielaidos. Formuluojamas istorinių analogijų analizės modelis, apimantis taisyklių konstruktyvizmo ir kalbėjimo akto teorijos prielaidas bei dialoginės analizės metodą.

4. Taisyklių konstruktyvizmas

Taisyklių konstruktyvizmo atstovų požiūriu, užsienio politikos (sprendimų priėmėjų veiksmų) analizės ir tarptautinės politikos (santykių tarp valstybių) tyrimo atskyrimas yra dirbtinis. Manoma, kad šis atskyrimas turėtų būti panaikintas, o tam turėtų pasitarnauti taisyklių konstruktyvizmo prielaidos.⁹⁸ Steve'as Smithas šią konstruktyvizmo versiją laikė užsienio politikos analizės pagrindu, kadangi užsienio politikos analizė ir taisyklių konstruktyvizmas remiasi prielaida, jog veikėjai susikuria savo pasaulį.⁹⁹

⁹⁷ Pasak N. Onufo, konstruktyvizmas nėra teorija, o koncepcijų ir pasiūlymų sistema – Nicholas Onuf, „Constructivism: A User's Manual“. Kn. Vendulka Kubáľková, Nicholas Greenwood Onuf ir Paul Kowert (sud.), *International Relations in A Constructed World*. M.E. Sharpe, 1998, 58. Taisyklių konstruktyvizmo arba „į taisykles nukreipto konstruktyvizmo“ (angl. *rule-oriented constructivism*) tipą, greta į struktūrą ir į normas nukreipto konstruktyvizmo išskyrė Kurtas Burchas – Kurt Burch, „Toward a Constructivist Comparative Politics“. Kn. Daniel M. Green (sud.), *Constructivism and Comparative Politics*. New York: M.E. Sharpe, Inc. 2002, 60–97. E. Adleris vartojo terminą „paremtas taisyklėmis“ (angl. *rule based*) konstruktyvizmas – Emanuel Adler, „Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics“. *European Journal of International Relations*, Vol. 3, No. 3, 1997, 319–363. Taisyklių konstruktyvizmas gali būti vadinamas ir vitgenšteiniškuoju konstruktyvizmu – Karin M. Fierke ir Antje Wiener, „Constructing Institutional Interests: EU and NATO Enlargement“. *Journal of European Public Policy*. Vol. 6, No. 5, December 1999, 723–725.

⁹⁸ Vendulka Kubáľková, „Foreign Policy, International Politics, and Constructivism“. Kn. Vendulka Kubáľková, *Foreign Policy in a Constructed World*. New York: M. E. Sharpe, Inc., 2001, 15. Steve Smith, „Foreign Policy is What States Make of It: Social Construction and International Relations Theory“. Kn. Vendulka Kubáľková, *Foreign Policy in a Constructed World*. New York: M. E. Sharpe, Inc., 2001, 38–55.

⁹⁹ Smith, „Foreign Policy is What States Make of It“, 53.

Taisyklių konstruktyvizmas siejamas su konstruktyvistinio požiūrio Tarptautiniuose santykiuose pradininkais Nicholasu Onufu ir Friedrichu Kratochvilu bei Majamio tarptautinių santykių grupe.¹⁰⁰ Disertacijoje, aiškinant istorinių analogijų vaidmenį ir formuluojant istorinių analogijų tyrimo gaires, daugiausia remiamasi N. Onufo požiūriu į taisyklių vaidmenį socialiniame pasaulyje. N. Onufas vadovavosi L. Wittgensteino vėlyvąja kalbos filosofija, Jürgeno Habermaso komunikacinio veiksmo teorija, Johno Searle'o kalbėjimo akto teorija bei Anthony Giddenso struktūracijos teorija. Taip pat šiame darbe remiamasi K. M. Fierkes tyrimais, kuriuose L. Wittgensteino kalbos samprata pritaikyta tarptautinių santykių analizei, bei Gavano Duffy'io ir Briano Frederkingo empiriniais tyrimais, atliktais vadovaujantis taisyklių konstruktyvizmo prielaidomis.

Reikšmių aiškinimas

Taisyklių konstruktyvizmo atstovų požiūriu, materialioji tikrovė ir procesai joje, pavyzdžiui, valstybių santykiai tarptautinėje arenoje, įgyja reikšmės konkrečioje socialinių taisyklių struktūroje. Reikšmės nėra objektyvios, tikros ar vienintelės, tačiau jos turi ribas – negali būti sukurtas bet kokia reikšmė ir ji negali būti subjektyviai nustatyta. Reikšmės yra socialiai konstruojamos veikėjų sąveikos metu ir yra intersubjektyvios. Intersubjektyvumas suprantamas kaip „procesas, kuris padaro visus faktus *socialiniais*“.¹⁰¹ Taisyklių konstruktyvizmo socialinės tikrovės samprata remiasi Peterio L. Bergerio ir Thomaso Luckmanno prielaida, jog pasaulio objektyvumas yra sukonstruotas žmogaus: „nors žmogus suvokia socialinį pasaulį kaip objektyvų, vis dėl to šis pasaulis neįgyja ontologinio statuso, nepriklausomo nuo jį sukūrusio žmogaus veiklos“.¹⁰²

¹⁰⁰ Vendulka Kubáľková, „Introduction“. Kn. Vendulka Kubáľková, *Foreign Policy in a Constructed World*. New York: M. E. Sharpe, Inc., 2001, 5.

¹⁰¹ Vendulka Kubáľková, „A Constructivist Primer“. Kn. Vendulka Kubáľková, *Foreign Policy in a Constructed World*. New York: M. E. Sharpe, Inc., 2001, 75.

¹⁰² Peter Berger ir Thomas Luckmann, *Socialinis tikrovės konstravimas. Žinojimo sociologijos traktatas*. Vilnius: Pradai, 1999, 82.

Priešingai nei poststruktūralizmas, kuris mato daugybę tikrovės interpretacijų ir būdų, kuriais veikėjai gali interpretuoti tikrovę, taisyklių konstruktyvizmas siekia atrasti ne interpretacijas, o taisykles ir kaip jų yra laikomasi.¹⁰³ Taisyklių konstruktyvizmas oponuoja ir tokiems konstruktyvistams kaip Emanuelis Adleris ir Alexanderis Wendtas, laikantiems, kad racionalūs veikėjai reikšmes naudoja instrumentiškai.¹⁰⁴ Tačiau remiantis L. Wittgensteino aiškinimu veikale „Filosofiniai tyrinėjimai“, kalba ir socialinė reikšmė yra ankstesni nei individų ketinimai ar jų naudojamos reikšmės.¹⁰⁵ Kaip pastebėjo K. M. Fierke, „[g]alima bandyti daugiau ar mažiau sąmoningai primesti konkretų reikšmių rinkinį arba siekti numatytų pasekmių, tačiau vis tiek galutinį rezultatą lemia veikėjų sąveika“.¹⁰⁶

Taisyklų samprata

Nuo intersubjektyvių taisyklių, įgalinančių arba apribojančių veikėjų veiksmus bei nustatančių, kas yra racionalu, priklauso veikėjų ketinimai ir motyvai. Todėl oponuodamas daliai konstruktyvistų N. Onufas teigė, kad racionalaus pasirinkimo teorija aktuali ir besiremiantiems konstruktyvizmo požiūriu.¹⁰⁷ Taisyklės apibrėžia, kokius veiksmus veikėjai gali atlikti ir kokius veiksmus jiems leidžiama atlikti. Keičiantis taisyklėms keičiasi ir tai, kokie veikimo būdai yra racionalūs ar leistini.

Užsienio politikos veikėjo elgesį galima suprasti ne bandant atrasti, ką ir kaip jis mąsto, o nustačius taisykles, kurios įgalina ir apriboja veikėjo elgesį. Pavyzdžiui, šachmatų žaidėjo veiksmus galima suprasti žinant šachmatų taisykles. Pažymėtina, kad Martinas Hollisas ir S. Smithas, kalbėdami apie *aiškinimo* ir

¹⁰³ Fierke, „Links Across The Abyss“, 338.

¹⁰⁴ Fierke ir Wiener, „Constructing Institutional Interests“, 724.

¹⁰⁵ Karin M. Fierke, „Wittgenstein and International Relations Theory“. Kn. Cerwyn Moore ir Chris Farrands (sud.), *International Relations Theory and Philosophy: Interpretive Dialogues*. Abingdon: Routledge, 2010, 85–86.

¹⁰⁶ Fierke, „Links Across The Abyss“, 350. J. Habermasas išskyrė strateginį ir komunikacinį kalbos vartojimą, tačiau abu būdai remiasi egzistuojančiomis reikšmių struktūromis – Ten pat, 348.

¹⁰⁷ Nicholas Onuf, „Speaking of Policy“. Kn. Vendulka Kubáľková, *Foreign Policy in a Constructed World*. New York: M. E. Sharpe, Inc., 2001, 77–95.

supratimo tradicijas, L. Wittgensteiną, kuriuo rėmėsi N. Onufas ir ypač K. M. Fierke, priskyrė *supratimo* kryptį.¹⁰⁸ K. M. Fierke teigė, kad L. Wittgensteino požiūris skiriasi nuo Maxo Weberio *supratimo* sampratos. *Supratimo* tradicijoje žiūrima į „protą“ – individų subjektyviai suteikiamas reikšmės veiksmams, o L. Wittgensteinas kalbėjo apie reikšmių analizę ir *supratimo* priklausomybę nuo intersubjektyvios kalbos.¹⁰⁹

Kalbos samprata

Remdamasis kalbėjimo akto teorija taisyklių konstruktyvizmas išskiria dvi kalbos funkcijas: aprašymo ir atlikimo, t. y. „[Ž]monės naudoja žodžius veiksmams aprašyti, ir jie gali naudoti žodžius ir tik žodžius tam, kad atliktų veiksmus“.¹¹⁰ Pasak N. Onufo, kalba ir taisyklės negali būti atskirtos, per jas veikėjai ir struktūros konstruoja vienas kitą. Socialinių taisyklių vaidmuo aiškinamas naudojantis L. Wittgensteino kalbinių žaidimų metafora.¹¹¹ Remiantis šia metafora požiūris į kalbą kaip aprašančią tikrovę priešpastatomas požiūriui, jog kalbos naudojimas yra reguliuojamas taisyklių. „Kalbos naudojimas yra kaip ėjimų darymas žaidime. Reikšmių struktūra ir veikėjų sąveika priklauso nuo taisyklių, kurios galioja visiems veikėjams“.¹¹² Žaidimą galima suprasti kaip tarpusavyje susijusius veiksmus, reguliuojamus bendrai pripažįstamų taisyklių. Taisyklė yra teiginys, pasakantis, ką veikėjai turėtų daryti, t. y. nurodo elgesio standartus ir tai, kad elgesys turėtų atitikti šiuos standartus.¹¹³ Taisyklės nurodo,

¹⁰⁸ Martin Hollis ir Steve Smith, *Tarptautiniai santykiai: aiškinimas ir supratimas*. Vilnius: Tyto Alba, 1998, 197–208.

¹⁰⁹ Fierke, „Wittgenstein and International Relations Theory“, 85–86.

¹¹⁰ Onuf, *World of Our Making*, 82.

¹¹¹ L. Wittgensteino kalbos žaidimų metafora taip pat rėmėsi šie Tarptautinių santykių mokslininkai – Onuf, *World of Our Making*. Friedrich Kratochwil, „The Embarrassment of Changes: Neo-realism as the Science of Realpolitik Without Politics“. *Review of International Studies*, Vol. 19, No. 1, 1993, 63–80. Hollis ir Smith, *Tarptautiniai santykiai*. Fierke, „Links Across the Abyss“, 331–354. Fierke, „Wittgenstein and International Relations Theory“, 83–94.

¹¹² Fierke, „Links Across the Abyss“, 337.

¹¹³ Onuf, „Constructivism: A User's Manual“, 59.

kas yra veikėjai, konstruoja jų tapatybę ir interesus, apibrėžia konkrečios sąveikos veiksmus ir tikslus.

Kalbos ir taisyklių santykis

Jei vien tik kontekstas veiktų individų elgesį, nevyktų joks pokytis. Veikėjai ir jų elgesys yra ne tik apibrėžiami taisyklių, bet ir patys veikėjai kuria taisykles. N. Onufas rėmėsi A. Giddenso struktūracijos teorija teigdamas, kad veikėjai ir struktūros konstruoja vienas kitą. Tačiau A. Giddenso argumentas nuo N. Onufo skyrėsi tuo, jog A. Giddensas apie struktūrą kalbėjo kaip apie taisykles (taisyklės sudaro struktūrą)¹¹⁴, o N. Onufas – kaip apie „stabilų taisyklių, institucijų ir neplanuotų pasekmių rinkinį“.¹¹⁵ N. Onufas struktūrą laikė tai, ką mato mokslininkas, o institucijomis – tai, kur veikia veikėjai. Vietoje *struktūros* sąvokos jis siūlė naudoti *socialinės tvarkos* (angl. *social arrangement*) terminą, teigdamas, kad veikėjai veikia intersubjektyvių taisyklių socialinėje tvarkoje.¹¹⁶ Ši sąvoka rodo, kad taisyklės, institucijos ir, galiausiai, pati struktūra yra veikėjų sąveikos ir susitarimo rezultatas. *Socialinės tvarkos* sąvoka bus vartojama ir šiame darbe.

Taisyklių konstruktyvizmas socialinio pasaulio konstravimą aiškina kaip veikėjų sąveiką intersubjektyvių taisyklių socialinėje tvarkoje. Gavanas Duffy'is ir Brianas Frederkingas nurodė tokią seką: veikėjai atlieka kalbėjimo aktus; kalbėjimo aktams pasikartojant jie tampa praktikomis; praktikoms veikėjai gali sukurti normas ar kodifikuoti taisykles; normų ar taisyklių rinkiniai galiausiai įtvirtinami kaip institucijos.¹¹⁷ N. Onufas pabrėžė, kad praktikos ir taisyklės gali suformuoti stabilias, bet ne pastovias, institucijas.¹¹⁸ Egzistuoja ir atgalinis ryšys institucijoms apibrėžiant viską nuo socialinės tvarkos iki veikėjų.

¹¹⁴ Onuf, *World of Our Making*, 62–63.

¹¹⁵ Onuf, „Constructivism: A User's Manual“, 61.

¹¹⁶ Ten pat, 62–63.

¹¹⁷ Duffy ir Frederking, „Changing the Rules“, 327. Apie kalbėjimo aktų ir taisyklių ryšį taip pat žr. Kubáľková, „A Constructivist Primer“, 62.

¹¹⁸ Onuf, „Constructivism: A User's Manual“, 59–61.

Taigi aiškinant istorinių analogijų vaidmenį užsienio politikoje bus laikomasi šių pagrindinių prielaidų. *Pirma*, tikrovė yra socialinė ir konstruojama, ji įgyja reikšmę konkrečioje socialinėje tvarkoje. *Antra*, socialinė tvarka per taisykles apibrėžia veikėjus: jų tapatybes (kas jie yra) ir interesus (ko jie nori), įgalina ir apriboja jų veiksmus. *Trečia*, remdamiesi kalbėjimo aktais ir taisyklėmis veikėjai konstruoja socialinę tvarką.

Remiantis pristatytu taisyklių konstruktyvizmo požiūriu toliau aiškinamas istorinių analogijų vaidmuo užsienio politikoje. Užsienio politikos procese išskiriami du etapai: užsienio politikos formavimo ir užsienio politikos vykdymo. Užsienio politikos formavimo etape užsienio politikos veikėjai aiškinasi, su kokiomis problemomis susidūrė ir į kokius klausimus turėtų atsakyti, sprendžia, kaip turėtų reaguoti ir kokius sprendimus priimti. Užsienio politikos įgyvendinimo etape užsienio politikos veikėjai vykdo priimtus sprendimus, reaguoja į kitų tarptautinės arenos veikėjų veiksmus ir taip, kartu su kitais veikėjais, įtvirtina esamas arba konstruoja naujas jų santykius apibrėžiančias taisykles. Taigi užsienio politikos etapai išskiriami siekiant parodyti istorinių analogijų vaidmenį formuojant konkrečios valstybės užsienio politiką ir istorinių analogijų vaidmenį konstruojant užsienio politikos konteksto taisykles. Užsienio politikos taisyklės priklauso nuo tarptautinės arenos veikėjų – istorinę analogiją naudojančio veikėjo ir veikėjo, kurio atžvilgiu ji taikoma, sąveikos.

5. Istorinių analogijų vaidmuo užsienio politikos formavimo procese

Skyriuje, remiantis taisyklių konstruktyvizmo požiūriu ir detaliau pažvelgus į taisyklių konstruktyvizmo prielaidas apie istoriją ir kalbą, aiškinamas istorinių analogijų vaidmuo užsienio politikos formavimo procese. Teigiama, kad sprendimų priėmėjams formuojant užsienio politiką istorinės analogijos atlieka dvi funkcijas. *Pirma*, kognityvią, nes istorinės analogijos atskleidamos

intersubjektyviai pripažintas taisyklės užsienio politikos veikėjams padeda suprasti tikrovę – praeities procesus ir dabarties situaciją. *Antra*, konstitutyvia, suteikdamos su konkrečiu praeities ar dabarties kontekstu susijusias reikšmes situacijai, kurioje veikėjai naudoja istorinę analogiją ir remdamiesi istorine analogija formuluoja užsienio politiką.

5.1. Istorijos ir istorijos analizės samprata

Taisyklių konstruktyvizmas tiesiogiai nekalba apie istoriją ir istorijos analizę, tačiau galima teigti, kad jis remtųsi postpozityvistinės tradicijos arba kritinių istoriografų prielaidomis apie istoriją. Postpozityvistinės tradicijos atstovai tvirtina, jog negalima atrasti objektyvios tiesos, atitinkančios tai, kas įvyko praeityje, ir daro išvadą, kad istorija yra sukuriamą, o ne atrandama istorikų.¹¹⁹ Pagrindinis postpozityvizmo teiginys – „negali būti vieno objektyviai tikro naratyvo, kuris atspindėtų dabartį ir praeitį veidrodžio principu“. ¹²⁰ Žinios apie istoriją nėra mokslininkų atrasti objektyvūs faktai, įrodymai, nepriklausantys nuo konteksto, o tai, ką socialinės tikrovės nariai pripažįsta istorijos faktais. Tiriant veikėjų istorijos sampratą siekiama suprasti, kaip ir koks istorijos aiškinimas laikomas teisingu.

Susidomėjimo istorija atsinaujinimą Tarptautiniuose santykiuose Christianas Reus-Smitas sieja su netikėta Šaltojo karo pabaiga ir sumažėjusiu pasitikėjimu tarptautinių santykių aiškinimais, siekiančiais atrasti dėsniams prilyginamus procesų pasikartojimus.¹²¹ Dėmesys istorijai ypač pastebimas tarp konstruktyvistų, taip pat tų, kurie siekia suprasti didelio masto socialinius

¹¹⁹ Keith Jenkins, *Rethinking History*. 2nd ed. London, New York: Routledge, 2003, 58, cituota iš Vaughan-Williams, „International Relations and the ‘Problem of History’“, 120. Daugiau nuorodų į požiūrį, jog istorikai kuria istoriją, žr. Kornprobst, „Comparing Apples and Oranges?“, 38.

¹²⁰ Isacoff, „On the Historical Imagination“, 604.

¹²¹ Reus-Smit, „Reading History Through Constructivist Eyes“, 395.

pasikeitimus.¹²² Tarptautinių santykių disciplinoje konstruktyvistų susidomėjimas istorija aiškinamas jų siekiu suprasti pokyčius.¹²³ Istorija taip pat svarbi apibrėžiant tapatybę, kadangi tai, kas yra „aš“ priklauso nuo to, kas buvo „aš“ pirmtakai.¹²⁴

Konstruktyvistų požiūriu neegzistuoja tarptautinė istorija, o tik „istorijos“.¹²⁵ Istorija priklauso nuo konteksto, vertybių ar individų suvokimo, ir todėl yra labiau įvairiapusiška nei teigia Tarptautinių santykių pozityvistai. N. Vaughan-Williamso požiūriu, Tarptautiniuose santykiuose reikėtų daugiau dėmesio skirti „istorijos problemai“, t. y. negalėjimui rasti vienos teisingos istorijos interpretacijos. Be to, ją traktuoti ne kaip problemą, kurią reikėtų išspręsti, o kaip neišvengiamą duotybę.¹²⁶ „Istorijos problemos“ dėka kaip tik egzistuoja toks dalykas kaip istoriškumas, kai, *visų pirma*, mokslininkai nepripažįsta istorijos interpretacijų baigtinio skaičiaus: tai, jog galimas tik vienas teisingas praeities suvokimas atsižvelgiant į įrodymus ir faktus. *Antra*, nepripažįsta interpretacijų tęstinumo: tai, jog egzistuoja viena ir pastovi praeities įvykių versija. *Trečia*, pripažįsta įvairių interpretacijų ir reikšmių galimybę.

Laikantis postpozityvistų arba kritinių istoriografų prielaidų apie istoriją, konvenciniuose istorinių analogijų tyrimuose keliama klausimai, ar politikai teisingai naudojami istorija ir kaip jie galėtų geriau pasimokyti iš istorijos, atrodo nereikšmingi: žinios apie praeitį nėra objektyvūs faktai, todėl neįmanoma atrasti objektyvios tiesos, atitinkančios tai, kas įvyko praeityje. Kadangi negali būti tik vieno objektyviai tikro požiūrio į istoriją, mokslininkams svarbu išsiaiškinti, kokia

¹²² Apie konkrečius tyrimus – Stephen Hobden, *International Relations and Historical Sociology. Breaking Down Boundaries*. London, New York: Routledge, 1998, 2. Apie istoriją susidomėjusius Tarptautinių santykių mokslininkus – Isacoff, „On the Historical Imagination“, 603.

¹²³ Reus-Smit, „Reading History Through Constructivist Eyes“, 397. J. B. Isacoffas pristatė autorius, kurie, jo manymu, istoriją analizavo kūrybingiau nei dauguma Tarptautinių santykių mokslininkų pozityvistų – Isacoff, „On the Historical Imagination“, 605. Taip pat žr. Stephen Hobden, „Historical Sociology: Back to the Future of International Relations?“. Kn. Stephen Hobden ir John M. Hobson (sud.), *Historical Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, 42–59.

¹²⁴ Zehfuss, *Constructivism in International Relations*, 211.

¹²⁵ Reus-Smit, „Reading History Through Constructivist Eyes“, 401.

¹²⁶ Vaughan-Williams, „International Relations and the ‘Problem of History’“, 118.

istorijos interpretacija, kur ir kada laikoma teisinga. Pritaikant Benjamino E. Goldsmitho mintį istorinių analogijų tyrimo apibūdinimui galima teigti, kad tyrėjui turėtų būti svarbus užsienio politikos veikėjo „suvokiamas panašumas“, o ne „objektyviai patikrinamas“ panašumas tarp praeities ir dabarties.¹²⁷ Lygiai taip pat svarbus ir suvokiamas, o ne objektyviai patikrinamas skirtumas tarp praeities ir dabarties.

Norint atrasti praeities įvykiams veikėjų suteikiamas reikšmes, reikia atsakyti į klausimą, *kaip* jie aiškina praeitį. Naudodamiesi istorinėmis analogijomis užsienio politikos veikėjai gali aktualizuoti konvencinį praeities aiškinimą arba inicijuoti konvencinio aiškinimo perinterpretavimą. Konvencinis praeities aiškinimas – tai, kas laikoma tradicine, oficialia istorijos interpretacija. Konvencinis aiškinimas gali keistis, kai istoriniams įvykiams ir procesams veikėjai suteikia naujas reikšmes. Pasak Johno Dewey, dabartyje vykstantys politiniai ir socialiniai pokyčiai gali lemti naują požiūrį į tai, kas nutiko praeityje, o noras spręsti dabarties problemas gali paskatinti praeities „perinterpretavimą“.¹²⁸ Išsiaiškinti, kaip perinterpretuojamas konvencinis praeities aiškinimas, svarbu tiriant istorijos politiką. Analizuojant istorines analogijas reikia nustatyti kaip veikėjai aiškina praeities įvykius, kuriuos nurodo istorinėje analogijoje.

Politikams vadovaujantis istoriniais pavyzdžiais, istorinės analogijos užsienio politikos formavimo procese atlieka kognityvią funkciją: jos padeda užsienio politikos veikėjams suprasti tikrovę intersubjektyvių reikšmių pagalba ir formuoti užsienio politiką. Pavyzdžiui, JAV veiksmų Afganistane po 2001 m. rugsėjo 11 d. teroristinių atakų palyginimas su Vietnamo karu parodė veikėjams, *pirma*, kas ir kaip, jų supratimu, įvyko praeityje – kas buvo veikėjai, kokiomis taisyklėmis jie vadovavosi ir ko siekė Vietnamo karo metu. *Antra*, su kokia problema veikėjai, šiuo atveju JAV, susidūrė dabartyje arba po rugsėjo 11-osios – kas yra veikėjai, kokiomis taisyklėmis jie vadovaujasi ir ko siekia. Nuo šios

¹²⁷ Goldsmith, *Imitation in International Relations*, 37.

¹²⁸ Isacoff, „On the Historical Imagination“, 616.

veikėjų praeities ir dabarties sampratos priklauso tai, kokią užsienio politiką jie formuluos. Šiame darbe konstruojant istorinių analogijų analizės modelį nekeliamas klausimas, ar užsienio politikos veikėjai gali pasimokyti iš istorijos ir, ar jie tai sugeba padaryti. Užsienio politikos veikėjų argumentavimas, pagrįstas nuorodomis į praeitį, reiškia ne rėmimąsi faktais, o intersubjektyviomis reikšmėmis. Todėl užsienio politikos veikėjų naudojamų istorinių analogijų tyrimo pagrindinis klausimas turėtų būti, kaip veikėjai naudojami istoriniais pavyzdžiais, o ne ar teisingai tai daro. Taigi tiriant Vietnamo karo istorinę analogiją svarbu išsiaiškinti, kaip remdamiesi istorine analogija veikėjai apsibrėžė konkrečias praeities ir dabarties užsienio politikos situacijas ir jose galiojusias taisykles. Atsakymas į šiuos klausimus parodo, kaip žinios apie praeitį ir istorinės analogijos atlieka kognityvų vaidmenį užsienio politikos formavimo procese.

5.2. Kalbos ir kalbos analizės samprata

Susidomėjimas kalba Tarptautinių santykių tyrimuose išpopuliarino kalbėjimo akto, naratyvo ir diskurso sąvokas.¹²⁹ Susidomėta ne tiesiog kalba, o tuo, ką ji atskleidžia. Skirtingas Tarptautinių santykių teorijų požiūris į kalbos vaidmenį ir jos analizę kyla iš skirtingų prielaidų materializmo ir idealizmo bei struktūralizmo ir individualizmo priešstatoje. Konstruktyvistai neneigia

¹²⁹ Pirmieji tyrimai, kuriuose atkreiptas dėmesys į kalbą: Onuf, *World of Our Making*. Friedrich V. Kratochwil, *Rules, Norms and Decisions: On the Conditions of Practical and Legal Reasoning in International Relations and Domestic Affairs*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989. James Der Derian ir Michael Shapiro, *International/Intertextual Relations: Postmodern Readings of World Politics*. Lexington: Lexington Books, 1989. Kalba kaip tarptautinių santykių tyrimo objektas analizuotas specialiaame leidinio *International Studies Quarterly* numeryje *Special Issue: Speaking the Language of Exile: Dissidence in International Studies*. Vol. 34, No. 3, Sep., 1990. Iš vėlesnių tyrimų paminėtini: Francis A. Beer ir Robert Hariman, *Post-realism: The Rhetorical Turn In International Relations*. Michigan State University Press, 1996; Debrix, „Language as Criticism“, 201–219; Fierke, „Links Across The Abyss“, 331–354; François Debrix (sud.), *Language, Agency, and Politics in a Constructed World*. ME Sharpe: 2003. Lingvistinė tradicija Lietuvos Tarptautinių santykių disciplinoje nesusiformavo. Kiek plačiau pasireiškė konstruktyvistiniai kalbos tyrimai, apie juos – Jakniūnaitė, „Constructivist tradition“, 183–199.

materialaus pasaulio realumo, tačiau teigia, kad „materialus pasaulis turi reikšmę tik socialinių taisyklių kontekste“, t. y. materialių resursų pasiskirstymas nieko nepasako, jei nežinome veikėjų įsitikinimų, normų ir tapatybių.¹³⁰ Veikėjų elgesys nėra vien individualiomis preferencijomis paremtų racionalių pasirinkimų išdava, nes priklauso nuo materialiam kontekstui suteiktų bendrai pripažįstamų reikšmių. Intersubjektyvios reikšmės turi struktūros bruožų ir apibrėžia subjektų veikimo galimybes – apriboja arba įgalina. Tai nereiškia, kad jos nulemia konkrečias pasekmes. Tačiau tarpusavyje susijusių reikšmių rinkinys sukuria aplinkybes, kuriose tam tikros pasekmės tampa galimos ir tikėtinos.

Dalis konstruktyvistų kategoriškai neatmeta pozityvistinės prieigos ir teigia, jog ji gali būti suderinta su konstruktyvizmo interpretacine analize.¹³¹ Ne visi konstruktyvistai domisi kalba ir gali būti priskirti lingvistinei tradicijai.¹³² Pavyzdžiui, A. Wendtas buvo kritikuojamas dėl panašumo į racionalizmo požiūrius, nes nesidomėjo kalbos vaidmeniu konstruojant intersubjektyvias struktūras.¹³³ Pasak Majos Zehfuss, A. Wendto veikėjai yra nebylūs, bendrauja ne kalbėdami apie tai, ką jie daro, o perduodami informaciją kažką darydami – neverbaliniais veiksmais siųsdami signalus.¹³⁴ Pasak Steve'o Smitho, jei A. Wendtas argumentus (angl. *reasons*) ir idėjas traktuoja kaip priežastis, jo prielaidos atitinka struktūralizmo ir materializmo prielaidas, t. y. kairį viršutinį langelį, o ne dešinį viršutinį, kuriam jis save priskiria (žr. 4 lentelę). Tuo tarpu N. Onufo, kuris rėmėsi L. Wittgensteino kalbos filosofija, pristatytas

¹³⁰ Duffy ir Frederking, „Changing the Rules“, 326.

¹³¹ Apie skirtingų epistemologinių prielaidų konstruktyvizmo kryptis – John Gerard Ruggie, „What Makes the World Hang Together? Neo-utilitarianism and the Social Constructivist Challenge“. *International Organization*, Vol. 52, No. 4, 1998, 880–882.

¹³² Apie konstruktyvizmo tipus: Adler, „Seizing the Middle Ground“, 335–336; John Gerard Ruggie, *Constructing The World Polity*. New York: Routledge, 1998, 35–36; Peter J. Katzenstein, Robert O. Keohane ir Stephen D. Krasner, „International Organization and the Study of World Politics“. *International Organization*, Vol. 52, No. 4, 1998, 675–678; Jeffrey T. Checkel, „Social Constructivism in Global and European Politics: A Review Essay“. *Review of International Studies*. Vol. 30, No. 2, 2004, 229–244.

¹³³ Karin M. Fierke ir Knud Erik Jorgensen, „Introduction“. Kn. Karin M. Fierke ir Knud Erik Jorgensen, *Constructing International Relations: the Next Generation*. N.Y.: M.E. Sharpe, 2001, 6.

¹³⁴ Zehfuss, „Constructivism in International Relations“, 70.

konstruktyvizmo požiūris atitinka struktūralizmo ir idealizmo prielaidas, t. y. dešinį viršutinį langelį.¹³⁵

4 lentelė. Ontologinės Tarptautinių santykių teorijų pozicijos¹³⁶

Struktūralizmas	Pasaulio sistemų teorija Saugumo materializmas	Gramsci marksizmas Anglų mokykla Pasaulio visuomenė Postmodernizmas
	Neorealizmas	Konstruktyvizmas
Individualizmas	Klasikinis realizmas	Neoliberalizmas Vidaus politikos liberalizmas Idėjų liberalizmas
	Materializmas	Idealizmas

Taisyklių konstruktyvizmo požiūriu, „tiek materialaus, tiek socialinio pasaulio *reikšmė* ir mūsų sąveika šiame pasaulyje yra sukonstruotos kalboje“.¹³⁷ Negalima kalbos laikyti duotybe ir lyginti ją su tuo, ką ji aprašo. Taisyklių konstruktyvizmas kalbą laiko socialinės tikrovės konstravimo instrumentu: tikrovė lingvistiškai konstruojama ir perkuriama per komunikacinius procesus. Kalba nėra to, kas vyksta tarptautinėje arenoje, priežastimi. Ji svarbi, nes naudodamiesi ja veikėjai pasako, ką reiškia materialinė tikrovė. Taip žiūrint į kalbą nėra neigiamas materialaus pasaulio egzistavimas. Tačiau teigiama, kad materialių veiksmų, pavyzdžiui, karinės galios, raketų dislokavimo vertinimas (ar raketų dislokavimas bus laikomas priešišku, ar draugišku veiksmu) priklauso nuo jiems veikėjų suteiktų reikšmių. Taigi veikėjams formuojant ir vykdant užsienio politiką jų sprendimai priklauso nuo turimų resursų – karinės, ekonominės, kultūrinės galios ir pan. Tačiau kaip veikėjai pasinaudos turimais resursais priklauso nuo konteksto, kuriame jie veikia: elgesį apibrėžiančių taisyklių, nacionalinės tapatybės, interesų

¹³⁵ Smith, „Foreign Policy is What States Make of It“, 49.

¹³⁶ E. Adlerio pataisyta A. Wendto schema – Adler, „Seizing the Middle Ground“, 331.

¹³⁷ Karin M. Fierke, „Critical Methodology and Constructivism“. Kn. Karin M. Fierke ir Knud Erik Jorgensen, *Constructing International Relations: the Next Generation*. N.Y.: M.E. Sharpe, 2001, 118.

ir pan. Suprasti, kokias reikšmes veikėjai suteikia materialiams ir socialiniams veiksniams, kaip veikėjai vertina vieni kitus, kaip užsienio politikos veikėjams pavyksta legitimuoti sprendimus tyrėjas gali išanalizavęs veikėjų viešus pasisakymus. Kitaip nei pozityvizmo prielaidomis pagrįstuose tyrimuose, kur vienas pagrindinių tyrėjo uždavinių yra apibrėžti vartojamus terminus ir patikrinti jų atitikimą „tikrovei“, veikėjų kalbos analizė leidžia įvertinti, ką įvairūs reiškiniai reiškia patiems tarptautinės arenos veikėjams. Laikomasi prielaidos, kad tikrovės negalima pažinti nepriklausomai nuo jai apibūdinti naudojamos kalbos. Kaip pastebėjo K. M. Fierke, jei būtų atkreiptas dėmesys į kalbą ir jos pokyčius Michailo Gorbačiovo inicijuotos *pervarkos*, naujojo mąstymo, „aksoinės revoliucijos“ metu, šie įvykiai ir jų pasekmės nebūtų buvę tokie netikėti.¹³⁸ Tokiai nuomonei antrina Anthony'is Langas teigęs, kad tai, kaip veikėjai naudoja kalbą pateisindami savo reikalavimus ir legitimuodami savo vietą tarptautinėje politikoje, atskleidžia, kodėl ir kaip vyksta konfliktai, diplomatiniai incidentai ar karinės intervencijos.¹³⁹ Remiantis taisyklių konstruktyvizmu, istorinių analogijų reikšmės nėra objektyviai egzistuojančios ar sukuriamos pavienių individų. Instrumentinio požiūrio argumentas, kad užsienio politikos veikėjai naudoja istorines analogijas siekdami legitimuoti sprendimus, ignoruoja praeities įvykių vertinimo ir jiems suteikiamų reikšmių intersubjektyvumą. Žiūrint iš taisyklių konstruktyvizmo perspektyvos instrumentinio požiūrio nurodoma istorinių analogijų funkcija legitimuoti priimtus sprendimus yra įmanoma tik todėl, kad remiasi intersubjektyviai pripažintomis praeities įvykių reikšmėmis.

Pozityvistų priekaištas dėl kalbos nepatikimumo – jog veikėjai gali sakyti ne tai, ką iš tiesų galvoja ir todėl kalbos analizė yra beprasmė – yra pagrįstas, jei laikomasi prielaidos, kad kalba aprašo tikrovę. Jei į kalbėjimą žiūrima kaip į konstitutyvią funkciją atliekantį veiksmą, visa tai, kas buvo išsakyta veikėjų

¹³⁸ Karin M. Fierke ir Michael Nicholson, „Divided by a Common Language: Formal and Constructivist Approaches to Games“. *Global Society*, Vol.15, No.1, 2001, 23.

¹³⁹ Anthony F. Lang, jr, „Conflicting Narratives, Conflicting Moralities: The United Nations and The Failure of Humanitarian Intervention“. Kn. François Debrix (sud.), *Language, Agency and Politics in a Constructed World*. ME Sharpe, 2003, 171–195.

viešojoje erdvėje, yra aktualu užsienio politikos procese ir jo tyrime. Pasak E. Adlerio, „[m]es negalime pažinti pasaulio nepriklausomai nuo kalbos, kurią mes naudojame jam aprašyti“.¹⁴⁰ Analizuojant kalbą svarbu ne tai, ar tai, kas pasakyta yra tiesa (pavyzdžiui, teisinga istorijos interpretacija), o tai, ar egzistuoja intersubjektyvus veikėjų sutarimas, jog tai, kas buvo pasakyta, yra tiesa (pavyzdžiui, kad praeities ir dabarties įvykiai yra panašūs). Užsienio politikos veikėjų vieši pasisakymai gali būti svarbūs dėl dar dviejų priežasčių. *Pirma*, politikai, norėdami priimti sprendimus, turi užsitikrinti jiems paramą. Taigi nepriklausomai nuo sprendimų priėmėjų neviešų motyvų, jų sprendimai turi būti laikomi legitimiais. *Antra*, viešai išsakyti argumentai atitinkamai apriboja veikėjų veiksmus: savo argumentų nepaisymas sukeltų abejones sprendimų priėmėjų patikimumu kitose situacijose.

Šiame tyrime konstruojant istorinių analogijų analizės modelį laikomasi požiūrio, kad kalba neatspindi pasaulio veidrodžio principu, t. y. neaprašo praeities procesų, apie kuriuos pasakojama istorinėse analogijose, ir dabarties procesų, kuriems apibūdinti taikomos istorinės analogijos. Istorinės analogijos nėra laikomos politikų priimamų sprendimų priežastimi. Jų pagalba veikėjai suteikia reikšmės užsienio politikos kontekstui, kuris įgalina ir apriboja tam tikrus veikėjų veiksmus. Taigi antra istorinių analogijų funkcija būtų konstitutyvi. Užsienio politikos veikėjai savo požiūrį į užsienio politikos problemą formuluoja ir su ja susijusius sprendimus priima pasitelkę su konkrečiu praeities arba dabarties procesu siejamas reikšmes: apibrėžia tarptautinės arenos veikėjus ir jų vaidmenis – savo ir kitų veikėjų tapatybę, savo interesus ir kitų veikėjų ketinimus; vadovaujasi esamomis arba inicijuoja naujas taisykles, kuriomis yra pagrįsta veikėjų sąveika tarptautinėje arenoje. Pavyzdžiui, Persijos įlankos konflikto metu JAV naudojo S. Husseino palyginimą su A. Hitleriu. Pasinaudodamos šia istorine analogija, JAV Irako veiksmus laikė neteisėta karine agresija, kuriai negalima leisti išplisti, pateisino karinio atsako panaudojimą prieš Iraką, prisistatė kaip kovotojos prieš

¹⁴⁰ Adler, „Seizing the Middle Ground“, 326.

agresorių S. Husseina ir suverenių šalių laisvės gynėjos. Dar vienas istorinių analogijų konstitutyvios funkcijos aspektas – reikšmių apie praeitį konstravimas. Analizuojant istorines analogijas galima pasakyti, kas ir kaip prisimenama apie konkrečią praeitį, kokią istorijos įvykių versiją veikėjai įtvirtina arba kvestionuoja. Tačiau šis tyrimo aspektas artimesnis istorijos politikos, o ne istorinių analogijų tyrimams.

Užsienio politikos veikėjų naudojamų istorinių analogijų tyrimas atskleidžia, kokias reikšmes veikėjai suteikia materialiam ir socialiniam pasauliui ir kokią socialinę tikrovę konstruoja. Jei veikėjai istorinę analogiją naudoja panašumui tarp dabarties ir praeities situacijų parodyti, jis bus įvardintas pasakant, kuo panašūs yra dabarties ir praeities veikėjai, taisyklės bei socialinės tvarkos ir formuluojant praeities taisyklės atitinkančią užsienio politiką. Jei veikėjai istorinę analogiją naudoja skirtumui tarp dabarties ir praeities situacijų parodyti, jis bus paaiškintas nurodant, kuo skiriasi dabarties ir praeities veikėjai, taisyklės bei socialinės tvarkos ir formuluojant dabarties taisyklės atitinkančią užsienio politiką.

5.3. Istorinių analogijų naudojimo praktikos

Konvencinių požiūrių autoriai, tiriantys istorines analogijas, domisi atvejais, kai užsienio politikos veikėjai nurodo panašumus tarp lyginamų praeities ir dabarties situacijų arba kai užsienio politikos veikėjai, nustatę keletą panašių dabarties ir praeities bruožų, daro išvadą apie jų panašumą ir kitais bruožais. Galima priminti, kad plačiau istorinių analogijų naudojimo praktikas aiškino Y. Vertzbergeris, išskyręs „priešingų analogijų“ tipą. Tačiau jis rėmėsi pozityvizmo prielaidomis apie istoriją bei kalbą ir detaliau neaiškino „priešingų analogijų“ vaidmens užsienio politikos procese. Laikantis postpozityvizmo prielaidų apie istoriją ir taisyklių konstruktyvizmo prielaidų apie kalbą,

konvenciniuose požiūriuose dominuojantį istorinių analogijų naudojimo praktikų aiškinimą galima išplėsti išskiriant tris istorinių analogijų naudojimo atvejus.

Pirma, užsienio politikos veikėjai gali pasitelkti istorines analogijas tam, kad parodytų atitikimą tarp praeities ir dabarties situacijų. Tai gali būti padaryta konstatuojant dabarties ir praeities situacijos panašumą arba iš situacijų panašumo vienais požymiais darant išvadą, kad jos panašios ir kitais požymiais. Veikėjams matant atitikimą tarp lyginamų situacijų einamosios politikos procesai apibūdinami pasirėmus su praeities procesais siejamomis reikšmėmis.

Antra, užsienio politikos veikėjai gali naudoti istorines analogijas tam, kad parodytų praeities ir dabarties situacijų skirtumus. Tai gali būti padaryta konstatuojant dabarties ir praeities situacijos nepanašumą arba iš situacijų skirtumų vienais požymiais darant išvadą, kad jos nepanašios ir kitais požymiais. Jei tarp lyginamų situacijų veikėjai mato neatitikimą, iš einamosios politikos apibūdinimo atmetamos reikšmės, siejamos su praeities procesais.

Trečia, užsienio politikos veikėjai gali naudoti istorines analogijas tam, kad nurodytų dabarties ir praeities situacijų panašumus ir skirtumus. Veikėjai vienus einamosios politikos aspektus gali apibūdinti pasiremdami su praeities procesais siejamomis reikšmėmis, kitus aspektus – iš einamosios politikos apibūdinimo atmesdami reikšmes, siejamas su praeities procesais.

Kaip minėta, sąvoka *analogija* konvenciniuose tyrimuose dažniau nurodo panašumų tarp skirtingu laiku vykusių įvykių ieškojimą. Istorinės analogijos sąvokos vartojimas disertacijoje leidžia identifikuotis su istorinių analogijų fenomeną analizuojančiais tyrimais. *Istorinės analogijos* čia suprantamos kaip praeities ir dabarties procesų panašumų ir/ ar skirtumų įvertinimas. Dabartis suprantama kaip tai, ką užsienio politikos veikėjai, besiremiantys istorinėmis analogijomis, laiko dabartimi. Netiesioginiai ir galintys apibūdinti daugiau negu vieną konkretų istorinį įvykį pavyzdžiai kaip galios balansas gali būti laikomi tik dviejų atvejų palyginimu ir istorine analogija netampa tol, kol nėra susiejami su konkrečiu praeities įvykiu ar procesu. Praeitis ir dabartis laikomos tarpusavyje

tiesiogiai nesusijusiomis, o remiantis istorinėmis analogijomis sugretinami konkretūs dabarties ir praeities įvykiai nėra vienas kito tęsinys laike. Naudodami istorinę analogiją veikėjai palygina dabarties procesą, o dar tiksliau – jo taisykles, su praeities įvykiais ir jų metu galiojusiomis taisyklėmis. Tokio sugretinimo arba supriešinimo rezultatas atitinkamai būtų – bandymas atkurti tai, kas laikoma praeities taisyklėmis, arba dabarties taisyklių įtvirtinimas.

Taigi užsienio politikos veikėjai istorines analogijas gali naudoti nurodydami tiek praeities ir dabarties panašumus, tiek ir skirtumus. Visais atvejais naudodami istorines analogijas veikėjai kažką pasako apie socialinę tikrovę, o analizuodami istorines analogijas tyrėjai gali geriau suprasti užsienio politikos procesą.

Apibendrinant istorinių analogijų vaidmens užsienio politikos formavimo procese apibūdinimą galima išskirti dvi istorinių analogijų funkcijas. *Pirma* istorinių analogijų funkcija yra kognityvi: jos padeda užsienio politikos veikėjams suprasti praeities ir dabarties procesus intersubjektyvių reikšmių pagalba ir formuoti užsienio politiką. Istorinės analogijos kognityvios funkcijos rezultatas – konkretaus praeities ir dabarties proceso samprata suformuluojama užsienio politikos veikėjų bendru sutarimu. Tai nebūtinai turi būti formalios užsienio politikos veikėjų diskusijos ir sprendimai. Pakanka paprasto užsienio politikos veikėjų nuomonių sutapimo, nes tik tokiu atveju jie galės priimti užsienio politikos sprendimus. Šio aiškinimo pagrindinis skirtumas nuo konvenciniuose istorinių analogijų tyrimuose kognityvią istorinių analogijų funkciją nurodžiusių autorių požiūrio – istorija nėra laikoma faktų apie praeitį rinkiniu, kuris galėtų būti įvertintas vadovaujantis objektyviais teisingumo kriterijais, o kalba nelaikoma kaip vien aprašanti tikrovę.

Antra istorinių analogijų funkcija yra konstitutyvi. Veikėjai situaciją, kurioje naudoja istorinę analogiją, apsibrėžia pasitelkę su konkrečiu praeities ar dabarties kontekstu siejamas taisykles ir formuluodami atitinkamą užsienio

politiką. Užsienio politikos procese konstitutyvi istorinių analogijų funkcija kyla iš vienašališkų istorinę analogiją naudojančio tarptautinės arenos veikėjo veiksmų, pagrįstų jo praeities ar dabarties procesų samprata. Konstitutyvi istorinių analogijų funkcija kyla iš vienašališkų veiksmų ta prasme, kad yra nacionalinės užsienio politikos išraiška: tam, kokias reikšmes istorinę analogiją naudojantis tarptautinės arenos veikėjas suteikia tarptautinės politikos problemoms ir su jomis susijusiems veikėjams, nepriklauso nuo kitų tarptautinės arenos veikėjų. Konstitutyvios istorinių analogijų funkcijos tyrimas atskleidžia, kaip tarptautinę aplinką apibrėžia – kokią jos interpretaciją pateikia – istorinę analogiją naudojantis ir istorine analogija paremtą užsienio politiką formuluojantis tarptautinės arenos veikėjas. Tačiau neparodo, kokią įtaką tos interpretacijos daro tarptautinės arenos veikėjų santykius apibrėžiančioms taisyklėms. Taisyklė skiriasi nuo interpretacijos. Interpretacijos kyla iš skirtingų veikėjų požiūrių ir tuo pačiu metu gali egzistuoti daugiau nei viena užsienio politikos konteksto interpretacija. Tarptautinės arenos veikėjų santykius apibrėžiančių taisyklių konstravimas yra bendras tarptautinės arenos veikėjų veiksmas, o tuo pačiu metu gali egzistuoti tik vienas taisyklių rinkinys.

Taigi tarp užsienio politikos veikėjų naudojamų istorinių analogijų ir priimamų užsienio politikos sprendimų egzistuoja konstitutyvus ryšys: istorinių analogijų pagalba veikėjai apibrėžia galimų užsienio politikos sprendimų rinkinį ir patį užsienio politikos kontekstą. Šis aiškinimas nuo integruoto požiūrio į istorines analogijas skiriasi tuo, kad istorinių analogijų vaidmenį aiškina ne kaip priežastinį poveikį užsienio politikos sprendimams, o konstitutyvų. Antra vertus šis aiškinimas atitinka konvencinio konstitutyviojo požiūrio argumentus apie istorines analogijas, tačiau jį išplečia keliais aspektais. *Pirma*, pateikia teorinį paaiškinimą, ką reiškia tie atvejai, kai užsienio politikos veikėjai naudoja istorines analogijas nurodydami praeities ir dabarties skirtumus ir kaip tirti tokius atvejus. *Antra*, neapsiriboja istorinę analogiją naudojančio veikėjo elgesio aiškinimu ar jo sąveikos su kitais veikėjais apibūdinimu, o siekia išsiaiškinti ilgalaikes veikėjų

santykių tendencijas, t. y. jų santykius apibrėžiančias taisykles. Kaip nustatyti šias taisykles bus parodyta kitame skyriuje aiškinant istorinių analogijų vaidmenį užsienio politikos vykdymo etape.

6. Istorinių analogijų vaidmuo užsienio politikos vykdymo procese

Šiame skyriuje, remiantis taisyklių konstruktyvizmo prielaidomis ir ankstesniame skyriuje pristatyta istorinių analogijų vaidmens užsienio politikos formavimo procese samprata, aiškinamas istorinių analogijų vaidmuo užsienio politikos vykdymo procese. Teigiama, kad užsienio politikos vykdymo procesą galima suprasti analizuojant užsienio politikos veikėjų naudojamas istorines analogijas ir jomis paremtus užsienio politikos sprendimus bei veikėjų, kurių atžvilgiu taikomos istorinės analogijos, veiksmus. Veikėjai, naudojantys istorines analogijas, ne tik susivokia, kokioje situacijoje jie atsidūrė, kokie yra jų interesai ir kokius sprendimus reikėtų priimti, bet ir informuoja kitus veikėjus apie savo požiūrį į procesus tarptautinėje arenoje. Visi kartu veikėjai konstruoja socialinę tvarką, kurioje vyksta jų tarpusavio sąveika.

Kaip minėta, istorines analogijas galima suprasti kaip dabartinę užsienio politiką apibrėžiančių taisyklių palyginimą su praeities įvykiais ir jų metu galiojusiomis taisyklėmis. Naudodami istorines analogijas užsienio politikos veikėjai gali įtvirtinti esamas arba konstruoti naujas užsienio politikos taisykles dvišaliuose santykiuose. Istorinių analogijų naudojimo pasekmės, kai veikėjai įtvirtina esamas taisykles, bus vadinamos dabarties taisyklių *atkūrimu* (čia ir toliau žr. 5 lentelę). Dabarties taisyklių *atkūrimas* galimas dviem atvejais: kai naudojant istorines analogijas veikėjų inicijuojamos praeities taisyklės nesusilaukia pritarimo ir esamos taisyklės išlieka nepakitusios; arba kai istorinė analogija naudojama skirtumams tarp dabarties ir praeities procesų parodyti įtvirtinant esamas taisykles. Istorinių analogijų naudojimo pasekmės, kai veikėjai konstruoja naujas jų

santykius apibrėžiančias taisykles, bus vadinamos dabarties taisyklių *perinterpretavimu*. Dabarties taisyklių *perinterpretavimas* reiškia, kad pasinaudoję istorine analogija veikėjai į dabartinį kontekstą įtraukia naujas su konkrečia praeitimi siejamas taisykles.

5 lentelė. **Praeities ir dabarties taisyklių sąveikos tipai**

		Dabarties taisyklės	
		Atkuriamos	Perinterpretuojamos
Praeities taisyklės	Atkuriamos	1. Dabarties taisyklės <i>įtvirtinamos</i> atmetus konvencines praeities taisykles	2. Dabarties taisyklės <i>pakeičiamos</i> konvencinėmis praeities taisyklėmis
	Perinterpretuojamos	3. Dabarties taisyklės <i>įtvirtinamos</i> atmetus perinterpretuotas praeities taisykles	4. Dabarties taisyklės <i>pakeičiamos</i> perinterpretuotomis praeities taisyklėmis

Analogiškai apibrėžiamos ir istorinių analogijų naudojimo pasekmės tam, kaip veikėjai suvokia konkretų praeities procesą. Praeities proceso taisyklių *atkūrimas* reiškia, kad veikėjai pasinaudoja konvenciniu praeities įvykio aiškinimu. Praeities proceso taisyklių *perinterpretavimas* vyksta tuomet, kai veikėjai konstruoja naujas praeities įvykių interpretacijas aiškindami, kas ir kaip įvyko, vertindami praeities proceso dalyvius ir jų veiksmus. Tokiu atveju istorinių analogijų naudojimas yra panašesnis ne į mokymąsi iš istorijos, kaip teigtų kognityvusis požiūris į istorines analogijas, o į istorijos pamokų kūrimą.

Priklausomai nuo to, kaip veikėjai naudoja istorines analogijas, galima nustatyti vieną iš keturių veikėjų santykio su dabarties ir praeities taisyklėmis variantų. Kadangi tiriant istorines analogijas esminis klausimas yra, kokį vaidmenį jos atlieka tarptautinės arenos veikėjų santykiuose einamosios politikos klausimais, lentelė sudaryta vertinant istorinių analogijų poveikį dabarties taisyklėms (numeracija atitinka 5-os lentelės numeraciją):

1. Remdamiesi istorine analogija užsienio politikos veikėjai *įtvirtina* dabarties taisykles atmesdami *atkuriamas* praeities taisykles. Tai įvyksta, kai veikėjai pasinaudoja istorinėmis analogijomis parodydami konvenciškai aiškinamos praeities ir dabarties taisyklių skirtumus arba kai bandymas konvenciškai aiškinamas praeities taisykles perkelti į dabartį nesulaukia kitų tarptautinės arenos veikėjų pritarimo.
2. Remdamiesi istorine analogija užsienio politikos veikėjai *pakeičia* dabarties taisykles praeities taisyklėmis. Tokiu atveju istorinėmis analogijomis veikėjai pasinaudoja *atkurdami* konvenciniuose aiškinimuose minimas praeities taisykles ir jomis pakeisdami dabarties taisykles.
3. Naudodami istorinę analogiją užsienio politikos veikėjai *įtvirtina* dabarties taisykles atmetę *perinterpretuotas* praeities taisykles. Taip gali atsitikti dviem atvejais. *Pirma*, kai užsienio politikos veikėjai *perinterpretuoja* su praeities įvykiais siejamas taisykles ir pasinaudoja istorinėmis analogijomis parodydami praeities ir dabarties taisyklių skirtumus. *Antra*, kai veikėjų bandymas perkelti į dabartį *perinterpretuotas* praeities taisykles nesulaukia kitų tarptautinės arenos veikėjų pritarimo.
4. Naudodami istorinę analogiją užsienio politikos veikėjai *pakeičia* dabarties taisykles, kai istorinėmis analogijomis veikėjai pasinaudoja *perinterpretuodami* praeities taisykles ir jomis pakeisdami dabarties taisykles.

Remiantis taisyklių konstruktyvizmo prielaidomis istorinės analogijos gali būti laikomos taisyklių reguliuojamais kalbėjimo aktais arba kalbėjimo aktais, galinčiais kurti taisykles. Vykstant esamų dabarties taisyklių *atkūrimui* ir nepriklausomai nuo to, ar praeities taisyklės *atkuriamos*, ar *perinterpretuojamos*,

kalbėjimo aktai bus reguliuojami egzistuojančių taisyklių (5 lentelė, pirmas ir trečias punktai). Tai reiškia, kad veikėjai rinksis istorines analogijas arba jas vertins pagal tai, kaip jos atitinka esamos užsienio politikos sampratą ir ją reguliuojantį taisyklių rinkinį. Vykstant dabarties taisyklių *perinterpretavimui* ir nepriklausomai nuo to, ar praeities taisyklės *atkuriamos*, ar *perinterpretuojamos*, kalbėjimo aktai konstruos naujas taisykles (5 lentelė, antras ir ketvirtas punktai). Pasiremiant istorinėmis analogijomis konstruojamos taisyklės užsienio politikos veikėjams tarsi leidžia pakartoti praeityje sužaistą žaidimą: numanant, kokie procesai vyksta, planuoti savo veiksmus „turint“ informaciją apie kitų veikėjų ketinimus ir galimybes veikti. Kaip, pavyzdžiui, kortų žaidime žinant, koks žaidimas žaidžiamas ir kokias kortas turi oponentas.

Kaip minėta, pagrindinis istorinių analogijų vaidmens užsienio politikoje tyrimo uždavinys – įvertinti, kokios taisyklės, apibrėžiančios esamą tarptautinės arenos veikėjų sąveiką, yra konstruojamos. Tokio vertinimo galimi rezultatai: parodymas, kad dabarties taisyklės *įtvirtinamos* atmetus praeities taisykles (5 lentelė, pirmas punktas); nustatymas, kad dabarties taisyklės *pakeičiamos* praeities taisyklėmis (5 lentelė, antras punktas). Jei tiriamas istorinių analogijų vaidmuo istorijos politikoje, svarbu įvertinti anksčiau minėtus aspektus bei tai, kaip istorinė analogija keičia praeities įvykio interpretaciją. Tokiu atveju tyrimas apimtų ir vertinimą, ar dabarties taisyklės *įtvirtinamos* atmetus *perinterpretuotas* praeities taisykles (5 lentelė, trečias punktas), kitu atveju – ar dabarties taisyklės *pakeičiamos* pasitelkus *perinterpretuotas* praeities taisykles (5 lentelė, ketvirtas punktas).

Ko reikia, kad kalbėjimo aktas taptų taisykle, atsakymų yra įvairių. G. Duffy'is ir B. Frederkingas nurodė kalbėjimo aktų „reguliarumą“, kai „laikui bėgant“ veikėjai kalbėjimo aktų pasikartojimus gali imti laikyti praktikomis, sukurti normas ir kodifikuoti taisykles.¹⁴¹ Ką reiškia „reguliarumas“, kiek laiko turi prabėgti ir kodėl laikas yra vienas iš kriterijų G. Duffy'is ir B. Frederkingas

¹⁴¹ Duffy ir Frederking, „Changing the Rules“, 327, 330.

neaiškino. N. Onufas taip pat tvirtino, kad „nuolat“ kartojami kalbėjimo aktai tampa konvencijomis, primenančiomis veikėjams, ką jie visada daro, o konvencijos – taisyklėmis, kurios nurodo veikėjams, ką jie turėtų daryti.¹⁴² Antra vertus, kalbėdami apie kalbėjimo aktų ir taisyklių santykį, G. Duffy'is ir B. Frederkingas teigė, kad veikėjai vertina vieni kitų kalbėjimo aktus.¹⁴³ Jei veikėjas pritaria kito veikėjo kalbėjimo aktui, įtvirtinama esama arba konstruojama nauja taisyklė. Jei veikėjas kvestionuoja kalbėjimo aktą, taisyklė nėra nei įtvirtinama, nei konstruojama. Panašią mintį išdėstė ir N. Onufas, teigęs, kad veikėjams atsakant į vieni kitų kalbėjimo aktus, „kalbėjimo aktai ir susiję veiksmai, konstruoja praktikas, kurios padaro materialias sąlygas ir žmogaus patirtus artefaktus prasmingais“.¹⁴⁴ Kalbėjimo akto tapimas taisykle priklauso nuo to, ar klausytojas supranta kalbančiojo ketinimus ir tai parodo. N. Onufas, pasiremdamas J. Habermasu, tokį veikėjų tarpusavio supratimą vadino „silpnu normatyviniu ryšiu“.¹⁴⁵

Taigi galima išskirti du kriterijus, lemiančius kalbėjimo aktų tapimą taisyklėmis: pasikartojimas ir pripažinimas. Konstruojant istorinių analogijų analizės modelį laikomasi požiūrio, kad pasikartojimo kriterijus turėtų būti laikomas mažiau reikšmingu. Kalbėjimo akto pasikartojimas nereiškia, kad jis bus pripažintas veikėjų tarpusavio santykiuose. Svarbesnis kriterijus – pripažinimo, kai veikėjai reaguoja į vienas kito kalbėjimo aktus, išsako jiems pritarimą arba pradeda atitinkamai elgtis. Tačiau, kaip pastebėjo K. M. Fierke, remdamasi L. Wittgensteinu, tam, kad taisyklė egzistuotų (išliktų) svarbu, kad ji nuolat pasikartotų.¹⁴⁶ Konvenciniai požiūriai į istorines analogijas daugiausia domisi kalbėtoju – istorinę analogiją naudojančiu užsienio politikos veikėju. Tačiau svarbų vaidmenį atlieka ir klausytojas – tas tarptautinės arenos ar užsienio politikos veikėjas, kurio atžvilgiu taikoma istorinė analogija. Jis, pripažindamas

¹⁴² Onuf, „Constructivism: A User's Manual“, 66–67.

¹⁴³ Duffy ir Frederking, „Changing the Rules“, 328–329.

¹⁴⁴ Onuf, *World of Our Making*, 83.

¹⁴⁵ Ten pat, 84.

¹⁴⁶ Fierke, „Multiple Identities, Interfacing Games“, 470.

arba atmesdamas istorinę analogiją naudojančio veikėjo kalbėjimo aktus, drauge konstruoja užsienio politikos taisykles. Taigi taisyklės susiformuoja vykstant kalbėjimo akto autoriaus ir auditorijos, kuriai skirtas kalbėjimo aktas, sąveikai. Naujų kalbėjimo aktų atsiradimas nekeičia veikėjų sąveikos principų kol taisyklės, apibrėžiančios veikėjų sąveiką, išlieka tos pačios. Pavyzdžiui, jei tarp valstybių galioja susitarimas neremti karine ginkluote autoritarinių valstybių, jį sulaužius vienai valstybei anksčiau sutarta taisyklė nesikeičia, nebent ir kiti susitarimo dalyviai nuspręstų, jog susitarimo nereikia laikytis. Jei taip nėra nusprendžiama, pirmojo veikėjo veiksmai vertinami remiantis minėto susitarimo nustatytomis taisyklėmis, t. y. kaip taisyklės sulaužimas, už kurį gali būti numatytos sankcijos. Taigi taisyklės negali keistis nesikeičiant kalbėjimo aktams, bet kalbėjimo aktų pasikeitimas nebūtinai reiškia taisyklių pasikeitimą.

Istorinių analogijų naudojimas yra ne tik individualaus pažinimo procesas, leidžiantis veikėjui suprasti, kokioje situacijoje jis atsidūrė ir kokius užsienio politikos sprendimus turėtų priimti. Tai ir kolektyvinio pažinimo procesas. Veikėjai bendrai, remdamiesi konkrečių praeities ir dabarties procesų sampratomis, suvokia užsienio politikos kontekstą, kuriame plėtojami jų santykiai ir tarpusavio sąveikos metu konstruoja užsienio politikos taisykles. Istorinė analogija ir remiantis ja priimami užsienio politikos sprendimai yra signalas kitiems tarptautinės arenos veikėjams, ypač tiems, kurių atžvilgiu taikoma istorinė analogija, kokiam kontekste istorinę analogiją naudojantys veikėjai mato savo santykius su kitais veikėjais. Istorinės analogijos ir veikėjų reakcijos į jas konstruoja taisykles, apibrėžiančias kontekstą, kuriame vyksta veikėjų sąveika. Kontekstas gali būti pagrįstas praeities taisyklėmis, kai veikėjai mato panašumą tarp esamos ir buvusios situacijos, arba dabarties taisyklėmis, kai esama ir buvusi situacijos laikomos skirtingomis. Koks tas kontekstas – paremtas istorinėje analogijoje apibrėžiamomis praeities ar dabarties taisyklėmis – priklauso nuo veikėjų reakcijos į vienas kito pasisakymus ir veiksmus. Norint suprasti užsienio politikos procesą analizuojant istorines analogijas, svarbu įvertinti ne tik istorinę

analogiją naudojančių užsienio politikos veikėjų argumentaciją ir veiksmus, bet ir jų sąveiką su veikėjais, kurių atžvilgiu taikoma istorinė analogija, bei jos pasekmes.

7. Istorinių analogijų tyrimo metodologija

Remiantis ankstesniuose skyriuose pristatytomis taisyklių konstruktyvizmo prielaidomis, istorinių analogijų vaidmens užsienio politikoje aiškinimu, šiame skyriuje formuluojamas istorinių analogijų analizės modelis. Vadovaujamosi N. Onufo pristatytomis socialinės tikrovės tyrimo gairėmis ir G. Duffy'io bei B. Frederkingo tarptautinių santykių tyrimui taikytu dialoginės analizės metodu.

Remiantis taisyklių konstruktyvizmo prielaidomis santykis tarp taisyklių ir kalbėjimo aktų, socialinės tvarkos ir veikėjų pavaizduotas 6-oje lentelėje. Toliau detaliau aiškinami 6 lentelėje nurodyti socialinės tikrovės tyrimo pjūviai.

6 lentelė. **Kalbėjimo aktų ir taisyklių analizės modelis**¹⁴⁷

Socialinė tvarka	Institucijos		
			
Taisyklės	Aprašančios	Nurodančios	Įpareigojančios
Kalbėjimo aktai	Tvirtinimai – veikėjo įsitikinimo išreiškimas norint, kad klausytojas jam pritartų	Nurodymai – veikėjo nurodymas klausytojui elgtis tam tikru būdu	Įsipareigojimai – veikėjo įsipareigojimas laikytis įvardintų veiksmų
			
Veikėjai ir jų veikimo ribos	Tapatybė ir interesai (kas yra <i>Aš</i> ir ko <i>Aš</i> nori; kas yra <i>Kitas</i> ir ko jis nori), galimi veikėjų veiksmai	Veiksmai (ką turi padaryti <i>Kitas</i>)	Veiksmai (ką turi padaryti <i>Aš</i>)

¹⁴⁷ Sudaryta remiantis – Kubálková, „A Constructivist Primer“, 67–69; Onuf, „Speaking of Policy“, 82; Duffy ir Frederking, „Changing the Rules“, 328–330.

Taisyklų samprata

Norint suvokti socialinę tikrovę N. Onufas siūlė analizuoti taisykles, nes jos leidžia įvertinti tiek veikėjų statusą ir veiksmus, tiek ir socialinės tvarkos pobūdį. „Jei mes pradedame nuo taisyklių, mes galime judėti bet kuria kryptimi – analizuoti veikėjus ir jų sprendimus, kuriuos padaryti jiems leidžia taisyklės, arba analizuoti socialines tvarkas, atsirandančias iš pasirinkimų, kuriuos visą laiką daro veikėjai“.¹⁴⁸ Taisyklės padaro valdymą (angl. *rule*) ir buvimą valdomu (angl. *being ruled*) universalia socialine praktika. Užuoat aiškinusis kaip struktūra apriboja ir įgalina veikėjų veiksmus arba veikėjai kuria struktūrą, žiūrima į jų tarpusavio ryšį – socialinės tvarkos santykį su veikėjais ir veikėjų santykį su socialine tvarka. Pažymėtina, kad kognityvusis ir integruotas požiūriai į istorines analogijas tiria veikėjų elgesį – kaip užsienio politikos veikėjai, vadovaudamiesi savo įsitikinimais, naudoja istorines analogijas. Konstitutyviojo požiūrio atstovė K. M. Fierke kalbėjo apie su istorinėmis analogijomis siejamų socialinių reiškinių įtaką tam, kokias istorines analogijas ir kaip naudoja užsienio politikos veikėjai. Taigi konvencinių požiūrių atstovai, tirdami istorines analogijas, atkreipė dėmesį tik į vienpusį veikėjo ir struktūros ryšį.

Pasak taisyklių konstruktyvizmo, norint paaiškinti veikėjo veiksmus reikia nurodyti taisykles, kuriomis seka veikėjas.¹⁴⁹ Kadangi veikėjas ir socialinė tvarka abipusiai konstruoja vienas kitą, galima pridurti, kad norint paaiškinti veikėjų veiksmus taip pat reikia nurodyti taisykles, kurias kuria veikėjai. Veikėjo veiksmų paaiškinimas nereiškia priežastinių ryšių pozityvistine prasme nurodymo. Siekiant nustatyti priežastines pasekmes, ieškoma atsakymo į klausimą kodėl, o siekiant nustatyti konstitutyvias pasekmes atsakoma į klausimą, kaip ar kaip įmanoma. Kai kurie konstruktyvistai kalba apie socialinį priežastingumą ir veikėjų išsakomus argumentus laiko priežastimis. Pagal Peterio Wincho pateiktą L. Wittgensteino vėlyvosios kalbos filosofijos interpretaciją, argumentas negali atlikti priežastinės

¹⁴⁸ Onuf, „Constructivism: A User's Manual“, 63.

¹⁴⁹ Frederking, „Constructing Post-Cold War Collective Security“, 367.

funkcijos kaip gamtos moksluose, „socialiniame pasaulyje elgesys priklauso nuo taisyklių ir apima interpretacijas bei galimybę padaryti klaidą“.¹⁵⁰ Todėl socialinis priežastingumas turėtų būti suprantamas kaip apimantis ir konstitutyvia funkciją.¹⁵¹ Konvencinių – instrumentinio, kognityviojo ir integruoto – požiūrių į istorines analogijas atstovai domisi priežastiniais idėjų ir veiksmų ryšiais. Remiantis taisyklių konstruktyvizmo prielaidomis, kaip ir konvenciniame konstitutyviajame požiūryje į istorines analogijas, istorinių analogijų vaidmuo užsienio politikos procese analizuojamas siekiant nustatyti jų konstitutyvias pasekmes. Taigi istorinių analogijų analizės modelyje, kalbant apie veikėjo veiksmų aiškinimą, nesiekama nuspėti konkrečių užsienio politikos sprendimų arba atskleisti priežastinį ryšį tarp to, kas teigiama užsienio politikos veikėjų pasisakymuose ir to, kokius sprendimus jie priima. Laikomasi prielaidos, jog tikrovė yra konstruojama ir įgyja reikšmę konkrečioje socialinių taisyklių struktūroje. Nustačius taisykles galima pasakyti, kokiems veiksmams palankus reikšmių kontekstas egzistuoja, t. y., kokią žaidimą žais veikėjai, bet ne konkrečią žaidybinių taktiką.

Kaip minėta, konvenciniai požiūriai į istorines analogijas atkreipia dėmesį į istorines analogijas naudojančių veikėjų veiksmus. Tačiau, jeigu veikėjai kalbėjimo aktais konstruoja taisykles, o taisyklės apibrėžia veikėjus ir jų galimus veiksmus, aiškinant užsienio politikos procesus būtina įvertinti šias taisykles bei sąveiką tarp struktūrinių veiksmų ir veikėjų. Atradus, kokios taisyklės apibrėžia veikėjų sąveiką, galima nustatyti veikėjų tapatybę ir interesus, galimus veikėjų veiksmus ir kokiai socialinei tvarkai tos taisyklės priklauso.

¹⁵⁰ Smith, „Foreign Policy is What States Make of It“, 49.

¹⁵¹ Adler, „Seizing the Middle Ground“, 329. Apie argumentus ir priežastis – Steve Smith, „Historical Sociology and International Relations Theory“. Kn. Stephen Hobden ir John M. Hobson (sud.), *Historical Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, 238. Apie išplėstas priežastingumo sąvokas – Milja Kurki, *Causation in International Relations: Reclaiming Causal Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. Reus-Smit, „Reading History Through Constructivist Eyes“, 408.

N. Onufas išskyrė tris socialinių taisyklių tipus.¹⁵² Remdamiesi *aprašančiomis* taisyklėmis (angl. *instruction-rules*) veikėjai informuoja kitus veikėjus apie savo santykį su pasauliu. Aprašančios taisyklės apima normatyviškai neutralų informavimą, pavyzdžiui, ką reiškia galios balanso principas, ir normatyvinį pamokymą, kaip tarptautinės teisės reglamentuojama tvarka. Aprašančios taisyklės, kaip ir visos kitos taisyklės, yra reguliacinės ir konstitutyvios, todėl atskleidžia atitinkamai, kokius veiksmus leidžiama atlikti ir kokius veiksmus galima atlikti. *Nurodančios* taisyklės, pavyzdžiui, jėgos naudojimo, branduolinio atgrasinimo, prekybos sankcijų principai, pasako, ką veikėjas turėtų daryti. *Ipareigojančios* taisyklės reiškia pažadą elgtis tam tikru būdu. Jos gali būti apibrėžtos sutartyse, tarptautinės prekybos nuostatuose ir pan. Tarpusavyje susijusios taisyklės sudaro institucijas, jos dar gali būti vadinamos tarptautiniais režimais. Dominuojant kuriam nors taisyklių tipui institucijose išryškėja hegemoniniai, hierarchiniai arba pagrįsti priklausomybe santykiai, tačiau dažniausiai institucijos apima įvairių taisyklių derinį.¹⁵³

Kalbėjimo aktų samprata

Taisyklių analizei pasitelkiama kalbėjimo akto teorija. Kalbėjimo aktus apibendrinančią schemą sudarė Johnas L. Austinas, išskirdamas tokius tipus¹⁵⁴:

- *Lokucinis aktas* – kalbantysis apibūdina arba konstatuoja tam tikrą padėtį. Lokuciniu aktu kažkas yra pasakoma. Lokuciniai teiginiai aprašo tikrovę – jie yra neutralios komunikacijos priemonės, apima tik teiginį (pasakymą).

¹⁵² Taisyklių tipai ir jų paaiškinimai pristatomi remiantis: Onuf, *World of Our Making*, 87–94; Onuf, „Constructivism: A User’s Manual“, 67; Duffy ir Frederking, „Changing the Rules“, 330.

¹⁵³ Onuf, „Constructivism: A User’s Manual“, 71–76.

¹⁵⁴ Jürgen Habermas, *The Theory of Communicative Action*. Vol. 1, *Reasons and Rationalization of Society*, trans. By T. McCarthy. Boston: Beacon Press, 1984, 288–289, cituota iš Onuf, *World of Our Making*, 83. Taip pat žr. Kubáľková, „A Constructivist Primer“, 64.

- *Ilokucinis aktas* – kalbantysis atlieka veiksmą kažką sakydamas (pareiškia, reikalauja, pažada ir pan.). Ilokuciniu aktu atliekamas veiksmas kažką pasakant.
- *Perlokucinis aktas* – kalbantysis padaro poveikį klausančiajam. Perlokucinis aktas reiškia poveikį, padaromą kažką pasakius.

Johnas Searle'as išskyrė penkis ilokucinių kalbėjimo aktų tipus, iš jų svarbiausiais, nes jie kuria taisykles, N. Onufas laikė tris: *tvirtinimus*, *nurodymus* ir *įsipareigojimus*.¹⁵⁵ Kaip aiškino N. Onufas, *tvirtinimai* išreiškia kalbėtojo įsitikinimus ir norą, kad klausytojas jiems pritartų. Dažniausiai tokio tipo kalbėjimo aktus galima aptikti oficialiose kalbose ir pareiškimuose, pagrindiniai vartojami veiksmažodžiai – teigti, tvirtinti, pranešti, apibūdinti, priskirti ir nesutikti. *Nurodymai* išreiškia kalbėtojo norą, kad klausytojas pasielgtų tam tikru būdu. Tokiu atveju pagrindiniai kalbėtojo vartojami veiksmažodžiai būtų prašyti, nurodyti, reikalauti, leisti ir įspėti. Galiausiai *įsipareigojimai* nurodo kalbėtojo ketinimą ateityje atlikti kokį nors veiksmą arba laikytis išdėstyto veikimo plano. Ketinimai gali būti įtvirtinti, pavyzdžiui, tarptautinėse sutartyse, o veikėjai dažniausiai vartoja veiksmažodžius pažadėti ir pasiūlyti. Analizuojant kalbėjimo aktus aiškinamasi, ne kokias interpretacijas pateikia veikėjai, o kokios taisyklės apibrėžia veikėjų elgesį arba yra kuriamos veikėjų.

Iveras B. Neumannas atkreipė dėmesį į tai, kad lingvistinė tradicija Tarptautinių santykių disciplinoje reiškia ne tik dėmesį retorikai, bet ir konkrečiai politikai. Todėl „diskurso analizė, suprantama kaip socialinių veiksmų prielaidų studijavimas, turi apimti praktikų analizę, suprantamą kaip pačio socialinio veiksmo tyrimą“.¹⁵⁶ Taisyklių konstruktyvizmo požiūryje verbalinių veiksmų

¹⁵⁵ Kitos dvi Johno Searle'o išskirtos kategorijos – atsiprašymai ir deklaracijos. Onuf, *World of Our Making*, 87–94. Taip pat apie kalbėjimo aktus – Duffy ir Frederking, „Changing the Rules“, 328.

¹⁵⁶ Iver B. Neumann, „Returning Practice to the Linguistic Turn. The Case of Diplomacy“. Kn. Harry Bauer ir Elisabetta Brighi (sud.), *Pragmatism in International Relations*. New York: Routledge, 2009, 82. Apie susidomėjimą praktikų analize – Theodore R. Schatzki, Karin Knorr Cetina ir Eike von Savigny, *The Practice Turn in Contemporary Theory*. New York: Routledge, 2001.

tyrimas nėra atskirtas nuo neverbalinių veiksmų tyrimo. Neverbalinius veiksmus analizuojant kaip kalbėjimo aktus susiduriama su tam tikra sąvokų dviprasmybe. To nėra išvengta ir anglų kalboje, kur neverbaliniai veiksmai siejami su *speech act*.¹⁵⁷ Tačiau šiuo atveju vertėtų prisiminti, jog taisyklių konstruktyvizmo tyrimo objektas yra veiksmas, kurį veikėjai atlieka verbaliniu arba neverbaliniu būdu. Pavyzdžiui, veikėjai gali išsakyti grasinimą kitai valstybei, reikalaudami ko nors nedaryti, ir gali nieko nesakydami prie jos sienų dislokuoti savo karinę ginkluotę. Tokie veikėjų veiksmai kaip raketų dislokavimas, karinės galios demonstravimas laikomi „neverbaliniais, fiziniais veiksmais, kurie, pasitelkdami bendrai pripažįstamas socialines taisykles, perduoda reikšmes“.¹⁵⁸ Ginkluotės bandymai, kariniai paradai patys savaime nieko nepasako, pavyzdžiui, kad demonstruojama galia. Jų reikšmės remiasi bendrai pripažįstamomis socialinėmis taisyklėmis.

Kalbėjimo aktų ir taisyklių santykis

Visos taisyklės turi ilokucinį aspektą, tačiau ne visi sakiniai, turintys ilokucinę galią, yra taisyklės.¹⁵⁹ 6-tame skyriuje buvo nurodyti du kriterijai, lemiantys kalbėjimo aktų tapimą taisyklėmis: kalbėjimo aktų pasikartojimas ir pripažinimas. Formuluoiant istorinių analogijų analizės modelį laikomasi požiūrio, kad kalbėjimo aktų pasikartojimas parodo konkrečioje situacijoje aktualius kalbėjimo aktus. Kalbėjimo akto tapimui taisykle svarbesnis veiksnys – pripažinimas, kai veikėjai reaguoja į vienas kito kalbėjimo aktus, išsakydami pritarimą arba pradėdami atitinkamai elgtis. N. Onufo teigimu, tvirtinimo kalbėjimo aktų ir aprašančių taisyklių atveju pakanka vieno susitarimo tarp kalbėtojo ir klausytojo dėl konkretaus tvirtinimo (kad X yra Y) ir nuorodos į šį sutarimą vėlesniuose veikėjų santykiuose, kad jis galėtų būti laikomas taisykle.¹⁶⁰ Toks sutarimas, pavyzdžiui, galėtų būti NATO tvirtinimas, kad Rusija yra

¹⁵⁷ Duffy, Frederking, Tucker, „Language Games“, 272. Frederking, „Constructing Post-Cold War Collective Security“, 367. Duffy ir Frederking, „Changing the Rules“, 2.

¹⁵⁸ Duffy ir Frederking, „Changing the Rules“, 326.

¹⁵⁹ Onuf, *World of Our Making*, 83–84.

¹⁶⁰ Ten pat, 85.

strateginė NATO partnerė, Rusijos pritarimas šiam tvirtinimui ir su juo susijusiems įsipareigojimams, kaip turėtų elgtis partneriai, bei tolesnis NATO ir Rusijos bendradarbiavimas remiantis šia aprašančia taisykle. Toks pats santykis yra tarp nurodymo kalbėjimo aktų ir nurodančių taisyklių. Jei tvirtinimai ar nurodymai nesulaukia pritarimo, kalbėjimo akto autoriaus ketinimai sukelti socialines pasekmes (kad kiti veikėjai laikytųsi tvirtinimą išsakyusio veikėjo sampratos apie tikrovę arba vykdytų jo nurodymus) nėra efektyvūs. Kitaip yra su įsipareigojimais: jei klausytojas neišreiškia pritarimo kalbėtojo įsipareigojimams, veikėjas gali įgyvendinti tai, ką pažadėjo, tačiau nejausdamas atsakomybės tą pažadą būtinai įvykdyti.

Tam, kad veikėjai sutartų dėl to, kokios taisyklės apibrėžia jų santykius, reikia, kad jie norėtų rasti šį sutarimą. Veikėjų noras susitarti aiškinamas J. Habermaso komunikacinio racionalumo samprata. Komunikaciniu požiūriu racionalus veiksmas yra tas, kurį veikėjas atlieka remdamasis pagrįstumo (angl. *validity*) teiginiais ir taisyklėmis tam, kad veiksmą teisingai suprastų kiti veikėjai.¹⁶¹ Kiekvienu kalbėjimo aktu netiesiogiai perduodami trys pagrįstumo teiginiai: tiesos, tinkamumo ir nuoširdumo (7 lentelė). Veikėjai, reaguodami į vienas kito kalbėjimo aktus, vertina kalbėjimo aktų pagrįstumo teiginius. Pritardami arba nepritardami šiems teiginiams, veikėjai atitinkamai įtvirtina taisyklės arba jų nesukuria. Reikia pripažinti, kad prielaida apie komunikacinį racionalumą negali būti absoliuti, t. y. veikėjo veiksmai ne visada remiasi pagrįstumo teiginiais, jis gali nesakyti tiesos ar būti nenuoširdus. Tačiau komunikacinio racionalumo sampratos esmė – oponavimas racionalistiniams požiūriams, apskritai neigiantiems kalbos vaidmens ir kalbos analizės svarbą.

¹⁶¹ Frederking, „Constructing Post-Cold War Collective Security“, 366. Duffy ir Frederking, „Changing the Rules“, 328.

7 lentelė. Kalbėjimo aktų pagrįstumo teiginiai¹⁶²

Kalbėjimo aktas Pagrįstumo teiginys	Tvirtinimas	Nurodymas	Įsipareigojimas
Tiesos	X yra tiesa	Tu turi padaryti X	Aš turiu padaryti X
Tinkamumo	Mano tvirtinimas apie X yra tinkamas	Mano nurodymas tau padaryti X yra tinkamas	Mano įsipareigojimas padaryti X yra tinkamas
Nuoširdumo	Aš tikiu, kad X yra tiesa	Aš noriu, kad tu padarytum X	Aš noriu padaryti X

Veikėjai kalbėjimo aktais nurodo, kokių taisyklių laikosi, bei vertina, kokiomis taisyklėmis vadovaujasi kiti veikėjai. Veikėjams tiesiogiai nenurodant, kokiomis taisyklėmis jie vadovaujasi, šias taisykles leidžia nustatyti veikėjų elgesio – ką jie sako ir daro – analizė. Kaip teigė N. Onufas, „[v]isi būdai, kuriais žmonės reaguoja į taisykles, keičia jas ar atsisako jų – gali būti vadinami praktikomis. Net kai mes nežinome, ką sako taisyklė, mes dažnai galime ją nuspėti stebėdami žmonių elgesį“.¹⁶³ Taisyklės apibrėžia ne tik veikėjų neverbalinius veiksmus, bet ir verbalinius, kurie taip pat yra vienas iš veikėjų atliekamų veiksmų. Taigi užsienio politikos veikėjai naudodami istorines analogijas pasako ir parodo, kokių taisyklių turėtų būti laikomasi, o remiantis jomis priimdami ir vykdydami užsienio politikos sprendimus parodo, kokių taisyklių jie laikosi.

Istorinių analogijų analizės modelis

Istorinių analogijų analizės modelis sudaromas laikantis šių sąlygų: egzistuoja trys kalbėjimo aktų ir trys taisyklių tipai; istorinės analogijos gali būti kalbėjimo aktais, įtvirtinančiais esamas taisykles arba inicijuojančiais naujas taisykles; netiesiogiai su istorinėmis analogijomis susiję kalbėjimo aktai įtvirtina

¹⁶² Pagal – Frederking, „Constructing Post-Cold War Collective Security“, 366; Duffy ir Frederking, „Changing the Rules“, 329.

¹⁶³ Onuf, „Constructivism: A User’s Manual“, 59.

istorinių analogijų aktualizuojamas praeities arba dabarties procesų taisyklės (pavyzdžiui, su konkrečiu istoriniu periodu siejami principai, kaip pasidalinimas į įtakos zonas, veikėjų minimi tiesiogiai nenurodant istorinio įvykio, tačiau tyrėjui iš konteksto aišku, kad kalbama apie Šaltojo karo taisyklę); socialinė tvarka per taisyklės apibrėžia veikėjus, o veikėjai kalbėjimo aktais ir taisyklių pagalba konstruoja socialinę tvarką. Remiantis sudarytu modeliu, istorinių analogijų analizės pjūvius reikėtų suprasti taip (8 lentelė):

8 lentelė. Istorinių analogijų analizės modelis

Socialinė tvarka	Konkretaus praeities ar dabarties įvykio institucijos		
			
Taisyklės	Aprašančios	Nurodančios	Įpareigojančios
Kalbėjimo aktai	<i>Tvirtinimai, ką reiškia praeities ir dabarties įvykis</i>	Remiantis praeities arba dabarties įvykio taisyklėmis, pateikiami <i>nurodymai</i> kitiems veikėjams	Remiantis praeities arba dabarties įvykio taisyklėmis, prisiimami <i>įsipareigojimai</i>
			
Veikėjai ir jų veikimo ribos	Kas yra užsienio politikos veikėjai? Kokie jie yra ir ko nori? Kokius veiksmus jie gali atlikti?	Kokių veiksmų tikimasi iš kitų veikėjų?	Kokių veiksmų tikimasi asmeniškai įsipareigojus kažką atlikti?

1. *Tvirtinimo* kalbėjimo aktais tarptautinės arenos veikėjai apibrėžia praeities ir dabarties procesų taisykles.

1.1. Veikėjai nusako praeities proceso taisyklės, jo metu vykusios sąveikos tarp tarptautinės arenos veikėjų tikslą, dalyvavusius veikėjus, veikėjų tapatybę (kas jie buvo) ir interesus (ko jie norėjo). Jei veikėjai remiasi konvencine istorinio įvykio samprata, istorinė analogija atskleidžia su praeities procesu

siejamų taisyklių rinkinį. Jei veikėjai perinterpretuoja istorinio įvykio aiškinimą, naudodami istorinę analogiją jie kuria naujas su praeities procesu siejamas taisykles.

- 1.2. Veikėjai nusako dabarties proceso taisykles, tarptautinės arenos veikėjus, jų tapatybę bei interesus ir sąveikos tikslą. Jei veikėjai mato panašumą tarp praeities ir dabarties įvykių, analizuojant istorines analogijas galima nustatyti, kokias praeities taisykles jie bando perkelti į dabartį. Jei panašumo tarp praeities ir dabarties veikėjai nemato, galima nustatyti, kokios praeities taisyklės, veikėjai ir jų bruožai (tapatybės ir interesai) nėra laikomi aktualiais dabartyje.
2. Kitas kalbėjimo aktų tipas – *nurodymai* – atskleidžia tai, ko tarptautinės arenos „A“ veikėjas, vadovaudamasis istorine analogija, tikisi iš tarptautinės arenos „B“ veikėjo. Pavyzdžiui, ką „B“ veikėjas turėtų daryti arba ko nedaryti, norėdamas išvengti neigiamų ar susilaukti teigiamų „A“ veikėjo veiksmų savo atžvilgiu.
 - 2.1. Jei „A“ veikėjas teigia, kad praeities ir dabarties procesai yra panašūs, jo nurodymai „B“ veikėjui remsis su praeities įvykiu siejamomis taisyklėmis. Pavyzdžiui, iš dabarties apibrėžimo, paremto Šaltojo karo istorine analogija, kai Šaltasis karas suprantamas kaip pasidalinimas į įtakos zonas, kiltų nurodymas „B“ veikėjui nesikišti į „A“ veikėjo įtakos zoną.
 - 2.2. Jei „A“ veikėjas teigia, kad praeities procesai skiriasi nuo dabarties procesų, galima nustatyti, kokių nurodymų, remdamasis su praeities įvykiu siejamomis taisyklėmis, „A“ veikėjas neišsakys „B“ veikėjui. Ir kokius nurodymus išsakys, remdamasis dabarties procesui priskiriamomis taisyklėmis. Tokiu atveju prieš tai minėtame pavyzdyje nurodytas reikalavimas nesikišti į įtakos zoną tiek, kiek jis susijęs su Šaltuoju karu, bus mažai tikėtinas.

3. Tarptautinės arenos „A“ veikėjo *įsipareigojimo* kalbėjimo aktai atskleidžia tai, kokių įsipareigojimų, vadovaudamasis istorine analogija, jis imsis tarptautinės arenos „B“ veikėjo atžvilgiu.
- 3.1. Jei „A“ veikėjas teigia, kad praeities ir dabarties procesai yra panašūs, jo įsipareigojimais „B“ veikėjui remsis praeities įvykio taisyklėmis.
- 3.2. Jei „A“ veikėjas teigia, kad konkreti praeitis skiriasi nuo dabarties, galima nustatyti, kokių įsipareigojimų, susijusių su praeities proceso taisyklėmis, „A“ veikėjas neprisims „B“ veikėjo atžvilgiu, ir kokius įsipareigojimus, susijusius su dabarties taisyklėmis, prisims.

Dialoginės analizės metodas

Siekiant išsiaiškinti istorinių analogijų kaip kalbėjimo aktų vaidmenį ir indėlį kuriant taisykles pasitelkiama dialoginė analizė. Tai interpretacinis metodas, kuriam svarbios trys prielaidos.¹⁶⁴ *Pirma*, remiantis L. Wittgensteino vėlyvąja filosofija teigiama, kad kalba atlieka konstitutyvų vaidmenį. *Antra*, remiantis J. Austinu ir J. Searle'u kalba traktuojama kaip veiksmas. *Trečia*, remiantis J. Habermasu teigiama, kad veikėjų sąveika remiasi komunikacinio racionalumo principu. Atliekant dialoginę analizę į veikėjų santykius žiūrima kaip į dialogą, kurio metu komunikaciniu požiūriu racionalūs veikėjai vertina vieni kitų kalbėjimo aktus ir įtvirtina esamas arba konstruoja naujas taisykles. Dialoginė analizė susideda iš keturių etapų. *Pirma*, nustatomas taisyklių rinkinys, sudarantis socialinę tvarką. *Antra*, atliekama kalbėjimo aktų analizė – nustatomi tiesioginiai verbaliniai ir neverbaliniai veiksmai. *Trečia*, atliekama pragmatinė analizė – įvardijami verbalinių ir neverbalinių veiksmų netiesioginiai teiginiai. *Ketvirta* – atliekama argumento analizė.¹⁶⁵ Toliau apie kiekvieną iš šių etapų detaliau.

¹⁶⁴ Frederking, „Constructing Post-Cold War Collective Security“, 363.

¹⁶⁵ Argumento analizę G. Duffy'is ir B. Frederkingas taip pat laikė pragmatinės analizės „dialoginiu išplėtimu“ ir tokiu atveju pragmatine analize vadino pirmus tris šiame tekste nurodytus dialoginės analizės etapus – Duffy ir Frederking, „Changing the Rules“, 331–332.

(1) Konteksto nustatymas reiškia taisyklių rinkinio, sudarančio socialinę tvarką, apibrėžimą. B. Frederkingas teigė, kad šis iš taisyklių sudarytas kontekstas yra mokslininko įrodinėjama teorija, o dialoginė analizė – metodologinė priemonė, skirta pateikti „empirinius įrodymus, kad šios taisyklės egzistuoja“.¹⁶⁶ B. Frederkingas, apibendrinęs tarptautinių santykių mokslininkų teorijas, išskyrė keturis socialinės tvarkos tipus. Šių tipų jis nelaikė „*a priori* teiginiais apie socialinę tikrovę“, o tuo, kas sudarė „preliminarią taisyklių konstruktyvizmo globalaus saugumo teoriją“.¹⁶⁷ Tokiu būdu apibrėžęs socialinės tvarkos tipus B. Frederkingas kalbą traktavo kaip nepriklausomą nuo socialinės tikrovės. Tai yra panašu į minėtus pozityvistinius tyrimus, kai pats tyrėjas pateikia situacijos apibrėžimą ir ieško tą apibrėžimą patvirtinančių įrodymų. Taip pat B. Frederkingas tyrimą atliko lygindamas veikėjų kalbėjimo aktus su, galima pavadinti, idealiais socialinės tvarkos tipais. Todėl nėra aišku, kaip ir kada galima būtų nustatyti konkrečios socialinės tvarkos pokytį. Pavyzdžiui, kiek adekvati yra karo kaip grynai karinės konfrontacijos samprata, kaip karo ir konkurencijos socialines tvarkas keičia kibernetinio karo praktikos. Taip pat B. Frederkingo nurodyti socialinės tvarkos tipai remiasi prielaida, kad visi tarptautinės arenos veikėjai tą patį socialinės tvarkos tipą ar jo bruožus suvokia vienodai. Tačiau tai nėra visiškai pagrįsta prielaida. Akivaizdus to pavyzdys – taikos samprata, kuri gali reikšti karinės konfrontacijos nebuvimą arba būti siejama su socialine gerove kaip laisvai prieinama sveikatos apsauga, švietimas ir pan. Galiausiai pradėdamas nuo socialinės tvarkos taisyklių nustatymo, B. Frederkingas nesilaikė N. Onufo požiūrio, kad tyrimą reikėtų pradėti nuo kalbėjimo aktų ir taisyklių analizės. Kalbėjimo aktai ir taisyklės yra kaip tarpininkas, per kurį socialinė tvarka ir veikėjas konstruoja vienas kitą, todėl analizuojant kalbėjimo aktus ir taisykles galima pažinti veikėją ir socialinę tvarką, kurioje jis veikia.

¹⁶⁶ Frederking, „Constructing Post-Cold War Collective Security“, 369.

¹⁶⁷ Ten pat, 368.

Šiame tyrime, analizuojant istorines analogijas, laikomasi kiek kitokių nei siūlė B. Frederkingas konteksto nustatymo principų. Istorinių analogijų struktūra, t. y. praeities situacijos apibrėžimas ir jos lyginimas su dabartimi, yra dėkinga tuo, kad veikėjai nurodo tiek su praeitimi, tiek su dabartimi siejamos socialinės tvarkos taisyklės. Analizuojant istorines analogijas reikia atsakyti į klausimus, *kaip aiškinamas praeities įvykis* ir *kaip aiškinama dabartis*. Atsakymus į šiuos klausimus visų pirma galima atrasti tvirtinimo kalbėjimo aktuose. Tokiu būdu nustatoma, kokius socialinės tvarkos tipus ir jiems priskiriamas taisyklės mato veikėjai, kurių veiksmus norima paaiškinti, o ne kaip pats tyrėjas ar pasiremdamas kitų tyrėjų apibrėžimais mato socialinės tvarkos taisyklės. Nustačius su praeities ir dabarties socialinėmis tvarkomis siejamas taisyklės, tolesnis tyrimas būtų vykdomas, aiškinantis, kurios socialinės tvarkos taisyklės veikėjai įtvirtina tarpusavio santykiuose.

Kaip veikėjai aiškina dabarties socialinę tvarką paprasčiausia nustatyti tuo atveju, kai remdamiesi istorine analogija veikėjai dabartį ir praeitį aiškina kaip nepanašius procesus. Kai veikėjai istorinę analogiją naudoja tik dabarties ir praeities panašumui apibūdinti, remiantis vien pasisakymais, kuriuose buvo naudojama istorinė analogija, nustatyti dabarčiai priskiriamas taisyklės (tas, kurias veikėjai bando keisti arba papildyti praeities taisyklėmis) gali būti sunku. Nustačius tik su praeities socialine tvarka siejamas taisyklės, veikėjų laikomas analogiškomis dabartinei socialinei tvarkai, tolesnis tyrimas būtų vykdomas, aiškinantis, ar veikėjai įtvirtina šią socialinę tvarką atitinkančias taisyklės tarpusavio santykiuose. Arba tyrimą reikėtų plėsti įtraukiant prieš istorinės analogijos naudojimą veikėjų atliktų kalbėjimo aktų analizę, kuri leistų apsibrėžti, kokios socialinės tvarkos taisyklėmis buvo pagrįsti veikėjų santykiai. Tokiu atveju būtų aiškinamasi, kokios taisyklės apibrėžė užsienio politikos procesą iki atsirandant istorinei analogijai ir kokias taisyklės veikėjai bando konstruoti remdamiesi istorine analogija. Istorinių analogijų analizė reikštų taisyklių pokyčio – ar jis yra ir koks jis – tyrimą.

Konteksto nustatymas leidžia įvertinti, kokios socialinės tvarkos tipą veikėjai bando įtvirtinti kalbėjimo aktais, susijusiais su istorine analogija. Tačiau prieš tai, reikia nustatyti veikėjų kalbėjimo aktus ir taisykles, t. y. atlikti kitus dialoginės analizės žingsnius.

(2) Atliekant kalbėjimo aktų analizę nustatomi tiesioginiai verbaliniai ir neverbaliniai veiksmai. Verbalinių veiksmų analizė reiškia istorinės analogijos ir su ja susijusių kalbėjimo aktų viešuose užsienio politikos veikėjų pasisakymuose tyrimą. Neverbalinių veiksmų analizė reiškia istorine analogija paremtą ar su ja susijusių veiksmų, kuriuos atlieka užsienio politikos veikėjai, tyrimą. Tyrimui aktualūs kalbėjimo aktai atsirenkami pagal tris kriterijus. *Pirma*, analizuojami istorines analogijas naudojančių veikėjų ir veikėjų, kurių atžvilgiu taikoma istorinė analogija, kalbėjimo aktai (pagal 8-tos lentelės dalį apie *Kalbėjimo aktus*). Veikėjų naudojamos istorinės analogijos apibrėžia jų santykius su kitais veikėjais. Todėl svarbu tai, ką pastarieji daro ir kaip reaguoja į jų ar jų veiksmų atžvilgiu taikomas istorines analogijas. Nuo veikėjų reakcijos į vienas kito pareiškimus ir veiksmus priklauso, kokios taisyklės bus įtvirtintos ir konstruojamos istorinės analogijos ir ja paremtos užsienio politikos pagalba. *Antra*, tai turi būti vieši kalbėjimo aktai. Nevieši užsienio politikos veikėjų pasisakymai (pavyzdžiui, paviešinti istoriniai archyvai) šiame tyrime nelaikomi svarbiais, nes jie neprisidėjo prie socialinės tikrovės, kurioje veikėjai naudojo istorinę analogiją, konstravimo. Tokią poziciją lemia tyrime naudojama kalbos ir kalbos analizės samprata, besiremianti taisyklių konstruktyvizmo prielaidomis. *Trečia*, kalbėjimo aktai tiesiogiai arba netiesiogiai turi būti susiję su istorine analogija. Pirmu atveju tai tiesioginis skirtingu laiku vykusių procesų palyginimas (pavyzdžiui, dabarties su Šaltuoju karu). Antru atveju tai kalbėjimo aktai, minintys procesą ar veikėją, kurie buvo nurodyti veikėjų naudotoje istorinėje analogijoje (pavyzdžiui, pasidalinimas į įtakos zonas ar karinis atgrasinimas Šaltojo karo istorinėje analogijoje).

Panašūs kriterijai taikomi ir atsirenkant tyrimui aktualius neverbalinius veiksmus. *Pirma*, analizuojami istorines analogijas naudojančių veikėjų ir veikėjų,

kurių atžvilgiu taikoma istorinė analogija, neverbaliniai veiksmai. *Antra*, tai turi būti vieši neverbaliniai veiksmai. *Trečia*, jie turi būti susiję su veikėju naudojamoje istorinėje analogijoje minimais procesais ir veikėjais.

(3) Atliekant pragmatinę analizę nustatomi kalbėjimo aktų netiesioginiai teiginiai. Netiesioginių teiginių reikšmės yra susijusios su kontekstu, kuriame jie vartojami. Netiesioginiai teiginiai gali būti penkių tipų¹⁶⁸:

- Detalus performatyvas (angl. *explicit performative*) – tai pagal kalbėjimo aktą suformuluotas tiesioginis teiginys. Pavyzdžiui, „mes nutrauksime karinį bendradarbiavimą“ keičiamas į „mes pažadame nutraukti karinį bendradarbiavimą“.
- Reflektyvūs ketinimai (angl. *reflexive intentions*) – teiginiai, išreiškiantys kalbėtojo pasisakymo ilokucinę galią (ką kalbėtojas daro pasisakydamas) ir perlokucinį ketinimą (poveikis klausytojui, kurį kalbėtojas nori, kad padarytų pasisakymas). Pavyzdžiui, pažadas reiškia kalbėtojo įsipareigojimą ir norą, kad klausytojas pripažintų kalbėtojo norą įsipareigoti.
- Būtinasis (loginis) rezultatas (angl. *entailments*) – teiginiai, deduktiškai išvedami iš kalbėtojo pasisakymo ir konteksto, kuriame jis pasisakė. Pavyzdžiui, Rusijos grasinimas Lenkijai karine jėga, jei ji su JAV kurtų PRG sistemą, reiškia, kad Rusija atliko kažkokį veiksmą, kažkas paskatino Rusijos veiksmus, kažkas grąsino Lenkijai ir t. t.
- Implikacijos (angl. *implicatures*) – teiginiai, kuriuos kalbėtojas netiesiogiai nori perduoti klausytojui. Pavyzdžiui, 1973 m. Mao Dzeduno pareiškimas Henry'ui Kissingeriui, kad „Vakarai abu pasaulinius karus pradėjo pakurstydami Vokietiją kovoti prieš Rusiją“ netiesiogiai reiškė pastebėjimą, jog „JAV parama Kinijos pastangoms

¹⁶⁸ Netiesioginių teiginių tipai pristatomi remiantis – Duffy ir Frederking, „Changing the Rules“, 331; Frederking, „Constructing Post-Cold War Collective Security“, 369.

apriboti Sovietų Sąjungos galią gali būti politikos, kuria siekiama supriešinti Kiniją ir Sovietų Sąjungą, dalimi“.

- Presupozicijos (angl. *presuppositions*) – teiginio išankstinė reikšmė, kuri turi būti teisinga tam, kad ir pats teiginys būtų teisingas. Pavyzdžiui, teigiant, jog „mes įtikinsime Sovietų Sąjungą, kad Kinijos ketinimai yra taikūs“, visų pirma turi būti teisingas teiginys „Kinijos ketinimai yra taikūs“.

Atliekant pragmatinę analizę netiesioginiai teiginiai išskaidomi pagal pagrįstumo teiginius – tiesos, tinkamumo ir nuoširdumo (žr. 6 lentelę). Veikėjai, vertindami kitų veikėjų kalbėjimo aktus, išsako savo pritarimą arba nepritaringumą kalbėjimo aktų netiesioginių teiginių pagrįstumo teiginiams. Nustačius, kaip veikėjai reaguoja į vienas kito kalbėjimo aktų pagrįstumo teiginius, galima pasakyti, kokias taisykles jie konstruoja (pagal 8-tos lentelės dalį apie *Taisykles*) ir, kokie kalbėjimo aktai bei kodėl netampa taisyklėmis. Nustačius kalbėjimo aktus ir taisykles galima įvertinti, kaip apibrėžiama veikėjų tapatybė ir interesai, jų sąveikos tikslas ir principai (8-tos lentelės dalis apie *Veikėjus ir veikimo ribas*). Bei įvertinti kalbėjimo aktų ir taisyklių santykį su institucionalizuotomis taisyklėmis (8-tos lentelės dalis apie *Socialinę tvarką*).

Vertinant kalbėjimo aktų analizės ir pragmatinės analizės metu nustatytus veikėjų kalbėjimo aktus bei taisykles su socialinės tvarkos tipais, atrastais atlikus pirmą dialoginės analizės žingsnį, galima daryti išvadą, kokios socialinės tvarkos – praeities įvykio ar dabarties situacijos – taisykles veikėjai įtvirtina. Taigi ieškoma atsakymo į klausimus, *ar veikėjai dabarties taisykles pakeičia praeities taisyklėmis*, o gal *veikėjai dabarties taisykles įtvirtina atmetę praeities taisykles* (pagal 5 lentelės pirmą ir antrą punktus). Tiesioginius atsakymus į šiuos klausimus galima atrasti tvirtinimo kalbėjimo aktuose ir aprašančiose taisyklėse: tai nuorodos į praeities arba dabarties socialinės tvarkos taisykles. Pavyzdžiui, kad kažkas

elgiasi kaip A. Hitleris arba kaip Šaltojo karo metu. Netiesioginius atsakymus galima rasti nurodymo ir įsipareigojimo kalbėjimo aktuose bei nurodančiose ir įpareigojančiose taisyklėse, kai nurodymus ir įsipareigojimus veikėjai daro vadovaudamiesi praeities arba dabarties socialinės tvarkos taisyklėmis. Pavyzdžiui, veikėjo nurodymas ar įsipareigojimas nesikišti į tam tikras įtakos zonas, kuris netiesiogiai remiasi Šaltojo karo istorine analogija.

Kaip minėta, ne visi teiginiai, turintys ilokucinę galią, tampa taisyklėmis. Jei veikėjai neišreiškia pritarimo vienas kito kalbėjimo aktams, kyla klausimas, kokio pobūdžio nesutarimai ir veikėjų santykis su socialinės tvarkos taisyklėmis gali egzistuoti. Galimų nesutarimų tipus išskyrė B. Frederkingas.¹⁶⁹ *Pirma*, veikėjai gali sutarti dėl socialinės tvarkos, kurioje vyksta jų sąveika, tačiau nesutarti dėl to, kaip reiktų interpretuoti kai kurias šios socialinės tvarkos taisykles. *Antra*, veikėjai gali sutarti dėl socialinės tvarkos, kurioje vyksta jų sąveika, tačiau nesutarti, ar tam tikros taisyklės priklauso šiai socialinei tvarkai. *Trečia*, veikėjų nuomonės gali išsiskirti dėl to, kokioje socialinėje tvarkoje vyksta jų sąveika. Ši klasifikacija pakankamai universali ir gali būti naudojama siekiant išsiaiškinti tarptautinės arenos veikėjų nesutarimų, kylančių dėl skirtingų praeities ir dabarties taisyklių interpretacijų, pobūdį.

(4) Argumento analizė – tai formalaus argumento analizės konstravimas iš teiginių, nustatytų pragmatinės analizės metu, išskiriant tuos, dėl kurių ginčijosi veikėjai. Nurodoma, kokias taisykles, kalbėjimo aktų netiesioginius teiginius ir pagrįstumo teiginius jie kvestionavo. Tokiu būdu nurodomos ir „potencialios“ – konstruotos, bet neįtvirtintos – taisyklės. Argumento analizė padeda nustatyti praktinius paaiškinimus, slypinčius už veikėjų išsakytų argumentų. Praktiniai paaiškinimai priešpastatomi teoriniams svarstymams ir yra svarbūs veikėjams apsisprendžiant kaip elgtis. Ar reikia atlikti argumento analizę priklauso nuo tyrimo tikslo: jei siekiama nustatyti socialinės

¹⁶⁹ Frederking, „Constructing Post-Cold War Collective Security“, 372–373.

tvarkos kalbėjimo aktus ir taisykles, pakanka atlikti tris pirmus dialoginės analizės žingsnius.¹⁷⁰

Atliekant pirmą dialoginės analizės žingsnį – konteksto nustatymą – įvertinama kognityvi istorinės analogijos funkcija. Antras dialoginės analizės etapas – kalbėjimo aktų analizė – skirtas konstitutyvios istorinių analogijų funkcijos nustatymui. Atlikus trečią dialoginės analizės žingsnį – pragmatinę analizę – įvertinama kaip istorinės analogijos konstruoja užsienio politikos konteksto taisykles.

Taigi antroje tyrimo dalyje buvo parodyta, kaip, kitaip nei siūlo konvenciniai požiūriai, galima žiūrėti į istorines analogijas užsienio politikos veikėjų viešuose pasisakymuose ir aiškinti tokio argumentavimo vaidmenį užsienio politikoje. Suformuluotas istorinių analogijų analizės modelis remiasi taisyklių konstruktyvizmo ir kalbėjimo akto teorijos prielaidomis bei dialoginės analizės metodo taikymu istorinių analogijų analizei. Aiškinant istorinių analogijų vaidmenį užsienio politikos procese, jis buvo padalintas į du etapus: užsienio politikos formavimo ir užsienio politikos vykdymo. Užsienio politikos etapai išskirti siekiant parodyti istorinių analogijų vaidmenį formuojant konkrečios valstybės užsienio politiką ir jų vaidmenį konstruojant užsienio politikos taisykles.

Atsakymas į tyrimo klausimą, kaip galima paaiškinti valstybės užsienio politiką analizuojant užsienio politikos veikėjų pasisakymuose naudojamas istorines analogijas ir su jomis susijusį užsienio politikos procesą būtų toks: *pirma*, tai galima padaryti nustačius kognityvų ir konstitutyvų istorinių analogijų vaidmenį užsienio politikos formavimo etape; *antra*, tai galima padaryti nustačius, kokios taisyklės buvo įtvirtintos arba konstruojamos vadovaujantis istorinėmis analogijomis užsienio politikos vykdymo etape. Žinant užsienio politikos taisykles galima paaiškinti veikėjų elgesį: kokius verbalinius ir neverbalinius veiksmus taisyklės įgalina, o kokius riboja.

¹⁷⁰ Duffy ir Frederking, „Changing the Rules“, 331–332.

III. ŠALTOJO KARO ISTORINĖ ANALOGIJA JAV IR RUSIJOS UŽSIENIO POLITIKOJE

Siekiant atskleisti, kaip remiantis istorinių analogijų analizės modeliu gali būti analizuojamos istorinės analogijos ir su jomis susijusi užsienio politika, modelis pritaikomas atvejo analizei – JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjų naudotos Šaltojo karo¹⁷¹ istorinės analogijos tyrimui. Aiškinama, kokias JAV ir Rusijos santykius apibrėžiančias taisykles veikėjai įtvirtino arba kokias naujas taisykles konstravo remdamiesi Šaltojo karo istorine analogija. Tačiau pirmiausia trumpai pristatomi autoriai, kurie tyrė JAV ir Rusijos santykius pasinaudodami Šaltojo karo istorine analogija arba šaltojo karo metafora. Parodomi šių autorių argumentai ir išvados apie JAV ir Rusijos santykius, vykusius panašiu laikotarpiu kaip ir disertacijoje nagrinėjami JAV ir Rusijos santykiai.

8. Požiūriai į (naujo) šaltojo karo galimybę tarp JAV ir Rusijos

2007–2009 m. pasirodė keletas nuomonių apie (naują) šaltąjį karą tarp JAV ir Rusijos. Vieni Tarptautinių santykių mokslininkai konstatavo, jog grįžimas į Šaltojo karo laikus primenančią situaciją yra neįmanomas, o JAV ir Rusijos santykių įvardijimas šaltuoju karu neatitinka realybės. J. L. Snyderis aiškino, jog Rusija neturi galios ir motyvacijos išitraukti į naują šaltąjį karą. R. Jervisas atkreipė dėmesį į tai, kad JAV turi svarbesnių problemų kaip terorizmas, ginklų platinimas ar Kinijos iškilimas, todėl Rusija netaps tokia grėsme kaip Sovietų Sąjunga Šaltojo karo metais.¹⁷²

Būta argumentų, kad tai, kas vyksta šiuolaikinėje tarptautinėje sistemoje, yra ne naujas šaltasis karas, o senojo Šaltojo karo tęsinys. D. Grondinas, tiesa, kiek

¹⁷¹ Didžioji raidė (Šaltasis karas) bus rašoma kalbant apie tarp JAV ir Sovietų Sąjungos XX a. antroje pusėje vykusią konfrontaciją. Mažoji raidė (šaltasis karas) – visais kitais atvejais.

¹⁷² Columbia University, „The New Cold War?“.

anksčiau nei įsibėgėjo diskusijos dėl (naujo) šaltojo karo, pasiremdamas poststruktūralistiniu požiūriu aiškino, kaip realizmo teorijos dominavimas Tarptautiniuose santykiuose pasitarnauja tam, kad būtų pateisinta XXI amžiaus JAV nacionalinio saugumo politika, o JAV nacionalinė tapatybė būtų izoliuota į Šaltąjį karą panašiam kontekste.¹⁷³ S. F. Cohenas šaltojo karo sąvoką naudojo, nes buvo įsitikinęs, kad iš dalies Šaltasis karas tarp JAV ir Rusijos nebuvo pasibaigęs, ypač Vašingtone.¹⁷⁴ Pasak jo, žlugus Sovietų Sąjungai JAV tapatybė ir toliau vystėsi kaip priešstata Rusijai. JAV elgėsi su Rusija kaip su pralaimėtoja, ėmė kištis į jos vidaus politiką, sulaužė pažadą nevykdyti NATO plėtros ir pradėjo karinę Rusijos apsuptį. Panašius argumentus, kodėl prasidėjo naujas šaltasis karas, pateikė ir R. Sakwa, kritikavęs Vakarų, jog Rusijos nuolaidas jie priėmė ne kaip draugystės, o silpnumo ir pasidavimo spaudimui ženklą.¹⁷⁵ Toks Vakarų elgesys, S. F. Coheno manymu, Rusijai parodė, kad JAV nesivadovauja lygiateisės strateginės partnerystės principu ir, kad Šaltasis karas dar nesibaigė.¹⁷⁶ Siekdama sustabdyti Vakarų kišimąsi į vidaus reikalus Rusija ėmė ginti savo suverenitetą, reaguodama į JAV demokratizacijos politiką – remti autoritarinius režimus. Rusija pasirinko nacionalizmą ir imperializmą, kad mobilizuotų visuomenę bei legitimuotų režimą, ir ėmė naudoti energetinius resursus, kad taptų lygiaverte Vakarams valstybe.

Kiti autoriai, kaip E. Lucasas ar M. MacKinnonas, pateikė naują šaltojo karo apibrėžimą ir jį naudojo apibūdindami JAV ir Rusijos santykius.¹⁷⁷ Ir nors E. Lucasas šaltojo karo sąvoką naudojo kaip metaforą, nuorodą į XX a. vykusį Šaltąjį karą jis neišvengė. Pasak E. Lucaso, naujos Rusijos ideologijos pagrindas – sovietinė nostalgija, nacionalizmas, stabilumo iškėlimas virš laisvės, prieš Vakarų nukreiptų nuostatų pagrindu konstruojamas Rusijos priešo įvaizdis. Rusija grįžo

¹⁷³ Grondin, „(Re)Writing the ‘National Security State’“.

¹⁷⁴ Cohen, „Did the Cold War Really End?“. Cohen, *Soviet Fates and Lost Alternatives*, 187. Apie Stepheno F. Coheno, taip pat Marko MacKinnono ir Edwardo Lucaso požiūrius plačiau – Diana Jurgelevičiūtė, „Kodėl prasideda naujas šaltasis karas?“. *Politologija*, 2009/ 4 (56), 153–166.

¹⁷⁵ Sakwa, „‘New Cold War’ or Twenty Years’ Crisis?“, 241–267.

¹⁷⁶ Cohen, *Soviet Fates and Lost Alternatives*, 172.

¹⁷⁷ Lucas, *Naujas Šaltasis karas*. MacKinnon, *The New Cold War*.

prie sovietmečio elgesio: to laikotarpio vidaus ir užsienio politikos.¹⁷⁸ Pagrindiniai Rusijos interesai – dominavimas buvusioje sovietų imperijoje, energetinė Europos finliandizacija, tarptautinis pripažinimas ir vieta tarp galingiausių Vakarų valstybių. Rusijos ekonominės ir energetinės galios stiprėjimas paskatino jos naują požiūrį į tarptautinę sistemą ir savo statusą. Pasak E. Lucaso, konfrontacija tarp Vakarų ir Rusijos kilo dėl nesutarimų energetikos sektoriuje, NATO plėtros bei požiūrio į posovietinio regiono valstybes.

Pasak M. MacKinnono, naujas šaltasis karas vyksta politinėje, ideologinėje ir ekonominėje (energetikos) srityse. M. MacKinnonas įtampos Vakarų ir Rusijos santykiuose šaltiniais laikė Vakarų norą užsitikrinti energetinius resursus, George'o Soroso ir nevyriausybių organizacijų veiklą, Vakarų paramą vakarietiškai opozicijai Serbijoje, Gruzijoje, Ukrainoje, Baltarusijoje ir pačioje Rusijoje. Dėl šios JAV politikos Rusija tapo labiau priešiška Vakarams ir mažiau demokratine.¹⁷⁹ Rusija performulavo užsienio politiką, pradėjo plėsti savo kompanijų tinklą buvusių sovietinių respublikų pagrindiniuose sektoriuose ir skleisti idealizuotą požiūrį į savo praeitį. M. MacKinnonas vadino Rusiją išskylančia galia, to įrodymu laikė jos energetinius ir ekonominius resursus.

Pristatyti požiūriai naują šaltąjį karą suvokė panašiai: kaip JAV ir Rusijos konfrontaciją, vykstančią posovietiniame regione, valstybėms naudojant ekonominę galią, energetinius resursus, politinę įtaką, idėjų ir vertybių sklaidą. Pristatyti autoriai išvadas darė pateikę Šaltojo karo ar šaltojo karo metaforos apibrėžimą ir tuos apibrėžimus lygindami su JAV ir Rusijos užsienio politikos sprendimais, turima galia, tapatybe ar interesais. Iš šių išvadų lieka neaišku, kaip patys JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjai vertino dvišalius santykius ir ar matė šaltojo karo atsinaujinimo galimybę. Tai nustatyti leis šiame darbe atliekamas JAV ir Rusijos pareigūnų naudotos Šaltojo karo istorinės analogijos ir su ja susijusio užsienio politikos proceso tyrimas.

¹⁷⁸ Lucas, *Naujas Šaltasis karas*, 16–17, 157, 278.

¹⁷⁹ MacKinnon, *The New Cold War*, 275.

9. Šaltojo karo istorinės analogijos tyrimo pristatymas

Visų *pirma*, reikia pastebėti, kad atvejo analizei pasirinkta Šaltojo karo istorinė analogija neturėtų būti supainiota su šaltojo karo metafora. Darbo pirmame skyriuje apibrėžtas tyrimo objektas, pagrindinės su istorine analogija susijusios sąvokos ir išaiškintas skirtumas tarp istorinės analogijos ir metaforos sampratų turėtų leisti to išvengti. Taigi šaltojo karo metafora – abstrakti nuoroda į konfliktiškus tarpvalstybinius santykius, neperaugančius į tiesioginę karinę konfrontaciją. Šaltojo karo istorinė analogija – XX a. antroje pusėje vykusio Šaltojo karo tarp Sovietų Sąjungos ir JAV palyginimas, bent jau šio tyrimo kontekste, su dabartiniais JAV ir Rusijos santykiais.

Antra, Šaltojo karo reikšmė nėra objektyviai atrandama mokslininkui įvertinus XX a. antrosios pusės JAV ir Sovietų Sąjungos santykius, apibrėžus kas yra Šaltasis karas ir remiantis šiuo apibrėžimu analizuojant, kiek dabartiniai JAV ir Rusijos santykiai panašūs į Šaltąjį karą. Ši prielaida yra priešinga 8-tame skyriuje minėtų naujo šaltojo karo tyrimų prielaidoms – juose, išskyrus D. Grondino tyrimą, šaltojo karo sampratą autoriai apibrėžė prieš tirdami JAV ir Rusijos santykius. Remiantis taisyklių konstruktyvizmu, Šaltasis karas tarp JAV ir Sovietų Sąjungos suprantamas kaip savas taisyklės, jų apibrėžiamus veikėjus bei veikėjų vaidmenis turėjusi socialinė tvarka. Šaltojo karo pabaiga reiškė užsienio politikos konteksto taisyklių pasikeitimą, Sovietų Sąjungos iširimas – naujų tarptautinės arenos veikėjų – Rusijos ir kitų nepriklausomų valstybių – atsiradimą, naujų valstybių blokų formavimąsi. Šiame darbe Šaltojo karo taisyklės nustatomos ne tiriant JAV ir Sovietų Sąjungos kalbėjimo aktus bei jų santykius apibrėžusias taisykles (tai būtų daroma norint išsiaiškinti, kaip vyko Šaltasis karas), o tai, kaip Šaltojo karo taisyklės aiškina JAV ir Rusijos pareigūnai naudodami Šaltojo karo istorinę analogiją. Taigi tiriant istorines analogijas svarbų vaidmenį atlieka užsienio politikos veikėjų istorijos žinios ir taisyklės, kurias jie sieja su konkrečiais praeities procesais. Taip pat svarbu, kaip veikėjai tarpusavyje sutaria

dėl to, ką laikyti praeities proceso taisyklėmis, o ne kaip tos taisyklės atitinka praeityje galiojusias užsienio politikos taisykles. Šio atitikimo tyrimas būtų artimesnis istorijos politikos tyrimams.

Šaltojo karo istorinė analogija viešuose JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjų pasisakymuose galėtų reikšti du dalykus. *Pirma*, bandymą perkelti Šaltojo karo taisykles į dabartinius JAV ir Rusijos santykius apibrėžiančių taisyklių rinkinį, jei istorinė analogija naudojama nurodant dabarties ir praeities situacijų panašumus. Arba, *antra*, Šaltojo karo taisyklių atmetimą iš dabartinių JAV ir Rusijos santykių, jei istorinė analogija naudojama nurodant dabarties ir praeities situacijų skirtumus. Abi situacijas galima laikyti idealiais tipais, nes praktiškai įmanomas ir tarpinis variantas, kai dalį su Šaltuoju karu siejamų bruožų užsienio politikos veikėjai perkelia, o dalį – atmeta iš dabarties tarptautinių santykių. Kokios šio proceso pasekmės, t. y., ar JAV ir Rusijos santykiuose yra atkuriamos Šaltojo karo taisyklės, kaip tik ir leis nustatyti istorinių analogijų analizės modelis. Išvadą apie šaltojo karo „egzistavimą“ tarp JAV ir Rusijos galima būtų daryti, jeigu JAV ir Rusija dvišaliuose santykiuose atkurtų socialinę tvarką, kurią jos sieja su Šaltojo karo taisyklėmis, veikėjų vaidmenimis bei užsienio politikos praktikomis.

Siekiant nustatyti Šaltojo karo istorinės analogijos naudojimo atvejus analizuojami JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjų – prezidentų, vyriausybės ir parlamento lygmens pareigūnų, valstybės aukščiausio lygio atstovų užsienio valstybėse ir prie tarptautinių organizacijų, kariuomenės atstovų – pasisakymai. Tyrimui aktualiais pasisakymais laikomos šių pareigūnų kalbos, interviu, taip pat per spaudos atstovą išsakyta arba rašytinė nuomonė, pavyzdžiui, straipsnis spaudoje.

Analizuojami pasisakymai pasirinkti pagal keturis kriterijus. *Pirma*, tai turi būti vieši kalbėjimo aktai. *Antra*, jie tiesiogiai ar netiesiogiai susiję su Šaltojo karo istorine analogija. Nuorodos į Šaltąjį karą tiek JAV, tiek Rusijos pareigūnų pasisakymuose ženkliai padažnėjo 2007–2008 m. Analizuojamo laikotarpio

„atskaitos tašku“ laikoma 2007 m. sausio 20 d. kai JAV oficialiai pateikė pasiūlymą Čekijai, vėliau ir Lenkijai, dėl PRG sistemos. Analizuojamo laikotarpio galutine data pasirenkama 2008 m. pabaiga kai Šaltojo karo istorinė analogija JAV ir Rusijos pareigūnų pasisakymuose beveik išnyko. Prieš ir po čia apsibrėžto laikotarpio nuorodas į Šaltąjį karą komentuodami procesus tarptautinėje arenoje JAV ir Rusijos pareigūnai minėjo retai. Net ir tokiu atveju nuoroda buvo daroma tik įvardijant kokį nors Šaltojo karo įvykį, jo detaliau neaiškinant. Šiame tyrime analizuojamu laikotarpiu JAV ir Rusijos pareigūnai darė itin detalias nuorodas į Šaltąjį karą – nurodė Šaltojo karo bruožus, apibūdino veikėjus ir jų veiksmus, išvardijo ir aiškino Šaltojo karo metu vykusius procesus. Visa tai – lygino su JAV ir Rusijos santykiais. Todėl šias nuorodas į Šaltąjį karą galima analizuoti kaip istorines analogijas. Taip pat galima pastebėti, kad vienos jų buvo paminėtos pačių pareigūnų iniciatyva, jų pareiškimuose, atsakymuose į žurnalistų klausimus. Kitos – išprovokuotos žurnalistų užduodant klausimus apie Šaltąjį karą tarp JAV ir Sovietų Sąjungos arba šaltąjį karą tarp JAV ir Rusijos.

Trečias kriterijus, pagal kurį atsirinktos JAV ir Rusijos pareigūnų kalbos šiam tyrimui, yra teminis. Tai yra pasisakymai apie JAV planus dislokuoti PRG sistemą Rytų Europoje bei 2008 m. vykusią Rusijos ir Gruzijos karinę konfrontaciją. Būtent šios dvi temos susilaukė didžiausio dėmesio tuomet, kai Šaltojo karo istorinę analogiją JAV ir Rusijos pareigūnai naudojo dažniausiai. Kadangi netrukus po to, kai prasidėjo Rusijos ir Gruzijos karinė konfrontacija, JAV pasirašė susitarimą su Lenkija dėl PRG sistemos dislokavimo, diskusijos šiomis temomis persipynė. Tyrime kalbėjimo aktai, susiję su PRG klausimu ir su karine konfrontacija, bus analizuojami atskirai: šie klausimai skyrėsi savo turiniu ir pagrindiniu problemos „iniciatoriumi“ (PRG sistemos atveju juo galima laikyti JAV, karinės konfrontacijos atveju – Rusiją). Reikia pripažinti, kad trečias kalbų atsirinkimo kriterijus yra subjektyvesnis nei pirmi du, nes remiantis trečiu kriterijumi siekiama nustatyti ne visus kalbėjimo aktus, susijusius su minėtomis temomis, o tuos, kurie atskleidžia esminius PRG sistemos planavimo bei Rusijos ir

Gruzijos karinės konfrontacijos įvykius, valstybių požiūrį ir požiūrio pasikeitimą (pavyzdžiui, bendrą problemos vertinimą, konkrečius pasiūlymus, priimtus sprendimus).

Ketvirtas kriterijus, pagal kurį atsirinktos JAV ir Rusijos pareigūnų kalbos šiam tyrimui – auditorija, kuriai buvo skirti arba kurią pasiekė pareigūnų pasisakymai. Kadangi tyrime domimasi kaip konstruojamos tarptautinės arenos veikėjų sąveiką apibrėžiančios taisyklės, analizuojamas tarptautinės arenos veikėjų dialogas, t. y. tie užsienio politikos veikėjų pasisakymai, kurie buvo išsakyti užsienio auditorijai, pavyzdžiui, pareigūnų pareiškimai vizitų užsienyje metu ar interviu užsienio žurnalistams, arba sulaukę atgarsio viešojoje erdvėje užsienyje – politikų ar žiniasklaidos komentaruose.

Galima kelti klausimą, ar pasirinkti užsienio politikos veikėjų pasisakymų atrankos kriterijai nėra per daug siauri. Pareigūnų kalbose, kuriose minimas Šaltasis karas, galėtų būti dėstoma visai kitokia nuomonė nei jų kalbose, kuriose nebuvo minimas Šaltasis karas, PRG sistema ar karinė konfrontacija Gruzijoje. Tačiau atsižvelgiant į tyrimo klausimą, t. y., kokias dvišalių santykių taisyklės JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjai konstravo pasiremdami Šaltojo karo istorine analogija, atsirinktų pasisakymų turėtų pakakti, norint įvertinti JAV ir Rusijos užsienio politiką.

Panašūs kriterijai taikomi ir atsirenkant tyrimui aktualius neverbalinius veiksmus. *Pirma*, tai turi būti vieši neverbaliniai veiksmai. *Antra*, analizuojami Šaltojo karo istorinę analogiją naudojančių veikėjų ir veikėjų, kurių atžvilgiu taikoma istorinė analogija, neverbaliniai veiksmai, t. y. JAV ir Rusijos. *Trečia*, neverbaliniai veiksmai turi būti susiję su Šaltojo karo istorinėje analogijoje minimais procesais ir veikėjais. *Ketvirtas* kriterijus – teminis: tai yra tie veiksmai, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai yra susiję su PRG sistemos planais bei karine sritimi, Rusijos ir Gruzijos karine konfrontacija ir jos sukeltais procesais.

Šaltojo karo istorinės analogijos analizei pritaikoma dialoginė analizė. Atliekami pirmi trys dialoginės analizės žingsniai, nes jų pakanka nustatyti su

Šaltojo karo ir dabarties socialine tvarka siejamus kalbėjimo aktus ir taisykles. Taigi, visų *pirma*, nustatomas kontekstas – taisyklės, sudarančios socialinę tvarką. Aiškinamasi, kokias Šaltojo karo, vykusio tarp Sovietų Sąjungos ir Vakarų bloko, taisykles nurodo JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjai. Bei nustatoma, kaip JAV ir Rusijos pareigūnai aiškina jų dabartinius santykius apibrėžiančias taisykles. *Dabartiniai santykiai* suprantami kaip ta socialinė tvarka, kurią, pasitelkę istorinę analogiją, veikėjai lygina su praeities procesais. Šiame darbe *dabartiniai santykiai* suprantami kaip laikotarpis apie 2007–2008 metus. *Dabarties* sąvoka priešpastatoma praeičiai, šiuo atveju – Šaltajam karui. Atliekant pirmą dialoginės analizės žingsnį – konteksto nustatymą – įvertinama kognityvi istorinės analogijos funkcija. Pagal pirmą dialoginės analizės žingsnį atliekamas tyrimas pristatomas 10-tame skyriuje.

Antra, nustatomi kalbėjimo aktai – tiesioginiai verbaliniai ir neverbaliniai veiksmai, susiję su istorine analogija. Kalbėjimo aktai atskirai nustatomi diskusijose dėl JAV priešraketinės gynybos sistemos Rytų Europoje planų ir diskusijose dėl karinio konflikto tarp Rusijos ir Gruzijos 2008 m. Atliekant kalbėjimo aktų analizę įvertinamas istorinės analogijos konstitutyvus vaidmuo. *Trečia*, atliekama pragmatinė analizė – įvardijami kalbėjimo aktų netiesioginiai teiginiai ir pagrįstumo teiginiai, aiškinamasi, kurie kalbėjimo aktai tapo, o kurie netapo taisyklėmis ir kodėl. Atliekant pragmatinę analizę nustatomas istorinės analogijos vaidmuo konstruojant iš taisyklių sudarytą užsienio politikos kontekstą. Pagal antrą ir trečią dialoginės analizės žingsnius atliekamas tyrimas pristatomas 11.1–11.2 poskyriuose.

Galiausiai, *ketvirta*, daromos išvados apie tai, kurio socialinės tvarkos tipo – Šaltojo karo ar dabartinių JAV ir Rusijos santykių – taisyklės buvo įtvirtintos JAV ir Rusijos santykiuose remiantis Šaltojo karo istorine analogija ir su ja susijusia užsienio politika (pagal 6 skyriaus 5 lentelės pirmą ir antrą punktus). Tyrimo rezultatų, kaip galima paaiškinti JAV ir Rusijos užsienio politiką

analizuojant Šaltojo karo istorinę analogiją ir su ja susijusį užsienio politikos procesą, apibendrinimas pateiktas 11.3 poskyryje.

10. Konteksto nustatymas: Šaltojo karo ir dabartinė socialinės tvarkos

Skyriaus tikslas – nustatyti Šaltojo karo istorinės analogijos kognityvų vaidmenį. Tam, visų *pirma*, reikia ištirti, kaip Šaltąjį karą naudodami istorinę analogiją prisiminė JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjai. *Antra*, nustatyti, kaip JAV ir Rusija apibūdino dabartinę socialinę tvarką, kurioje plėtojami jų santykiai. Atliekant pirmą dialoginės analizės žingsnį nustatomas kontekstas – taisyklių rinkinys, siejamas su Šaltojo karo ir dabartine socialine tvarka. Šaltojo karo ir dabartinės socialinės tvarkos taisyklių atskleidimas leis įvertinti, kuriai tvarkai artimas kalbėjimo aktų ir taisyklių rinkinys įsitvirtina JAV ir Rusijos santykiuose. Jeigu būtų nustatyta, kad JAV ir Rusijos pareigūnų pasisakymuose dabartis aiškinama kaip panaši į praeityje vykusius procesus, ir įmanoma išskirti tik vienos socialinės tvarkos – dabarties socialinės tvarkos, apibrėžiamos pasitelkus praeities proceso taisykles – bruožus, atliekant kalbėjimo aktų analizę ir pragmatinę analizę būtų aiškinamasi, ar veikėjų verbaliniai ir neverbaliniai veiksmai atitinka šią socialinę tvarką. Tuo atveju, kai veikėjai sprendami einamosios politikos klausimus vadovaujasi su praeities įvykiais siejamomis taisyklėmis, prasminga išsiaiškinti, ar ši socialinė tvarka skiriasi ir kuo skiriasi nuo iki tol egzistavusios, kuriai apibūdinti veikėjai netaikė istorinės analogijos. Tai galima padaryti ištyrus JAV ir Rusijos pareigūnų pasisakymus ir veiksmus iki jiems pradedant naudoti Šaltojo karo istorinę analogiją.

Šaltojo karo istorinės analogijos analizė atliekama remiantis 6 skyriuje (8-oje lentelėje) pristatytu istorinių analogijų analizės modeliu. Sutrumpintas modelio variantas pateiktas 9 lentelėje. Kalbėjimo aktai lentelėje nėra išskirti, nes siekiama nustatyti apibendrintą Šaltojo karo socialinės tvarkos sampratą ir taisykles.

9 lentelė. Istorinių analogijų analizės modelis

Socialinė tvarka	Institucijos		
			
Taisyklės	Aprašančios	Nurodančios	Įpareigojančios
			
Veikėjai ir jų veikimo ribos	Kas yra užsienio politikos veikėjai? Kokie jie yra ir ko nori? Kokius veiksmus jie gali atlikti?	Kokių veiksmų tikimasi iš kitų veikėjų?	Kokių veiksmų tikimasi asmeniškai įsipareigojus kažką atlikti?

10.1. Šaltojo karo socialinės tvarkos taisyklės

Aiškinantis Šaltojo karo taisykles analizuojama JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjų naudota Šaltojo karo istorinė analogija. Analizuojami pasisakymai neturėtų kelti abejonių, ar veikėjai kalba apie Šaltąjį karą ar kokią nors kitą tarptautinės politikos situaciją, todėl į tyrimą įtraukiamos tik nedviprasmiškos nuorodos į Šaltąjį karą ir jam būdingas taisykles.

10.1.1.JAV požiūris į Šaltąjį karą

Diskusijose dėl PRG sistemos JAV pareigūnams naudojant Šaltojo karo istorinę analogiją daugiausia minėta Šaltojo karo metu vykusį karinę konfrontaciją ir nulinės sumos žaidimas. Pasisakymuose dėl PRG sistemos JAV pareigūnai darydami nuorodas į Šaltąjį karą pabrėžė, kad JAV ir Sovietų Sąjunga buvo „priešai“, o jų santykiai buvo priešiški ir konkuruojantys (1g; čia ir toliau žr. 10 lentelę, joje pateiktas apibendrintas JAV požiūris į Šaltojo karo socialinę

tvarką).¹⁸⁰ Šis priešiškus pasireiškė nulinės sumos žaidimu¹⁸¹ (1d), konkrečiai – ideologine ir karine konfrontacija (1e; 1f).¹⁸² Karinė konfrontacija vyko demonstruojant galią, vykdant atgrasinimą, konkuruojant ir vengiant tiesioginio karinio konflikto. Ideologiniai nesutarimai kilo dėl nesuderinamų idėjų ir vertybių bei jų sklaidos siekiant padidinti šalininkų skaičių. Nulinės sumos žaidimas reiškė, kad Šaltojo karo metu derybos buvo neįmanomos, vyko dviejų galios polių egzistencinė kova dėl išlikimo.

10 lentelė. JAV požiūris į Šaltojo karo socialinę tvarką

Šaltasis karas	1a. Dvypolė tarptautinė sistema. 1b. Abipusio susinaikinimo ir „strateginio stabilumo“ sistemos.
	
Taisyklės	1c. Pasaulis buvo padalintas į įtakos zonas. 1c1. Nesikišk į mano įtakos zoną. 1c2. Būk lojalus įtakos zonai, kuriai priklausai. 1c3. Gerbsiu tavo įtakos zoną. 1d. Konkurencija vyko pagal nulinės sumos žaidimo principą. 1d1. Derybos neįmanomos. 1d2. Galimas tik vienas laimėtojas. 1e. Vyko karinė konfrontacija. 1e1. Nenaudok karinės jėgos prieš mane. 1e2. Aš atsakysiu karine jėga, jei tu mane pulsi. 1f. Vyko ideologinė konfrontacija.
	
Veikėjai ir jų veikimo ribos	1g. JAV ir Sovietų Sąjunga buvo priešai. 1h. JAV gynė demokratinio kapitalizmo idėją. 1i. Sovietų Sąjunga išsiskyrė savo teritorijos dydžiu ir galia, turėjo tam tikrus tikslus ir politinį režimą. 1j. Sovietų Sąjunga laikėsi demokratiniam kapitalizmui priešingos vizijos ir kūrė alternatyvią institucijų sistemą.

¹⁸⁰ Rice, „Press Roundtable“. Condoleezza Rice, „Interview with Andrey Cherkasov of NTV“. Moscow, Russia, May 15, 2007. <<http://moscow.usembassy.gov/transcript-50.html>> [Žiūrėta 2010 12 11].

¹⁸¹ Anne Gearan, „Rice: Russian Attitudes Locked in Past“. *The Washington Post*, May 31, 2007. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/05/31/AR2007053100461.html> [Žiūrėta 2010 12 11]. George W. Bush, „Joint Statement with President Klaus and Prime Minister Topolaneck of the Czech Republic“. Prague, Czech Republic, June 5, 2007. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/06/20070605-3.html>> [Žiūrėta 2010 12 11]. William J. Burns, „Russia and the U.S.: Cooperation is More Important Than Competition“. *Izvestiya*, December 12, 2007. <<http://moscow.usembassy.gov/burnsint028.html>> [Žiūrėta 2010 12 14].

¹⁸² John R. Beyrle, „Hearing Before The Committee On Foreign Relations United States Senate“. June 19, 2008. <<http://moscow.usembassy.gov/beyrlerem-frc.html>> [Žiūrėta 2010 12 11].

Tarptautinės arenos valstybės galėjo palaikyti vieną iš blokų, į kuriuos buvo padalintas pasaulis (1a; 1c).¹⁸³ Įtakos zonos, blokų institucionalizacija sukuriant NATO ir Varšuvos susitarimą įtvirtino dvipolę tarptautinės sistemos struktūrą. Karinė konfrontacija ir atgrasinimo sistemos institucionalizavimas reiškė, kad Šaltojo karo metu tarptautinis saugumas buvo pagrįstas garantuoto abipusio susinaikinimo politika ir „strateginio stabilumo“ struktūra („pažeidumo antrajam smūgiui palikimas tam, kad nebūtų padarytas pirmasis smūgis“¹⁸⁴) (1b).

Rusijos ir Gruzijos karinės konfrontacijos metu JAV pareigūnai nurodose į Šaltąjį karą dažniausiai minėjo Šaltojo karo metu egzistavusį pasidalinimą į priešiškus blokus (1a). Šaltasis karas buvo ideologinis konfliktas tarp Sovietų Sąjungos bei jos sąjungininkų ir Vakarų institucijų bei vertybių.¹⁸⁵ Šaltojo karo metu egzistavo „satelitinės valstybės“ ir įtakos zonos (1c).¹⁸⁶ Pasidalinimas į įtakos zonas JAV ir Sovietų Sąjungai reiškė išskirtinę galimybę veikti savo įtakos zonose, nesikišimą į oponentui pavaldžiose teritorijose esančių valstybių reikalus ir šių valstybių lojalumą įtakos zonos „šeimininkui“. Mažosios valstybės galėjo palaikyti tik savo bloką ir buvo izoliuotos nuo kito bloko valstybių. Sovietų Sąjunga ir jos piliečiai buvo izoliuoti nuo Vakarų rinkų ir institucijų.¹⁸⁷ Šaltasis karas pasižymėjo galios demonstravimu ir nulinės sumos žaidimu¹⁸⁸, tarp JAV ir Sovietų Sąjungos nevyko bendradarbiavimas (1e; 1d).¹⁸⁹ Pasak C. Rice,

JAV užsienio politika buvo mūsų santykių su Sovietų Sąjunga įkaite. Mes į viską žiūrėjome per šią prizmę, taip pat ir į ryšius su kitomis šalimis. (...)

¹⁸³ Bush, „Joint Statement with President Klaus“.

¹⁸⁴ Condoleezza Rice ir Robert Gates, „The West Needs a Defense System that Works“. *Nezavisimaya Gazeta*, April 26, 2007. <<http://moscow.usembassy.gov/oped042607.html>> [Žiūrėta 2010 12 11]. Rice, „Press Roundtable“.

¹⁸⁵ Condoleezza Rice, „Remarks With Acting Under Secretary of State for Arms Control and International Security John Rood“. Warsaw, Poland, August 20, 2008. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2008/08/108754.htm>> [Žiūrėta 2010 12 11]. Condoleezza Rice, „Address on U.S.-Russia Relations At The German Marshall Fund“. Washington, DC, September 18, 2008. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2008/09/109954.htm>> [Žiūrėta 2010 12 11].

¹⁸⁶ Bush, „Discussion on Situation in Georgia“. Rice, „Address on U.S.-Russia Relations“.

¹⁸⁷ Rice, „Address on U.S.-Russia Relations“.

¹⁸⁸ Ten pat.

¹⁸⁹ Rice, „Remarks With Acting Under Secretary“.

*Kiekviena valstybė turėjo pasirinkti kažkurią iš dviejų pusių ir tai sumažino mūsų pasirinkimo galimybes.*¹⁹⁰

JAV pareigūnai Sovietų Sąjungos susikūrimą laikė viena pagrindinių Šaltojo karo priežasčių. Sovietų Sąjunga išsiskyrė teritorijos dydžiu, galia, režimu ir tikslais: ji siekė padaryti savo ideologiją universalia, turėjo priešingą demokratiniam kapitalizmui viziją, kūrė „klientelistinių“ valstybių ir alternatyvių institucijų sistemą (1i; 1j).¹⁹¹ Naudodami Šaltojo karo analogiją JAV užsienio politikos veikėjai netiesiogiai JAV minėjo nebent kalbėdami apie demokratinį kapitalizmą (1h).

Taigi JAV pareigūnų pasisakymuose Šaltasis karas prisimintas kaip tarp dviejų blokų vykęs globalus konfliktas, kurio tikslas – nugalėti savo oponentą nulinės sumos žaidime. Sovietų Sąjungos ir JAV veikimo ribos Šaltojo karo metu buvo tokios: vyko nuolatinė konfrontacija, bendradarbiavimas buvo neįmanomas; remtasi nurodymu oponentui nepradėti karinės konfrontacijos ir įsipareigojimu atsakyti užpuolimo atveju (oponento atgrasinimas); karinės galios naudojimas buvo legitimus, atsižvelgiant į nulinės sumos principu pagrįstus santykius ir tai, kad oponentas buvo priešas; vykdyta vertybių sklaida siekiant jas įtvirtinti; kontroliuota savo įtakos zona ir nesikišta į oponento įtakos zoną.

10.1.2. Rusijos požiūris į Šaltąjį karą

Rusijos pareigūnų pasisakymuose apie PRG sistemą Šaltasis karas prisimintas kaip ideologinė ir ekonominė konfrontacija, pasižymėjusi „ideologiniais stereotipais, dvigubais standartais ir kitais blokinio mąstymo

¹⁹⁰ Rice, „Address on U.S.-Russia Relations“.

¹⁹¹ Ten pat.

šablonais“ (2d; 2e; čia ir toliau žr. 11 lentelę).¹⁹² Ideologiniai prieštaravimai reiškė nesuderinamas vertybes, siekį skleisti savo ideologiją ir neleisti to daryti oponentui. Ekonominė konfrontacija apėmė nesuderinamus interesus tarptautinėje rinkoje, blokų atsiribojimą vienas nuo kito ir konkurenciją kovojant dėl ekonominių resursų.

11 lentelė. **Rusijos požiūris į Šaltojo karo socialinę tvarką**

Šaltasis karas	2a. Dvipolė tarptautinė sistema. 2b. Sulaikymo politika.
	
Taisyklės	2c. Pasaulis buvo padalintas į įtakos zonas. 2c1. Nesikišk į mano įtakos zoną. 2c2. Būk lojalus įtakos zonai, kuriai priklausai. 2c3. Gerbsiu tavo įtakos zoną. 2d. Ideologinė konfrontacija. 2e. Ekonominė konfrontacija.
	
Veikėjai ir jų veikimo ribos	2f. JAV ir Sovietų Sąjunga buvo priešai. 2g. Sovietų Sąjunga vadovavosi komunistine ideologija, vadovavo socialistiniam blokui. 2h. Sovietų Sąjunga turėjo imperinių ambicijų.

Šaltojo karo metu pasaulis buvo padalintas į JAV vadovaujamą bloką ir Sovietų Sąjungos bloką (2a; 2c).¹⁹³ Pasak V. Putino, globalų saugumą garantavo šių galių sąveika¹⁹⁴, ji buvo pagrįsta abipusio sulaikymo politika (2b).¹⁹⁵

Sovietų Sąjunga norėjo būti pasaulinės komunistinės revoliucijos lydere, supervalstybe ir primesti kitiems savo sprendimus (2g).¹⁹⁶ Vakarai Sovietų

¹⁹² Владимир Путин, „Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции по вопросам политики безопасности“. Мюнхен, 10 февраля 2007 г. <http://archive.kremlin.ru/appears/2007/02/10/1737_type63374type63376type63377type63381type82634_118097.shtml> [Žiūrėta 2010 12 04].

¹⁹³ Путин, „Интервью журналу *TIME*“.

¹⁹⁴ Путин, „Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции“.

¹⁹⁵ George W. Bush ir Vladimir Putin, „Remarks by Bush, Russian President Putin in Sochi“. Russia, April 6, 2008. <<http://www.america.gov/st/texttrans-english/2008/April/20080407181125eafas0.6128656.html>> [Žiūrėta 2010 12 11].

¹⁹⁶ Путин, „Интервью журналу *TIME*“.

Sąjungą laikė priešu (2f).¹⁹⁷ Šaltojo karo pabaigą V. Putinas vertino prieštaringai. Jo teigimu, Šaltojo karo pabaiga buvo Rusijos žmonių pasirinkimas pirmenybę suteikiant demokratijai, laisvei, atvirumui ir nuoširdžiam bendradarbiavimui su partneriais Europoje.¹⁹⁸ Kita vertus, V. Putinas pabrėžė, kad Sovietų Sąjunga išardyta neatsiklausus žmonių referendumu, kuriame visuomenė tikriausiai būtų pasisakiusi prieš Sovietų Sąjungos išardymą. Todėl Sovietų Sąjungos žlugimas tapo tragedija, ypač už Rusijos ribų likusiems 25-iems mln. rusų.¹⁹⁹

Po Gruzijos įvykių Rusijos pareigūnai kalbėdami apie Šaltąjį karą dažniausiai pabrėžė tarp JAV ir Sovietų Sąjungos egzistavusius ideologinius nesutarimus (2d).²⁰⁰ Konstatuota, kad Sovietų Sąjunga turėjo imperinių ambicijų, jos užsienio politika buvo ideologizuota (2h).²⁰¹ Egzistavo dvipolė pasaulio sistema: Sovietų Sąjunga ir socialistinio bloko valstybės vienoje pusėje ir NATO valstybės – kitoje (2a; 2c).²⁰² Vakarai ir Europa Šaltojo karo metu buvo vieningi, nes turėjo bendrą priešą – Sovietų Sąjungą (2f).²⁰³ Dar kartą patvirtinta, kad Sovietų Sąjungos išardymą inicijavo Rusija.²⁰⁴

Taigi bendrai Rusijos pareigūnų pasisakymuose Šaltasis karas daugiausia prisimintas kaip tarp dviejų blokų vykęs globalus ideologinis konfliktas. Sovietų Sąjungos ir JAV veikimo ribos Šaltojo karo metu buvo tokios: vyko nuolatinė konfrontacija, bendradarbiavimas buvo neįmanomas; stabdytas oponento įtakos

¹⁹⁷ Bush ir Putin, „Remarks by Bush, Russian President Putin in Sochi“.

¹⁹⁸ Путин, „Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции“.

¹⁹⁹ Путин, „Интервью журналу *TIME*“.

²⁰⁰ Владимир Путин, „Встреча с членами международного дискуссионного клуба *Валдай*“. 11 сентября 2008. <<http://www.government.ru/archive/archive/2008/09/11/8225672.htm>> [Žiūrėta 2010 12 04]. Дмитрий Медведев, „Стенографический отчет о встрече с участниками международного клуба *Валдай*“. Москва, 12 сентября 2008 г. <http://archive.kremlin.ru/appears/2008/09/12/1518_type63374type63376type63381type82634_206408.shtml> [Žiūrėta 2010 12 07]. Дмитрий Медведев, „Заявление для прессы и ответы на вопросы журналистов по окончании российско-испанских переговоров“. Константиновский дворец, 1 октября 2008 г. <http://archive.kremlin.ru/appears/2008/10/01/2140_type63377type63380_207123.shtml> [Žiūrėta 2010 12 04].

²⁰¹ Путин, „Встреча с членами международного дискуссионного клуба *Валдай*“. Медведев, „Стенографический отчет о встрече с участниками международного клуба *Валдай*“.

²⁰² Медведев, „Стенографический отчет о встрече с участниками международного клуба *Валдай*“. Медведев, „Заявление для прессы и ответы на вопросы“.

²⁰³ Путин, „Встреча с членами международного дискуссионного клуба *Валдай*“.

²⁰⁴ Ten pat.

plitimas; karinės galios naudojimas buvo legitimus, atsižvelgiant į tai, kad oponentas buvo priešas; vykdyta vertybių sklaida siekiant jas įtvirtinti; kontroliuota savo įtakos zona ir nesikišta į oponento įtakos zoną.

Apibendrinant Šaltojo karo apibūdinimus JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjų pasisakymuose galima pastebėti, kad Šaltojo karo taisyklės jie aiškino panašiai: nurodė globalų konfliktą, dvipolę tarptautinės sistemos struktūrą, įtakos zonas ir karinėmis priemonėmis garantuojamą saugumą. Rusijos Šaltojo karo sampratoje nebuvo akcentuojamas nulinės sumos žaidimas, bet išskirta ideologinė konfrontacija.

Atskirai paimti Šaltojo karo bruožai, nustatyti JAV ir Rusijos pareigūnų pasisakymuose, galėtų apibūdinti bet kokią kitą situaciją, t. y. ne visi jie būdingi konkrečiam istoriniam laikotarpiui. Todėl analizuojant istorines analogijas dėmesys turėtų būti sutelktas į sistemą – kai įvardintos taisyklės, institucijos ir veikėjai kaip visuma apibrėžia Šaltojo karo socialinę tvarką.

10.2. Dabartinės socialinės tvarkos taisyklės

Antras Šaltojo karo istorinės analogijos analizės pjūvis – dabartinius JAV ir Rusijos santykius apibrėžiančių taisyklių tyrimas – atliekamas remiantis 7 skyriuje (8-oje lentelėje) pristatytu istorinių analogijų analizės modeliu. Sutrumpintas analizės modelis pateiktas 8 skyriaus 9-toje lentelėje. Kalbėjimo aktai lentelėje nėra išskirti, nes siekiama nustatyti apibendrintą dabartinės socialinės tvarkos sampratą ir taisykles, kurios apibrėžia galimų kalbėjimo aktų įvairovę. Dabartinius JAV ir Rusijos santykius apibrėžiančios taisyklės nustatomos tiriant, kaip JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjai aiškino socialinę tvarką šiame tyrime analizuotu laikotarpiu 2007–2008 metais. JAV ir Rusijos pareigūnų dabartinei socialinei tvarkai priskirtą taisyklių rinkinį galima laikyti idealiu tipu šioje

konkrečioje sąveikoje. Kadangi kalbėdami apie dabartinę socialinę tvarką JAV ir Rusijos pareigūnai dažniausiai naudojo sąvoką *šiuolaikinė tarptautinė sistema*, tyrime, kalbant apie dabartinę socialinę tvarką, taip pat bus naudojama ši sąvoka.

10.2.1.JAV požiūris į šiuolaikinę tarptautinę sistemą

JAV užsienio politikos veikėjai šiuolaikinę tarptautinę sistemą matė kaip tokią, kurioje JAV, Rusija ir Europa susiduria su tomis pačiomis grėsmėmis, todėl kovodamos su jomis – turėtų bendradarbiauti (3b; čia ir toliau žr. 12 lentelę).²⁰⁵ Konkrečiomis grėsmėmis JAV pareigūnai nurodė Iraną, Šiaurės Korėją, teroristus, radikalius ekstremistus ir karinės (branduolinės) ginkluotės platinimą.²⁰⁶ JAV nuomone, laisvos, demokratiškos ir ekonomiškai stiprios visuomenės, o ne silpnos, susiskaldžiusios ir neturtingos šalys prisideda prie saugumo užtikrinimo (3c).²⁰⁷

Šiuolaikinė tarptautinė sistema, pasak C. Rice, nėra nei daugiapolė, nei vienapolė ir tikrai ne dvipolė (3a).²⁰⁸ Šiuolaikinėje tarptautinėje sistemoje santykiai tarp valstybių pagrįsti lygybe, suverenitetu ir ekonomine integracija (3d; 3e; 3f; 3g).²⁰⁹ Tai, jog santykiai tarp valstybių pagrįsti lygybės principu, reiškia, kad tarptautinės arenos veikėjai nenurodinėja vieni kitiems, neignoruoja kitų

²⁰⁵ Condoleezza Rice, „Interview with Sergey Buntman of Ekho Moskvy“. Moscow, Russia, May 15, 2007. <<http://moscow.usembassy.gov/transcript-53.html>> [Žiūrėta 2010 12 11]. Condoleezza Rice, „Interview With Maria Bartiromo on CNBC“. July 6, 2007. <<http://www.scoop.co.nz/stories/WO0707/S00195.htm>> [Žiūrėta 2010 12 12].

²⁰⁶ Rice ir Gates, „The West Needs a Defense System that Works“. George W. Bush, „Roundtable Interview by Foreign Print Media“. May 31, 2007. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/06/20070601-3.html>> [Žiūrėta 2010 12 11]. Stephen Hadley, „Remarks by the National Security Advisor to the Center for International Security and Cooperation“. Stanford, California. February 8, 2008. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/02/20080211-6.html>> [Žiūrėta 2010 12 01]. Bush, „Joint Statement with President Klaus“.

²⁰⁷ Bush, „Discussion on Situation in Georgia“.

²⁰⁸ Rice, „Address on U.S.-Russia Relations“.

²⁰⁹ Condoleezza Rice, „Recent Events in Georgia“. Washington, DC, August 13, 2008. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2008/08/108194.htm>> [Žiūrėta 2010 12 11].

veikėjų nuomonės. Tarpvalstybiniuose santykiuose gerbiamas valstybių suverenitetas ir draudžiama kištis į kitų valstybių vidaus reikalus. Valstybės gali bendradarbiauti su kuo nori ir kokiose tik nori srityse, o pagrindinė konkurencija vyksta ekonomikoje. Karinės galios naudojimas nėra priimtina užsienio politikos priemonė XXI a. (3h).²¹⁰ Karinė galia gali būti naudojama išskirtiniais atvejais, tačiau nėra vienintelė saugumo užtikrinimo priemonė.

12 lentelė. JAV požiūris į šiuolaikinės tarptautinės sistemos socialinę tvarką

Šiuolaikinė tarptautinė sistema	3a. Daugiašalis ryšių tinklas. 3b. Grėsmės, bendros JAV, Rusijai ir Europai. 3c. Saugumą leidžia užtikrinti laisvos, demokratiškos ir pasiturinčios valstybės.
	
Taisyklės	3d. Laikomasi lygybės principo. 3d1. Nenurodinėk kitoms valstybėms. 3d2. Gerbsiu kitų valstybių nuomonę. 3e. Laikomasi suvereniteto principo. 3e1. Nesikišk į kitų valstybių vidaus reikalus. 3e2. Gerbsiu kitų valstybių teisę savarankiškai tvarkyti vidaus reikalus. 3f. Valstybės gali bendradarbiauti su kuo nori. 3g. Vyksta ekonominė integracija ir konkurencija. 3h. Karinė galia naudojama išskirtiniais atvejais.
	
Veikėjai ir jų veikimo ribos	3i. JAV yra globali galia. 3j. Rusija yra didžioji galia. 3k. Rusija turi istoriškai susiformavusius ryšius su Centrinės Azijos šalimis, gerus ryšius su Europa. 3l. JAV ir Rusija nėra priešai. 3m. JAV ir Rusija yra partneriai daugeliu klausimų, nors yra ir klausimų, kuriais JAV ir Rusija nesutaria.

JAV pareigūnų požiūriu, didžioji galia šiuolaikiniame pasaulyje pasižymi ne įtakos zonomis ir pajėgumu konkuruoti nulinės sumos žaidime ar primesti valią silpnesniam, bet gebėjimu varžytis globaliose rinkose, gerbti tautų

²¹⁰ Condoleezza Rice, „Remarks En Route to Brussels, Belgium“. August 18, 2008. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2008/08/108552.htm>> [Žiūrėta 2010 12 11].

nepriklausomybę, įstatymo viršenybę ir laisvę.²¹¹ JAV – globali galia, todėl plečia savo ryšius įvairiuose regionuose, taip pat posovietiniame (3i)²¹², ir bendradarbiauja su Rusija.²¹³ Kitos pasaulio valstybės į JAV žiūri kaip į lyderį dėl JAV karinės, ekonominės galios ir socialinio modelio.²¹⁴ JAV nėra Rusijos priešas ar priešininkas (3l)²¹⁵ ir nesiekia pakenkti Rusijai.²¹⁶ Iš JAV pareigūnų pasisakymų nėra visiškai aišku, koks tarptautinės arenos veikėjas yra Rusija. Užsiminta, kad Rusija yra JAV „draugė“.²¹⁷ Pripažinta, kad Rusija turi ypatingus istoriškai susiformavusius ryšius su Centrinės Azijos šalimis ir yra suinteresuota gerais ryšiais su Europa (3k).²¹⁸ Po Šaltojo karo JAV rėmė „stiprios, klestinčios ir atsakingos Rusijos plėtrą. (...) JAV laikė Rusiją didžiąja galia, su kuria galima spręsti bendras problemas“ (3j).²¹⁹ Viltasi, kad Rusija bendradarbiaus su Europa ir JAV ekonominėje, politinėje, kultūrinėje ir kitose srityse.²²⁰ Rusija siekė integracijos į tarptautines diplomatines, politines, ekonomines, saugumo institucijas, nes tai atitiko Rusijos interesus.²²¹ Apskritai, esama sričių, kuriose JAV ir Rusija nesutaria, ir sričių, kur jos sutaria (3m).²²²

Apibendrinant JAV požiūrį į šiuolaikinę tarptautinę sistemą, galima pastebėti, kad šiuolaikinės tarptautinės sistemos socialinė tvarka JAV pareigūnų apibūdinta išskiriant ne galios centrus („polius“), o tarp valstybių sukurtus ryšius. JAV pareigūnai šiuolaikinę tarptautinę sistemą suvokė kaip pagrįstą daugiašaliais

²¹¹ Rice, „Address on U.S.-Russia Relations“.

²¹² Rice, „Press Roundtable“. Rice, „Address on U.S.-Russia Relations“.

²¹³ Rice, „Remarks With Acting Under Secretary“.

²¹⁴ Rice, „Interview With Maria Bartiromo“.

²¹⁵ Rice ir Gates, „The West Needs a Defense System that Works“. Rice, „Interview with Andrey Cherkasov“. William J. Burns, „U.S.-Russian Mutual Relations: Five Major Areas“. *Diplomat Magazine* (Russia), July 26, 2007. <<http://moscow.usembassy.gov/burnsint024.html>> [Žiūrėta 2010 12 14].

²¹⁶ Rice, „Press Roundtable“.

²¹⁷ George W. Bush, „Interview by Boyko Vassilev Petrov, BNT“. Bulgaria, June 1, 2007. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/06/20070601-5.html>> [Žiūrėta 2010 12 01].

²¹⁸ Rice, „Press Roundtable“.

²¹⁹ Rice, „Address on U.S.-Russia Relations“.

²²⁰ Rice, „Remarks En Route to Brussels“.

²²¹ Rice, „Recent Events in Georgia“.

²²² Rice, „Press Roundtable“. Bush, „Roundtable Interview by Foreign Print Media“. Rice, „Interview With Maria Bartiromo“. Burns, „U.S.-Russian Mutual Relations“. Burns, „Russia and the U.S.“.

ryšiais, tam tikrais bendrais pavojais JAV ir Rusijai, bendradarbiavimu ir nesutarimais su Rusija. JAV ir Rusijos veikimo ribos šiuolaikinėje tarptautinėje sistemoje būtų tokios: JAV ir Rusijos dvišaliuose santykiuose nėra priešiško, galimas ir bendradarbiavimas, ir konkurencija; šalys gali bendradarbiauti su kokiomis nori kitomis valstybėmis; laikomasi lygybės ir suvereniteto principų; karinė galia tiesiogiai ir netiesiogiai naudojama tik ypatingu atveju.

10.2.2. Rusijos požiūris į šiuolaikinę tarptautinę sistemą

Rusijos požiūrį į šiuolaikinę tarptautinę sistemą apibendrina D. Medvedevo pasakymas, kad tarptautinė sistema po Šaltojo karo nesugeba atrasti pusiausvyros.²²³ Po Sovietų Sąjungos subyrėjimo susiformavo požiūris, kad vienintelė teisinga ir nekvestionuojama yra JAV nuomonė.²²⁴ 2007 m. vasario mėn. V. Putinas prilygino JAV vieninteliam galios centrui ir netiesiogiai apkaltino bandymu įtvirtinti „vienapolio pasaulio koncepciją“, užsimindamas, kad „vienašališki ir dažnai nelegitimūs veiksmai nėra išsprendę jokių problemų“. Vienapolis pasaulis neišvirtino, jis yra neįmanomas ir nepriimtinas šiuolaikiniame pasaulyje.²²⁵ Vienpolė, kaip ir dvipolė pasaulio sistema neturi ateities, galimas tik daugiapolis pasaulis.²²⁶ Nė viena valstybė viena pati negali išspręsti visų problemų pasaulyje. Tvarka tarptautinėje arenoje turėtų remtis teisingumo ir demokratijos principais (4a; čia ir toliau žr. 13 lentelę).²²⁷

²²³ Дмитрий Медведев, „Выступление на совещании с послами и постоянными представителями Российской Федерации при международных организациях“. Москва, 15 июля 2008 г. <http://archive.kremlin.ru/appears/2008/07/15/1635_type63374type63376type82634_204113.shtml> [Žiūrėta 2010 12 05].

²²⁴ Дмитрий Медведев, „Послание Федеральному Собранию Российской Федерации“. 5 ноября 2008 г. <<http://archive.kremlin.ru/text/appears/2008/11/208749.shtml>> [Žiūrėta 2010 12 04].

²²⁵ Путин, „Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции“.

²²⁶ Медведев, „Стенографический отчет о встрече с участниками международного клуба *Валдай*“. Медведев, „Послание Федеральному Собранию“.

²²⁷ Путин, „Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции“.

13 lentelė. **Rusijos požiūris į šiuolaikinės tarptautinės sistemos socialinę tvarką**

Šiuolaikinė tarptautinė sistema	4a. Daugiapolė ir demokratiška pasaulio tvarka. 4b. Pavojai yra abipusiai globaliame pasaulyje. 4c. Saugumą leidžia užtikrinti tarptautinė teisė.
	
Taisyklės	4d. Vykdoma daugiašalė diplomatija. 4e. Karinė galia naudojama išskirtiniais atvejais. 4f. Laikomasi suvereniteto principo. 4f1. Nesikišk į kitų valstybių vidaus reikalus. 4f2. Gerbsiu kitų valstybių teisę savarankiškai tvarkyti vidaus reikalus. 4g. Laikomasi lygybės principo. 4g1. Nenurodinėk kitoms valstybėms. 4g2. Gerbsiu kitų valstybių nuomonę.
	
Veikėjai ir jų veikimo ribos	4h. Rusija yra globali galia. 4i. Rusiją domina abipusiai naudingas bendradarbiavimas įvairiose srityse visame pasaulyje. 4j. Rusija su kaimynais palaiko ypatingus istoriškai nusistovėjusius ryšius. 4k. JAV ir Rusija nėra priešai. 4l. JAV ir Rusija yra partneriai daugeliu klausimų, nors yra ir klausimų, kuriais JAV ir Rusija nesutaria.

Rusijos požiūriu, egzistuoja du tarpusavyje nesuderinami saugumo užtikrinimo būdai – naudojant karinę galią ir įtvirtinant tarptautinės teisės normas. Pasak V. Putino, kai pasaulyje niekas nesijaučia saugiai ir negali pasikliauti tarptautine teise, kurstomos ginklavimosi varžybos.²²⁸ Šaltojo karo „blokiniam mąstymui“ jis priešpriešino pagal tarptautinės teisės normas tvarkomą tarptautinę sistemą (4c).²²⁹ Tarptautiniai santykiai šiuolaikinėje tarptautinėje sistemoje turėtų remtis daugiašale diplomatija – politikos atvirumu, skaidrumu ir nuspėjamumu, karinės jėgos naudojimas galimas tik „ypatingu atveju“ ar esant Jungtinių Tautų sankcijai (4d; 4e).²³⁰ Tarptautinėje arenoje „ypatingą svarbą įgyja tarptautinės arenos demokratizavimas, nauja valstybių ir tautų bendravimo etika bei

²²⁸ Ten pat.

²²⁹ Владимир Путин, „Послание Федеральному Собранию Российской Федерации“. 26 апреля 2007 г. <http://archive.kremlin.ru/appears/2007/04/26/1156_type63372type63374type82634_125339.shtml> [Žiūrėta 2010 12 04]. Путин, „Интервью журналу TIME“. Медведев, „Послание Федеральному Собранию“.

²³⁰ Путин, „Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции“.

ekonominių ir humanitarinių ryšių tarp valstybių išplėtimas“.²³¹ Tarptautinėje arenoje svarbu mokėti ir norėti ieškoti kompromiso, o tai reiškia ir gerbti partnerio interesus.²³² Negalima kištis į kitų šalių vidaus politiką (4f; 4g).²³³

Rusijos pareigūnai tvirtino, kad Vakarai ir Europa yra heterogeniški, o „monolitas“, sukurtas Šaltojo karo metu kaip atsakas į bendrą priešą – Sovietų Sąjungą, nebeegzistuoja.²³⁴ Kas yra ir ko siekia JAV šiuolaikinėje tarptautinėje sistemoje iš analizuotų pasisakymų nėra labai aišku, išskyrus, daugiausia V. Putino požiūriu, JAV norą nurodinėti ir primesti savo normas kitiems.²³⁵ Toks JAV elgesys laikytas JAV vienapolio pasaulio vizijos dalimi. Tiesiogiai JAV kritikuotos dėl to, kad kitoms šalims primeta savo ekonomikos, politikos ir humanitarinės srities normas.²³⁶ Kita dalis pasisakymų apie vienapolę tarptautinę sistemą buvo abstraktūs: „šiais laikais, kaip ir Trečiojo Reicho metu, egzistuoja panieka žmogaus gyvybei ir tie patys teiginiai apie išskirtinumą ir vadovavimą pasaulyje“²³⁷; bandoma paversti pasaulį vienapoliu, nes „kai kurie tarptautinės bendruomenės nariai norėtų primesti savo valią kitiems“, tai yra imperializmas²³⁸; „kai kurie tarptautinės sistemos veikėjai tiki, kad jų idėjos yra galutinė tiesa“.²³⁹ Nors Rusijos pareigūnai tiesiogiai nenurodė, jog kalba apie JAV, viešojoje erdvėje (žiniasklaidoje, apžvalgininkų komentaruose) šios kalbos buvo siejamos su

²³¹ Путин, „Послание Федеральному Собранию“.

²³² Владимир Путин, „Интервью журналистам печатных средств массовой информации из стран – членов Группы восьми“. 4 июня 2007 г. <http://archive.kremlin.ru/appears/2007/06/04/0727_type63379_132615.shtml> [Žiūrėta 2010 12 04]. Путин, „Интервью журналу TIME“. Путин, „Встреча с членами международного дискуссионного клуба Валдай“. Janet McBride, „Putin Warns West Against Starting Arms Race“. *Reuters*, September 12, 2008. <<http://www.reuters.com/article/idUSLB25447920080912>> [Žiūrėta 2010 12 11].

²³³ Путин, „Интервью журналу TIME“.

²³⁴ Путин, „Встреча с членами международного дискуссионного клуба Валдай“.

²³⁵ Путин, „Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции“. Путин, „Интервью журналу TIME“.

²³⁶ Путин, „Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции“.

²³⁷ Andrew E. Kramer, „Putin Is Said to Compare U.S. Policies to Third Reich“. *The New York Times*, May 10, 2007. <<http://www.nytimes.com/2007/05/10/world/europe/10russia.html?ex=1336449600&en=471cfc92f01754f0&ei=5088&partner=rssnyt&emc=rss>> [Žiūrėta 2010 12 04].

²³⁸ RIEAS, „Vladimir Putin Held Talks With Greek President Karolos Papoulias“. May 31, 2007. <http://www.rieas.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=266&catid=17&Itemid=74> [Žiūrėta 2010 12 11].

²³⁹ Путин, „Интервью журналистам печатных средств“.

JAV.²⁴⁰ Šiame darbe nesiimama spęsti, ką mintyje turęjo Rusijos pareigūnai. Tačiau galima teigti, kad dominuojanti reikšmę apie vienapolį pasaulį ir JAV kaip pagrindinį polių paskatino minętas interpretacijas viešojoje erdvėje.

Rusijos pareigūnai savo valstybę apibūdino kaip „stiprią valstybę“, į kurios nuomonę yra atsižvelgiama ir, kuri gali prisiimti atsakomybę už regionines ir globalias problemas (4h).²⁴¹ Žinodama savo galimybes Rusija siekia lygiateisių santykių su kitomis šalimis²⁴² bei abipuse pagarba pagrįstų santykių su Vakarų partneriais.²⁴³ Rusiją domina bendradarbiavimas įvairiose srityse – saugumo, mokslo, energetikos, klimato kaitos – visame pasaulyje (4i).²⁴⁴ Rusija turi teisę kovoti dėl savo interesų kaip tai daro kitos valstybės²⁴⁵, o jei ji atvirai išsako savo nuomonę, nereiškia, kad Rusija siekia konflikto.²⁴⁶ Rusija vadovaujasi pragmatiškais ir neideologizuotais principais spęsdama užsienio politikos problemas.²⁴⁷ Rusija tradiciškai domisi savo kaimynais, kaip ir jie Rusija. Tokie santykiai remiasi bendra istorija, tarpusavio priklausomybe ir ryšiais ekonomikoje, kultūroje ir kitose srityse (4j).²⁴⁸ Pasak S. Lavrovo, Rusija negali sutikti, „kai istoriškai nulemti santykiai tarp valstybių buvusioje Sovietų Sąjungos teritorijoje

²⁴⁰ Nors teiginys apie Trečiąjį Reichą buvo įvertintas kaip nuoroda į JAV, JAV ir Rusijos pareigūnai tai paneigę, teigdami, kad mintyje turėti „ekstremistai“: Rice, „Press Roundtable“; Rice, „Interview with Sergey Buntman“.

²⁴¹ Владимир Путин, „Выступление на расширенном заседании Государственного совета „О стратегии развития России до 2020 года“. Москва, Кремль, 8 февраля 2008 г. <<http://archive.kremlin.ru/text/appears/2008/02/159528.shtml>> [Žiūrėta 2010 12 04]. Администрация Президента РФ, „Концепция внешней политики Российской Федерации“. Пр-1440, 12 июля 2008 г. <<http://archive.kremlin.ru/text/docs/2008/07/204108.shtml>> [Žiūrėta 2010 12 05]. Медведев, „Выступление на совещании с послами“.

²⁴² Путин, „Послание Федеральному Собранию“.

²⁴³ Дмитрий Медведев, „Интервью телекомпании Би-Би-Си“. Сочи, 26 августа 2008 г. <http://archive.kremlin.ru/appears/2008/08/26/2236_type63379type63380_205775.shtml> [Žiūrėta 2010 12 04].

²⁴⁴ Путин, „Выступление на расширенном заседании“.

²⁴⁵ Путин, „Послание Федеральному Собранию“. Владимир Путин, „Ежегодная большая пресс-конференция“. Москва, 14 февраля 2008 г. <http://archive.kremlin.ru/appears/2008/02/14/1327_type63380type82634_160108.shtml> [Žiūrėta 2010 12 07].

²⁴⁶ Путин, „Интервью журналистам печатных средств“.

²⁴⁷ Путин, „Послание Федеральному Собранию“.

²⁴⁸ Медведев, „Стенографический отчет о встрече с участниками международного клуба *Валдай*“. Сергей Лавров, „Текст выступления на открытии международной конференции Бергедорфского форума *Ответственность России в мировой политике*“. Москва, 25 октября 2008 г. <http://www.norway.mid.ru/pr08-16_rus.html> [Žiūrėta 2010 12 04].

pristatomi kaip „įtakos zona“.²⁴⁹ Rusija išsakė norą kurti konstruktyvius santykius su partneriais Europoje, Azijoje ir su JAV, tam reikia pragmatiško požiūrio ir abipusės pagarbos.²⁵⁰ Kalbant apie JAV ir Rusijos santykius pastebėta, kad pasaulis keičiasi, iškyla nauji ekonominiai, taigi ir politiniai centrai, todėl JAV ir Rusijai reikia vienai kitos (4b; 4k).²⁵¹ JAV ir Rusija sugeba sutarti tokiais klausimais kaip kova prieš terorizmą, masinio naikinimo ginklų raketų technologijų ar narkotinių medžiagų platinimo grėsmės (4l).²⁵²

Apibendrinant, Rusijos požiūriu šiuolaikinės tarptautinės sistemos struktūra turėtų būti daugiapolė, paremta demokratiniais principais ir tarptautine teise. JAV ir Rusijos veikimo ribos šiuolaikinėje tarptautinėje sistemoje būtų tokios: plėtojami daugiašaliai santykiai; JAV ir Rusijos dvišaliuose santykiuose nėra priešiško, galimas ir bendradarbiavimas, ir konkurencija; konstruktyvūs santykiai galimi esant pragmatiškam požiūriui ir gerbiant kitų veikėjų interesus; šalys gali bendradarbiauti su kokiomis nori valstybėmis; karinė galia tiesiogiai ir netiesiogiai gali būti naudojama tik ypatingu atveju.

Apibendrinant JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjų požiūrį į šiuolaikinę tarptautinę sistemą, galima išskirti tokius skirtumus ir panašumus. Kalbėdamos apie tarptautinę struktūrą JAV pabrėžė ryšius tarp valstybių, Rusija – „polius“ (valstybes) ir daugiapolę tarptautinę sistemą. JAV požiūrį galima interpretuoti kaip požiūrį, kad svarbios ne tiek valstybės, kiek ryšiai tarp jų. Ryšiai gali apimti neformalius santykius ir institucionalizuotus – kaip tarptautinėse organizacijose. Abi valstybės pastebėjo, kad grėsmės tampa bendros. Saugumo garantu JAV laikė demokratinių valstybių plėtrą, Rusija – tarptautinę teisę. JAV ir Rusijos požiūris į veikėjus – panašus: jos nelaikė viena kitos priešu,

²⁴⁹ Лавров, „Текст выступления“.

²⁵⁰ Дмитрий Медведев, „Интервью телекомпании *Си-Эн-Эн*“. Сочи, 26 августа 2008 г. <http://archive.kremlin.ru/appears/2008/08/26/2128_type63379type63380_205774.shtml> [Žiūrėta 2010 12 04]. Путин, „Встреча с членами международного дискуссионного клуба *Валдай*“.

²⁵¹ Путин, „Интервью журналу *TIME*“.

²⁵² Bush ir Putin, „Remarks by Bush, Russian President Putin in Sochi“.

bendradarbiavimą ir nesutarimus laikė priklausančiais nuo nacionalinių interesų. Abi šalys daugiašalį bendradarbiavimą nurodė svarbiu tikslu: JAV norėjo, kad Rusija labiau įsitrauktų į tarptautinę areną konkuruodama su kitomis šalimis ekonominėje, politinėje ir kitose srityse; Rusija to paties tikėjosi iš JAV nerimaudama dėl vienašališkų JAV veiksmų. Abi šalys JAV laikė globaliu veikėju, Rusiją – turinčia ypatingus istorinius ryšius su kaimyninėmis valstybėmis. Tik JAV apibūdino Rusiją kaip didžiąją galią, o Rusija save laikė globalia galia. Pagrindiniu Rusijos ir Sovietų Sąjungos skirtumu JAV nurodė nevienodus Rusijos ir Sovietų Sąjungos interesus ir galią, o Rusija – nevienodus interesus ir tapatybę. JAV ir Rusijos požiūriai į tai, kokios taisyklės turėtų galioti šiuolaikinėje tarptautinėje sistemoje, iš esmės panašūs, o skirtumai susiję su nevienodais akcentais, bet ne vienas kitam prieštaraujančiais teiginiais.

Šaltojo karo istorinės analogijos kognityvus vaidmens analizės rezultatai – JAV ir Rusijos požiūriai į Šaltojo karo ir šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisykles – apibendrinti 14-oje lentelėje. Abiejų valstybių požiūriu, šiuolaikinėje tarptautinėje sistemoje konkurencija yra tokia pat globali kaip ir Šaltojo karo metu, tačiau šiuolaikinėje tarptautinėje sistemoje nebeliko aiškaus pasidalinimo į įtakos zonas. Šiuolaikinėje tarptautinėje arenoje kylančios grėsmės aktualios valstybėms, kurios Šaltojo karo metu buvo skirtinguose blokuose ir matė skirtingus pavojus.

Šiuolaikinė tarptautinė sistema išsiskiria intensyviais ryšiais tarp valstybių ir yra pagrįsta valstybių nepriklausomybe, valstybių lygiateisiškumo ir suvereniteto principais, priešingai nei priklausomybe įtakos zonai pagrįsti valstybių santykiai Šaltojo karo metu. Veikėjo lygmenyje esminis Šaltojo karo ir šiuolaikinės tarptautinės sistemos socialinių tvarkų skirtumas susijęs su tuo, kad JAV ir Rusija dabar viena kitą laikė partnere, o ne priešu. Dar tiksliau jų santykius turbūt apibūdintų „partnerių iš išskaičiavimo“ sąvoka, nurodanti JAV ir Rusijos bendradarbiavimą esant bendriems jų interesams ir nesutarimus bei konkurenciją esant skirtingiems interesams. Priešingai nei Šaltojo karo metu, šiuolaikinėje tarptautinėje sistemoje valstybės vadovaujasi ne ideologiniais, o

pragmatiniais interesais. Galima daryti išvadą, kad konfliktai taip pat kyla susidūrus skirtingiems pragmatiniams interesams, o ne ideologijoms.

14 lentelė. JAV ir Rusijos požiūriai į Šaltąjį karą ir šiuolaikinę tarptautinę sistemą

		Šaltasis karas		Šiuolaikinė tarptautinė sistema	
		JAV požiūris	Rusijos požiūris	JAV požiūris	Rusijos požiūris
Socialinė tvarka	Tarptautinės sistemos institucionalizacija	Dvipolė		Ryšių tinklas	Daugiapolė
	Saugumą garantuoja	Karinės priemonės		Demokratija, ekonominė gerovė	Tarptautinė teisė
		Abipusis susinaikinimas	Sulaikymo politika		
	Grėsmės	JAV ir Sovietų Sąjunga viena kitai		Bendros JAV ir Rusijai	
Taisyklės	Karinės galios naudojimas	Neišvengiamas		Tik tam tikrais atvejais	
	Užsienio politika	Įtakos zonos, ideologinė ir karinė konfrontacija		Daugiašalė diplomatija, lygybės, suvereniteto gerbimas	
		Nulinės sumos žaidimas	Ekonominė konfrontacija		Interesų gerbimas, kompromisų paieška
Veikėjai ir veikimo ribos	Veikėjai	Priešai		Partneriai	
	JAV tapatybė, interesai	Demokratinis kapitalizmas		Globali galia	
	Rusijos tapatybė, interesai	Komunistinė ideologija		Tradiciniai interesai kaimyninėse valstybėse	
		Išskirtinė teritorija, galia, tikslai ir politinis režimas	Imperinės ambicijos	Didžioji galia	Globali galia

Pažymėtina, jog jei veikėjai neišsakytų aiškių skirtumų tarp praeities ir dabarties socialinių tvarkų, t. y. istorinę analogiją naudotų nurodydami panašumus tarp dabarties ir praeities situacijų, būtų aiškinamasi, ar veikėjų verbaliniai ir

neverbaliniai veiksmai atitinka remiantis istorine analogija apsibrėžtą socialinę tvarką. Į tyrimą galima būtų įtraukti ir veikėjų kalbėjimo aktų iki pasirodant Šaltojo karo istorinei analogijai analizę, kuri leistų apsibrėžti socialinės tvarkos, kurią veikėjai keičia praeities socialinei tvarkai būdingais bruožais, sampratą ir įvertinti taisyklių pokytį. Kadangi šiame tyrime pavyko nustatyti ir praeities, ir dabarties socialinių tvarkų apibrėžimus, toliau tyrime bus aiškinamasi, kurios socialinės tvarkos taisyklės JAV ir Rusija įtvirtina tarpusavio santykiuose.

Čia pateikti du – Šaltojo karo ir šiuolaikinės tarptautinės sistemos – socialinės tvarkos tipai nėra vieninteliai galintys apibendrinti tarptautinės arenos būklę ir tarpvalstybinius santykius. Teorinių tarptautinės struktūros apibrėžimų ir klasifikacijų yra įvairių. Pavyzdžiui, B. Frederkingas nurodė keturis idealius globalaus saugumo socialinės tvarkos tipus: karą, konkurenciją, kolektyvinį saugumą ir saugumo bendruomenę.²⁵³ A. Wendtas išskyrė tris anarchijos kultūras – hobsiškąją karą, lokiškąją konkurencijos ir kantiškąją kolektyvinio saugumo, kuriose valstybės atitinkamai yra priešai, varžovai ir draugai.²⁵⁴ Šiame tyrime nustatytą Šaltojo karo socialinę tvarką, lyginant su B. Frederkingo teorinėmis sampratomis, galima būtų laikyti karo (kai veikėjai yra priešai, oponentas nėra vertas išlikti, o jėgos naudojimas būtinas) ir konkurencijos (kai remiamasi nurodymu nepradėti naudoti jėgos ir įsipareigojimu atsakyti jėga) tarpiniu variantu. Tai, kas šiame tyrime vadinama šiuolaikinės tarptautinės sistemos socialine tvarka, turi konkurencijos (veikėjai yra konkurentai) ir kolektyvinio saugumo (veikėjai laikosi ir siekia įtvirtinti bendruomenės taisyklės, nurodo kitiems veikėjams nepažeisti bendruomenės taisyklių, o už taisyklių nesilaikymą žada bausti) bruožų. Taigi šiame darbe nustatyti socialinės tvarkos tipai tiksliai neatitinka teorinių socialinės tvarkos tipų. Galima daryti išvadą, kad žinant kaip veikėjai aiškina socialinę tvarką įmanoma tiksliau iširti, kaip jie siekia įtvirtinti su

²⁵³ Frederking, „Constructing Post-Cold War Collective Security“, 367–369.

²⁵⁴ Wendt, *Tarptautinės politikos socialinė teorija*.

ta tvarka siejamas taisyklės, nei tuo atveju kai veikėjų veiksmai būtų lyginami su teoriškai apsibrėžtais socialinės tvarkos tipais.

Taigi žinant su Šaltuoju karu ir šiuolaikine tarptautine sistema siejamas taisyklės ir analizuojant JAV ir Rusijos kalbėjimo aktus, galima įvertinti, kurią socialinę tvarką atitinka veikėjų kalbėjimo aktai ir įtvirtinamos taisyklės. Jei tai, kas laikoma Šaltojo karo taisyklėmis, perkeliama į JAV ir Rusijos santykius, JAV ir Rusijos pareigūnų tvirtinimo, nurodymo ar įsipareigojimo kalbėjimo aktai turėtų remtis Šaltojo karo taisyklėmis. Jei Šaltojo karo taisyklės nėra perkliamos į JAV ir Rusijos santykius, JAV ir Rusijos politika bei pareigūnų tvirtinimo, nurodymo ar įsipareigojimo kalbėjimo aktai turėtų remtis šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklėmis.

Vertinimas, kokiomis – Šaltojo karo ar šiuolaikinės tarptautinės sistemos – taisyklėmis vadovaujasi JAV ir Rusija, pateikiamas kitame skyriuje išanalizavus konkrečias JAV ir Rusijos užsienio politikos problemas – JAV planus dėl PRG sistemos ir Gruzijos ir Rusijos karinę konfrontaciją.

11. JAV ir Rusijos užsienio politikos problemos 2007–2008 m.

Šiame skyriuje analizuojamos JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjų diskusijos ir sprendimai, susiję su JAV planais kurti PRG sistemą ir 2008 m. vykusiu Gruzijos ir Rusijos kariniu konfliktu. Taip pat analizuojami kiti tuo pačiu metu kaip ir PRG sistemos planavimas bei Gruzijos ir Rusijos karinis konfliktas vykę ir netiesiogiai su minėtomis diskusijomis susiję procesai dvišaliuose JAV ir Rusijos santykiuose. Netiesiogiai susiję procesai – procesai, kurie užsienio politikos veikėjų buvo siejami su PRG sistemos planais ir kariniu Rusijos ir Gruzijos konfliktu. Dalį šių procesų politikai taip pat apibūdino naudodami Šaltojo karo istorinę analogiją. Netiesiogiai susijusių procesų tyrimas leidžia daugiau

pažvelgti į JAV ir Rusijos kalbėjimo aktus bei jų santykius apibrėžiančias taisykles.

Kalbėjimo aktų analizės tikslas – nustatyti Šaltojo karo istorinės analogijos konstitutyvų vaidmenį. Atliekant kalbėjimo aktų analizę tiriami JAV ir Rusijos pareigūnų pasisakymai, jų priimti bei vykdyti sprendimai ir nustatomi svarbiausi tiesioginiai kalbėjimo aktai (žr. 7 skyriaus dalį „*Kalbėjimo aktų samprata*“ ir 8 lentelę). Svarbiausiais laikomi dažnai pasikartoję arba konkrečiais sprendimais įtvirtinti kalbėjimo aktai, kurie leidžia nustatyti valstybės požiūrį ir palyginti su kitos valstybės pozicija.

Pragmatinės analizės tikslas – nustatyti Šaltojo karo istorinės analogijos vaidmenį konstruojant užsienio politikos taisykles. Atliekant pragmatinę analizę tiriami kalbėjimo aktai ir nustatomi kalbėjimo aktų netiesioginiai teiginiai bei jais perduoti pagrįstumo teiginiai (žr. 7 skyriaus dalį „*Kalbėjimo aktų ir taisyklių santykis*“, 7 ir 8 lenteles). Kadangi atvejo analizės tikslas – parodyti, kaip galima tirti istorines analogijas remiantis disertacijoje suformuluotu istorinių analogijų analizės modeliu, bus įvardintas tik vienas kalbėjimo aktų netiesioginių teiginių tipas – implikacijos. Implikacijos – teiginiai, kuriuos kalbėtojas netiesiogiai nori perduoti klausytojui. Implikacijų turinys priklauso nuo konteksto, kuriame yra atliekami kalbėjimo aktai. Pavyzdžiui, JAV ir Rusijos diskusijose dėl PRG sistemos teiginys, kad raketų dislokavimas sukėlė Kubos krizę Šaltojo karo metu, perduoda netiesioginį teiginį, jog PRG sistemos dislokavimas Rytų Europoje galėtų paskatinti analogišką krizę. Pristatyti implikacijas nuspręsta, nes jos suteikia daugiausia papildomos tyrimo medžiagos apie veikėjo netiesiogiai perduodamą informaciją ir veikėjų dialogą. Kiti kalbėjimo aktų netiesioginiai teiginiai performuluoja ir patikslina tiesioginį kalbėjimo aktą. Taigi pragmatinei analizei skirtoje dalyje aiškinama, kaip kalbėjimo aktai tapo arba ne taisyklėmis. Tai leidžia nustatyti, kokios socialinės tvarkos – Šaltojo karo ar šiuolaikinės tarptautinės sistemos – taisyklėmis buvo pagrįsti kalbėjimo aktų netiesioginiai teiginiai ir pagrįstumo teiginiai.

JAV ir Rusijos diskusijų dėl PRG sistemos kalbėjimo aktų tyrimo ir pragmatinės analizės rezultatai aprašyti 11.1 poskyryje ir pateikti 15 ir 16 lentelėse. Diskusijų, susijusių su Gruzijos ir Rusijos karu, kalbėjimo aktų tyrimo ir pragmatinės analizės rezultatai aprašyti 11.2 poskyryje ir pateikti 17 ir 18 lentelėse. Galima pastebėti, kad minėtuose poskyriuose kalbėjimo aktų analizei skirtose dalyse parodoma, kaip buvo nustatyti 15–18 lentelėse nurodyti kalbėjimo aktai. Jei 15–18 lentelėse nurodytų kalbėjimo aktų kilmė skaitytojui nekelia klausimų, Šaltojo karo istorinės analogijos tyrimą galima sekti vadovaujantis minėtomis lentelėmis ir pragmatinei analizei skirtomis 11.1.2 ir 11.2.2 dalimis. 15–18 lentelėse nurodyti kalbėjimo aktai ir taisyklės (įrašyti patamsintu šriftu) bei implikacijos ir pagrįstumo teiginiai. Taisyklėms buvo priskirti kalbėjimo aktai, sulaukę bendro JAV ir Rusijos sutarimo (remiantis 6 ir 7 skyriuose pateiktu kalbėjimo aktų ir taisyklių santykio apibrėžimu). Lentelėse pateikti tik svarbiausi kalbėjimo aktų netiesioginiai teiginiai ir pagrįstumo teiginiai, leidžiantys nustatyti valstybių požiūrį ir jų požiūrių skirtumus.

Atlikus kalbėjimo aktų analizę ir pragmatinę analizę daromos išvados apie tai, kurio socialinės tvarkos tipo – Šaltojo karo ar šiuolaikinės tarptautinės sistemos – taisyklės buvo įtvirtintos JAV ir Rusijos santykiuose remiantis Šaltojo karo istorine analogija ir su ja susijusia užsienio politika (pagal 6 skyrių, 5 lentelės pirmą ir antrą punktus). Tyrimo rezultatų, kaip galima paaiškinti JAV ir Rusijos užsienio politiką analizuojant Šaltojo karo istorinę analogiją ir su ja susijusius užsienio politikos sprendimus, apibendrinimas pateiktas 11.3 poskyryje.

11.1. JAV priešraketinės gynybos sistemos planai

Apibendrinant šiame poskyryje atlikto tyrimo rezultatus galima pastebėti, kad JAV požiūriu, siūlymas Lenkijai ir Čekijai kurti PRG sistemą laikytas tinkamu dėl tarptautinėje arenoje egzistuojančių naujų grėsmių, Europos nepajėgumo

apsiginti ir JAV kaip globalaus veikėjo tapatybės – pajėgumo bei pareigos užtikrinti tarptautinį saugumą. JAV planai laikyti tinkamais šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklių požiūriu, nes valstybės gali bendradarbiauti su kuo nori, o jų bendradarbiavimas yra pagrįstas lygybės principu. Rusija savo reakciją į PRG sistemos planus – nurodymus JAV nutraukti PRG sistemos kūrimą, vykdyti nusiginklavinimą ir neversti Rusijos atsakyti karinėmis priemonėmis – laikė teisinga ir tinkama šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklių požiūriu, nes ji buvo gynybinė, t. y. iššaukta JAV PRG sistemos planų. Rusija vadovavosi šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklėmis, jog valstybės turėtų vykdyti daugiašalę diplomatiją ir laikytis lygiateisiškumo principo. JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjai sutarė, kad Šaltojo karo kaip struktūrinio veiksnio dvišaliuose JAV ir Rusijos santykiuose nėra. Veikėjo lygmenyje JAV tikėjosi iš Rusijos šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklės atitinkančio elgesio ir pačios įsipareigojo šioms taisyklėms. To paties iš JAV tikėjosi ir Rusija.

Kalbėjimo aktų analizės ir pragmatinės analizės eiga aprašytos atitinkamai šio poskyrio 11.1.1 ir 11.1.2 dalyse. Kalbėjimo aktų analizei skirtoje dalyje parodoma, kaip buvo nustatyti kalbėjimo aktai. Diskusijos ir įvykiai pristatomi išskiriant jų svarbiausius aspektus kaip PRG sistemos kūrimo motyvai, Rusijos atsakas į ją ir pan. Prie nurodytų teiginių ir įvykių skliausteliuose pateikiamas žymuo rodo, su koku kalbėjimo akto ar taisyklės tipu jie yra susiję. Kalbėjimo aktų analizės ir pragmatinės analizės rezultatai, vadovaujantis kalbėjimo aktų ir taisyklių klasifikacija, pateikti 15 ir 16 lentelėse.

11.1.1. Kalbėjimo aktų analizė

2007 m. sausio mėn. JAV oficialiai pasiūlė Lenkijai ir Čekijai jų teritorijose įrengti priešraketinės gynybos sistemą – radarą Čekijoje ir dešimt gaudomųjų

raketų sistemų Lenkijoje (JAV1^{it}²⁵⁵; kalbant apie JAV nuorodos daromos į 15-tą lentelę). Pasak JAV pareigūnų, sistema turėjo apsaugoti Europą nuo grėsmių iš Irano ir Šiaurės Korėjos bei tapti viena iš tarptautinės koalicijos priemonių kovoje su terorizmu. 2008 m. liepos 8 d. JAV pasirašė susitarimą dėl PRG sistemos su Čekija, 2008 m. rugpjūčio 20 d. – su Lenkija (JAV2^{it}). Tiek JAV, tiek Rusijos pagrindinės nuostatos PRG sistemos klausimu abiem analizuotais laikotarpiais (iki Rusijos ir Gruzijos karinės konfrontacijos ir po jos) išliko tokios pačios, todėl tyrimo rezultatai pristatomi neišskiriant atskirų laikotarpių.

Šaltojo karo socialinė tvarka. JAV pareigūnų pasisakymuose Šaltojo karo istorinė analogija daugiausia naudota nurodant Šaltojo karo ir šiuolaikinės tarptautinės sistemos skirtumus. Tvirtinimo kalbėjimo aktais konstatuota, kad tarp JAV ir Rusijos nėra Šaltojo karo, jis yra senai pasibaigęs²⁵⁶, o nesutarimai ir nesusikalbėjimas tarp JAV ir Rusijos nereiškė naujo šaltojo karo (JAV1^{at}).²⁵⁷ G. W. Bushas pripažino, kad tiek JAV, tiek Rusijoje yra žmonių, kurie mano, kad Šaltasis karas nesibaigė, tačiau, jo nuomone, „lyderiai turi mąstyti strategiškai ir neįstrigti praeityje“.²⁵⁸

²⁵⁵ Taisyklių sutrumpinimai: (at) – aprašanti, (nt) – nurodanti, (it) – įpareigojanti. Kalbėjimo aktų sutrumpinimai: (t) – tvirtinimas, (n) – nurodymas, (i) – įsipareigojimas. Pagrįstumo teiginių sutrumpinimai: (TS) – tiesos, (TN) – tinkamumo, (NŠ) – nuoširdumo.

²⁵⁶ Bush, „Interview by Boyko Vassilev Petrov“. George W. Bush, „Joint Press Availability with Prime Minister of Albania, Dr. Sali Berisha“. Tirana, Albania, June 10, 2007. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/06/20070610-1.html>> [Žiūrėta 2010 12 01]. George W. Bush, „Visit to National Defense University, Discussion on Global War on Terror“. Washington, D.C, October 23, 2007. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/10/20071023-3.html>> [Žiūrėta 2010 12 01]. Hadley, „Remarks by the National Security Advisor“. Office of the Press Secretary, „Press Gaggle by a Senior Administration Official. Aboard Air Force One, En route Zagreb, Croatia“. April 4, 2008. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/04/20080404-2.html>> [Žiūrėta 2010 12 01]. Dana Perino, „Press Gaggle. Aboard Air Force One, En route Sochi, Russia“. April 5, 2008. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/04/20080405-3.html>> [Žiūrėta 2010 12 01].

²⁵⁷ William J. Burns, „The Way to Mutual Understanding“. *Izvestiya*, June 27, 2007. <<http://moscow.usembassy.gov/burnsint020a.html>> [Žiūrėta 2010 12 14].

²⁵⁸ Bush ir Putin, „Remarks by Bush, Russian President Putin in Sochi“.

15 lentelė. Kalbėjimo aktų ir pragmatinė analizė: JAV pozicija PRG sistemos klausimu²⁵⁹

Socialinė tvarka	• Daugiašalis ryšių tinklas • Posovietinio regiono šalių narystė ES ir NATO • Rusijos narystė Didžiojo aštuoneto grupėje, NATO ir Rusijos taryba		
Taisyklės	Aprašančios	Nurodančios	Įpareigojančios
	JAV1at. Tarp JAV ir Rusijos nėra Šaltojo karo. JAV1.1at. Nėra dvipolės tarptautinės sistemos.(TS) JAV1.2at. Nėra įtakos zonų.(TS) JAV1.3at. Karinės galios naudojimas nėra neišvengiamas santykiuose su Rusija.(TS) JAV1.4at. JAV ir Rusija nekelia grėsmės viena kitai.(TS) JAV1.5at. Nėra nulinės sumos žaidimo.(TS)	JAV1nt. Tarptautinėje arenoje reikėtų susilaikyti nuo „karštų pasisakymų“. JAV1.1nt. Rusija turi vengti kategoriškų pasisakymų ir nepagrįstų kaltinimų.(TS) JAV1.2nt. Rusija turi ieškoti konstruktyvių būdų problemoms spręsti.(TS)	JAV1īt. JAV pasiūlė Lenkijai ir Čekijai jų teritorijose įrengti PRG sistemą.²⁶⁰ JAV1.1īt. JAV turi sukurti PRG sistemą.(TS) JAV1.2īt. JAV įsipareigojimas kurti PRG sistemą yra tinkamas.(TN) JAV2īt. JAV pasirašė susitarimą dėl PRG sistemos su Lenkija ir Čekija. JAV2.1īt. JAV turi sukurti PRG sistemą.(TS) JAV2.2īt. JAV įsipareigojimas kurti PRG sistemą yra tinkamas.(TN)

²⁵⁹ Taisyklių sutrumpinimai: (at) – aprašanti, (nt) – nurodanti, (īt) – įpareigojanti. Kalbėjimo aktų sutrumpinimai: (t) – tvirtinimas, (n) – nurodymas, (i) – įsipareigojimas. Pagrįstumo teiginių sutrumpinimai: (TS) – tiesos, (TN) – tinkamumo, (NŠ) – nuoširdumo.

²⁶⁰ Kalbėjimo aktas priskirtas taisyklėms atsižvelgiant į Lenkijos su Čekija išreikštą palankumą JAV PRG sistemai, t. y. JAV ir Lenkijos su Čekija santykių kontekste, bet ne JAV ir Rusijos.

Taisyklės			JAV3jt. JAV ir Rusija patvirtino įsipareigojimą laikytis Branduolinių ginklų neplatavimo sutarties. JAV3.1jt. JAV turi bendradarbiauti su Rusija.(TS) JAV4jt. JAV ir Rusija patvirtino įsipareigojimą laikytis Vidutinio nuotolio branduolinių pajėgų sutarties. JAV4.1jt. JAV turi bendradarbiauti su Rusija.(TS) JAV5jt. Pasirašyta JAV ir Rusijos Sočio deklaracija. JAV5.1jt. Nepaisant nesutarimų, JAV turi bendradarbiauti su Rusija.(TS) JAV5.2jt. JAV įsipareigojimas bendradarbiauti yra teisingas.(TN) JAV5.3jt. JAV nori bendradarbiauti su Rusija.(NŠ)
Kalbėjimo aktai	Tvirtinimai		Įsipareigojimai
	JAV1t. Rusija nėra Sovietų Sąjunga. JAV1.1t. Rusija nėra JAV priešas.(TS) JAV1.2t. JAV tvirtinimas, kad Rusija nėra JAV priešas, yra tinkamas.(TN) JAV1.3t. JAV tiki, kad Rusija nėra JAV priešas.(NŠ) JAV1.4t. JAV tiki, kad Rusijos tapatybė ir interesai kitokie nei Sovietų Sąjungos.(NŠ) JAV1.5t. JAV tiki, kad santykiai su Rusija yra kitokie nei su Sovietų Sąjunga.(NŠ)	JAV1n. Rusija neturėtų grasinti karine galia. JAV1.1n. Rusija neturėtų laikyti Lenkijos ir Čekijos savo išskirtine įtakos zona.(TS) JAV1.2n. Rusija neturėtų pradėti karinės konfrontacijos su JAV.(TS)	JAV1j. JAV yra įsipareigojusios ginti Lenkijos teritoriją lyg ji būtų JAV teritorija. JAV1.1j. JAV turi ginti Lenkiją.(TS) JAV1.2j. JAV įsipareigojimas ginti Lenkiją yra tinkamas.(TN) JAV1.3j. JAV nori ginti Lenkiją.(NŠ)

Kalbėjimo aktai	JAV2t. PRG sistema reikalinga apsiginti nuo Irano ir Šiaurės Korėjos. JAV2.1t. Iranas ir Šiaurės Korėja kelia grėsmę.(TS) JAV2.2t. JAV tiki, kad Iranas ir Šiaurės Korėja kelia grėsmę.(NŠ) JAV2.3t. JAV PRG sistemos planai gynybai nuo šių valstybių yra tinkami. (TN) JAV3t. PRG sistema nėra nukreipta prieš Rusiją. JAV3.1t. JAV tiki, kad Rusija nėra JAV priešas.(NŠ) JAV3.2t. PRG sistema nekelia grėsmės Rusijai.(TS) JAV4t. NATO plėtra prisideda prie tarptautinio saugumo užtikrinimo. JAV4.1t. NATO reikalingas kovoje su naujomis grėsmėmis.(TS) JAV4.2t. NATO plėtra nekelia grėsmės Rusijai.(TS)	JAV1.3n. Rusija neturėtų vadovautis nulinės sumos principu.(TS) JAV1.4n. Rusija turėtų laikytis lygiateisiškumo ir suvereniteto principų.(TS) JAV2n.Rusija neturėtų demonstruoti karinės galios santykiuose su JAV. JAV2.1n. Rusija neturėtų pradėti karinės konfrontacijos su JAV.(TS) JAV2.2n. Rusija neturėtų vadovautis nulinės sumos principu.(TS)	JAV2j. JAV yra pasirengusios bendradarbiauti su Rusija kuriant PRG sistemą. JAV2.1j. JAV turi bendradarbiauti su Rusija.(TS) JAV2.2j. JAV įsipareigojimas bendradarbiauti yra teisingas.(TN) JAV2.3j. JAV nori bendradarbiauti su Rusija.(NŠ)
			
Veikėjai, veikimo ribos	- JAV nėra Rusijos priešas. Rusija nėra JAV priešas - JAV ir Rusija yra partneriai ir konkurentai - JAV ir globali galia, Rusija – didžioji galia	JAV tikisi iš Rusijos šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklės atitinkančio elgesio	JAV įsipareigojo vadovautis šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklėmis

16 lentelė. Kalbėjimo aktų ir pragmatinė analizė: Rusijos pozicija PRG sistemos klausimu²⁶¹

Socialinė tvarka	• Daugiapolė tarptautinė sistema • Posovietinio regiono šalių narystė ES ir NATO • Rusijos narystė Didžiojo aštuoneto grupėje, NATO ir Rusijos taryba		
			
Taisyklės	Aprašančios	Nurodančios	Įpareigojančios
	RF1at. Tarp JAV ir Rusijos nėra Šaltojo karo. RF1.1at. Nėra dvipolės tarptautinės sistemos.(TS) RF1.2at. Nėra įtakos zonų.(TS) RF1.3at. Karinės galios naudojimas nėra neišvengiamas santykiuose su JAV.(TS) RF1.4at. JAV ir Rusija nekelia grėsmės viena kitai.(TS) RF1.5at. Nėra ideologinės konfrontacijos.(TS)	RF1nt. Tarptautinėje arenoje reikėtų susilaikyti nuo „karštų pasisakymų“. RF1.1nt. JAV turi vengti kategoriškų pasisakymų ir nepagrįstų kaltinimų.(TS) RF1.2nt. JAV turi ieškoti konstruktyvių būdų problemoms spręsti.(TS)	RF1īt. JAV ir Rusija patvirtino įsipareigojimą laikytis Branduolinių ginklų neplatavimo sutarties. RF1.1īt. Rusija turi bendradarbiauti su JAV.(TS) RF2īt. JAV ir Rusija patvirtino įsipareigojimą laikytis Vidutinio nuotolio branduolinių pajėgų sutarties. RF2.1īt. Rusija turi bendradarbiauti su JAV.(TS)

²⁶¹ Taisyklių sutrumpinimai: (at) – aprašanti, (nt) – nurodanti, (īt) – įpareigojanti. Kalbėjimo aktų sutrumpinimai: (t) – tvirtinimas, (n) – nurodymas, (i) – įsipareigojimas. Pagrįstumo teiginių sutrumpinimai: (TS) – tiesos, (TN) – tinkamumo, (NŠ) – nuoširdumo.

Taisyklės			RF3jt. Pasirašyta JAV ir Rusijos Sočio deklaracija. RF3.1jt. Nepaisant nesutarimų, Rusija turi bendradarbiauti su JAV.(TS) RF3.2jt. Rusijos įsipareigojimas bendradarbiauti yra teisingas.(TN) RF3.3jt. Rusija nori bendradarbiauti su JAV.(NŠ)
Kalbėjimo aktai	Tvirtinimai	Nurodymai	Įsipareigojimai
	RF1t. Rusija nėra Sovietų Sąjunga. RF1.1t. Rusija nėra JAV priešas.(TS) RF1.2t. Rusijos tvirtinimas, kad Rusija nėra JAV priešas, yra tinkamas.(TN) RF1.3t. Rusija tiki, kad Rusija nėra JAV priešas.(NŠ) RF1.4t. Rusijos tapatybė ir interesai yra kitokie nei Sovietų Sąjungos.(TS) RF1.5t. Rusijos santykiai su JAV yra kitokie nei buvo Sovietų Sąjungos su JAV.(NŠ) RF2t. PRG sistema nereikalinga gintis nuo Irano ir Šiaurės Korėjos. RF2.1t. Iranas ir Šiaurės Korėja nekelia grėsmės.(TS) RF2.2t. JAV PRG sistemos nereikia tarptautiniam saugumui užtikrinti.(TN)	RF1n. Jei JAV kurs PRG sistemą, Rusija turės atsakyti ir karine jėga. RF1.1n. JAV turėtų nutraukti PRG sistemos kūrimo planus.(TS) RF1.2n. JAV neturėtų versti Rusijos atsakyti karinėmis priemonėmis.(TS) RF2n. JAV neturėtų pradėti ginklavimo varžybų. RF2.1n. JAV turėtų vykdyti nusiginklavimo politiką kaip ir Rusija, o ne kurti naujas ginkluotės sistemas.(TS) RF2.2n. JAV neturėtų versti Rusijos atsakyti karinėmis priemonėmis.(TS)	RF1j. Rusija yra pasirengusi bendradarbiauti su JAV kuriant PRG sistemą. RF1.1j. Esama bendrų pavojų, todėl Rusija bendradarbiaus su JAV.(TS) RF1.2j. Rusijos įsipareigojimas bendradarbiauti yra teisingas.(TN) RF1.3j. Rusija nori bendradarbiauti su JAV.(NŠ)

Kalbėjimo aktai	RF3t. PRG sistema yra nukreipta prieš Rusiją. RF3.1t. JAV laiko Rusiją priešu.(TS) RF3.2t. JAV siekia didinti savo karinį pranašumą.(TS) RF3.3t. PRG sistema kelia grėsmę Rusijai.(TN) RF4t. PRG sistema keičia strateginę pusiausvyrą tarptautinėje arenoje. RF4.1t. JAV laiko Rusiją priešu.(TS) RF4.2t. JAV siekia didinti savo karinį pranašumą.(TN) RF4.3t. Rusijos karinė galia mažėja.(TS) RF4.4t. Strateginė pusiausvyra svarbi tarptautiniam saugumui išsaugoti.(TS) RF5t. NATO plėtra kelia grėsmę Rusijai. RF5.1t. NATO laiko Rusiją priešu.(TS) RF5.2t. NATO siekia didinti savo galią.(TS) RF5.3t. NATO plėtra kelia grėsmę Rusijai.(TN) RF5.4t. NATO plėtra įtvirtina naujus pasidalinimus tarp valstybių.(TS) RF6t. Reikalinga nauja Europos saugumo principus apibrėžianti koncepcija. RF6.1t. Esama saugumo architektūra yra pasenusi.(TS) RF6.2t. Rusija yra Europos saugumo sistemos dalimi.(TS)	RF3n. Rusija atliko pirmą naujos kartos tarpžemyninės balistinės raketos RS-24 bandymą. RF3.1n. JAV neturėtų nuvertinti Rusijos karinės galios.(TS) RF3.2n. JAV neturėtų bandyti keisti strateginės pusiausvyros.(TS) RF4n. Rusija atnaujiną sunkių bombonešių reguliarius skrydžius už Rusijos ribų. RF4.1n. JAV neturėtų nuvertinti Rusijos karinės galios.(TS) RF4.2n. JAV neturėtų bandyti keisti strateginės pusiausvyros.(TS) RF5n. Jei JAV nepriims Rusijos siūlymo bendradarbiauti, Rusija turės atsakyti karine jėga. RF5.1n. JAV turėtų priimti Rusijos pasiūlymus.(TS) RF5.2n. JAV neturėtų versti Rusijos atsakyti karinėmis priemonėmis.(TS) RF6n. IGPE sutarties neratifikavusios šalys turi tai padaryti. RF6.1n. Reikia įtvirtinti daugiašalį bendradarbiavimą.(TS)	RF1.4i. Rusija yra lygiavertis JAV veikėjas, todėl bendradarbiaus su JAV.(TS)
⇕			
Veikėjai ir jų veikimo ribos	- Rusija nėra JAV priešas. JAV nėra Rusijos priešas - JAV ir Rusija yra partneriai ir konkurentai - JAV ir globali galia, Rusija – didžioji galia	Rusija tikisi iš JAV šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklės atitinkančio elgesio	Rusija išsipareigojo vadovautis šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklėmis

Irodymais, kad Šaltojo karo nėra, galima laikyti šiuos, C. Rice nurodytus, šiuolaikinės tarptautinės sistemos bruožus: nėra Šaltojo karo metu egzistavusio pasidalinimo į blokus, posovietinės šalys yra NATO narės ir Europos dalis, JAV ir Lenkijos bendradarbiavimas yra toks pats savaime suprantamas kaip JAV ir Didžiosios Britanijos bendradarbiavimas.²⁶² Rusijos užsienio politikos veikėjai taip pat nematė Šaltojo karo kaip struktūrinio veiksnio dvišaliuose santykiuose su JAV ir tai atspindėjo tvirtinimo kalbėjimo aktuose (RF1at; kalbant apie Rusiją nuorodos daromos į 16-tą lentelę). V. Putinas Šaltąjį karą laikė „tragedija“, nenorėjo, kad tarp JAV ir Rusijos būtų išsaugoti santykiai, kurie egzistavo Šaltojo karo metu.²⁶³ Santykiai tarp JAV ir Rusijos laikyti visai kitokiais nei tarp JAV ir Sovietų Sąjungos dėl išnykusios grėsmės, kurią kėlė Sovietų Sąjunga²⁶⁴, neegzistuojančios karinės²⁶⁵ ir ideologinės konfrontacijos, išsiplėtusių Rusijos galimybių bendradarbiauti tarptautinėje arenoje.²⁶⁶

JAV užsienio politika Rusijos atžvilgiu nėra tokia, kokios JAV laikėsi Sovietų Sąjungos atžvilgiu.²⁶⁷ JAV pareigūnai tvirtino, kad Rusija nėra JAV priešu, koku buvo Sovietų Sąjunga (JAV1t).²⁶⁸ Rusija neturi interesų, kokius turėjo Sovietų Sąjunga. Esama aplinkybių, kurios būtų buvusios neįsivaizduojamos Šaltojo karo metu: Europos Sąjungos ir Rusijos susitikimas ar Rusijos derybos dėl narystės Pasaulio prekybos organizacijoje.²⁶⁹

²⁶² Rice, „Remarks With Acting Under Secretary“.

²⁶³ Путин, „Интервью журналу *TIME*“.

²⁶⁴ Ten pat.

²⁶⁵ George W. Bush ir Vladimir Putin, „President Bush Meets with President Putin“. Kennebunkport, Maine. July 2, 2007. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/07/20070702-2.html>> [Žiūrėta 2010 12 11].

²⁶⁶ Администрация Президента РФ, „Концепция внешней политики Российской Федерации“. Медведев, „Выступление на встрече с представителями“.

²⁶⁷ Anton Troianovski, „Russia Resumes Its Long-Range Air Patrols“. *The Washington Post*, August 18, 2007. <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/08/17/AR2007081702265.html>> [Žiūrėta 2010 12 04].

²⁶⁸ Rice ir Gates, „The West Needs a Defense System that Works“. Rice, „Press Roundtable“. Bush, „Roundtable Interview by Foreign Print Media“. Bush, „Interview by Boyko Vassilev Petrov“. Bush, „Joint Statement with President Klaus“. Bush, „Joint Press Availability with Prime Minister of Albania“. Rice, „Interview With Maria Bartiromo“. Burns, „U.S.-Russian Mutual Relations“. Bush, „Visit to National Defense University“. Office of the Press Secretary, „Press Gaggle by a Senior Administration Official“.

²⁶⁹ Rice, „Press Roundtable“.

Rusijos pareigūnai taip pat pabrėžė Rusijos ir Sovietų Sąjungos skirtumus (RF1t). Buvo teigiama, kad Sovietų Sąjunga taikiai transformavosi į demokratiją.²⁷⁰ Rusija atsisakė sovietinių idealų, kuomet Sovietų Sąjunga siekė vadovauti pasaulinei socialistinei ar komunistinei revoliucijai ir tapti pasaulio lydere, „nurodinėti, būti supervalstybe“.²⁷¹ Pasak D. Medvedevo, „atsiribojusi nuo sovietinės sistemos ir atsisakiusi ją atkurti, Rusija padėjo valstybės, panašios į likusią Europą, kūrimo pagrindus“.²⁷² Rusija nebuvo suinteresuota Šaltojo karo atkūrimu, nenorėjo konfliktų su JAV.²⁷³ V. Putino požiūriu, į Kubos krizę panaši situacija nebūtų įmanoma tarp JAV ir Rusijos, nes jos viena kitą laiko mažų mažiausiai partnerėmis.²⁷⁴ Nors Rusija „nori būti ne tik Amerikos partnere, bet ir drauge“.²⁷⁵

PRG sistemos kūrimo motyvai. PRG sistemos poreikį JAV aiškino nurodydamos šiuolaikinėje tarptautinėje sistemoje kylančias grėsmes. T. y. norint apsisaugoti nuo naujų grėsmių, reikia naujų priemonių. Pristatydami PRG sistemą JAV pareigūnai akcentavo Europos nesaugumą. PRG sistema laikyta gynybine sistema, nukreipta į „tikrąsias grėsmes“ – raketas iš Irano ir Šiaurės Korėjos (JAV2t).²⁷⁶ Šiuolaikinėje tarptautinėje sistemoje saugumas negali būti paremtas garantuoto abipusio susinaikinimo sistema (neįmanoma tokiu būdu atgrasinti Irano)²⁷⁷ ar Šaltojo karo strateginio stabilumo sistema.²⁷⁸ Pavojų JAV saugumui kelia ne „didelio masto pirmojo smūgio iš sovietų“ galimybė, o teroristai, kurių negalima atgrasinti branduoline galia.²⁷⁹

²⁷⁰ Путин, „Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции“.

²⁷¹ Путин, „Интервью журналу *TIME*“.

²⁷² Медведев, „Выступление на встрече с представителями“.

²⁷³ Путин, „Интервью журналистам печатных средств“. Путин, „Ежегодная большая пресс-конференция“.

²⁷⁴ Bush ir Putin, „Remarks by Bush, Russian President Putin in Sochi“.

²⁷⁵ Путин, „Интервью журналу *TIME*“.

²⁷⁶ Rice, „Interview with Andrey Cherkasov“. Bush, „Joint Statement with President Klaus“. Bush, „Visit to National Defense University“. Rice, „Remarks En Route to Brussels“. Rice, „Remarks With Acting Under Secretary“.

²⁷⁷ Rice ir Gates, „The West Needs a Defense System that Works“.

²⁷⁸ Rice, „Press Roundtable“.

²⁷⁹ Bush, „Visit to National Defense University“. Po 2001 m. rugsėjo 11 d. teroristinio išpuolio Šaltojo karo analogiją JAV pareigūnai neretai naudojo pasisakymuose apie terorizmo grėsmę: pabrėždami akivaizdžius

JAV tvirtino, kad PRG sistema nėra nukreipta prieš Rusiją (JAV3t).²⁸⁰ Manoma, kad priešraketinė gynyba galėjo būti grėsme Sovietų Sąjungai, kuomet Sovietų Sąjunga ir JAV buvo priešai.²⁸¹ Dabar PRG sistema nėra planuojama strateginio stabilumo sistemos kontekste.²⁸² XXI a. grėsmės laikytos kitokiomis nei XX a. grėsmės kai Sovietų Sąjunga ir JAV buvo viena kitai priešiškos.²⁸³ JAV nelaikė Rusijos valstybe, kuri grasintų JAV balistinių raketų atakomis.²⁸⁴ Rusijos priekaištą, kad PRG sistema kelia jai grėsmę, JAV laikė nepagrįstu dėl Rusijos turimos karinės galios, kuriai esą PRG sistema nepakenktų.²⁸⁵

Rusija aiškino, kad PRG sistema JAV reikalinga, nes JAV laiko Rusiją priešu. Rusijos požiūriu, JAV argumentai apie PRG sistemos reikalingumą dėl Irano ir Šiaurės Korėjos turimų raketų nebuvo įtikinami, todėl PRG sistemos kūrimas laikytas tiesiogiai susijusiu su Rusija (RF2t, RF3t).²⁸⁶ Išsakyta versija, kad

Šaltojo karo ir terorizmo grėsmių skirtumus, kartu akcentavo ir jų panašumus, pavyzdžiui, kovą tarp dviejų fundamentaliai skirtingų žmonijos vizijų – Richard Cheney, „Remarks at the Ronald Reagan Presidential Library and Museum“. Simi Valley, California, March 17, 2004. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2004/03/20040317-3.html>> [Žiūrėta 2010 12 01]; George W. Bush, „President Bush Visits Prague, Czech Republic, Discusses Freedom. Prague, Czech Republic“, June 5, 2007. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/06/20070605-8.html>> [Žiūrėta 2010 12 01]; George W. Bush, „Discussion on the Global War on Terror“. Tipp City, Ohio. April 19, 2007. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/04/20070419-3.html>> [Žiūrėta 2010 12 01]; George W. Bush, „Discussion on National Security, Homeland Security and the Freedom Agenda at U.S. Army War College“. Carlisle, Pennsylvania. December 17, 2008. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/12/20081217-6.html>> [Žiūrėta 2010 12 01].

²⁸⁰ Rice, „Interview with Andrey Cherkasov“. Bush, „Joint Statement with President Klaus“. George W. Bush ir Lech Kaczynski, „Joint Statement with President Kaczynski of Poland“. Gdansk, Poland, June 8, 2007. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/06/20070608-11.html>> [Žiūrėta 2010 12 11]. Bush, „Joint Press Availability with Prime Minister of Albania“. Bush, „Visit to National Defense University“. Perino, „Press Gaggle“. Bush ir Putin, „Remarks by Bush, Russian President Putin in Sochi“.

²⁸¹ Rice, „Interview with Sergey Buntman“.

²⁸² Rice, „Press Roundtable“.

²⁸³ Rice, „Interview with Andrey Cherkasov“. Condoleezza Rice, „Remarks With Russian Foreign Minister Sergey Lavrov“. Moscow, Russia, May 15, 2007. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2007/may/84933.htm>> [Žiūrėta 2010 12 11]. Bush, „Joint Press Availability with Prime Minister of Albania“.

²⁸⁴ Bush, „Visit to National Defense University“.

²⁸⁵ Rice, „Press Roundtable“. Русская линия, „Юрий Балуевский: Элементы американской ПРО в Европе направлены против России“. 13 ноября 2007 г. <<http://rusk.ru/newsdata.php?idar=174163>> [Žiūrėta 2010 12 05].

²⁸⁶ Владимир Кузьмин, „Владимир Путин: Я не правлю, я просто работаю“. *Российская газета*, Центральный выпуск №4285 от 2 февраля 2007 г. <<http://www.rg.ru/2007/02/02/putin-konf.html>> [Žiūrėta 2010 12 04]. Путин, „Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции“. Путин, „Интервью журналистам печатных средств“. Русская линия, „Юрий Балуевский: Элементы

JAV kuria PRG sistemą ir brėžia savotišką skiriamąją liniją, panašią į Berlyno sieną tam, kad neleistų Rusijai suartėti su Europa.²⁸⁷ Rusija PRG sistemą netoli savo teritorijos – Lenkijoje ir Čekijoje – laikė grėsme nacionaliniam saugumui.²⁸⁸ Rusijos požiūriu, PRG sistema reiškė reikšmingą strateginės pusiausvyros pasikeitimą Europoje ir strateginio stabilumo pokytį pasaulyje (RF4t).²⁸⁹

Rusijos atsakas į PRG sistemą. Rusija PRG sistemą laikė karine grėsme savo nacionaliniam saugumui ir buvo pasiryžusi atsakyti į PRG sistemos kūrimą karinėmis priemonėmis, todėl ragino JAV nepradėti ginklavimosi varžybų. Atsakydamos JAV pabrėžė savo kaip už globalų saugumą atsakingo veikėjo vaidmenį.

Rusijos atsakas į JAV planus apėmė tiek abstrakčius, tiek konkrečius grasinimus (RF1n): pasirinkti asimetrinį atsaką²⁹⁰; daryti atsakomuosius žingsnius²⁹¹; kurti alternatyvą PRG sistemai²⁹²; panaudoti turimas sistemas ir

американской ПРО“. Kathy Shaidle, „Putin's Next Domino“. *FrontPage Magazine*, August 22, 2008. <<http://frontpagemagazine.com/Articles/Read.aspx?GUID=D4FABFB0-74CC-43DC-BFC3-1C053820492C>> [Žiūrėta 2010 12 11]. Медведев, „Интервью телекомпании *Си-Эн-Эн*“. Gareth Jones, „Russian Minister in Poland, Raps U.S. Missile Shield“. *Reuters*, September 11, 2008. <<http://www.reuters.com/article/idUSL1689920080911>> [Žiūrėta 2010 12 11].

²⁸⁷ Путин, „Интервью журналистам печатных средств“. Би-би-си, „Иванов: общая система ПРО может появиться к 2020“. 8 июля 2007 г. <http://news.bbc.co.uk/1/hi/russian/russia/newsid_6281000/6281980.stm> [Žiūrėta 2010 12 05].

²⁸⁸ Кузьмин, „Владимир Путин: Я не правлю, я просто работаю“. Путин, „Интервью журналистам печатных средств“. Би-би-си, „Иванов: общая система ПРО может появиться к 2020“. RIA Novosti, „Russia Could Aim Rockets at European Missile Shield – Putin“. February 14, 2008. <<http://en.rian.ru/russia/20080214/99201375.html>> [Žiūrėta 2010 12 04]. Владимир Путин, „Заявление для прессы и ответы на вопросы по итогам XX саммита Россия–Евросоюз“. Португалия, Мафра, 26 октября 2007 г. <http://archive.kremlin.ru/appears/2007/10/26/2205_type63377type63380_149679.shtml> [Žiūrėta 2010 12 04]. Дмитрий Медведев, „Интервью телекомпании *Аль-Джазира*“. Сочи, 26 августа 2008 г. <http://archive.kremlin.ru/appears/2008/08/26/2327_type63379type63380_205783.shtml> [Žiūrėta 2010 12 04]. Judy Dempsey, „On visit to Poland, Lavrov Calls U.S. Shield a Threat to Russia“. *The New York Times*, September 11, 2008. <<http://www.nytimes.com/2008/09/11/world/europe/11iht-poland.4.16080193.html>> [Žiūrėta 2010 12 11]. Медведев, „Стенографический отчет о встрече с участниками международного клуба *Валдай*“.

²⁸⁹ Luke Harding, „Russia Threatening New Cold War Over Missile Defence“. *The Guardian*, April 11, 2007. <<http://www.guardian.co.uk/world/2007/apr/11/usa.topstories3>> [Žiūrėta 2010 12 12]. Путин, „Интервью журналистам печатных средств“.

²⁹⁰ Кузьмин, „Владимир Путин: Я не правлю, я просто работаю“. Путин, „Интервью журналистам печатных средств“. Дмитрий Литовкин, „Сергей Иванов: Наши предложения по ПРО защищают всех“. 5 июля 2007 г. <<http://www.izvestia.ru/armia2/article3105866/?print>> [Žiūrėta 2010 12 05].

²⁹¹ Путин, „Интервью журналистам печатных средств“. Медведев, „Выступление на совещании с послами“.

²⁹² Harding, „Russia Threatening New Cold War“.

plėtoti naujos kartos ginkluotę, kurios nepaveiktų priešraketinės gynybos sistema²⁹³; dislokuoti raketų bazes Kaliningrade²⁹⁴, Iskander sistemas Baltarusijoje²⁹⁵, nutaikyti ginkluotę į PRG sistemą Lenkijoje ir Čekijoje²⁹⁶; reaguoti „ne tik diplomatiniais kanalais“²⁹⁷, atsakyti karinėmis priemonėmis²⁹⁸; pasirinkti „naujus taikinius Europoje“ ir taip grįžti į laikus kai sovietų branduoliniai ginklai buvo nutaikyti į Europos miestus.²⁹⁹ V. Putinas priminė, kad analogiškai Sovietų Sąjungos veiksmai sukėlė Kubos raketų krizę 1962 m.³⁰⁰ Rusijos pareigūnai PRG sistemos kūrimą laikė ginklavimo varžybomis (RF2n)³⁰¹ ir pabrėžė, kad jas inicijavo ne Rusija.³⁰² Tvirtinta, kad Rusija vienašališkai nusiginklavo (išardė raketų bazes Kuboje po Sovietų Sąjungos subyrėjimo) ir tikėjosi, kad „partneriai Europoje“ darys tą patį.³⁰³ JAV Rusijos grasinimus Lenkijai branduoline ataka pasmerkė ir pastebėjo, kad „dabar ne 1988 m.“, o „JAV yra įsipareigojusios ginti Lenkijos teritoriją lyg ji būtų JAV teritorija“ (JAV1n, JAV1j).³⁰⁴

Tuo metu, kai vyko JAV ir Rusijos diskusijos dėl PRG sistemos, 2007 m. gegužės 29 d. Rusija atliko pirmą naujos kartos tarpžemyninės balistinės raketos

²⁹³ Кузьмин, „Владимир Путин: Я не правлю, я просто работаю“. Путин, „Выступление на расширенном заседании“.

²⁹⁴ Литовкин, „Сергей Иванов: „Наши предложения по ПРО защищают всех““.

²⁹⁵ Русская линия, „Юрий Балуевский: Элементы американской ПРО“.

²⁹⁶ RIA Novosti, „Russia Could Aim Rockets“. ИноСМИ, „Россия, заслуживающая уважения“. 25 августа 2008 г. <<http://www.inosmi.ru/translation/243538.html>> [Žiūrėta 2010 12 04]. McBride, „Putin Warns West Against Starting Arms Race“.

²⁹⁷ Shaidle, „Putin's Next Domino“.

²⁹⁸ Медведев, „Интервью телекомпании Аль-Джазира“.

²⁹⁹ Путин, „Интервью журналистам печатных средств“.

³⁰⁰ Путин, „Заявление для прессы и ответы на вопросы по итогам XX саммита Россия–Евросоюз“.

³⁰¹ Путин, „Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции“. Harding, „Russia Threatening New Cold War“. Путин, „Интервью журналистам печатных средств“. Путин, „Выступление на расширенном заседании“. McBride, „Putin Warns West Against Starting Arms Race“.

³⁰² Путин, „Интервью журналистам печатных средств“. Русская линия, „Юрий Балуевский: Элементы американской ПРО“.

³⁰³ Путин, „Интервью журналистам печатных средств“.

³⁰⁴ CBS/AP, „Russia Threatens U.S. Over Missile Deal“. Warsaw, Poland, August 20, 2008. <<http://www.cbsnews.com/stories/2008/08/20/world/main4365585.shtml>> [Žiūrėta 2010 12 11]. Rice, „Remarks En Route to Brussels“.

RS-24 bandymą³⁰⁵ ir pareiškė, kad tęs tokius bandymus ateityje (RF3n). Strateginė pusiausvyra, pasak V. Putino, svarbi norint išlaikyti taiką pasaulyje, tam Rusija žadėjo naudoti asimetrines priemones.³⁰⁶ C. Rice tokią „raketų diplomatiją“ pavadino „sunkiai suprantama“ (JAV2n).³⁰⁷ Netrukus po to, JAV pareigūnai tvirtino, kad į Šaltojo karo laikus grįžta Rusija, nes atkartoja Šaltajam karui būdingą elgesį ir retoriką. Pasak C. Rice, JAV „nori XXI a. tinkamos partnerystės su Rusija, bet kartais atrodo, kad Rusija mąsto ir elgiasi vadovaudamasi praėjusios eros nulinės sumos principu“.³⁰⁸ 2007 m. rugpjūčio mėn. prezidentas V. Putinas pranešė apie sunkiųjų bombonešių reguliariųjų skrydžių atnaujinimą už Rusijos ribų (RF4n).³⁰⁹ Realiai skrydžius Rusija pradėjo 2007 m. liepos mėn. ar dar anksčiau.³¹⁰ Pasak S. Ivanovo, skrydžiai nebuvo pagrįsti mąstymu, būdingu į blokus pasidalinusiai tarptautinei sistemai, neinicijavo konfrontacijos ir tuo labiau Šaltojo karo.³¹¹ C. Rice Rusijos bombonešius prie JAV sienų vertino kaip „pavojingą žaidimą“ ir įspėjo apie galimas pasekmes, jei Rusija nepakeis karinės politikos.³¹²

JAV ir Rusijos bendradarbiavimo galimybės. Analizuoto laikotarpio metu JAV tvirtino esančios pasirengusios bendradarbiauti kuriant PRG sistemą ir kvietė Rusiją užmegzti konstruktyvų dialogą (JAV2j).³¹³ Tačiau JAV PRG

³⁰⁵ GlobalSecurity, „Weapons of Mass Destruction“. <http://www.globalsecurity.org/wmd/world/russia/rs-24.htm> [Žiūrėta 2010 12 11]. Би-би-си, „Россия испытала крылатую и баллистическую ракеты“. 29 мая 2007 г. <http://news.bbc.co.uk/1/hi/russian/russia/newsid_6701000/6701687.stm> [Žiūrėta 2010 12 04].

³⁰⁶ RIEAS, „Vladimir Putin Held Talks With Greek President Karolos Papoulias“.

³⁰⁷ Gearan, „Rice: Russian Attitudes Locked in Past“.

³⁰⁸ Ten pat.

³⁰⁹ Владимир Путин, „Заявление для прессы после антитеррористических учений „Мирная миссия-2007“ и саммита Шанхайской организации сотрудничества“. Челябинская область, Чебаркуль, 17 августа 2007 г. <http://archive.kremlin.ru/appears/2007/08/17/2146_type63374type82634_141821.shtml> [Žiūrėta 2010 12 04].

³¹⁰ Nikolai Sokov, „Russian Strategic Aviation Begins Regular Long-Range Flights: Putin Announces ‘Enhanced Air Patrols’“. James Martin Center For Nonproliferation Studies, October 2007. <<http://cns.miis.edu/other/wmdi071008b.htm>> [Žiūrėta 2010 12 04]. Kristin Roberts, „Russia Said Flying More Missions Near U.S. Territory“. Reuters, August 13, 2007. <<http://www.reuters.com/article/idUSN1338098420070813>> [Žiūrėta 2010 12 04].

³¹¹ РИА Новости, „Иванов: решение о полетах дальней авиации – это не холодная война“. 23 августа 2007 г. <<http://www.rian.ru/society/20070823/73731697.html>> [Žiūrėta 2010 12 05].

³¹² Rice, „Remarks En Route to Brussels“.

³¹³ Bush, „Roundtable Interview by Foreign Print Media“. Rice, „Press Roundtable“. Bush ir Kaczynski, „Joint Statement“. Rice, „Interview With Maria Bartiromo“. Condoleezza Rice, „Press Briefing at NATO“.

sistemą laikė itin svarbia savo „nacionalinio saugumo interesams“, todėl manė, kad galutinius sprendimus dėl PRG sistemos gali priimti ir nepaisydama kitų valstybių prieštaravimų.³¹⁴

Rusija reagavo įvairiai: nerodė noro prisidėti prie PRG sistemos kūrimo, išsakė siūlymus JAV bendradarbiauti ar net grasino JAV, jei šios nesutiks bendradarbiauti kuriant PRG sistemą. Rusijos užsienio politikos veikėjai nematė pagrindo JAV ir Rusijos bendradarbiavimui kuriant PRG sistemą³¹⁵, nes JAV neatsižvelgė į Rusijos nuomonę bei saugumo interesus ir globalios pusiausvyros išsaugojimą.³¹⁶ Antra vertus, Rusija ragino JAV bendradarbiauti (RF1i). Rusija PRG sistemos planus laikė visoms Europos šalims bendra problema, todėl siūlė juos svarstyti ESBO.³¹⁷ 2007 m. birželio mėn. vykusiame Didžiojo aštuoneto susitikime Heiligendamme (Vokietija) V. Putinas pasiūlė naudoti Azerbaidžane esančią Gabalos radiolokacinę stotį užuot dislokavus PRG sistemą Vidurio Europoje. 2007 m. liepos mėn. G. W. Busho ir V. Putino susitikime Kennebunkporte (JAV) Rusijos prezidentas pakartojo siūlymą dėl Gabalos stoties, pasiūlė naudotis išankstinio perspėjimo sistema pietų Rusijoje, diskusijas dėl PRG sistemos vykdyti NATO-Rusijos taryboje ir įtraukti visas suinteresuotas Europos valstybes. Taip pat įsteigti keitimosi informacija centrus Maskvoje ir Briuselyje.³¹⁸ Šias iniciatyvas lydėjo ir pirmojo vice-premjero S. Ivanovo grasinimai imtis asimetrinio atsako, jei JAV nepriims Rusijos siūlymų (RF5n).³¹⁹ Pasak S. Ivanovo, jei JAV priimtų Rusijos pasiūlymą, žurnalistai pamirštų terminą šaltasis karas, nes neliktų priežasčių apie jį kalbėti.³²⁰ Pasiūlymą naudotis radaru Azerbaidžane ir

Headquarters“. Brussels, Belgium, 7 December 2007. <<http://www.america.gov/st/texttrans-english/2007/December/20071207164003eaifas0.3067133.html>> [Žiūrėta 2010 12 11]. Rice, „Remarks En Route to Brussels“.

³¹⁴ Rice, „Press Roundtable“. Rice, „Interview with Andrey Cherkasov“.

³¹⁵ Harding, „Russia Threatening New Cold War“. Путин, „Выступление на расширенном заседании“.

³¹⁶ Путин, „Интервью журналистам печатных средств“.

³¹⁷ Путин, „Послание Федеральному Собранию“.

³¹⁸ Bush ir Putin, „President Bush Meets with President Putin“.

³¹⁹ Associated Press, „Putin Hopes Russia-US Ties to Improve“. July 4, 2007. <<http://www.ndtv.com/convergence/ndtv/story.aspx?id=NEWEN20070017737>> [Žiūrėta 2007 07 28].

³²⁰ Литовкин, „Сергей Иванов: „Наши предложения по ПРО защищают всех““.

Rusijoje esančia infrastruktūra JAV vertino kaip pripažinimą, jog JAV ir Rusija gali bendradarbiauti.³²¹ Tačiau Rusija savo pasiūlymus pristatė kaip alternatyvą PRG sistemos dislokavimui Europoje, o JAV juos vertino kaip dar vieną PRG sistemos išplėtimo galimybę.³²²

Po JAV ir Rusijos prezidentų susitikimo 2008 m. balandžio mėn. Sočyje, V. Putinas konstatavo, kad Rusijos požiūris į PRG sistemą nepasikeitė, tačiau JAV išgirdo Rusijos nuogąstavimus ir pasiūlė „pasitikėjimą ir skaidrumą didinančias priemones“. Sočio deklaracijoje apibendrinti JAV ir Rusijos pasiekimai saugumo, karinės ginkluotės neplatavimo, kovos prieš terorizmą, verslo srityse. Deklaracijoje nurodyti ir nesutarimai, pirmiausia politiniais bei kariniais klausimais. Tačiau kartu patvirtintas įsipareigojimas panaikinti požiūrių skirtumus (JAV5īt, RF3īt).³²³

Kliūtimi JAV ir Rusijos bendradarbiavimui laikyti ir neadekvatūs abiejų šalių pareiškimai viešojoje erdvėje. JAV požiūriu dvišaliuose santykiuose neturėtų būti „karštų pasisakymų“: jie užgožė klausimus, kuriais JAV ir Rusija sutaria³²⁴ ir atkartojo Šaltąjį karą³²⁵ (JAV1nt). Rusija pritarė JAV nuomonei nurodydama, kad viešų diskusijų retorika turėtų būti sušvelninta, o dėmesys – nukreiptas į konkrečius darbus (RF1nt).³²⁶

Klausimais, kuriais JAV ir Rusijos nuomonės nesutapo, JAV nurodė NATO plėtrą, Įprastinių ginkluotųjų pajėgų Europoje sutartį (ĮGPE, angl. CFE) ir „kai kuriuos veiksmus kosmose“.³²⁷ Tačiau JAV ir Rusija buvo laikomos

³²¹ Bush, „Joint Press Availability with Prime Minister of Albania“. Bush, „Visit to National Defense University“.

³²² Bush ir Putin, „President Bush Meets with President Putin“. Bush, „Visit to National Defense University“.

³²³ Bush ir Putin, „Remarks by Bush, Russian President Putin in Sochi“. U.S. Department of State, „U.S.-Russia Strategic Framework Declaration“. April 6, 2008. <<http://moscow.usembassy.gov/sochi-declaration-040608.html>> [Žiūrėta 2010 12 11].

³²⁴ Rice, „Press Roundtable“.

³²⁵ Bush, „Roundtable Interview by Foreign Print Media“.

³²⁶ ИноСМИ, „Москва согласилась снизить накал антиамериканской риторики“. 16 мая 2007 г. <<http://www.inosmi.ru/world/20070516/234510.html>> [Žiūrėta 2010 12 05].

³²⁷ U.S. Department of State, „U.S.-Russia Strategic Framework Declaration“.

partneriais daugelyje sričių.³²⁸ JAV ir Rusija bendradarbiavo kovos prieš terorizmą, Irano ir Šiaurės Korėjos³²⁹, branduolinių ginklų neplatrinimo ir ekstremizmo grėsmės klausimais.³³⁰ Tai, jog esama sričių, kuriose JAV ir Rusija nesutaria, ir sričių, kuriose sutaria, nurodė V. Putinas, įsipareigodamas, kad „nepaisant žinomų nesutarimų, kurie yra neišvengiami atvirame ir nuoširdžiame dialoge, dvišaliai ryšiai bus plėtojami visose srityse“.³³¹

Kiti JAV ir Rusijos dvišalių santykių klausimai. Vykstant diskusijoms dėl PRG sistemos JAV ir Rusijos santykiuose galima atrasti tiek bendradarbiavimo, tiek konflikto pavyzdžių. 2007 m. vasario mėn. V. Putinas paskelbė apie Rusijos įsipareigojimą sumažinti branduolinių strateginių raketų skaičių iki 2012 m. gruodžio 31 d. pasiliekant 1700–2000 kovinių galvučių. Taip pat patvirtino Rusijos įsipareigojimą laikytis branduolinių ginklų neplatrinimo sutarties bei daugiašalio raketų technologijų priežiūros režimo.³³² Nors, V. Putino požiūriu, strateginės puolamosios ginkluotės klausimu Rusijos ir JAV pozicijos skyrėsi, tačiau JAV ir Rusija rėmė branduolinį nusiginklavimą.³³³ C. Rice ir S. Lavrovas paskelbė bendrą pareiškimą apie įsipareigojimą laikytis Branduolinių ginklų neplatrinimo sutarties (JAV3īt, RF1īt).³³⁴

2007 m. vasario mėn. Rusijos Generalinio štabo viršininkas generolas Jurijus Balujevskis pareiškė, jog egzistuoja galimybė valstybei vienašališkai pasitraukti iš Vidutinio nuotolio branduolinių pajėgų (angl. INF) sutarties, jei pateikiami įtikinami įrodymai, kad tai būtina. Įspėta, kad Rusija tokius įrodymus

³²⁸ Rice, „Interview with Andrey Cherkasov“. Rice, „Interview with Sergey Buntman“. Bush, „Joint Statement with President Klaus“. Bush, „Interview by Boyko Vassilev Petrov“. Rice, „Interview With Maria Bartiromo“.

³²⁹ Rice, „Press Roundtable“. Stephen Hadley, „Press Briefing on the Upcoming United Nations General Assembly“. September 20, 2008. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/09/20080920-2.html>> [Žiūrėta 2010 12 01].

³³⁰ Bush ir Putin, „President Bush Meets with President Putin“.

³³¹ The Times, „Russian Missile Threat to Europe Raises Cold War Fear Over US Shield“. July 5, 2007. <<http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/europe/article2028710.ece>> [Žiūrėta 2007 07 28].

³³² Путин, „Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции“.

³³³ Bush ir Putin, „Remarks by Bush, Russian President Putin in Sochi“.

³³⁴ Condoleezza Rice ir Sergey Lavrov, „Joint Statement“. Washington, DC, July 3, 2007. <<http://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2007/87638.htm>> [Žiūrėta 2010 12 01].

turi, nes daugelis valstybių kuria vidutinio nuotolio raketas.³³⁵ Vidutinio nuotolio branduolinių pajėgų sutarties klausimo sprendimas, pasak V. Putino, tiesioginio ryšio su PRG sistema neturėjo.³³⁶ Rusija nurodė, kad kitos valstybės turi priimti tokius pat įsipareigojimus, kokius priėmė Rusija ir JAV.³³⁷ 2007 m. spalio 25 d. JAV ir Rusija Jungtinių Tautų Generalinėje asamblėjoje patvirtino savo paramą Vidutinio nuotolio branduolinių pajėgų sutarčiai (JAV4it; RF2it).³³⁸

2007 m. balandžio mėn. Rusija pranešė apie įsipareigojimų IGPE sutarčiai moratoriumą ir savo svarstymus nesilaikyti IGPE sutarties, kol sutartis nebus ratifikuota visų NATO šalių (RF6n).³³⁹ Rusija šią sutartį laikė „pasenusia“. JAV pritarė, kad IGPE sutartis buvo sudaryta esant kitoms aplinkybėms nei šiuolaikinės, tačiau nurodė, kad tarptautinių įsipareigojimų reikia laikytis. JAV siūlė apsvarstyti Rusijos nuogastavimus dėl to, kad kitos šalys neratifikavo sutarties.³⁴⁰ Nors imta kalbėti apie būtinybę suintensyvinti pasitarimus dėl sutarties įsipareigojimų, Rusija 2007 m. liepos 13 d. suspendavo įsipareigojimus pagal IGPE sutartį.³⁴¹ Rusijos paskelbtas moratoriumas dėl IGPE sutarties įsigaliojo tų pačių metų pabaigoje.

JAV ir Rusijos požiūrių skirtumai išryškėjo ir NATO plėtros klausimu. Kaip tik 2008 m. balandžio mėn. Bukarešte vykusiame NATO viršūnių susitikime Gruzijai ir Ukrainai nebuvo pasiūlyta narystė aljanse, o sprendimo priėmimas nukeltas į tų pačių metų gruodžio mėnesį. JAV požiūriu, galimybė posovietinio regiono valstybėms tapti NATO, ES ir kitų tarptautinių organizacijų narėmis rodė

³³⁵ Би-би-си, „Россия „может выйти“ из договора с США о ракетах“. 15 февраля 2007 г. <http://news.bbc.co.uk/1/hi/russian/russia/newsid_6365000/6365413.stm> [Žiūrėta 2010 12 04].

³³⁶ Путин, „Интервью журналистам печатных средств“.

³³⁷ Егор Виноградов, „Путин пригрозил США выходом из договора о РСМД“. Октябрь 12, 2007 г. <<http://nato.w-europe.org/show.php?art=256&rubr=4>> [Žiūrėta 2010 12 05].

³³⁸ Joint U.S.-Russian Statement on the Treaty on the Elimination of Intermediate-Range and Shorter-Range Missiles at the 62nd Session of the UN General Assembly. October 25, 2007. <http://moscow.usembassy.gov/st_10252007.html> [Žiūrėta 2010 12 05].

³³⁹ Путин, „Послание Федеральному Собранию“.

³⁴⁰ Rice, „Press Roundtable“. Rice, „Interview with Andrey Cherkasov“. Rice, „Interview with Sergey Buntman“.

³⁴¹ Указ Президента РФ „О Приостановлении Российской Федерацией Действия Договора об Обычных Вооруженных Силах в Европе и Связанных с Ним Международных Договоров“. 13 июля 2007 г. N 872. <http://lawrussia.ru/texts/legal_406/doc406a570x935.htm> [Žiūrėta 2010 12 04].

naują geopolitinę aplinką. NATO plėtra nebuvo vykdoma siekiant susilpninti Rusiją, bet galvojant apie naują padėtį Europoje po Šaltojo karo.³⁴² JAV matė NATO misiją kovoje su naujomis grėsmėmis (JAV4t).³⁴³ Rusija, priešingai, nemanė, kad Alijansas galėtų tapti šiuolaikinių problemų universaliu sprendimo instrumentu.³⁴⁴ Rusija NATO plėtrą laikė rimta provokacija, mažinančia abipusį pasitikėjimą, statančia naujas sienas ir artinančia NATO karinę infrastruktūrą prie Rusijos sienų (RF5t).³⁴⁵ Pasak V. Putino, NATO plėtra rodė, kad Rusija vis dar suvokiama kaip priešas, nors dabar ji nėra priešas.³⁴⁶ NATO veikimo principai nepasikeitė nuo Šaltojo karo laikų: sprendimai NATO priimami taip, kaip jie buvo priimami Varšuvos sutarties organizacijoje tik dabar viską diktuoja JAV. V. Putinas nematė priežasčių Ukrainai stoti į NATO, nes Ukrainos niekas nepuola.³⁴⁷ Ir pažymėjo, kad valstybės, norinčios pagerinti santykius su Rusija, turėtų ne bandyti įtraukti posovietines šalis į politinius-karinius blokus, o bendradarbiauti su pačia Rusija.³⁴⁸ Žlugus Varšuvos sutarties organizacijai Rusija pasigedo Vakarų partnerių išsakytų įsipareigojimų, kad NATO karinės pajėgos nebus dislokuotos už Vokietijos sienos.³⁴⁹

2008 m. vasarą Rusija pasiūlė svarstyti susitarimą dėl naujos Europos saugumo architektūros (RF6t). Bendriausiais principais, kuriais remtųsi ši saugumo sistema, nurodyta tarptautinė teisė, suverenitetas, teritorinis integralumas, karinės galios naudojimo ribojimas, lygiateisiškumas ir kitų veikėjų interesų gerbimas rūpinantis savo nacionaliniu saugumu.³⁵⁰ Laikyta, kad Rusija gali bendradarbiauti kaip lygiateisė veikėja derybose su Šiaurės Amerika ir ES.³⁵¹

³⁴² Rice, „Press Roundtable“.

³⁴³ Office of the Press Secretary, „Press Gaggle by a Senior Administration Official“.

³⁴⁴ Путин, „Интервью журналистам печатных средств“. Путин, „Интервью журналу *TIME*“.

³⁴⁵ Путин, „Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции“. Путин, „Выступление на расширенном заседании“.

³⁴⁶ Bush ir Putin, „Remarks by Bush, Russian President Putin in Sochi“.

³⁴⁷ Путин, „Интервью журналистам печатных средств“.

³⁴⁸ Bush ir Putin, „Remarks by Bush, Russian President Putin in Sochi“.

³⁴⁹ Путин, „Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции“.

³⁵⁰ Дмитрий Медведев, „Выступление на Конференции по вопросам мировой политики“. Эвиан, 8 октября 2008. <<http://kremlin.ru/transcripts/1659>> [Žiūrėta 2010 12 05].

³⁵¹ Медведев, „Выступление на встрече с представителями“.

Taigi šiame poskyryje buvo nustatyti tiesioginiai JAV ir Rusijos kalbėjimo aktai. Toliau atliekama pragmatinė analizė ir siekiama nustatyti kalbėjimo aktų netiesioginius teiginius bei jų pagrįstumo teiginius.

11.1.2. Pragmatinė analizė

Atliekant pragmatinę analizę analizuojami kalbėjimo aktai ir įvardijami kalbėjimo aktų netiesioginiai teiginiai bei jais perduoti pagrįstumo teiginiai. Parodoma, kurie kalbėjimo aktai ir kodėl tapo, o kurie – netapo taisyklėmis. Vertinamas JAV ir Rusijos pareigūnų kalbėjimo aktų ir taisyklių panašumas su Šaltojo karo arba šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklėmis.

JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjai sutarė, kad Šaltojo karo kaip struktūrinio veiksnio (Šaltojo karo taisyklių visumos) dvišaliuose santykiuose nėra. Kaip parodė konteksto tyrimas, JAV ir Rusijos Šaltojo karo socialinės tvarkos sampratos gana panašios. Todėl galima daryti išvadą, kad abiejų valstybių užsienio politikos veikėjų kalbėjimo aktų netiesioginiai teiginiai buvo beveik analogiški: nėra dvipolės tarptautinės sistemos ir įtakos zonų, karinės galios naudojimas nėra neišvengiamas dvišaliuose santykiuose, JAV ir Rusija nekelia grėsmės viena kitai (JAV1.1at–JAV1.4at – čia ir toliau, kalbant apie JAV, nuorodos daromos į 15 lentelę; RF1.1at–RF1.4at – kalbant apie Rusiją, nuorodos daromos į 16 lentelę). Vienintelis skirtumas būtų tas, kad Šaltojo karo istorinėje analogijoje JAV pareigūnai akcentavo nulinės sumos žaidimą (JAV1.5at), o Rusijos pareigūnai – ideologinį konfliktą (RF1.5at). Tačiau šie skirtingi akcentai nebuvo priešpastatyti vienas kitam, todėl netrukdy JAV ir Rusijai sutarti, jog jų dvišaliai santykiai nėra plėtojami Šaltojo karo kontekste.

Kadangi atvejo analizei skirtoje dalyje siekiama parodyti, kaip istorinių analogijų analizės modelis pritaikomas konkrečios istorinės analogijos analizei, įvertinamos tik veikėjų kalbėjimo aktuose minėtos institucionalizuotos taisyklės.

Atliekant išsamų atvejo tyrimą reikėtų detaliau pažvelgti į JAV ir Rusijos santykių institucionalizaciją. Veikėjų kalbėjimo aktuose akcentuoti šie instituciniai aspektai: daugiašalio ryšių tinklo principas, posovietinio regiono šalių narystė ES ir NATO, Rusijos narystė Didžiojo aštuoneto grupėje, NATO ir Rusijos tarybos sukūrimas. Daugiašalio ryšių tinklo principas persidengė su paminėtomis tarptautinėmis organizacijomis, taip pat buvo mažiausiai institucionalizuotas, nes kaip tik priklausė nuo to, jog nebuvo jokių taisyklėmis ar institucijomis pagrįstų (kaip Šaltojo karo metu) apribojimų su kuo valstybės gali palaikyti ryšius.

Veikėjo lygmenyje iš pirmo žvilgsnio pastebimas JAV ir Rusijos sutarimas, jog Rusija nėra Sovietų Sąjunga, nėra vienareikšmiškas. Abi valstybės sutarė, kad Rusija nėra JAV priešas (tiesos ir tinkamumo teiginiai – JAV1.1t ir JAV1.2t, RF1.1t ir RF1.2t). Tačiau Rusija abejojo JAV tvirtinimo, jog Rusija nėra JAV priešas, nuoširdumu (JAV1.3t, RF1.3t). Toks pats Rusijos požiūris – pritarimas JAV tiesos ir tinkamumo teiginiams, abejonės JAV nuoširdumo teiginiais – ir į JAV tvirtinimus, jog Rusijos tapatybė bei interesai yra kitokie nei Sovietų Sąjungos (JAV1.4t ir RF1.4t; trumpinant tekstą lentelėje įrašyti tik JAV nuoširdumo teiginiai ir Rusijos tiesos teiginiai) ir, kad JAV santykiai su Rusija yra kitokie nei su Sovietų Sąjunga (JAV1.5t RF1.5t). Rusijos abejonių JAV nuoširdumo teiginiais ir nuomonės, jog pati Rusija laikoma priešu pagrindas – JAV planai kurti PRG sistemą Lenkijoje ir Čekijoje. Rusija, apsibrėždama tapatybę ir interesus, atsiribojo nuo Sovietų Sąjungos (Rusijos režimas ir interesai – kitokie) ir Šaltojo karo laikų santykių, pagrįstų vien konfrontacija, su JAV. Tiek JAV, tiek Rusijos tiesos ir tinkamumo teiginiai apie Rusijos nepanašumą į Sovietų Sąjungą rėmėsi šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklėmis, pagal kurias Rusija nėra priešas.

JAV tikėjosi iš Rusijos šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklės atitinkančio elgesio ir įsipareigojo toms pačioms taisyklėms. Jei Šaltojo karo istorinė analogija būtų naudojama siekiant parodyti santykių tarp JAV ir Rusijos panašumą į Šaltojo karo santykius tarp JAV ir Sovietų Sąjungos, JAV visų pirma

tikėtusi (nurodymo kalbėjimo aktai) Šaltojo karo taisyklės atitinkančio Rusijos elgesio, o JAV įsipareigojimai (įsipareigojimo kalbėjimo aktai) būtų buvę pagrįsti Šaltojo karo taisyklėmis. Lygiai tą patį galima pasakyti ir apie Rusiją.

Rusija abejojo JAV aiškinimo, kodėl reikia PRG sistemos, teisingumu ir nuoširdumu. Rusija nemanė, jog Iranas ar Šiaurės Korėja galėtų kelti realią grėsmę (JAV2.1t, JAV2.2t, RF2.1t), todėl PRG sistemą laikė nereikalinga (JAV2.3t, RF2.2t). Tačiau, kadangi JAV planavo PRG sistemą, Rusija tvirtino, kad sistema JAV reikalinga karinėje konkurencijoje su Rusija: JAV laiko Rusiją priešu ir siekia didinti savo karinį pranašumą (RF3.1t, RF3.2t, RF4.1t–RF4.4t). Rusijai tokia sistema kėlė grėsmę (RF3.3t). JAV PRG sistemos planai laikyti ginklavimosi varžybomis ir nebūtinu karinės galios demonstravimu. Taigi Rusija abejojo JAV teisingumo teiginiu, jog PRG sistema nekelia grėsmės Rusijai (JAV3.2t). Bei JAV nuoširdumu pristatant PRG sistemos kūrimo priežastis ir teigiant, jog Rusija nėra JAV priešas (JAV3.1t).

Tuo pat metu kaip ir PRG sistemos planavimas, vyko JAV ir Rusijos diskusijos dėl NATO plėtros. Į Aljanso plėtrą Rusija reagavo panašiai kaip ir į PRG sistemą. Rusijai NATO plėtra rodė, kad Rusija tebelaikoma priešu ir siekiama didinti Aljanso galią (RF5.1t, RF5.2t). Rusija abejojo JAV tvirtinimo, kad NATO reikalingas kovoje su naujomis grėsmėmis, teisingumu ir tinkamumu ir laikė NATO plėtrą grėsme savo saugumui (RF5.3t). Apskritai NATO plėtra laikyta netinkama šiuolaikinės tarptautinės sistemos praktika, nes įtvirtina naujus pasidalinimus (blokus) užuot stiprinusi daugiašalę diplomatiją (RF5.4t). JAV į NATO plėtrą žiūrėjo kaip į įrodymą, jog egzistuoja kitokia nei Šaltojo karo metu tarptautinė aplinka. Nėra įtakos zonų, karinės ar kitokios konfrontacijos, kurios ribotų NATO plėtrą. NATO plėtra vykdyta remiantis daugiašalės diplomatijos taisykle, netiesiogiai įtvirtinant demokratinius režimus, reikalingus tarptautiniam saugumui stiprinti (JAV4.1t, JAV4.2t).

JAV požiūriu, siūlymas Lenkijai ir Čekijai kurti PRG sistemą laikytas tinkamu dėl tarptautinėje arenoje egzistuojančių naujų grėsmių, Europos

nepajėgumo apsiginti ir JAV kaip globalaus veikėjo tapatybės ir pajėgumo bei pareigos užtikrinti tarptautinį saugumą (JAV1.1t, JAV1.2t, JAV2.1t, JAV2.2t, JAV2.1t–JAV2.3t). Dar 2002 m. vasarą JAV pasitraukė iš Anti-balistinių raketų sutarties, parodydamos, kad branduolinio atgrasinimo strategija yra nebeefektyvi norint apsisaugoti nuo naujų grėsmių ir, kad tam reikia priešraketinės gynybos sistemos. Taip pat JAV planai laikyti tinkamais šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklių požiūriu, nes senųjų Šaltojo karo įtakos zonų nebėra, valstybės gali bendradarbiauti su kuo nori, o bendradarbiavimas grindžiamas lygybės principu. JAV gali bendradarbiauti su Lenkija ir Čekija ir pasitikėti jomis kaip partnerėmis, nes jos yra transatlantinės bendruomenės narės – santykiai su jomis institucionalizuoti tarptautiniais susitarimais, naryste tarptautinėse organizacijose ir t.t.

Rusijos reakcija į PRG sistemos planus – nurodymai JAV nutraukti PRG sistemos kūrimą, vykdyti nusiginklavimą ir neversti Rusijos atsakyti karinėmis priemonėmis – laikyti teisingais (RF1.1n, RF1.2n, RF2.1n, RF2.2n, RF5.1n, RF5.2n) ir tinkamais (15 lentelėje atskirai neįrašyti). Rusija taip pat rėmėsi šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklėmis, jog valstybės turėtų vykdyti daugiašalę diplomatiją ir laikytis lygiateisiškumo principo. Rusijos grasinimai karine jėga, jei JAV dislokuotų PRG sistemą Lenkijoje ir Čekijoje, taip pat laikyti teisingais ir tinkamais, nes grasinimai buvo gynybiniai, t. y. iššaukti JAV PRG sistemos planų. Rusija karinę galią ir strateginę pusiausvyrą laikė nacionalinio saugumo garantu (RF3.1n, RF3.2n, RF4.1n, RF4.2n).

JAV abejones Rusijos nurodymų tinkamumu grindė šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklėmis. JAV požiūriu, Lenkija ir Čekija gali bendradarbiauti su kuo nori – jos lygiateisės tarptautinės arenos narės, gali pačios priimti sprendimus ir tuos sprendimus reikia gerbti. JAV neigė bet kokius apribojimus JAV bendradarbiauti su regiono šalimis bei atskleidė įsipareigojimą ginti Lenkiją karinės agresijos atveju (JAV1.1t–JAV1.3t; dialoge su Rusija tai yra kalbėjimo aktas, dialoge su Lenkija būtų taisyklė, įtvirtinta Lenkijai įstojus į

NATO). Šio įsipareigojimo nevaržė Šaltojo karo įtakos zonų taisyklė ir net įpareigojo šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklės: daugiašalis ryšių tinklas, bendros grėsmės JAV ir Europai, galimybė bendradarbiauti valstybėms su kuo jos nori, karinės galios naudojimas tik ypatingais atvejais, o šiuo atveju JAV būtų ginusios suvereniteto ir lygiateisiškumo principus atsakydamos į karinę agresiją. Rusijos karinės ginkluotės bandymai ir demonstravimas, JAV požiūriu, buvo paremti Šaltojo karo įtakos zonų, nulinės sumos žaidimo bei neišvengiamos karinės konfrontacijos principais ir reiškė daugiašalės diplomatijos, valstybių lygiateisiškumo ir suvereniteto principų nesilaikymą (JAV1.1n–JAV1.4n, JAV2.1n, JAV2.2n). Vadovaujantis daugiašalės diplomatijos principu klausimai turi būti sprendžiami politinėse diskusijose, o ne karine jėga.

JAV ir Rusija daugiašalį bendradarbiavimą laikė viena iš šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklių, bet PRG sistemos atveju skirtingai apibrėžė konkrečias bendradarbiavimo formas. Sutarta tik dėl to, kad kategoriški pasisakymai ir nepagrįsti kaltinimai apsunkina dvišalius santykius ir neatitinka šiuolaikinės praktikos (JAV1.1nt, JAV1.2nt, RF1.1nt, RF1.2nt). JAV siūlytas įsipareigojimas bendradarbiauti su Rusija turėjo parodyti, jog toks žingsnis yra tinkamas, o bendradarbiavimas tarp JAV ir Rusijos yra įmanomas, nes jos nėra priešai. JAV, nepriimdamos Rusijos pasiūlymų bendradarbiauti PRG sistemos klausimu, kitaip nei Rusija suprato bendradarbiavimo galimybes. Rusija pritarė JAV teisingumo ir tinkamumo teiginiams, jog JAV turi bendradarbiauti su Rusija, o toks JAV įsipareigojimas bendradarbiauti yra teisingas (JAV2.1j, JAV2.2j). Tokią išvadą leido daryti Rusijos tapatybės bruožai ir interesai – Rusija nėra JAV priešas, Rusija yra didžioji galia, kurios nuomonė ir interesai turėtų būti gerbiami tarptautinėje arenoje laikantis lygiateisiškumo principo. Rusijos išsakytas noras prisidėti prie PRG sistemos pirmiausia reiškė įsipareigojimą, jog Rusija sieks dialogo ir bendradarbiavimo su JAV. Rusijos siūlytos iniciatyvos JAV bendradarbiauti kuriant PRG sistemą rėmėsi daugiašalės diplomatijos principu ir rodė, kad Rusijos ir JAV bendradarbiavimas būtų įmanomas. Rusija pripažino, kad

esama pavojų, su kuriais kovojant reikia bendrų pastangų, reikalavo, kad būtų laikomasi lygiateisiškumo principo ir būtų gerbiami Rusijos interesai (atsižvelgti į kitų veikėjų interesus nebuvo aktualu Šaltojo karo socialinėje tvarkoje) (RF1.1į–RF1.4į). Tačiau vienašališki JAV sprendimai, Rusijos pasiūlymų bendradarbiauti PRG sistemos klausimu nepriėmimas vertė Rusiją abejoti JAV įsipareigojimo bendradarbiauti nuoširdumu (JAV2.3į). Rusija buvo sunerimusi, jog JAV nesielgia su ja kaip su lygiaverte partnere. JAV nenorą bendradarbiauti Rusija laikė Šaltojo karo sistemai būdingu elgesiu.

Tačiau vykstant JAV ir Rusijos diskusijoms dėl PRG sistemos, JAV ir Rusija patvirtino įsipareigojimą laikytis Branduolinių ginklų neplatinimo sutarties bei Vidutinio nuotolio branduolinių pajėgų sutarties ir neabejojo, jog toks įsipareigojimas yra nuoširdus ir atitinka šiuolaikinės tarptautinės sistemos daugiašalio bendradarbiavimo, valstybių interesų ir lygiateisiškumo gerbimo principus (JAV3.1įt, JAV4.1įt, RF1.1įt, RF2.1įt). Abi šalys pripažino, jog nesutarimai neturėtų tapti kliūtimi bendradarbiauti tais klausimais, dėl kurių jos sutaria (JAV5.1įt–JAV5.3įt, RF3.1įt–RF3.3įt). Pasiūlydama kurti naują Europos saugumo architektūrą Rusija elgėsi kaip didžioji galia ir Europos saugumo sistemos teisėta dalyvė. Egzistuojančią Europos saugumo architektūrą Rusija laikė netinkama šiuolaikinės tarptautinės sistemos požiūriu: Rusija neturėtų būti laikoma priešu, o šalys turėtų vadovautis daugiašalio bendradarbiavimo principu (RF6.1t, RF6.2t). Antra vertus, Rusija įgyvendino savo grasinimą pasitraukti iš Įprastinės ginkluotės Europoje sutarties motyvuodama tuo, jog kitos šalys nesilaiko daugiašalio bendradarbiavimo ir lygiateisiškumo principo (RF6.1n). JAV tokį Rusijos sprendimą pasmerkė nurodydamos tą patį daugiašalio bendradarbiavimo principą.

Taigi pragmatinė analizė leido nustatyti kalbėjimo aktų netiesioginius teiginius ir pagrįstumo teiginius. Žinant juos, galima įvertinti, dėl kokių taisyklių tarpusavio santykiuose JAV ir Rusija sutarė, ir dėl kokių jų nuomonės išsiskyrė. Kalbėjimo aktų ir pragmatinės analizės rezultatai bus apibendrinti 11.3 poskyryje,

atlikus Gruzijos ir Rusijos karinės konfrontacijos analizę. Kaip minėta, diskusijos dėl PRG sistemos ir Rusijos ir Gruzijos karinės konfrontacijos yra du savo problematika skirtingi kontekstai, kuriuose buvo naudojama Šaltojo karo istorinė analogija, todėl jie analizuojami atskirai. Tačiau išvados apie Šaltojo karo istorinės analogijos vaidmenį užsienio politikos procese bus daromos apibendrinus visą laikotarpį, kurio metu buvo naudojama Šaltojo karo istorinė analogija.

11.2. Rusijos ir Gruzijos karinė konfrontacija

Apibendrinant šiame poskyryje atliekamo tyrimo rezultatus galima pastebėti, kad karinius veiksmus prieš Gruziją Rusija pateisino šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklėmis, didžiosios galios ir rusų tautos valstybės tapatybe – Rusija rėmė Pietų Osetijos nepriklausomybę, gynė lygiateisiškumo, suvereniteto principus ir ten gyvenančius etninius rusus. JAV požiūriu kariniais veiksmais prieš Gruziją, Rusija kaip tik pažeidė suvereniteto ir lygiateisiškumo principus. Rusijos ir Gruzijos konflikto metu JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjai sutarė, kad Šaltojo karo kaip struktūrinio veiksnio dvišaliuose JAV ir Rusijos santykiuose nėra. Veikėjo lygmenyje, kaip ir PRG sistemos klausimu, JAV tikėjosi iš Rusijos, o Rusija iš JAV, šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklės atitinkančio elgesio ir abi įsipareigojo toms pačioms taisyklėms.

Kalbėjimo aktų analizės ir pragmatinės analizės eiga aprašytos atitinkamai 11.2 poskyrio 11.2.1 ir 11.2.2 dalyse. Kalbėjimo aktų analizei skirtoje dalyje parodoma, kaip buvo nustatyti kalbėjimo aktai. Diskusijos ir įvykiai pristatomi išskyrus svarbiausius aspektus, susijusius su karine konfrontacija. Kalbėjimo aktų analizės ir pragmatinės analizės rezultatai, vadovaujantis kalbėjimo aktų ir taisyklių klasifikacija, pateikti 17 ir 18 lentelėse.

11.2.1. Kalbėjimo aktų analizė

Karinė konfrontacija tarp Gruzijos ir Rusijos prasidėjo 2008 m. rugpjūčio 7 d. Gruzijos pajėgų puolimu prieš Pietų Osetiją ir į ją atsakius Rusijos ginkluotosioms pajėgoms. Karinius veiksmus Gruzijos atžvilgiu Rusija bandė pateisinti pareiga ginti tėvynainius, laikė save, pasak D. Medvedevo, „saugumo garantu žmonėms Kaukaze“³⁵² bei siekė „priversti Gruziją laikytis taikos“ (RF1n; kalbant apie Rusiją nuorodos daromos į 18 lentelę).³⁵³ Rugpjūčio 12 d. Rusija ir Gruzija pasiekė preliminarų susitarimą dėl karinių veiksmų nutraukimo.

Šaltojo karo socialinė tvarka. JAV užsienio politikos veikėjai tvirtino, kad tarp JAV ir Rusijos nėra Šaltojo karo, jis baigėsi³⁵⁴, o „anachronistiniai Rusijos galios demonstravimai nesugrąžins Šaltojo karo laikų“ (JAV1at; kalbant apie JAV nuorodos daromos į 17 lentelę).³⁵⁵ Įrodymais, kad Šaltojo karo nėra, galima laikyti šiuos JAV pareigūnų nurodytus tarptautinės sistemos bruožus: Baltijos šalys, Lenkija, Čekija, Vengrija yra „visiškai integravęsi transatlantinės bendruomenės nariai“, „saugūs transatlantinėse struktūrose“, Rusija nėra tokiu valstybes vienijančiu geostrateginiu centru, koku buvo Sovietų Sąjunga³⁵⁶; Šaltojo karo metu JAV ir Sovietų Sąjunga itin nesutarė, tačiau tai nėra įmanoma šiuolaikinėmis sąlygomis³⁵⁷; šiuolaikinė tarptautinė sistema nėra dvipolė.³⁵⁸

Komentuodamos Rusijos veiksmus JAV pasitelkė analogiją su Šaltojo karo įvykiais Čekoslovakijoje: pasak C. Rice, „tai nėra 1968 m. ir invazija į

³⁵² Stratfor, „Red Alert Intelligence Guidance: The Conflict in South Ossetia“. August 8, 2008. <http://www.stratfor.com/analysis/intelligence_guidance_conflict_south_ossetia> [Žiūrėta 2010 12 11].

³⁵³ RIA Novosti, „Medvedev Tells Bush Russia Aims to Force Georgia to Accept Peace“. August 9, 2008. <<http://en.rian.ru/russia/20080809/115925621.html>> [Žiūrėta 2010 12 11].

³⁵⁴ Bush, „Discussion on Situation in Georgia“. Rice, „Remarks With Acting Under Secretary“. Rice, „Address on U.S.-Russia Relations“. Sky News, „Russia: Nato Provoked Georgia War“. September 19, 2008. <<http://news.sky.com/skynews/Home/World-News/Russian-President-Dmitry-Medvedev-Nato-Provoked-Georgia-War/Article/200809315102991?f=rss>> [Žiūrėta 2010 12 11].

³⁵⁵ Rice, „Address on U.S.-Russia Relations“.

³⁵⁶ Rice, „Remarks En Route to Brussels“.

³⁵⁷ Sam Harari, „UN Hosts Russia-Georgia War Of Words Over Recognition“. August 27, 2008. <http://www.thebulletin.us/site/index.cfm?newsid=20092916&BRD=2737&PAG=461&dept_id=576361&rft=8> [Žiūrėta 2009 05 05].

³⁵⁸ Rice, „Address on U.S.-Russia Relations“.

Čekoslovakiją“, todėl Rusija negali grasinti savo kaimynams ir likti nenubausta (JAV2t).³⁵⁹ Rusijos užsienio politikos veikėjai Šaltojo karo istorinę analogiją pasitelkė atsakydami į JAV komentarus apie Gruzijos ir Rusijos karinį konfliktą. Rusija laikėsi požiūrio, jog Šaltasis karas yra pasibaigęs ir išsakė norą išvengti naujo šaltojo karo (RF1at).³⁶⁰ Pasak D. Medvedevo, švaistyti JAV ir Rusijos pasiekimus „atkuriant praeities laikų stereotipus politiniu požiūriu būtų trumparegiška“. ³⁶¹ Taigi, jei Rusija ir JAV nebandys pradėti naujo šaltojo karo, tada jis ir neįvyks.³⁶² Antra vertus, atsakomybę už naujo šaltojo karo pakurstymą Rusijos pareigūnai buvo linkę priskirti Vakarams. Jei Vakarai norėjo išlaikyti gerus santykius su Rusija, turėjo nesukelti konflikto ir laikytis pragmatiško požiūrio į tai, kas vyksta Gruzijoje³⁶³, pabandyti suprasti, kodėl Rusija parėmė Pietų Osetijos ir Abchazijos nepriklausomybę.³⁶⁴ Tvirtinta, kad jei santykiai blogės, tai nebus Rusijos pasirinkimas³⁶⁵, kad kitos šalys siekia įtraukti Rusiją į šaltąjį karą.³⁶⁶ D. Medvedevas išpėjo, jog neleis Vakarams laikyti Rusijos už „naujos geležinės uždangos“ (RF2n).³⁶⁷

³⁵⁹ Rice, „Recent Events in Georgia“. Condoleezza Rice, „Remarks with Georgian President Mikheil Saakashvili“. Tbilisi, Georgia, August 15, 2008. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2008/08/108289.htm>> [Žiūrėta 2010 12 11]. Rice, „Remarks En Route to Brussels“.

³⁶⁰ Медведев, „Интервью телекомпании *Си-Эн-Эн*“. Дмитрий Медведев, „Интервью телекомпании *Раиа тудей*“. Сочи, 26 августа 2008 г. <http://archive.kremlin.ru/appears/2008/08/26/2018_type63379type63380_205773.shtml> [Žiūrėta 2010 12 04]. Медведев, „Интервью телекомпании *Би-Би-Си*“. Дмитрий Медведев, „Выступление на церемонии вручения верительных грамот послами иностранных государств“. Москва, Кремль, 18 сентября 2008 г. <http://archive.kremlin.ru/appears/2008/09/18/1542_type63374type63377type82634_206587.shtml> [Žiūrėta 2010 12 11]. Дмитрий Медведев, „Стенографический отчёт о встрече с представителями общественных организаций“. Москва, 19 сентября 2008 г. <http://archive.kremlin.ru/appears/2008/09/19/1828_type63376type63381_206646.shtml> [Žiūrėta 2010 12 04]. Медведев, „Выступление на Конференции по вопросам мировой политики“.

³⁶¹ Медведев, „Выступление на церемонии“.

³⁶² Медведев, „Интервью телекомпании *Си-Эн-Эн*“.

³⁶³ Ten pat.

³⁶⁴ Медведев, „Интервью телекомпании *Раиа тудей*“.

³⁶⁵ Harari, „UN Hosts Russia-Georgia War Of Words Over Recognition“.

³⁶⁶ Sky News, „Russia: Nato Provoked Georgia War“.

³⁶⁷ Медведев, „Стенографический отчёт о встрече с представителями общественных организаций“.

17 lentelė. Kalbėjimo aktų ir pragmatinė analizė: JAV pozicija Rusijos ir Gruzijos karinio konflikto klausimu³⁶⁸

Socialinė tvarka	• Daugiašalis ryšių tinklas • Posovietinio regiono šalių narystė ES ir NATO • Rusijos narystė Didžiojo aštuoneto grupėje, NATO ir Rusijos taryba		
Taisyklės	Aprašančios	Nurodančios	Įpareigojančios
	JAV1at. Tarp JAV ir Rusijos nėra Šaltojo karo. JAV1.1at. Nėra dvipolės tarptautinės sistemos.(TS) JAV1.2at. Nėra įtakos zonų.(TS) JAV1.3at. Karinės galios naudojimas nėra neišvengiamas santykiuose su Rusija.(TS) JAV1.4at. JAV ir Rusija nekelia grėsmės viena kitai.(TS) JAV1.5at. Negalioja nulinės sumos principas.(TS)		JAV1īt. JAV ir Rusija toliau vykdys strateginius projektus, kurie remiasi bendrais interesais. JAV1.1īt. Nepaisant nesutarimų, JAV turi bendradarbiauti su Rusija.(TS) JAV1.2īt. JAV įsipareigojimas bendradarbiauti yra teisingas.(TN) JAV1.3īt. JAV nori bendradarbiauti su Rusija.(NŠ)

³⁶⁸ Taisyklių sutrumpinimai: (at) – aprašanti, (nt) – nurodanti, (īt) – įpareigojanti. Kalbėjimo aktų sutrumpinimai: (t) – tvirtinimas, (n) – nurodymas, (i) – įsipareigojimas. Pagrįstumo teiginių sutrumpinimai: (TS) – tiesos, (TN) – tinkamumo, (NŠ) – nuoširdumo.

Kalbėjimo aktai	Tvirtinimai	Nurodymai	Isipareigojimai
	JAV1t. Rusija nėra Sovietų Sąjunga. JAV1.1t. Rusija nėra JAV priešas.(TS) JAV1.2t. JAV tvirtinimas, kad Rusija nėra JAV priešas, yra tinkamas.(TN) JAV1.3t. JAV tiki, kad Rusija nėra JAV priešas.(NŠ) JAV1.4t. JAV tiki, kad Rusijos tapatybė ir interesai kitokie nei Sovietų Sąjungos.(NŠ) JAV1.5t. JAV santykiai su Rusija yra kitokie nei su Sovietų Sąjunga.(NŠ) JAV2t. Dabar nėra 1968 m. ir invazija į Čekoslovakiją. JAV2.1t. Karinės galios naudojimas nėra neišvengiamas.(TS) JAV2.2t. Nėra įtakos zonų.(TS) JAV2.3t. Tarptautinė bendruomenė turi teisę bausti Rusiją už šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklių nesilaikymą.(TS) JAV3t. Rusijos tarptautinė padėtis blogesnė nei bet kada nuo 1991 m. JAV3.1t. Rusijos elgesys neatitinka tarptautinėje sistemoje keliamų standartų valstybėms.(TS)	JAV1n.Rusija negali elgtis taip, kaip Šaltojo karo metu. JAV1.1n. Rusija neturėtų spręsti nesutarimų karine jėga.(TS) JAV1.2n. Rusija neturėtų bandyti apsibrėžti savo įtakos zonos.(TS) JAV1.3n. Rusija turėtų laikytis lygiateisiškumo principo.(TS) JAV1.4n. Rusija turėtų laikytis suvereniteto principo.(TS) JAV2n.Rusija turi nutraukti karinius veiksmus prieš Gruziją. JAV2.1n. Rusija neturėtų spręsti nesutarimų karine jėga.(TS) JAV2.2n. Rusija turėtų laikytis suvereniteto principo.(TS) JAV3n.Rusija turi gerbti savo kaimynų laisvę. JAV3.1n. Rusija neturėtų spręsti nesutarimų karine jėga.(TS) JAV3.2n. Rusija turėtų laikytis lygiateisiškumo principo.(TS) JAV3.3n. Rusija turėtų laikytis suvereniteto principo.(TS)	

Kalbėjimo aktai	JAV4t. NATO nutraukė bendradarbiavimą su Rusija. JAV4.1t. Karinės galios naudojimas nėra neišvengiamas.(TS) JAV4.2t. Tarptautinė bendruomenė turi teisę bausti Rusiją už šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklių nesilaikymą.(TS)	JAV4n.Rusija turėtų elgtis kaip partneris, kuriuo teigė norinti būti. JAV4.1n. Rusija turėtų įtikinti savo noru integruotis į tarptautines institucijas.(TS) JAV4.2n. Rusija turėtų elgtis taip, kad galėtų integruotis į tarptautines institucijas.(TS)	
			
Veikėjai ir jų veikimo ribos	• JAV nėra Rusijos priešas. Rusija nėra JAV priešas • JAV ir Rusija yra partneriai ir konkurentai • JAV ir globali galia, Rusija – didžioji galia	JAV tikisi iš Rusijos šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklės atitinkančio elgesio	JAV įsipareigojo vadovautis šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklėmis

18 lentelė. Kalbėjimo aktų ir pragmatinė analizė: Rusijos pozicija karinio konflikto su Gruzija klausimu³⁶⁹

Socialinė tvarka	• Daugiapolė tarptautinė sistema • Posovietinio regiono šalių narystė ES ir NATO • Rusijos narystė Didžiojo aštuoneto grupėje, NATO ir Rusijos taryba		
			
Taisyklės	Aprašančios	Nurodančios	Įpareigojančios
	RF1at. Tarp JAV ir Rusijos nėra Šaltojo karo. RF1.1at. Nėra dvipolės tarptautinės sistemos.(TS) RF1.2at. Nėra įtakos zonų.(TS) RF1.3at. Karinės galios naudojimas nėra neišvengiamas santykiuose su JAV.(TS) RF1.4at. JAV ir Rusija nekelia grėsmės viena kitai.(TS) RF1.5at. Nėra ideologinės konfrontacijos.(TS)		RF1įt. JAV ir Rusija toliau vykdys strateginius projektus, kurie remiasi bendrais interesais. RF1.1įt. Nepaisant nesutarimų, Rusija turi bendradarbiauti su JAV.(TS) RF1.2įt. Rusijos įsipareigojimas bendradarbiauti yra teisingas.(TN) RF1.3įt. Rusija nori bendradarbiauti su JAV.(NŠ)

³⁶⁹ Taisyklių sutrumpinimai: (at) – aprašanti, (nt) – nurodanti, (įt) – įpareigojanti. Kalbėjimo aktų sutrumpinimai: (t) – tvirtinimas, (n) – nurodymas, (i) – įsipareigojimas. Pagrįstumo teiginių sutrumpinimai: (TS) – tiesos, (TN) – tinkamumo, (NŠ) – nuoširdumo.

Kalbėjimo aktai	Tvirtinimai	Nurodymai	Isipareigojimai
	RF1t. Rusija nėra Sovietų Sąjunga. RF1.1t. Rusija nėra JAV priešas.(TS) RF1.2t. Rusijos tvirtinimas, kad Rusija nėra JAV priešas, yra tinkamas.(TN) RF1.3t. Rusija tiki, kad Rusija nėra JAV priešas.(NŠ) RF1.4t. Rusijos tapatybė ir interesai yra kitokie nei Sovietų Sąjungos.(TS) RF1.5t. Rusijos santykiai su JAV yra kitokie nei buvo Sovietų Sąjungos su JAV.(NŠ) RF2t. Šaltojo karo mentalitetas liko kai kurių JAV diplomatų galvose. RF2.1t. JAV vykdo Šaltojo karo laikų užsienio politiką.(TS) RF2.2t. JAV laiko Rusiją priešu.(TS)	RF1n. Rusijos kariniai veiksmai prieš Gruziją. RF1.1n. Rusijos nurodymai Gruzijai nutraukti karinius veiksmus panaudojant karinę galią yra tinkami.(TN) RF2n. Jei Vakarai nori gerų santykių su Rusija, jie nesukels konflikto. RF2.1n. Vakarai turėtų gerbti Rusijos interesus.(TS) RF2.2n. Vakarai turėtų laikytis lygiateisiškumo principo.(TS) RF2.3n. Vakarai neturėtų vykdyti ideologizuotos politikos.(TS) RF3n. JAV turėtų elgtis su Rusija kaip su lygiaverte partnere. RF3.1n. JAV turėtų gerbti Rusijos interesus.(TS) RF3.2n. JAV neturėtų elgtis su Rusija kaip su priešu.(TS) RF3.3n. JAV turėtų laikytis lygiateisiškumo principo.(TS)	

Kalbėjimo aktai	RF3t. NATO yra Šaltojo karo laikų aljansas. RF3.1t. NATO tęsia Šaltojo karo laikų tradicijas.(TS) RF3.2t. NATO laiko Rusiją priešu.(TS) RF4t. Reikalinga nauja Europos saugumo principus apibrėžianti koncepcija. RF4.1t. Esama saugumo architektūra yra pasenusi.(TS) RF4.2t. Rusija yra Europos saugumo sistemos dalimi.(TS)	RF4n. JAV lyderiai turėtų vadovautis tikraisiais Amerikos žmonių interesais, o ne praeities ideologine schema. RF4.1n. JAV užsienio politika neturėtų būti ideologizuota.(TS) RF4.2n. JAV turėtų gerbti Rusijos interesus.(TS) RF4.3n. JAV turėtų laikytis lygiateisiškumo principo. RF4.4n. JAV turi vadovautis šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklėmis.(TS) RF5n. Rusija pripažino P. Osetijos ir Abchazijos nepriklausomybę. RF5.1n. Vakarai neturėtų kvestionuoti Rusijos veiksmų.(TS) RF5.2n. Vakarai turėtų gerbti Rusijos pripažintų regionų suverenitetą.(TS) RF5.3n. Vakarai neturėtų taikyti dvigubų standartų vykdydami tarptautinės teisės normas.(TS)	
			
Veikėjai ir jų veikimo ribos	• Rusija nėra JAV priešas. JAV nėra Rusijos priešas • JAV ir Rusija yra partneriai ir konkurentai • JAV ir globali galia, Rusija – didžioji galia	Rusija tikisi iš JAV šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklės atitinkančio elgesio	Rusija įsipareigojo vadovautis šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklėmis

2008 m. rugpjūčio 26 d. Rusija pripažino Pietų Osetijos ir Abchazijos nepriklausomybę (RF5n). Rusija priminė Kosovo atvejį ir Vakarų valstybių ignoruotus Rusijos išpėjimus, kad pripažinus Kosovo nepriklausomybę pasakyti Pietų Osetijai ir Abchazijai, jog jų atvejis yra kitoks nebus galima. Tvirtinta, kad tarpvalstybiniuose santykiuose negalima turėti vienu taisyklų vieniems veikėjams ir kitų taisyklių kitiems.³⁷⁰ JAV požiūriu, Kosovo aplinkybės ypatingos ir neturi įtakos kitiems atvejams.³⁷¹ Kosovo atvejis laikytas kitokiu nei Pietų Osetijos ir Abchazijos, nes jos yra Gruzijos dalimi.³⁷²

JAV pareigūnai tvirtino, kad Rusija nėra JAV priešu ir nėra Sovietų Sąjunga (JAV1t).³⁷³ Rusijos interesus (ji siekė integracijos į tarptautines diplomatines, politines, ekonomines bei saugumo institucijas) ir tapatybę laikė kitokiais nei Sovietų Sąjungos.³⁷⁴ Rusijos pareigūnai taip pat pabrėžė, jog Rusija nėra Sovietų Sąjunga (RF1t).³⁷⁵ Pasak V. Putino, Rusija pati inicijavo Sovietų Sąjungos išardymą.³⁷⁶ Tačiau V. Medvedevas pakartojo, jog kaip ir kitos valstybės Rusija turi „išskirtinius interesus“ tam tikrose valstybėse, su kuriomis ją sieja draugiški ir istoriniai ryšiai.³⁷⁷

2008 m. spalio mėn. Rusija pakartojo siūlymą kurti naują bendrą Europos saugumo architektūrą (RF4t), išsakė kritišką požiūrį į JAV kaip vienapolio pasaulio šalininkes. Taip pat priminė, kad Rusija padėjo JAV po rugsėjo 11 d. atakų, nes norėjo galutinai panaikinti Šaltojo karo metu sukurtą pasaulio

³⁷⁰ Dmitry Medvedev, „Why I had to Recognise Georgia's Breakaway Regions“. *The Financial Times*, August 26, 2008. <<http://www.ft.com/cms/s/0/9c7ad792-7395-11dd-8a66-0000779fd18c.html#axzz1ALOl5Qjif>> [Žiūrėta 2010 12 04]. Путин, „Встреча с членами международного дискуссионного клуба Валдай“.

³⁷¹ Rice, „Interview with Andrey Cherkasov“. Rice, „Interview with Sergey Buntman“.

³⁷² Rice, „Interview with Andrey Cherkasov“.

³⁷³ Rice, „Remarks With Acting Under Secretary“. Sky News, „Russia: Nato Provoked Georgia War“.

³⁷⁴ Rice, „Recent Events in Georgia“. Rice, „Remarks With Acting Under Secretary“. Rice, „Address on U.S.-Russia Relations“.

³⁷⁵ Путин, „Встреча с членами международного дискуссионного клуба Валдай“. Медведев, „Стенографический отчет о встрече с участниками международного клуба Валдай“. Медведев, „Стенографический отчет о встрече с представителями общественных организаций“. Медведев, „Выступление на Конференции по вопросам мировой политики“.

³⁷⁶ Путин, „Встреча с членами международного дискуссионного клуба Валдай“.

³⁷⁷ Дмитрий Медведев, „Интервью российским телеканалам“. 31 августа 2008 г. <<http://kremlin.ru/transcripts/1276>> [Žiūrėta 2010 12 05].

pasidalinimą. Tačiau JAV siekė įtvirtinti savo globalų dominavimą, o ne neideologizuotą ir demokratišką tarptautinę tvarką.³⁷⁸ Tarptautinio saugumo sistema, kurią Rusija pasiūlė keisti kuriant naują Europos saugumo architektūrą, buvo siejama su vienpoliškumu. Vienašališkais JAV veiksmais laikyti karas Irake, PRG sistemos planai, Kosovo pripažinimas bei „itin populiarios praėjusiame amžiuje“ sulaikymo politikos atnaujinimas.³⁷⁹

JAV atsakas į Rusijos veiksmus prieš Gruziją. Nors JAV nematė panašumo tarp Rusijos ir Sovietų Sąjungos, Rusija nebuvo laikoma veikėju, kuris laikytųsi šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklių. Rusijos tarptautinę padėtį C. Rice laikė blogesne nei bet kada nuo 1991 m. (JAV3t).³⁸⁰ Tai nutiko dėl netinkamo šiuolaikinei tarptautinei sistemai Rusijos elgesio: kaimynų bauginimo, naftos ir dujų naudojimo kaip „politinio ginklo“, vienašališko IGPE sutarties suspendavimo, grasinimų nutaikyti branduolinius ginklus į taikias valstybes, ginklų pardavimo asmenims ir grupėms, kurie kelia grėsmę tarptautiniam saugumui, Rusijos žurnalistų ir disidentų persekiojimo. Laikyta, kad Rusija tampa autoritarine šalies viduje ir agresyvia užsienyje.³⁸¹ Veiksmais Gruzijoje Rusija pademonstravo, kad gali bandyti įtvirtinti savo galią ar įtaką karinėmis priemonėmis.³⁸² C. Rice manymu, Rusijos lyderiai bandė įtvirtinti praktiką, jog grasinant „laisvoms tautoms“, jos pasiduos ir paklus.³⁸³ JAV priekabiavimą ir bauginimą laikė nepriimtinais užsienio politikos vykdymo būdais XXI a.³⁸⁴ Rusijos elgesys rodė, kad „Rusija galbūt nepripažino, kad metas pamiršti Šaltąjį karą ir judėti link naujos eros“. ³⁸⁵ JAV konstatavo, kad Rusija negali elgtis kaip

³⁷⁸ Медведев, „Выступление на Конференции по вопросам мировой политики“.

³⁷⁹ Ten pat.

³⁸⁰ Rice, „Address on U.S.-Russia Relations“.

³⁸¹ Ten pat.

³⁸² Rice, „Remarks En Route to Brussels“. Rice, „Address on U.S.-Russia Relations“.

³⁸³ Rice, „Address on U.S.-Russia Relations“.

³⁸⁴ Bush, „Discussion on Situation in Georgia“.

³⁸⁵ Rice, „Recent Events in Georgia“.

Šaltojo karo metu ir tikėtis, kad su ja bus elgiamasi kaip su atsakingu partneriu (JAV1n).³⁸⁶

Rusijos ir Gruzijos karinės konfrontacijos metu labiausiai išryškėjo JAV nuomonė, kad Rusija nesielgia kaip partneris, kuriuo Rusija teigė norinti būti (JAV4n).³⁸⁷ Tai, kad Rusija turi pajėgumų ir kartais noro panaudoti karinę galią prieš mažesnius kaimynus laikyta savaime suprantamu dalyku. Svarbesniu nurodytas po Šaltojo karo atsiradęs Rusijos noras dalyvauti tarptautinių institucijų veikloje, suteikti daugiau laisvių šalies viduje.³⁸⁸ Rusiją buvo siekiama įtraukti ar integruoti į Pasaulio prekybos organizaciją, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizaciją ir Didžiojo aštuoneto grupę.³⁸⁹ Tačiau Rusijos veiksmai prieš Gruziją sukėlė JAV abejones Rusijos noru integruotis į tarptautines institucijas ir pripažinti jų taisykles³⁹⁰, tapo nebeaišku, kokius santykius Rusija nori vystyti su kitomis šalimis.³⁹¹

JAV nurodymai Rusijai, jei ji norėtų pagerinti santykius su JAV ir kitomis valstybėmis bei atkurti savo kaip lygiaverčio veikėjo statusą, buvo paremti šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklėmis: Rusija turi gerbti savo kaimynų laisvę³⁹²; privalo nutraukti karinius veiksmus, negali grasinti Gruzijos suverenitetui ir teritoriniam integralumui, turi keisti kalbos toną Gruzijos valdžios atžvilgiu³⁹³; turi išvesti karines pajėgas iš Gruzijos (JAV2n, JAV3n).³⁹⁴ Pasak D. Medvedevo, įvykiai Pietų Osetijoje parodė, kad kitos valstybės turėtų atsižvelgti į Rusijos nuomonę (RF3n).³⁹⁵ Rusija nori lygiavertės partnerystės su

³⁸⁶ Rice, „Remarks En Route to Brussels“.

³⁸⁷ Rice, „Recent Events in Georgia“. Rice, „Remarks With Acting Under Secretary“.

³⁸⁸ Rice, „Remarks With Acting Under Secretary“.

³⁸⁹ Rice, „Remarks En Route to Brussels“.

³⁹⁰ Rice, „Recent Events in Georgia“. Rice, „Remarks With Acting Under Secretary“.

³⁹¹ Eric S. Edelman, „Testimony: Georgia-Russia Crisis, Implications and U.S. Response“. September 10, 2008. <<http://www.america.gov/st/texttrans-english/2008/September/20080910120613eafas0.5277368.html>> [Žiūrėta 2010 12 12]. Rice, „Address on U.S.-Russia Relations“.

³⁹² Bush, „Discussion on Situation in Georgia“.

³⁹³ Rice, „Recent Events in Georgia“.

³⁹⁴ Rice, „Remarks with Georgian President Mikheil Saakashvili“.

³⁹⁵ ИноСМИ, „Россия обхаживает старых союзников и демонстрирует открытое неповиновение Западу“. 8 сентября 2008. <<http://www.inosmi.ru/world/20080908/243855.html>> [Žiūrėta 2010 12 05].

JAV. Pavyzdžiu, kai Rusija nelaikoma lygiaverte partnere nurodytas JAV laivų su raketomis pasirodymas 200 km atstumu nuo Rusijos.³⁹⁶

Rusijos požiūris į JAV buvo gana kritiškas. Manyta, kad nors Šaltasis karas baigėsi, tačiau Šaltojo karo mentalitetą kai kurie JAV diplomatai išlaikė (RF2t).³⁹⁷ Šaltojo karo metu valstybių užsienio politika buvo ideologizuota, dabar ji turi būti pragmatiška, tačiau JAV užsienio politikos koncepcijos „yra gryna ir akivaizdi ideologija“.³⁹⁸ D. Medvedevo požiūriu, vykdydami užsienio politiką JAV lyderiai turėtų vadovautis tikraisiais Amerikos žmonių interesais, o ne praeities ideologine schema ir „sovietologiniais stereotipais“ (RF4n).³⁹⁹

Rusijos ir Gruzijos karinės konfrontacijos metu pabrėžta, kad JAV nesiekia naujo šaltojo karo⁴⁰⁰ ir nėra suinteresuotos ginčais su Rusija.⁴⁰¹ JAV pozicija Rusijos atžvilgiu buvo tokia: priešintis „Rusijos bandymui grąžinti suverenias tautas ir laisvus žmones į archainę „įtakos zonų“ erdvę“⁴⁰²; neleisti Rusijai brėžti naujų linijų tarp transatlantinės bendruomenės narių ir posovietinių valstybių kaip Gruzija bei Ukraina⁴⁰³ bei gauti kokią nors naudą iš agresijos⁴⁰⁴; parodyti, kad Rusijos sprendimai gali lemti Rusijos „izoliaciją“ ir nustumti ją į „tarptautinių užribį“.⁴⁰⁵

JAV ir Rusijos bendradarbiavimo galimybės. Rusijos ir Gruzijos karinės konfrontacijos laikotarpį JAV įvertino kaip sudėtingą, tačiau pastebėjo, kad nereikėtų pervertinti nesutarimų rimtumo.⁴⁰⁶ JAV tvirtino, jog siekia

³⁹⁶ Путин, „Встреча с членами международного дискуссионного клуба *Валдай*“.

³⁹⁷ Владимир Шишлин, „Путин и Медведев предостерегают Запад от цинизма и забвения уроков истории“. *Интерфакс*, 11 августа 2008. <<http://www.interfax.ru/politics/txt.asp?id=26548>> [Žiūrėta 2010 12 05]. Медведев, „Выступление на Конференции по вопросам мировой политики“.

³⁹⁸ Медведев, „Стенографический отчет о встрече с участниками международного клуба *Валдай*“.

³⁹⁹ Медведев, „Интервью телекомпании *Си-Эн-Эн*“. Медведев, „Стенографический отчет о встрече с участниками международного клуба *Валдай*“.

⁴⁰⁰ Dana Perino, „Press Briefing“. James S. Brady Press Briefing Room, August 28, 2008. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/08/20080828-5.html>> [Žiūrėta 2010 12 01]. Edelman, „Testimony: Georgia-Russia Crisis“.

⁴⁰¹ Bush, „Discussion on Situation in Georgia“.

⁴⁰² Rice, „Address on U.S.-Russia Relations“.

⁴⁰³ Rice, „Remarks En Route to Brussels“. Rice, „Remarks With Acting Under Secretary“.

⁴⁰⁴ Rice, „Address on U.S.-Russia Relations“.

⁴⁰⁵ Ten pat.

⁴⁰⁶ Rice, „Remarks With Acting Under Secretary“.

bendradarbiauti tiek su buvusiomis Sovietų Sąjungos valstybėmis, tiek ir su Rusija.⁴⁰⁷ JAV siekė toliau vykdyti su Rusija strateginius projektus, kurie paremti bendrais interesais (Irano, Šiaurės Korėjos, Izraelio ir Palestinos klausimais).⁴⁰⁸ Pasak C. Rice, JAV ir Rusijos bendri interesai išliko tie patys, kokie buvo ir iki įvykių Gruzijoje: kovoti prieš terorizmą, paversti Korėjos pusiasalį nebranduoline zona, užkirsti kelią Iranui įsigyti branduolinius ginklus, spręsti taikos tarp Izraelio ir Palestinos, klimato kaitos ir kylančių kainų problemas, išvengti Saugumo Tarybos patekimo į aklavietę kaip buvo Šaltojo karo metais (JAV1it).⁴⁰⁹

Rusija taip pat pastebėjo, kad tarp JAV ir Rusijos neegzistuoja ideologiniai nesutarimai.⁴¹⁰ Rusija ir JAV turi skirtingus geopolitinius interesus, požiūrį į tam tikrus užsienio politikos klausimus, tačiau nėra rimto pagrindo abipusiam priešiškumui, jos gali plėtoti konstruktyvius santykius (RF1it).⁴¹¹ Pasak S. Lavrovo, tai įmanoma, remiantis sveiku protu, pragmatiškumu ir asmenine atsakomybe.⁴¹² Yra daugybė bendrų problemų – terorizmas, masinio naikinimo ginklų neplatınimas, užkrečiamų ligų plitimas, kurias išspręsti galima tik dirbant kartu.⁴¹³ Taigi D. Medvedevo požiūriu, padėtis tarptautinėje arenoje ir dvišaliai JAV ir Rusijos santykiai galėjo pablogėti, tačiau tai nebūtų buvęs šaltasis karas.⁴¹⁴ Daugiašalės diplomatijos svarbą Rusija pabrėžė ir teigdama, jog sutarimą dėl naujos Europos saugumo architektūros sukūrimo svarbu pasiekti euroatlantinėje erdvėje tarp Rusijos, ES ir JAV. Rusija pasisiūlė parengti tokį dokumentą, kuris apibrėžtų elgesio taisykles.⁴¹⁵

⁴⁰⁷ Ten pat.

⁴⁰⁸ Rice, „Remarks En Route to Brussels“.

⁴⁰⁹ Rice, „Address on U.S.-Russia Relations“.

⁴¹⁰ Путин, „Встреча с членами международного дискуссионного клуба *Валдай*“. Медведев, „Стенографический отчет о встрече с участниками международного клуба *Валдай*“. Медведев, „Стенографический отчет о встрече с представителями общественных организаций“. Медведев, „Заявление для прессы и ответы на вопросы“.

⁴¹¹ Медведев, „Интервью телекомпании *Си-Эн-Эн*“. Путин, „Встреча с членами международного дискуссионного клуба *Валдай*“. Медведев, „Выступление на церемонии“.

⁴¹² Лавров, „Текст выступления“.

⁴¹³ Путин, „Встреча с членами международного дискуссионного клуба *Валдай*“.

⁴¹⁴ Медведев, „Заявление для прессы и ответы на вопросы“.

⁴¹⁵ Медведев, „Послание Федеральному Собранию“.

Po NATO posėdžio, kuriame svarstyti Rusijos veiksmai Pietų Osetijoje, D. Rogozinas konstatavo, kad tarp Rusijos ir NATO Šaltojo karo nebus.⁴¹⁶ Tačiau neatmesta galimybė, kad tarptautinė aplinka ir dvišaliai santykiai gali pablogėti, nes NATO šalys „pasiuntė Rusijai atitinkamą ženklą“.⁴¹⁷ Rusijos požiūriu, sprendimu sustabdyti bendradarbiavimą su Rusija, NATO parodė, kad „savo prigimtimi yra iš Šaltojo karo laikų“ (RF3t). Tačiau Rusija ketino tęsti dvišalį bendradarbiavimą su Aljanso šalimis.⁴¹⁸

Vykstant diskusijoms dėl Gruzijos ir Rusijos karinio konflikto, taip pat aktualus buvo ir Gruzijos bei Ukrainos narystės NATO klausimas. JAV tvirtino, kad Rusija negali turėti veto teisės dėl euroatlantinės bendruomenės ateities – siūlant narystę valstybėms ir toms valstybėms apsisprendžiant.⁴¹⁹ D. Medvedevas apgailestavo, kad Sovietų Sąjungos lyderiai nepasirašė susitarimo su Vakariais pasibaigus Šaltajam karui, nes jį būtų sunkiau sulaužyti vykdant NATO plėtrą.⁴²⁰ Ukrainos stojimą į NATO Rusija vertino kaip labai žalingą⁴²¹ ir išpėjo, jog turės nutaikyti karinę ginkluotę į Ukrainos teritoriją, jei Ukraina įstos į NATO.⁴²² Rusijos požiūriu NATO turėtų būti suinteresuotas gerų santykių su Rusija palaikymu. Tačiau NATO priėmė naujus narius, artėjo prie Rusijos sienų ir kūrė karines bazes. Branduoliniai ginklai į Rusiją tebėra nutaikyti nuo Sovietų Sąjungos laikų.⁴²³ C. Rice tvirtino, jog NATO nuolat siekė įtraukti Rusiją kaip partnerę į Europos reikalus, o teiginys, kad NATO yra nukreiptas prieš Rusiją, neatitinka tikrovės, nes NATO su Rusija elgėsi kaip su draugu, o ne priešu, pavyzdžiui, įsteigdamas NATO ir Rusijos tarybą (JAV4t).⁴²⁴

⁴¹⁶ РИА Новости, „'Холодной войны' не будет, но отношения с НАТО изменятся – Рогозин“. 19 августа 2008 г. <<http://www.rian.ru/politics/20080819/150505067.html>> [Žiūrėta 2010 12 05].

⁴¹⁷ Медведев, „Заявление для прессы и ответы на вопросы“.

⁴¹⁸ РИА Новости, „'Холодной войны' не будет“.

⁴¹⁹ Rice, „Address on U.S.-Russia Relations“.

⁴²⁰ Медведев, „Стенографический отчет о встрече с участниками международного клуба *Валдай*“.

⁴²¹ McBride, „Putin Warns West Against Starting Arms Race“.

⁴²² Сергей Лавров, „Стенограмма выступления по итогам переговоров Президента Российской Федерации Д.А.Медведева с Президентом Сирии Б.Асадом“. Сочи, 21 августа 2008 г. <http://www.un.int/russia/new/MainRootrus/docs/off_news/220808/newru2.htm> [Žiūrėta 2010 12 04].

⁴²³ Медведев, „Стенографический отчет о встрече с представителями общественных организаций“.

⁴²⁴ Rice, „Address on U.S.-Russia Relations“.

Taigi šiame poskyryje buvo nustatyti tiesioginiai JAV ir Rusijos kalbėjimo aktai. Toliau atliekama pragmatinė analizė ir siekiama nustatyti kalbėjimo aktų netiesioginius teiginius bei jų pagrįstumo teiginius, kurie leis įvertinti kalbėjimo aktų ir taisyklių santykį.

11.2.2. Pragmatinė analizė

Kaip ir PRG sistemos atveju, Rusijos ir Gruzijos konflikto metu JAV ir Rusija sutarė, kad Šaltojo karo kaip struktūrinio veiksnio dvišaliuose JAV ir Rusijos santykiuose nėra. Svarbiausiais Šaltojo karo ir šiuolaikinės tarptautinės sistemos skirtumais galima laikyti tai, jog nebėra dvipolės tarptautinės sistemos ir įtakos zonų, karinės jėgos naudojimas siekiant saugumo nėra vienintelė priemonė, o JAV ir Rusija nekelia grėsmės viena kitai (JAV1.1at–JAV1.5at ir RF1.1at–RF1.5at).

Analizuotu laikotarpiu iš institucionalizuotų taisyklių aktualiausi buvo daugiašalio ryšių tinklo principas, posovietinio regiono šalių narystė ES ir NATO, Rusijos narystė Didžiojo aštuoneto grupėje bei NATO ir Rusijos taryba. Daugiašalio ryšių tinklo principas iš dalies persidengė su tarptautinėmis organizacijomis, taip pat buvo mažiausiai institucionalizuotas.

Veikėjo lygmenyje, kaip ir PRG sistemos klausimu, JAV tikėjosi iš Rusijos, o Rusija iš JAV, šiuolaikinės tarptautinės sistemos socialinę tvarką atitinkančio elgesio ir abi išipareigojo toms pačioms taisyklėms. Taip pat JAV ir Rusijos sutarimas, jog Rusija nėra Sovietų Sąjunga, nebuvo vienareikšmiškas. Abi valstybės sutarė, kad Rusija nėra JAV priešas (tiesos ir tinkamumo teiginiai – JAV1.1t ir JAV1.2t, RF1.1t ir RF1.2t), jog Rusijos tapatybė bei interesai yra kitokie nei Sovietų Sąjungos (JAV1.4t ir RF1.4t; trumpinant tekstą lentelėje įrašyti tik JAV nuoširdumo teiginiai ir Rusijos tiesos teiginiai) ir, kad JAV santykiai su Rusija yra kitokie nei su Sovietų Sąjunga (JAV1.5t RF1.5t). Tačiau Rusija abejojo

JAV tvirtinimo, jog Rusija nėra Sovietų Sąjunga, teiginių nuoširdumu (JAV1.3t, RF1.3t). JAV ir Rusijos tiesos ir tinkamumo teiginiai apie Rusijos nepanašumą į Sovietų Sąjungą rėmėsi šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklėmis, jog Rusija nėra priešas. Rusijos abejonių JAV nuoširdumo teiginiais ir nuomonės, jog pati Rusija laikoma priešu pagrindas – JAV retorika reaguojant į įvykius Gruzijoje bei NATO sprendimas stabdyti bendradarbiavimą su Rusija. JAV nelaikė Rusijos priešu, koku buvo Sovietų Sąjunga, tačiau nurodė, kad šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklių požiūriu Rusijos tarptautinė padėtis yra bloga kaip niekada (JAV3.1t): ji negerbia lygybės ir suvereniteto principų, naudoja karinę galią ne tik išskirtiniais atvejais, nenori užmegzti daugiašalių santykių ir kurti demokratinius valstybės pagrindus.

Karinius veiksmus prieš Gruziją Rusija pateisino šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklėmis, Rusijos kaip didžiosios galios ir rusų tautos valstybės tapatybe – Rusija rėmė Pietų Osetijos nepriklausomybę, gynė jos interesus, jos lygiateisiškumo, suvereniteto principus ir Pietų Osetijoje gyvenančius etninius rusus (RF1.1n). Nors Rusija pritarė, kad karinės galios naudojimas nėra vienintelė priemonė saugumui užtikrinti, analizuoto konflikto metu ji karinės galios naudojimą pateisino. JAV požiūriu, Rusija kaip tik pažeidė suvereniteto ir lygiateisiškumo principus vykdydama karinius veiksmus prieš Gruziją, todėl reikalavo, kad jie būtų nutraukti (JAV2.1n, JAV2.2n, JAV3.1n–JAV3.3n). Rusijos veiksmus JAV vertino kaip bandymą plėsti įtakos zoną ir įtvirtinti savo galią (JAV1.1n–JAV1.4n, JAV2.1n).

Tai, kad įvykių Gruzijoje JAV nelaikė analogiškais 1968 m. įvykiams Čekoslovakijoje, reiškė, jog dabar JAV nėra įpareigota laikytis įtakos zonų taisyklės ir privalo reaguoti į Rusijos karinius veiksmus prieš suverenią valstybę (JAV2.1t, JAV2.2t). JAV aiškino, kad Rusijos veiksmai prieš Gruziją turi susilaukti pasekmių remiantis šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklėmis (JAV2.3t). Rusija, remdamasi tomis pačiomis taisyklėmis, teigė, kad kaip tik Vakarai neturėtų kištis į Rusijos ir Gruzijos reikalus, o Vakarų įsikišimas ar kokių

nors sankcijų Rusijai taikymas būtų laikomas karinio konflikto ir suverenių valstybių santykių ideologizavimu bei Šaltojo karo praktikų taikymu (RF4.1n–RF4.4n). Rusija Pietų Osetijos ir Abchazijos nepriklausomybės pripažinimą aiškino tarptautinės teisės normų ir suvereniteto principų įgyvendinimu. Reikalavimas Vakarams nekvestionuoti Rusijos veiksmų rėmėsi lygiateisiškumo principu ir Rusijos kaip didžiosios galios tapatybe (RF5.1n–RF5.3n).

Rusijos nurodymas JAV ir apskritai Vakarams nepradėti naujo šaltojo karo buvo grindžiamas reikalavimu gerbti Rusijos interesus, laikytis lygiateisiškumo principo, neideologizuoti konflikto bei nesielti su Rusija kaip su priešu, pavyzdžiui, nutraukiant bendradarbiavimą su Rusija (RF2.1n–RF2.3n, RF3.1n–RF3.3n, RF4.1n–RF4.4n). Siūlymą keisti esamą Europos saugumo architektūrą Rusija aiškino tuo, kad Rusija nėra JAV priešas, kad ji yra didžioji galia ir teisėta Europos saugumo sistemos dalyvė (RF4.1t, RF4.2t). Tokių tvirtinimų ir nurodymų tinkamumas buvo pagrįstas šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklėmis. Požiūris, kad JAV užsienio politika yra ideologizuota, rėmėsi įsitikinimu, kad JAV vadovaujasi Šaltojo karo praktika, o ne pragmatiškais, tarptautine teise pagrįstais šiuolaikinės tarptautinės sistemos principais (RF2.1t, RF2.2t).

JAV laikėsi požiūrio, jog negalės bendradarbiauti su Rusija, jei Rusija nesilaikys šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklių. JAV Rusijos veiksmus Gruzijos atžvilgiu komentavo, kaip rodančius naują Rusijos strateginę kryptį, o tokio pasirinkimo pasekmėmis laikė Rusijos patikimumo mažėjimą ir Vakaruose kylančias abejones jos noru integruotis į tarptautinę bendruomenę (JAV4.1n, JAV4.2n). Bendradarbiavimas su Rusija NATO lygiu taip pat buvo nutrauktas laikantis nuomonės, kad Rusija nesieltgia kaip šiuolaikinės tarptautinės sistemos veikėjas naudodama karinę galią, kai ji nėra būtina. Todėl tarptautinė bendruomenė turi teisę bausti Rusiją už šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklių nesilaikymą (JAV4.1t). Rusijai toks sprendimas rodė, kad Rusija nėra laikoma lygiaverte partnere, didžiąja galia, kad NATO nesivadovauja daugiašalės diplomatijos principu sprendamas problemas ir laiko Rusiją priešu (RF3.1t,

RF3.2t). Vis tik, galiausiai, galima pastebėti, kad net po Rusijos ir Gruzijos karinės konfrontacijos bei itin kategoriškų JAV ir Rusijos pareigūnų pasisakymų, JAV ir Rusija pripažino, jog nesutarimai dvišaliuose santykiuose neturėtų tapti kliūtimi vykdyti strateginius projektus, kurie remiasi bendrais interesais (JAV1.1īt–1.3īt, RF1.1īt–1.3īt).

11.3. Tyrimo rezultatų apibendrinimas

Istorinių analogijų analizės modelis, siekiant atskleisti kaip remiantis juo gali būti analizuojamos istorinės analogijos užsienio politikos veikėjų pasisakymuose, buvo pritaikytas atvejo analizei – JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjų naudotos Šaltojo karo istorinės analogijos tyrimui. Atliekant dialoginę analizę, visų *pirma*, buvo nustatytas kontekstas – Šaltojo karo ir šiuolaikinės tarptautinės sistemos socialinės tvarkos sudarantys taisyklių rinkiniai. *Antra*, buvo nustatyti JAV ir Rusijos kalbėjimo aktai ir neverbaliniai veiksmai diskusijose dėl PRG sistemos ir karinio konflikto tarp Rusijos ir Gruzijos metu. *Trečia*, buvo atlikta pragmatinė analizė – įvardyti verbalinių ir neverbalinių veiksmų netiesioginiai teiginiai bei jais perduoti pagrįstumo teiginiai, paaiškinta, kokios socialinės tvarkos taisyklėmis buvo pagrįsti kalbėjimo aktai. Šiame poskyryje lieka, visų *pirma*, įvertinti taisyklių, apibrėžiančių JAV ir Rusijos sąveiką, pokytį: ar Šaltojo karo istorinės analogijos pagalba buvo atkurtos Šaltojo karo taisyklės, ar vis tik buvo įtvirtintos šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklės. *Antra*, apibendrinti tyrimo, kaip galima paaiškinti JAV ir Rusijos užsienio politiką analizuojant Šaltojo karo istorinę analogiją ir su ja susijusį užsienio politikos procesą, rezultatus.

Apibendrinant socialinės tvarkos taisyklių pokyčio vertinimą galima teigti, kad tiek PRG sistemos atveju, tiek Gruzijos ir Rusijos karinės konfrontacijos atveju JAV ir Rusija Šaltojo karo nelaikė socialine tvarka, kurioje plėtojami jų

dvišaliai santykiai. Tai leidžia įvertinti, kokias taisykles ir kalbėjimo aktus, sietus su Šaltuoju karu, JAV ir Rusija atmetė kaip neegzistuojančius ar netinkamus tarptautinėje arenoje: tarptautinė sistema nėra dvipolė; nėra įtakos zonų, reikalavimo gerbti kito įtakos zoną ar laikytis lojalumo įtakos zonai, kuriai priklauso; karinės galios naudojimas ar grasinimas ją panaudoti nėra pagrindinė ar vienintelė saugumo užtikrinimo priemonė; Rusija ir JAV nėra priešai; Rusija JAV požiūriu ir JAV Rusijos požiūriu nėra pagrindiniu ir aktualiausiu grėsmės šaltiniu nacionaliniam ir tarptautiniam saugumui. JAV ir Rusijai atmetus šias Šaltojo karo taisykles negalima kalbėti apie Šaltojo karo socialinę tvarką kaip kontekstą, kuriame buvo plėtojami JAV ir Rusijos santykiai.

Veikėjo lygmenyje JAV ir Rusija savo tapatybę bei interesus, nurodydamos jų santykį su praeitimi, apsibrėžė skirtingai. JAV santykis su savo praeitimi iš analizuotų kalbų nėra visiškai aiškus: nėra nei atsiribojimo, nei pasididžiavimo kaip tuo atveju, kai Šaltojo karo pabaiga laikyta JAV laimėjimu.⁴²⁵ Priešingai nei JAV, Rusija gana pabrėžtinai atsiribojo nuo sovietinės tapatybės Sovietų Sąjungą matydama kaip *Kitą* ir teigdama, kad pati išardė Sovietų Sąjungą. Teigta, kad Rusija vykdo pragmatišką užsienio politiką, priešingą ideologizuotai Sovietų Sąjungos politikai. Tokiu požiūriu turėtų vadovautis JAV ir remiantis ideologija nevertinti Rusijos užsienio ir vidaus politikos, pavyzdžiui, nekelti klausimų dėl demokratijos normų ar žmogaus teisių padėties Rusijoje. Tam buvo skirta ir kiek anksčiau pradėta plėtoti Rusijos „suverenios demokratijos“ koncepcija: remiantis ja pabrėžtas Rusijos politinės sistemos išskirtinumas bei bandyta slopinti kitų valstybių bei tarptautinių institucijų bandymus nurodyti Rusijai demokratijos standartus.⁴²⁶

Taigi JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjai, pasiremdami Šaltojo karo istorine analogija, tvirtino, jog dvišaliai santykiai turėtų vykti pagal šiuolaikinės

⁴²⁵ Pavyzdžiui, Cohen, *Soviet Fates and Lost Alternatives*, 171. Fierke, „Critical Methodology and Constructivism“, 127–129. Duffy ir Frederking, „Changing the Rules“, 325–347.

⁴²⁶ Diana Jurgelevičiūtė, „The Idea of ‚Sovereign Democracy‘ in the Construct of Russian-style Democracy“. *Lithuanian Political Science Yearbook*, 2006. Vilnius, 2007, 187–210.

tarptautinės sistemos taisyklės. Abi valstybės diskusijose dėl PRG sistemos bei Rusijos ir Gruzijos karinės konfrontacijos nurodė šias šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklės, kurios turėtų būti įtvirtintos dabartiniuose JAV ir Rusijos santykiuose: daugiapolė ar daugiašaliais ryšiais paremta tarptautinė sistema; valstybės gali bendradarbiauti su kokiomis nori valstybėmis; laikomasi lygiateisiškumo ir suvereniteto principų; karinė galia naudojama išskirtiniais atvejais; Rusija ir JAV yra konkurentai – ir bendradarbiauja, ir varžosi tarpusavyje; egzistuoja bendros JAV ir Rusijai grėsmės.

Jeigu ir JAV, ir Rusija matė dvišalius santykius šiuolaikinės tarptautinės sistemos socialinės tvarkos kontekste (kaip priešstatą Šaltojo karo socialinei tvarkai) ir šiam kontekstui priskyrė panašias taisykles, kyla klausimas, kiek buvo pagrįsti JAV ir Rusijos nesutarimai ir, iš kur bei kaip kilo? Atsakymas į klausimą, iš kur ir kaip kilo JAV ir Rusijos nesutarimai, remiantis disertacijoje atliktu kalbėjimo aktų ir taisyklių tyrimu, būtų toks: nors abi valstybės rėmė šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisykles, tačiau abejojo tuo, ar šiomis taisyklėmis remiasi partneris. Abejonės kilo dėl trijų priežasčių:

(1) Netinkamai interpretuojamos šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklės. Viena iš šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklių skelbė, kad karinė galia gali būti naudojama tik ypatingais atvejais. JAV matė tokius netinkamus karinės galios naudojimo pavyzdžius Rusijos veiksmuose: reaguojant į JAV PRG sistemos planus grasinimai JAV ir jų sąjungininkėms, karinės ginkluotės bandymai, karinės ginkluotės demonstravimas bei panaudojimas Pietų Osetijos konflikte su Gruzija. Rusija aiškino, jog tik atsakė į JAV ketinimus didinti karinę galią kuriant PRG sistemą ir Gruzijos karinę agresiją. Todėl Rusijos atsakas karine jėga laikytas legitimu. Pati Rusija kaip tik PRG sistemos planus ir Gruzijos karinę agresiją matė kaip netinkamus karinės galios naudojimo pavyzdžius. JAV nurodymus laikytis lygiateisiškumo, suvereniteto principų, nekurti įtakos zonų ir elgtis kaip partneriui, Rusija laikė teisingais, nes jie atitiko šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisykles. Tačiau Rusijos manymu, tiek PRG sistemos

klausimu, tiek karinio konflikto metu, ji ir taip laikėsi šių taisyklių ir abejojo, ar JAV vadovavosi šioms taisyklėmis planuodamos PRG sistemą.

Nors abi šalys sutarė, kad šiuolaikinėje tarptautinėje arenoje egzistuoja bendros abiem valstybėms grėsmės, Irano ir Šiaurės Korėjos, kuriuos JAV nurodė kaip potencialius agresorius, Rusija nelaikė tiesioginę grėsmę artimiausiu metu keliančiomis valstybėmis.

(2) Nurodytos taisyklės nėra šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklės. Rusija nesutiko, kad NATO ir NATO plėtra reikalinga kovoje su naujomis grėsmėmis ir kad Aljanso plėtra galėtų būti suderinama su šiuolaikinės tarptautinės sistemos principais, visų pirma daugiašalio bendradarbiavimo. Daugiašalio bendradarbiavimo taisyklės, Rusijos požiūriu, neatitiko vienašališki JAV veiksmai. JAV požiūriu su šia taisykle nebuvo suderinamas Rusijos nenoras integruotis į tarptautines institucijas ir laikytis valstybėms narėms bendrų taisyklių.

(3) Elgiamasi ne pagal šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisykles. Rusijos požiūriu, JAV vadovavosi Šaltojo karo socialinės tvarkos taisyklėmis kurdamos PRG sistemą ir laikydamos Rusiją priešu, veikėju, turinčiu Valstijoms priešišką tapatybę ir interesus, siekdamos didinti savo karinį pranašumą ir pakurstydamos ginklavimosi varžybas, vienašališkai priimdamos sprendimus ir nebendradarbiaudamos su Rusija PRG sistemos klausimu. JAV užsienio politikos veikėjų požiūriu, tai, kad Rusija vadovaujasi Šaltojo karo karinės konfrontacijos ir nulinės sumos žaidimo taisyklėmis, rodė: Rusijos reakcija į PRG sistemą, tarsi ji būtų nukreipta prieš Rusiją ir keltų jai grėsmę, bei karinis konfliktas su Gruzija Rusijai bandant įtvirtinti savo įtakos zoną. Tiek JAV, tiek Rusija, Šaltojo karo taisyklių ir jas atkuriančių kalbėjimo aktų neparėmė ir vertino pagal šiuolaikinės tarptautinės sistemos standartus. Priešinga situacija būtų jeigu, pavyzdžiui, Rusija laikytų JAV priešu ir šios imtų atitinkamai elgtis (tai geriausiai iliustruoja saugumo dilemos logika). Diskusijose dėl PRG sistemos ir karinės konfrontacijos su Gruzija atveju atlikti istorinė analogija pagrįsti kalbėjimo aktai socialinių

pasekmių – JAV ir Rusijos kalbėjimo aktais įtvirtintų Šaltojo karo taisyklių – nesukėlė.

Taigi nepaisant JAV ir Rusijos sutarimo dėl sąveikos tarptautinėje arenoje esminių principų (šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklių kaip idealaus tipo), sprendžiant konkrečias užsienio politikos problemas kilo ginčai, koks elgesys teisingas ir tinkamas. Tačiau svarbu tai, kad tiek JAV, tiek Rusija rodė susidomėjimą ginti ir įtvirtinti tą pačią socialinės tvarkos, kuri šiame darbe vadinta šiuolaikine tarptautine sistema, viziją. Šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklės veikė kaip struktūrinis veiksnys apibrėždamos galimus tarptautinės arenos veikėjų kalbėjimo aktus: tai, kas turėtų būti laikoma grėsmės šaltiniu, kokių priemonių galima imtis sprendžiant užsienio politikos problemas, kaip apibrėžti santykius su kitais tarptautinės arenos veikėjais ir kt. Užsienio politikos veikėjai savo ir kitų veikėjų kalbėjimo aktus vertino pagal tai, ar ir kiek jie atitinka šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisykles.

Remiantis atlikta analize, galima atsakyti ir į klausimą, kiek pagrįsti buvo JAV ir Rusijos nesutarimai ir kaip juos vertinti. Laikotarpis, kuris kai kurių analitikų ir mokslininkų laikytas (nauju) šaltuoju karu, nebuvo ypatingas tuo požiūriu, jog jo metu JAV ir Rusijos santykiai nepasikeitė iš esmės, t. y. „negrįžo“ į Šaltajam karui būdingą socialinę tvarką. Tai, kas minėtų autorių laikyta blogėjančių santykių tarp JAV ir Rusijos ženklu, netapo JAV ir Rusijos santykius naujai apibrėžiančiomis taisyklėmis. Teoriniu požiūriu taisyklės negali keistis nesikeičiant kalbėjimo aktams, tačiau kalbėjimo aktų pasikeitimas, nebūtinai reiškia taisyklių pasikeitimą. JAV ir Rusijos atveju kai kurie kalbėjimo aktai, susiję su PRG sistemos planais ir Rusijos kariniais veiksmais prieš Gruziją, užsienio politikos veikėjų buvo vertinami kaip rodantys galimai naujas JAV ir Rusijos užsienio politikos praktikas. Tačiau tuo pačiu metu, tie patys kalbėjimo aktai užsienio politikos veikėjų buvo atmesti vadovaujantis taisyklėmis, kurios priskirtos šiuolaikinės tarptautinės sistemos socialinei tvarkai. T. y. šie verbaliniai ir neverbaliniai veiksmai buvo laikomi šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklių

pažeidimu ar nepriklausančiais šiai socialinei tvarkai, bet ne praktika, kuri galėtų būti įtvirtinta JAV ir Rusijos santykiuose.

Šaltojo karo istorinės analogijos pasirodymas JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjų pasisakymuose buvo svarbus tuo požiūriu, jog pasinaudodamos istorine analogija, JAV ir Rusija apsibrėžė skirtingoms – Šaltojo karo ir šiuolaikinės tarptautinės sistemos – socialinėms tvarkoms priskiriamas taisykles. Atmesdamos Šaltojo karo taisykles JAV ir Rusija tuo pačiu siuntė viena kitai signalą apie tai, kokiai socialinei tvarkai teikia pirmenybę. Spręsdamos užsienio politikos problemas kaip PRG sistemos planai ar kariniai veiksmai Gruzijoje, JAV ir Rusija aiškinosi, kaip elgtis praktinėse situacijose vadovaujantis principais, dėl kurių jos sutarė pasiremamos istorine analogija, t. y. šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklėmis.

Remiantis atliktu Šaltojo karo istorinės analogijos tyrimu galima būtų kelti versiją, kad Baracko Obamos išrinkimas JAV prezidentu bei paskelbta JAV ir Rusijos santykių „perkrovimo“ koncepcija, nereiškė iš esmės naujų JAV ir Rusijos santykius apibrėžiančių taisyklių. Šie esą gerėjantys dvišaliai santykiai priešpastatomi 2007–2008 m. laikotarpio JAV ir Rusijos santykiams, kurie laikomi blogėjančių JAV ir Rusijos santykių pavyzdžiu. Tačiau šiame darbe atliktas tyrimas leidžia teigti, kad minėtu laikotarpiu JAV ir Rusijos santykius apibrėžiančios taisyklės išliko socialinės tvarkos, kuriai būdinga konkurencija, bet ne Šaltojo karo laikus primenantis priešiškus, rėmuose. Galimai, remiantis tos pačios socialinės tvarkos taisyklėmis, JAV ir Rusija santykius plėtoja JAV prezidentu tapus B. Obamai. Pasikeitus politinei valdžiai žaidimo taisyklės iš karto nepasikeičia, tam reikia veikėjų sąveikos ir sutarimo dėl naujų taisyklių. Todėl galima būtų kelti versiją, kad JAV ir Rusijos santykių „perkrovimas“ vyksta ne kuriant naują socialinę tvarką, o toliau tikslinant ir derinant šiuolaikinei tarptautinei sistemai priskiriamas taisykles: kokios yra taisyklės ir kaip jas interpretuoti. Šių taisyklių apsibrėžimas prasidėjo JAV ir Rusijai pasitelkus Šaltojo karo istorinę analogiją: politikų pasisakymuose šiuolaikinės tarptautinės sistemos

taisykles priešpastačius Šaltojo karo taisyklėms ir savo bei kitų veikėjų užsienio politiką aiškinant Šaltojo karo istorinės analogijos pagalba apsibrėžtomis taisyklėmis. Sutikti, jog JAV ir Rusijos santykių „perkrovimo“ koncepcija reiškia naujos socialinės tvarkos kūrimą galima būtų tuo atveju, jei ta socialinė tvarka būtų kolektyvinio saugumo ar saugumo bendruomenės atitikmuo. Kaip minėta, šiuolaikinė tarptautinė sistema turi konkurencijos ir kolektyvinio saugumo socialinės tvarkos bruožų.

Vertinant šio tyrimo išvadas su 8-tame skyriuje pristatytais (naujo) šaltojo karo tarp JAV ir Rusijos tyrimais, galimi dar keli pastebėjimai apie JAV ir Rusijos santykius analizuotu laikotarpiu. Į minėtuose tyrimuose keltą klausimą, ar egzistuoja (naujas) šaltasis karas tarp JAV ir Rusijos, remiantis šiame darbe atlikta analize galima būtų atsakyti neigiamai, nors reikia pastebėti, kad disertacijoje buvo analizuojama siauresnė JAV ir Rusijos santykių problematika nei (naujo) šaltojo karo tyrimuose. Tai, jog tarp JAV ir Rusijos neprasidėjo naujas šaltasis karas nereiškia, kad tarp JAV ir Rusijos nevyko nesutarimai. Tačiau atliktas Šaltojo karo istorinės analogijos ir su ja susijusio užsienio politikos proceso tyrimas leidžia padaryti dvi išvadas. *Pirma*, JAV ir Rusijos nesutarimai nesukūrė naujų taisyklių, kurios pateisintų elgesį, dėl kurio kilo jų konfrontacija. Veikėjų retorikos ar veiksmų pasikeitimas, nereiškia, kad iš karto pasikeičia veikėjų sąveiką apibrėžiančios taisyklės. Nauja veikėjų praktika netampa taisykle, kol abu veikėjai nepasiekia sutarimo, kad ji apibrėžia jų santykius. Priešingu atveju, kalbėjimo aktas laikomas arba nereikšmingu, nes nesukelia socialinių pasekmių, arba pažeidžiančiu esamas taisykles. Pavyzdžiui, karinės galios panaudojimą prieš Gruziją Vakarai įvertino kaip neteisėtą Rusijos veiksmą. Jei Vakarai būtų nusprendę panaudoti karinį atsaką prieš Rusiją, tai galima būtų laikyti bandymu įtvirtinti karinės konfrontacijos taisyklę, padarančią karinę konfrontaciją įprasta norma Rusijos ir Vakarų santykiuose.

Antra, JAV ir Rusijos santykių problemos buvo vertinamos remiantis šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklėmis. JAV ir Rusijos užsienio politikos

veikėjai pasiremdami Šaltojo karo istorine analogija atmetė su Šaltojo karo socialine tvarka siejamas taisyklės ir siekė įtvirtinti tai, ką laikė šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklėmis. Taigi nustačius dvišaliuose santykiuose konstruojamas naujas ar įtvirtinamas esamas taisyklės, galima paaiškinti veikėjų užsienio politikos sprendimus. Klaidingas užsienio politikos konteksto, kuriame vyksta veikėjų sąveika, supratimas, pavyzdžiui, tvirtinimas, kad vyksta šaltasis karas, kai tarptautinės arenos veikėjai neatkuria su Šaltuoju karu siejamų taisyklių tarpusavio santykiuose, lemia klaidingą veikėjų interesų ir jų užsienio politikos sprendimų aiškinimą. Galiausiai, papildant autorius, kurie konstatavo, jog naujo šaltojo karo tarp JAV ir Rusijos nėra ir negali būti, šiame darbe atliktu tyrimu parodoma, kokią šaltajam karui alternatyvią socialinę tvarką JAV ir Rusija bandė įtvirtinti tarpusavio santykiuose.

Teoriniu požiūriu, istorinių analogijų analizės modelio pritaikymas Šaltojo karo istorinės analogijos atvejo analizei atskleidė šias stipriausias modelio puses. *Pirma*, Šaltojo karo istorinės analogijos tyrimas leido įvertinti, kokias praeities taisyklės JAV ir Rusija atmetė iš tarpusavio santykių ir kokias su dabartiniais santykiais siejamas taisyklės bandė įtvirtinti. Istorinių analogijų, kai jos nurodo skirtumus tarp praeities ir dabarties, tyrimas leidžia suprasti užsienio politikos procesą, nes istorines analogijas naudojantys veikėjai negali atmesti praeities taisyklių neįtvirtindami kitų jų santykius apibrėžiančių taisyklių.

Antra, klausimas, ar JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjai teisingai naudojo Šaltojo karo istorinę analogiją, nebuvo svarbus tuo požiūriu, kad užsienio politikos veikėjai vis tiek ją rėmėsi. Kadangi egzistuoja tokia praktika, verta kelti klausimą, kokią vaidmenį istorinės analogijos suvaidina užsienio politikos procese ir kaip jas reikėtų analizuoti, norint suprasti užsienio politikos procesą. Istorinių analogijų analizės modelis leido iširti, kokias pasekmes sukėlė JAV ir Rusijos politikų naudojama Šaltojo karo istorinė analogija, nepaisant to, ar teisingai jie ją naudojo.

Trečia, istorinių analogijų analizės modelis leido įvertinti, kaip patys JAV ir Rusijos pareigūnai, pasinaudodami Šaltojo karo istorine analogija, aiškino užsienio politikos problemas. Istorinių analogijų pagalba ne tik aprašant praeitį ir dabartį, bet ir konstruojant socialinę tikrovę apsibrėžtos užsienio politikos problemos (PRG sistemos planai, Rusijos ir Gruzijos karinė konfrontacija) ir kontekstas (panašumai ir skirtumai su Šaltuoju karu), JAV ir Rusijos tapatybės, interesai ir santykius apibrėžiančios taisyklės.

Ketvirta, remiantis istorinių analogijų analizės modeliu į Šaltojo karo istorinės analogijos naudojimo praktikas JAV ir Rusijos politikų pasisakymuose pasižiūrėta kaip į bendras praktikas kuriantį dialogą. Tai leido nustatyti, kaip remiantis Šaltojo karo istorine analogija ir reakcija į viena kitos kalbėjimo aktus JAV ir Rusija apsibrėžė tarpusavio santykių taisykles.

IŠVADOS

Disertacijoje keliamas klausimas, kaip galima paaiškinti valstybės užsienio politiką analizuojant užsienio politikos veikėjų viešuose pasisakymuose naudojamas istorines analogijas ir su jomis susijusį užsienio politikos procesą. Toks klausimas mokslinėje literatūroje jau buvo keltas. Tačiau, apibendrinus konvencinių požiūrių atsakymus, išryškėjo jų ribos, nulemtos siauro istorinių analogijų praktikų supratimo, dominuojančių pozityvistų arba tradicinių istorikų prielaidų apie istoriją bei pozityvizmo prielaidų apie kalbą. Disertacijoje buvo siekiama suformuluoti modelį, kuris leistų paaiškinti istorinių analogijų vaidmenį užsienio politikos procese ir atsakyti į klausimus, kurių negali atsakyti konvenciniai požiūriai į istorines analogijas. Suformuluotas istorinių analogijų analizės modelis, pagrįstas taisyklių konstruktyvizmo ir kalbėjimo akto teorijos prielaidomis bei dialoginės analizės metodu. Atliktas tyrimas leidžia teigti, kad:

1. Norint suprasti istorinių analogijų vaidmenį užsienio politikos procese reikia pažvelgti į istoriją, kaip į intersubjektyvų sutarimą dėl to, kas laikoma istoriniais faktais, ir į kalbą kaip atliekančią veiksmus. Svarbu išsiaiškinti ne tai, ar veikėjai istoriją naudojami teisingai, o tai, kokiais istoriniais įvykiais remiasi ir kaip juos aiškina. Bei nustatyti ne tai, kaip kalba aprašo tikrovę, o kaip tą tikrovę kuria ir kokias socialines pasekmes, pati būdama veiksmu, sukelia. Šios prielaidos apie istoriją ir kalbą bei istorijos ir kalbos analizę leidžia nustatyti istorinių analogijų vaidmenį užsienio politikos formavimo ir vykdymo procese.
2. Užsienio politikos formavime istorinės analogijos atlieka kognityvią ir konstitutyvią funkcijas. Kognityvi funkcija reiškia, kad istorinės analogijos užsienio politikos veikėjams padeda suprasti užsienio politikos problemas ir savo vaidmenį remiantis tarptautinėje arenoje intersubjektyviai pripažintomis taisyklėmis, apibūdinančiomis praeitį ir dabartį. Šio požiūrio

pagrindinis skirtumas nuo kognityviojo požiūrio į istorines analogijas – istorija nėra laikoma faktų apie praeitį rinkiniu, kuris gali būti įvertintas pagal objektyvius teisingumo kriterijus, o kalba nelaikoma kaip vien aprašanti tikrovę. Konstitutyvi funkcija reiškia, kad užsienio politikos veikėjai savo požiūrį į užsienio politikos problemą formuluoja ir su ja susijusius sprendimus priima pasitelkę su konkrečiu praeities arba dabarties procesu siejamas reikšmes: apibrėžia tarptautinės arenos veikėjus ir jų vaidmenis – savo ir kitų veikėjų tapatybę, savo interesus ir kitų veikėjų ketinimus; vadovaujasi esamomis arba inicijuoja naujas taisykles, kuriomis yra pagrįsta veikėjų sąveika tarptautinėje arenoje. Nuo integruoto požiūrio į istorines analogijas šis aiškinimas skiriasi tuo, kad istorinių analogijų vaidmenį mato ne kaip priežastinį poveikį užsienio politikos sprendimams, o konstitutyvų. Šiame tyrime pateikiamas aiškinimas atitinka konstitutyviojo požiūrio argumentus apie istorines analogijas, tačiau jį išplečia įvertindamas dar du aspektus. *Pirma*, pateikia teorinį paaiškinimą, ką reiškia tie atvejai, kai užsienio politikos veikėjai naudoja istorines analogijas nurodydami praeities ir dabarties skirtumus ir nurodo kaip tirti tokius atvejus. *Antra*, įvertina, ar istorinė analogija besiremianti užsienio politikos konteksto interpretacija įsitvirtins kaip taisyklė tarptautinės arenos veikėjų santykiuose. Interpretacijos įsitvirtinimas priklauso nuo veikėjų tarpusavio sąveikos – jų vykdomos užsienio politikos.

3. Užsienio politikos vykdymo procese veikėjų naudojamos istorinės analogijos atlieka iš taisyklių sudaryto konteksto, apibrėžiančio tarptautinės arenos veikėjų sąveiką, konstravimo vaidmenį. Taisyklių konstravimas yra bendras veikėjų, kurie remiasi istorinėmis analogijomis vykdydami užsienio politiką, ir veikėjų, kurių atžvilgiu taikomos istorinės analogijos ar jomis paremta užsienio politika, sąveikos procesas. Įtvirtindami dabarties taisykles veikėjai rinksis istorines analogijas arba jas vertins pagal tai, kaip jos atitinka esamos užsienio politikos sampratą ir ją reguliuojantį taisyklių

rinkinį. Veikėjams perinterpretuojant dabarties taisykles jie jas pakeis su praeities procesu siejamomis taisyklėmis. Norint paaiškinti istorinių analogijų vaidmenį užsienio politikos vykdymo procese, reikia nustatyti, kokias taisykles, apibrėžiančias tarptautinės arenos veikėjų sąveiką, veikėjai įtvirtino arba kūrė naudodami istorines analogijas ir vykdydami jomis pagrįstą užsienio politiką. Nustačius, kokiomis taisyklėmis veikėjai vadovavosi arba, kokias taisykles kurdami formulavo ir vykdė užsienio politikos sprendimus, galima paaiškinti užsienio politiką.

4. Diskusijose dėl PRG sistemos ir dėl Gruzijos ir Rusijos karinės konfrontacijos JAV ir Rusija tvirtino ir savo sprendimais rodė, jog šiuolaikinė tarptautinė sistema, o ne Šaltasis karas, turėtų būti ta socialine tvarka, kurioje plėtojami dvišaliai santykiai. Vertinant taisyklių, apibrėžiančių JAV ir Rusijos sąveiką, pokytį, galima teigti, kad Šaltojo karo taisykles atkuriantys kalbėjimo aktai nesusilaukė pritarimo ir nekvestionavo taisyklių, kurias JAV ir Rusija priskyrė šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklėms. Taigi laikotarpis, kuris vienais vertinimais nesureikšmintas, kitais – laikytas nauju šaltuoju karu ar Šaltojo karo tęsiniu, nebuvo išskirtinis tuo požiūriu, jog jo metu JAV ir Rusijos santykiai nepasikeitė iš esmės. Tai, ką kai kurie autoriai laikė blogėjančių santykių tarp JAV ir Rusijos ženklais, netapo JAV ir Rusijos santykius naujai apibrėžiančiomis taisyklėmis. Teoriniu požiūriu taisyklės negali keistis nesikeičiant kalbėjimo aktams, tačiau kalbėjimo aktų pasikeitimas, nereiškia taisyklių pasikeitimo. JAV ir Rusijos atveju, verbaliniai ir neverbaliniai veiksmai, susiję su PRG sistemos planais ir Rusijos kariniais veiksmais prieš Gruziją, užsienio politikos veikėjų buvo vertinami kaip rodantys galimai naujas JAV ir Rusijos užsienio politikos praktikas. Tačiau tuo pat metu, minėtus kalbėjimo aktus užsienio politikos veikėjai atmetė vadovaudamiesi taisyklėmis, kurias priskyrė šiuolaikinės tarptautinės sistemos socialinei tvarkai. Su Šaltuoju karu susijusius verbalinius ir

neverbalinius veiksmus veikėjai laikė šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklių pažeidimu, bet ne praktika, kuri galėtų būti įtvirtinta JAV ir Rusijos santykiuose. Aktyviausiai JAV ir Rusija bandė įtvirtinti tas taisykles, kurias priskyrė šiuolaikinės tarptautinės sistemos socialinei tvarkai. Taigi papildant autorius, kurie konstatavo, jog naujo šaltojo karo tarp JAV ir Rusijos nėra ir negali būti, šiame darbe atliktu tyrimu parodoma, kokią Šaltajam karui alternatyvią socialinę tvarką JAV ir Rusija bandė įtvirtinti.

5. Atlikta atvejo analizė parodė, kad JAV ir Rusijos ginčai buvo pagrįsti nesutarimu, kaip interpretuoti kai kurias šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisykles. Remdamiesi Šaltojo karo istorine analogija abiejų valstybių užsienio politikos veikėjai šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisykles aiškino beveik vienodai. Šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklės veikė kaip struktūrinis veiksnys apibrėždamas galimus tarptautinės arenos veikėjų kalbėjimo aktus: tai, kas turėtų būti laikoma grėsmės šaltiniu, kokių priemonių galima imtis sprendžiant užsienio politikos problemas, kaip apibrėžti santykius su kitais tarptautinės arenos veikėjais ir kt. Tačiau šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklių institucionalizacija priklausė nuo veikėjų abipusio sutarimo įtvirtinti šias taisykles. Nepaisant JAV ir Rusijos sutarimo dėl sąveikos tarptautinėje arenoje esminių principų (šiuolaikinės tarptautinės sistemos taisyklių kaip idealaus tipo), sprendžiant konkrečias užsienio politikos problemas kilo ginčai, koks elgesys teisingas ir tinkamas. JAV ir Rusija, diskutuodamos dėl JAV PRG sistemos planų bei Rusijos ir Gruzijos karinės konfrontacijos, nesutarė, kaip interpretuoti kai kurias taisykles ir ar tam tikri valstybių veiksmai yra tinkami šiuolaikinės tarptautinės sistemos socialinėje tvarkoje.

Taigi atsakymas į tyrimo klausimą, kaip galima paaiškinti valstybės užsienio politiką analizuojant užsienio politikos veikėjų pasisakymuose

naudojamas istorines analogijas ir su jomis susijusį užsienio politikos procesą būtų toks: tai galima padaryti nustačius kognityvų ir konstitutyvų istorinių analogijų vaidmenį bei, kokias taisykles veikėjai įtvirtino arba konstravo naudodami istorinę analogiją.

Disertacijoje pristatyto istorinių analogijų analizės modelio naujumas ir reikšmė:

1. Istorinių analogijų tyrimo ribos buvo išplėstos paaiškinant, ką reiškia tie atvejai, kai užsienio politikos veikėjai apibūdina dabarties procesus ne tik nurodydami jų panašumus su praeitimi, bet ir skirtumus. Veikėjams matant atitikimą tarp lyginamų situacijų einamosios politikos procesai apibūdinami pasirėmus su praeities procesais siejamomis taisyklėmis. Jei tarp lyginamų situacijų veikėjai mato neatitikimą, iš einamosios politikos apibūdinimo atmeta taisykles, siejamas su praeities procesais. Šios istorinių analogijų naudojimo praktikos turėtų būti suprantamos kaip lygiavertės tuo požiūriu, kad abiem atvejais veikėjai kažką pasako apie socialinę tikrovę, t. y. jie negali atmesti netinkamų taisyklių nepasakydami, kokios taisyklės yra aktualios. Tyrėjai gali geriau suprasti užsienio politikos procesą analizuodami abi istorinių analogijų naudojimo praktikas.
2. Darbe parodoma istorinių analogijų įtaka ilgalaikiams veikėjų santykiams tarptautinėje arenoje. Tai yra, istorinės analogijos poveikis iki tol egzistavusioms veikėjų elgesį apibrėžiančioms taisyklėms ir kokios tolesnius veikėjų santykius apibrėžiančios taisyklės įtvirtinamos istorinės analogijos pagalba. Istorinių analogijų vaidmuo aiškinamas ne kaip vienkartinis poveikis veikėjų sprendžiamai konkrečiai užsienio politikos problemai, bet kaip bendrai veikėjų užsienio politikai ir jų santykiams su kitais veikėjais įtaką darantis veiksnys. Parodoma kaip bendros tarptautinės arenos veikėjų praktikos, besiremiančios istorine analogija, įtvirtina arba keičia naujomis jų santykius apibrėžiančias užsienio politikos konteksto taisykles.

3. Istorinių analogijų analizei pritaikomos taisyklių konstruktyvizmo prielaidos. Istorinių analogijų tyrimas leidžia parodyti taisyklių konstruktyvizmo privalumus tiriant užsienio politiką: suprasti ne tik atskirų veikėjų veiksmus, bet ir apibūdinti kontekstą, kuriame vyksta veikėjų sąveika, bei įvertinti to konteksto pokyčius. Remiantis taisyklių konstruktyvizmu įvertinamas kalbos vaidmuo, nes kalba yra svarbi veikėjams konstruojant socialinę tikrovę istorinių analogijų pagalba.
4. Taisyklių konstruktyvizmo požiūris ir istorinių analogijų analizei pritaikytas interpretacinis metodas – dialoginė analizė – apima tiek verbalinių, tiek neverbalinių veiksmų tyrimą ir leidžia išvengti kritikos dėl neverbalinių veiksmų analizės ignoravimo, kuri išsakoma daliai lingvistinės tradicijos Tarptautinių santykių tyrimų. Dialoginė analizė leidžia įvertinti veikėjų dialogą (komunikaciją) ir jo rezultatus bei nuosekliai pagrįsti tyrimo metu nustatytas veikėjų pozicijas, o ne tik istorinę analogiją naudojančio veikėjo požiūrį, į kurį dėmesį sutelkia konvenciniai istorinių analogijų tyrimai.
5. Analizuojant Šaltojo karo istorinę analogiją prisidedama prie mokslininkų, vertinusių JAV ir Rusijos santykius bei (naujo) šaltojo karo galimybę tarp JAV ir Rusijos, diskusijų. Disertacijoje buvo pasirinkta kitokia nei minėtuose tyrimuose analizės metodologija: atsižvelgta į tai, kad apie šaltojo karo savotišką atsinaujinimą arba kaip tik jo skirtumus nuo JAV ir Rusijos santykių aktyviai diskutavo patys JAV ir Rusijos aukščiausio lygio valstybės pareigūnai. Todėl analizuojant, kaip JAV ir Rusijos užsienio politikos veikėjai apibūdino dvišalius santykius ir vykdė užsienio politiką, buvo įvertintas Šaltojo karo istorinės analogijos vaidmuo užsienio politikos procese – ar JAV ir Rusijos dvišaliuose santykiuose buvo atkurtos su Šaltuoju karu siejamos taisyklės.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Knygos, straipsniai

1. Adler, Emanuel, „Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics“. *European Journal of International Relations*, Vol. 3, No. 3, 1997, 319–363.
2. Balčiūnienė, Ingrida, *Pokalbio struktūros analizė kalbos įsisavinimo požiūriu*. Daktaro disertacija, VDU, Lietuvių kalbos institutas, 2009.
3. Beer, Francis A. ir Robert Hariman, *Post-realism: The Rhetorical Turn In International Relations*. Michigan State University Press, 1996.
4. Bell, Duncan, (sud.), *Memory, Trauma, and World Politics: Reflections on the Relationship between Past and Present*. Palgrave Macmillan, 2006.
5. Bendorienė, Aldona, Virginija Bogušienė et.al. (sud.), *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma littera, 2003.
6. Berger, Peter ir Thomas Luckmann, *Socialinis tikrovės konstravimas. Žinojimo sociologijos traktatas*. Vilnius: Pradai, 1999.
7. Brändström, Annika, Fredrik Bynander ir Paul ‘t Hart, „Governing by Looking Back: Historical Analogies and Crisis Management“. *Public Administration*, Vol. 82, No. 1, 2004, 191–210.
8. Breslauer, George ir Philip Tetlock, *Learning in U.S. and Soviet Foreign Policy*, Boulder: Westview Press, 1991.
9. Breuning, Marijke, „The Role of Analogies and Abstract Reasoning in Decision-Making: Evidence from the Debate Over Truman’s Proposal for Development Assistance“. *International Studies Quarterly*, Vol. 47, 2003, 229–245.
10. Burch, Kurt, „Toward a Constructivist Comparative Politics“. Kn. Daniel M. Green (sud.), *Constructivism and Comparative Politics*. New York: M.E. Sharpe, Inc. 2002, 60–97.
11. Checkel, Jeffrey T., „Social Constructivism in Global and European Politics: A Review Essay“. *Review of International Studies*. Vol. 30, No. 2, 2004, 229–244.
12. Clunan, Anne L., *The Social Construction of Russia’s Resurgence. Aspirations, Identity, and Security Interests*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2009.

13. Cohen, Stephen, „Did the Cold War Really End?“. Remarks delivered at the Cold War Conference at the Gorbachev Foundation in Moscow on March 1, 2006. <<http://www.h-net.org/~diplo/essays/>> [2009 09 10].
14. Cohen, Stephen F., *Soviet Fates and Lost Alternatives. From Stalinism to the New Cold War*. New York: Columbia University Press, 2009.
15. Columbia University, „The New Cold War? U.S.-Russian Relations after the Invasion of Georgia“. Arnold A. Saltzman Institute of War and Peace Studies panel discussion, September 23, 2008. <<http://www.columbia.edu/cu/siwps/images/usrus/usrussiapanel.html>> [2009 09 10].
16. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
17. Debrix, François, (sud.), *Language, Agency, and Politics in a Constructed World*. Armonk, NY: M.E. Sharpe, 2003.
18. Debrix, François, „Language as Criticism: Assessing the Merits of Speech Acts and Discursive Formations in International Relations“. *New Political Science*, Vol. 24, No. 2, 2002, 201–219.
19. Debrix, François, „Language, Nonfoundationalism, International Relations“. Kn. François Debrix (sud.), *Language, Agency, and Politics in a Constructed World*. Armonk, NY: M.E. Sharpe, 2003, 3–25.
20. Der Derian, James ir Michael Shapiro, *International/Intertextual Relations: Postmodern Readings of World Politics*. Lexington: Lexington Books, 1989.
21. Duffy, Gavan ir Brian Frederking, „Changing the Rules: A Speech Act Analysis of the End of the Cold War“. *International Studies Quarterly*, Vol. 53, No. 2, 2009, 325–347.
22. Duffy, Gavan, Brian K. Frederking ir Seth Tucker, „Language Games: Dialogical Analysis of INF Negotiations“. *International Studies Quarterly*, Vol. 42, Issue 2, 1998, 271–293.
23. Elman, Colin ir Miriam Fendius Elman, „Negotiating International History and Politics“. Kn. Colin Elman ir Miriam Fendius Elman (sud.), *Bridges and Boundaries. Historians, Political Scientists, and the Study of International Relations*. Cambridge, Mass: The MIT Press, 2001, 1–36.
24. Faber, Karl Georg, „The Use of History in Political Debate“. *History and Theory*, Vol. 17, No. 4, Beiheft 17, 1978, 36–67.
25. Fierke, Karin M., „Critical Methodology and Constructivism“. Kn. Karin M. Fierke ir Knud Erik Jorgensen, *Constructing International Relations: the Next Generation*. N.Y.: M.E. Sharpe, 2001, 115–134.

26. Fierke, Karin M., „Links Across The Abyss: Language And Logic In International Relations“. *International Studies Quarterly*, Vol. 46, No. 3, 2002, 331–354.
27. Fierke, Karin M., „Multiple Identities, Interfacing Games: The Social Construction of Western Action in Bosnia“. *European Journal of International Relations*. Vol. 2, No. 4, 1996, 467–497.
28. Fierke, Karin M., „The Liberation of Kosovo: Emotion and the Ritual Re-enactment of War“. *Focaal: European Journal of Anthropology*, Vol. 39, 2002, 93–116.
29. Fierke, Karin M., „Wittgenstein and International Relations Theory“. Kn. Cerwyn Moore ir Chris Farrands (sud.), *International Relations Theory and Philosophy: Interpretive dialogues*. Abingdon: Routledge, 2010, 83–94.
30. Fierke, Karin M., ir Knud Erik Jorgensen, „Introduction“. Kn. Karin M. Fierke ir Knud Erik Jorgensen, *Constructing International Relations: the Next Generation*. N.Y.: M.E. Sharpe, 2001, 3–12.
31. Fierke, Karin M., ir Michael Nicholson, „Divided by a Common Language: Formal and Constructivist Approaches to Games“. *Global Society*, Vol. 15, No. 1, 2001, 7–25.
32. Fierke, Karin M., ir Antje Wiener, „Constructing Institutional Interests: EU and NATO Enlargement“. *Journal of European Public Policy*. Vol. 6, No. 5, December 1999, 721–742.
33. Frederking, Brian, „Constructing Post-Cold War Collective Security“. *American Political Science Review*. Vol. 97, No. 3, 2003, 363–378.
34. Fry, Michael, „Introduction“. Kn. Michael G. Fry, *History, the White House and the Kremlin*. London & New York: Pinter Publishers, 1991, 1–19.
35. Genienė, Izolda, „Kalbėjimo aktų teorija ir poetika“. *Žmogus ir žodis*, 2005, T. 7, Nr. 1, 9–12.
36. Goldsmith, Benjamin E., *Imitation in International Relations Observational Learning, Analogies and Foreign Policy in Russia and Ukraine*. Palgrave Macmillan, 2005.
37. Grondin, David, „(Re)Writing the ‘National Security State’: How and Why Realists (Re)Built the(ir) Cold War“. Center for United States Studies Occasional Paper, n° 4, Montreal: Center for United States Studies of the Raoul-Dandurand Chair in Strategic and Diplomatic Studies, University of Quebec at Montreal, 2004.
38. Gudavičienė, Eglė, „Direktyvai kaip ilokucinių aktų rūšis“. *Lituanistica*, T. 67, Nr. 3, 2006, 60–68.

39. Haber, Stephen H., David M. Kennedy ir Stephen D. Krasner, „Brothers under the Skin: Diplomatic History and International Relations“. *International Security*, Vol. 22, No. 1, 1997, 34–43.
40. Hemmer, Christopher, „Historical Analogies and the Definition of Interests: The Iranian Hostage Crisis and Ronald Reagan’s Policy Toward the Hostages in Lebanon“. *Political Psychology*, Vol. 20, 1999, 267–280.
41. Hemmer, Christopher, *Which Lessons Matter? American Foreign Policy Decision Making in the Middle East, 1979–1987*. State University of New York Press, 2000.
42. Henrikson, Alan, „Conclusion“. Kn. Michael G. Fry, *History, the White House and the Kremlin*. London & New York: Pinter Publishers, 1991, 239–266.
43. Hobden, Stephen, „Historical Sociology: Back to the Future of International Relations?“. Kn. Stephen Hobden ir John M. Hobson (sud.), *Historical Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, 42–59.
44. Hobden, Stephen, *International Relations and Historical Sociology. Breaking Down Boundaries*. London, New York: Routledge, 1998.
45. Hobson, John M., „What’s at Stake in ‘Bringing Historical Sociology Back Into International Relations’? Transcending ‘Chronofetishism’ and ‘Tempocentrism’ in International Relations“. Kn. Stephen Hobden ir John M. Hobson (sud.), *Historical Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, 3–41.
46. Hollis, Martin, ir Steve Smith, *Tarptautiniai santykiai: aiškinimas ir supratimas*. Vilnius: Tyto Alba, 1998, 197–208.
47. Holsti, Kal J., *The Problem of Change in International Relations Theory*. CIR Working Paper, No. 26, Centre of International Relations (CIR), Vancouver, Canada. December 1998.
48. Houghton, David P., „The Role of Analogical Reasoning in Novel Foreign-Policy Situations“. *British Journal of Political Science*, Vol. 26, 1996, 523–552.
49. Hybel, Alex, „Learning and Reasoning by Analogy“. Kn. Michael G. Fry, *History, the White House and the Kremlin*. London & New York: Pinter Publishers, 1991, 215–238.
50. Isacoff, Jonathan B., „On the Historical Imagination of International Relations: The Case for a ‚Deweyan Reconstruction‘“. *Millennium*, Vol. 31, No. 3, 2002, 603–626.

51. Isacoff, Jonathan B., „Pragmatism, History and International Relations“. Kn. Harry Bauer ir Elisabetta Brighi (sud.), *Pragmatism in International Relations*. London and New York: Routledge, 2009, 65–81.
52. Jakniūnaitė, Dovilė, „Constructivist tradition in Lithuanian International Relations Discipline?“ *Lithuanian Political Science Yearbook 2005*, Vilnius, 2006, 183–199.
53. Jakniūnaitė, Dovilė ir Evaldas Nekrašas, „Kaip tirti tarptautinius santykius konstruktyvistiškai: filosofinių prielaidų ir teorinių nuostatų analizė“. *Politologija*, 2010/3 (59), 29–58.
54. Jervis, Robert, *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton University Press, 1976.
55. Jervis, Robert, „Political Decision Making: Recent Contributions“. *Political Psychology*, Vol. 2, No. 2, 1980, 86–101.
56. Jurgelevičiūtė, Diana, „Kodėl prasideda naujas šaltasis karas?“. *Politologija*, 2009/ 4 (56), 153–166.
57. Jurgelevičiūtė, Diana, „The Idea of ‚Sovereign Democracy‘ in the Construct of Russian-style Democracy“. *Lithuanian Political Science Yearbook*, 2006. Vilnius, 2007, 187–210.
58. Katzenstein, Peter J., „Introduction: Alternative Perspectives on National Security“. Kn. Peter J. Katzenstein (sud.), *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press, 1996, 1–32.
59. Katzenstein, Peter J., Robert O. Keohane ir Stephen D. Krasner, „International Organization and the Study of World Politics“. *International Organization*, Vol. 52, No. 4, 1998, 645–685.
60. Khong, Yuen Foong, *Analogies at War*. Princeton University Press, 1992.
61. Kornprobst, Markus, „Comparing Apples and Oranges? Leading and Misleading Uses of Historical Analogies“. *Millennium*, Vol. 36, No. 1, 2007, 29–49.
62. Kratochwil, Friedrich V., *Rules, Norms and Decisions: On the Conditions of Practical and Legal Reasoning in International Relations and Domestic Affairs*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
63. Kratochwil, Friedrich, „The Embarrassment of Changes: Neo-realism as the Science of Realpolitik Without Politics“. *Review of International Studies*, Vol. 19, No. 1, 1993, 63–80.
64. Kubáľková, Vendulka, „A Constructivist Primer“. Kn. Vendulka Kubáľková, *Foreign Policy in a Constructed World*. New York: M. E. Sharpe, Inc., 2001, 56–76.

65. Kubáľková, Vendulka, „Foreign Policy, International Politics, and Constructivism“. Kn. Vendulka Kubáľková, *Foreign Policy in a Constructed World*. New York: M. E. Sharpe, Inc., 2001, 15–37.
66. Kubáľková, Vendulka, „Introduction“. Kn. Vendulka Kubáľková, *Foreign Policy in a Constructed World*. New York: M. E. Sharpe, Inc., 2001, 3–11.
67. Kurki, Milja, *Causation in International Relations: Reclaiming Causal Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
68. Lang, Anthony F. jr, „Conflicting Narratives, Conflicting Moralities: The United Nations and The Failure of Humanitarian Intervention“. Kn. Francois Debrix (sud)., *Language, Agency and Politics in a Constructed World*. ME Sharpe, 2003, 171–195.
69. Layne, Christopher, „Security Studies and the Use of History: Neville Chamberlain's Grand Strategy Revisited“. *Security Studies*, Vol. 17, Issue 3, 2008, 397–437.
70. Levy, Jack S., „Learning and Foreign Policy: Sweeping a Conceptual Minefield“. *International Organization*, Vol. 48, No. 2, 1994, 279–312.
71. Lopata, Raimundas, „Istorijos politika ir politikos istorizavimas“. *Politologija*, 2008/4 (52), 87–103.
72. Lucas, Edward, *Naujas Šaltasis karas. Kremliaus keliama grėsmė Rusijai ir Vakarams*. Baltos lankos, 2008.
73. MacKinnon, Mark, *The New Cold War. Revolutions, Rigged Elections, and Pipeline Politics in Former Soviet Union*. New York: Carroll&Graf, 2007.
74. Makarova, Viktorija, *Argumentavimo technika šiuolaikiniame rusų ir lietuvių politiniame diskurse (remiantis metiniais 2000-2007 m. prezidentų kreipimais)*. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2009.
75. May, Ernest R., *Lessons of the Past: The Use and Misuse of History in American Foreign Policy*. New York: Oxford University Press, 1973.
76. Mefford, Dwain, „The Power of Historical Analogies: Soviet Interventions in Eastern Europe and US interventions in Central America“. Kn. Michael G. Fry, *History, the White House and the Kremlin*. London & New York: Pinter Publishers, 1991, 185–214.
77. Meierhenrich, Jens, „Analogies At War“. *Journal of Conflict and Security Law*, Vol. 11, No. 1, 2006, 1–40.
78. Mendeloff, David, „‘Pernicious History’ as a Cause of National Misperceptions: Russia and the 1999 Kosovo War“. *Cooperation and Conflict*, Vol. 43, No. 1, 2008, 31–56.

79. Merriam-Webster Dictionary, <<http://www.merriam-webster.com/dictionary/analogy>> [Žiūrėta 2010 09 22].
80. Miniotaitė, Gražina, „Europos normatyvinė galia‘ ir Lietuvos užsienio politika“. *Politologija*, 2006/3 (43), 3–19.
81. Miniotaitė, Gražina, „Tapatybės paieškos šiuolaikinėje Lietuvos užsienio politikoje: tarp Šiaurės ir Rytų dimensijų“. *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2004*. Lietuvos karo akademija, 2005, 83–98.
82. Müller, Harald, „Arguing, Bargaining and All That: Communicative Action, Rationalist Theory and the Logic of Appropriateness in International Relations“. *European Journal of International Relations*, Vol. 10, No. 3, 2004, 395–435.
83. Neumann, Iver B., „Returning Practice to the Linguistic Turn. The Case of Diplomacy“. Kn. Harry Bauer ir Elisabetta Brighi (sud.), *Pragmatism in International Relations*. New York: Routledge, 2009, 82–99.
84. Neustadt, Richard E. ir Ernest R. May, *Thinking in Time: The Uses of History for Decision Makers*. Free Press, 1996.
85. Norkus, Zenonas, „Istorika ir istorijos kultūros studijos: Jono Ruseno idėjų bruožai“. Kn. *Istorika. Istorikos darbų rinktinė*. Vilnius: Margi raštai, 2007, 11–36.
86. Olick, Jeffrey, ir Joyce Robbins, „Social Memory Studies: From „Collective Memory“ to the Historical Sociology of Mnemonic Practices“. *Annual Review of Sociology*, Vol. 24, 1998, 105–141.
87. Onuf, Nicholas, „Constructivism: A User’s Manual“. Kn. Vendulka Kubáľková, Nicholas Greenwood Onuf ir Paul Kowert (sud.), *International Relations in A Constructed World*. M.E. Sharpe, 1998, 58–78.
88. Onuf, Nicholas, „Speaking of Policy“. Kn. Vendulka Kubáľková, *Foreign Policy in a Constructed World*. New York: M. E. Sharpe, Inc., 2001, 77–95.
89. Onuf, Nicholas, *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*. Columbia: University of South Carolina Press, 1989.
90. Paris, Roland, „Kosovo and the Metaphor War“. *Political Science Quarterly*, Vol. 117, No. 3, 2002, 423–450.
91. Plėšnys, Albinas, *Analitinės krypties filosofija*. VU leidykla, 2010.
92. Quero, Gonzalo Porcel, „Thus Spoke Franco: The Place of History in the Making of Foreign Policy“. Kn. Vendulka Kubáľková, *Foreign Policy in a Constructed World*. New York: M. E. Sharpe, Inc., 2001, 146–172.

93. Rasmussen, Mikkel V., „The History of a Lesson: Versailles, Munich and the Social Construction of the Past“. *Review of International Studies*, Vol. 29, No. 4, 2003, 499–519.
94. Record, Jeffrey, *Making War, Thinking History. Munich, Vietnam, and Presidential Uses of Force from Korea to Kosovo*. Annapolis, Maryland: Naval Institute Press, 2002.
95. Pehar, Drazen, „Historical Rhetoric and Diplomacy – an Uneasy Cohabitation“. Kn. Jovan Kurbalija ir Hannah Slavik, *Language and Diplomacy*. Malta: DiploProjects, 2001, 117–138.
96. Reus-Smit, Christian, „Reading History Through Constructivist Eyes“. *Millennium*, Vol. 37, No. 2, 2008, 395–414.
97. Ricoeur, Paul, *Interpretacijos teorija: diskursas ir reikšmės perteklius*. Vilnius: Baltos lankos, 2000.
98. Rosecrance, Richard, *International Relations*. New York: McGraw-Hill, 1973.
99. Ruggie, John Gerard, *Constructing The World Polity*. New York: Routledge, 1998.
100. Ruggie, John Gerard, „What Makes the World Hang Together? Neo-utilitarianism and the Social Constructivist Challenge“. *International Organization*, Vol. 52, No. 4, 1998, 855–885.
101. Sakwa, Richard, „‘New Cold War’ or Twenty Years’ Crisis? Russia and International Politics“. *International Affairs*, Vol. 84, No. 2, 2008, 241–267.
102. Schatzki, Theodore R., Karin Knorr Cetina ir Eike von Savigny, *The Practice Turn in Contemporary Theory*. New York: Routledge, 2001.
103. Schlesinger, Arthur M. Jr. Review of *‘Lessons’ of the Past: The Use and Misuse of History in American Foreign Policy*, by Ernest R. May. *The Journal of American History*, Vol. 61, No. 2, 1974, 443–444.
104. Smith, Steve, „Foreign Policy is What States Make of It: Social Construction and International Relations Theory“. Kn. Vendulka Kubáľková, *Foreign Policy in a Constructed World*. New York: M. E. Sharpe, Inc., 2001, 38–55.
105. Smith, Steve, „Historical Sociology and International Relations Theory“. Kn. Stephen Hobden ir John M. Hobson (sud.), *Historical Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, 223–243.
106. Special Issue: Speaking the Language of Exile: Dissidence in International Studies. *International Studies Quarterly*, Vol. 34, No. 3, 1990.

107. Spiegel, Gabrielle M. (sud.), *Practicing History. New Directions in Historical Writing After the Linguistic Turn*. New York, London: Routledge, 2005.
108. Taylor, Andrew J. ir John T. Rourke, „Historical Analogies in the Congressional Foreign Policy Process“. *Journal of Politics*, Vol. 57, 1995, 460–468.
109. Vaughan-Williams, Nick, „International Relations and the ‘Problem of History’“. *Millennium*, Vol. 34, No. 1, 2005, 115–136.
110. Vertzberger, Yaacov Y. I., *The World in Their Minds. Information Processing, Cognition, and Perception in Foreign Policy Decisionmaking*. Stanford: Stanford University Press, 1990.
111. Wendt, Alexander, *Tarptautinės politikos socialinė teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2005.
112. Wertsch, James V., *Voices of Collective Remembering*. Cambridge University Press, 2002.
113. Zashin, Elliot ir Phillip C. Chapman, „The Uses of Metaphor and Analogy: Toward a Renewal of Political Language“. *The Journal of Politics*, Vol. 36, No. 2, 1974, 290–326.
114. Zehfuss, Maja, *Constructivism in International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
115. Zehfuss, Maja, „Constructivism in International Relations: Wendt, Onuf, and Kratochwil“. Kn. Karin M. Fierke ir Knud Erik Jorgensen, *Constructing International Relations: the Next Generation*. N.Y.: M.E. Sharpe, 2001, 54–75.

Kalbos, straipsniai žiniasklaidoje, dokumentai

1. Associated Press, „Putin Hopes Russia-US Ties to Improve“. July 4, 2007. <<http://www.ndtv.com/convergence/ndtv/story.aspx?id=NEWEN20070017737>> [Žiūrėta 2007 07 28].
2. Beyrle, John R., „Hearing Before The Committee On Foreign Relations United States Senate“. June 19, 2008. <<http://moscow.usembassy.gov/beyrlerem-frc.html>> [Žiūrėta 2010 12 11].
3. Burns, William J., „Russia and the U.S.: Cooperation is More Important Than Competition“. *Izvestiya*, December 12, 2007. <<http://moscow.usembassy.gov/burnsint028.html>> [Žiūrėta 2010 12 14].

4. Burns, William J., „The Way to Mutual Understanding“. *Izvestiya*, June 27, 2007. <<http://moscow.usembassy.gov/burnsint020a.html>> [Žiūrėta 2010 12 14]
5. Burns, William J., „U.S.-Russian Mutual Relations: Five Major Areas“. *Diplomat Magazine* (Russia), July 26, 2007. <<http://moscow.usembassy.gov/burnsint024.html>> [Žiūrėta 2010 12 14].
6. Bush, George W., „Discussion on National Security, Homeland Security and the Freedom Agenda at U.S. Army War College“. Carlisle, Pennsylvania. December 17, 2008. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/12/20081217-6.html>> [Žiūrėta 2010 12 01].
7. Bush, George W., „Discussion on Situation in Georgia“. Washington, DC, August 15, 2008. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/08/20080815.html>> [Žiūrėta 2010 12 11].
8. Bush, George W., „Discussion on the Global War on Terror“. Tipp City, Ohio. April 19, 2007. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/04/20070419-3.html>> [Žiūrėta 2010 12 01].
9. Bush, George W., „Interview by Boyko Vassilev Petrov, BNT“. Bulgaria, June 1, 2007. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/06/20070601-5.html>> [Žiūrėta 2010 12 01].
10. Bush, George W., „Joint Press Availability with Prime Minister of Albania, Dr. Sali Berisha“. Tirana, Albania, June 10, 2007. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/06/20070610-1.html>> [Žiūrėta 2010 12 01].
11. Bush, George W., „Joint Statement with President Klaus and Prime Minister Topolánek of the Czech Republic“. Prague, Czech Republic, June 5, 2007. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/06/20070605-3.html>> [Žiūrėta 2010 12 11].
12. Bush, George W., „President Bush Visits Prague, Czech Republic, Discusses Freedom. Prague, Czech Republic“, June 5, 2007. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/06/20070605-8.html>> [Žiūrėta 2010 12 01]
13. Bush, George W., „Roundtable Interview by Foreign Print Media“. May 31, 2007. <<http://georgewbush->

- whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/06/20070601-3.html> [Žiūrėta 2010 12 11].
14. Bush, George W., „Visit to National Defense University, Discussion on Global War on Terror“. Washington, D.C, October 23, 2007. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/10/20071023-3.html>> [Žiūrėta 2010 12 01].
 15. Bush, George W. ir Lech Kaczynski, „Joint Statement with President Kaczynski of Poland“. Gdansk, Poland, June 8, 2007. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/06/20070608-11.html>> [Žiūrėta 2010 12 11].
 16. Bush, George W. ir Vladimir Putin, „President Bush Meets with President Putin“. Kennebunkport, Maine. July 2, 2007. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/07/20070702-2.html>> [Žiūrėta 2010 12 11].
 17. Bush, George W. ir Vladimir Putin, „Remarks by Bush, Russian President Putin in Sochi“. Russia, April 6, 2008. <<http://www.america.gov/st/texttrans-english/2008/April/20080407181125eaifas0.6128656.html>> [Žiūrėta 2010 12 11].
 18. CBS/AP, „Russia Threatens U.S. Over Missile Deal“. Warsaw, Poland, August 20, 2008. <<http://www.cbsnews.com/stories/2008/08/20/world/main4365585.shtml>> [Žiūrėta 2010 12 11].
 19. Cheney, Richard, „Remarks at the Ronald Reagan Presidential Library and Museum“. Simi Valley, California, March 17, 2004. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2004/03/20040317-3.html>> [Žiūrėta 2010 12 01].
 20. Dempsey, Judy, „On Visit to Poland, Lavrov Calls U.S. Shield a Threat to Russia“. *The New York Times*, September 11, 2008. <<http://www.nytimes.com/2008/09/11/world/europe/11iht-poland.4.16080193.html>> [Žiūrėta 2010 12 11].
 21. Edelman, Eric S., „Testimony: Georgia-Russia Crisis, Implications and U.S. Response“. September 10, 2008. <<http://www.america.gov/st/texttrans-english/2008/September/20080910120613eaifas0.5277368.html>> [Žiūrėta 2010 12 12].
 22. Gearan, Anne, „Rice: Russian Attitudes Locked in Past“. *The Washington Post*, May 31, 2007. <http://www.washingtonpost.com/wp->

- dyn/content/article/2007/05/31/AR2007053100461.html [Žiūrėta 2010 12 11].
23. GlobalSecurity, „Weapons of Mass Destruction“. <http://www.globalsecurity.org/wmd/world/russia/rs-24.htm> [Žiūrėta 2010 12 11].
24. Hadley, Stephen, „Press Briefing on the Upcoming United Nations General Assembly“. September 20, 2008. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/09/20080920-2.html>> [Žiūrėta 2010 12 01].
25. Hadley, Stephen, „Remarks by the National Security Advisor to the Center for International Security and Cooperation“. Stanford, California. February 8, 2008. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/02/20080211-6.html>> [Žiūrėta 2010 12 01].
26. Harari, Sam, „UN Hosts Russia-Georgia War Of Words Over Recognition“. August 27, 2008. <http://www.thebulletin.us/site/index.cfm?newsid=20092916&BRD=2737&PAG=461&dept_id=576361&rft=8> [Žiūrėta 2009 05 05].
27. Harding, Luke, „Russia Threatening New Cold War Over Missile Defence“. *The Guardian*, April 11, 2007. <<http://www.guardian.co.uk/world/2007/apr/11/usa.topstories3>> [Žiūrėta 2010 12 12].
28. Joint U.S.-Russian Statement on the Treaty on the Elimination of Intermediate-Range and Shorter-Range Missiles at the 62nd Session of the UN General Assembly. October 25, 2007. <http://moscow.usembassy.gov/st_10252007.html> [Žiūrėta 2010 12 05].
29. Jones, Gareth, „Russian Minister in Poland, Raps U.S. Missile Shield“. *Reuters*, September 11, 2008. <<http://www.reuters.com/article/idUSLB11689920080911>> [Žiūrėta 2010 12 11].
30. Kramer, Andrew E., „Putin Is Said to Compare U.S. Policies to Third Reich“. *The New York Times*, May 10, 2007. <<http://www.nytimes.com/2007/05/10/world/europe/10russia.html?ex=1336449600&en=471cfc92f01754f0&ei=5088&partner=rssnyt&emc=rss>> [Žiūrėta 2010 12 04].
31. McBride, Janet, „Putin Warns West Against Starting Arms Race“. *Reuters*, September 12, 2008. <<http://www.reuters.com/article/idUSLB25447920080912>> [Žiūrėta 2010 12 11].

32. Medvedev, Dmitry, „Why I had to Recognise Georgia’s Breakaway Regions“. *The Financial Times*, August 26, 2008. <<http://www.ft.com/cms/s/0/9c7ad792-7395-11dd-8a66-0000779fd18c.html#axzz1ALOl5Qjf>> [Žiūrėta 2010 12 04].
33. Office of the Press Secretary, „Press Gaggle by a Senior Administration Official. Aboard Air Force One. En route Zagreb, Croatia“. April 4, 2008. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/04/20080404-2.html>> [Žiūrėta 2010 12 01].
34. Perino, Dana, „Press Briefing“. James S. Brady Press Briefing Room, August 28, 2008. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/08/20080828-5.html>> [Žiūrėta 2010 12 01].
35. Perino, Dana, „Press Gaggle. Aboard Air Force One, En route Sochi, Russia“. April 5, 2008. <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/04/20080405-3.html>> [Žiūrėta 2010 12 01].
36. RIA Novosti, „Medvedev Tells Bush Russia Aims to Force Georgia to Accept Peace“. August 9, 2008. <<http://en.rian.ru/russia/20080809/115925621.html>> [Žiūrėta 2010 12 11].
37. RIA Novosti, „Russia Could Aim Rockets at European Missile Shield – Putin“. February 14, 2008. <<http://en.rian.ru/russia/20080214/99201375.html>> [Žiūrėta 2010 12 04].
38. Rice, Condoleezza, „Address on U.S.-Russia Relations At The German Marshall Fund“. Washington, DC, September 18, 2008. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2008/09/109954.htm>> [Žiūrėta 2010 12 11].
39. Rice, Condoleezza, „Interview with Andrey Cherkasov of NTV“. Moscow, Russia, May 15, 2007. <<http://moscow.usembassy.gov/transcript-50.html>> [Žiūrėta 2010 12 11].
40. Rice, Condoleezza, „Interview With Maria Bartiromo on CNBC“. July 6, 2007. <<http://www.scoop.co.nz/stories/WO0707/S00195.htm>> [Žiūrėta 2010 12 12].
41. Rice, Condoleezza, „Interview with Sergey Buntman of Ekho Moskvyy“. Moscow, Russia, May 15, 2007. <<http://moscow.usembassy.gov/transcript-53.html>> [Žiūrėta 2010 12 11].
42. Rice, Condoleezza, „Press Briefing at NATO Headquarters“. Brussels, Belgium, 7 December 2007. <<http://www.america.gov/st/texttrans-english/2007/December/20071207164003eaifas0.3067133.html>> [Žiūrėta 2010 12 11].

43. Rice, Condoleezza, „Press Roundtable“. Moscow, Russia, May 15, 2007. <<http://moscow.usembassy.gov/transcript-51.html>> [Žiūrėta 2010 12 11].
44. Rice, Condoleezza, „Recent Events in Georgia“. Washington, DC, August 13, 2008. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2008/08/108194.htm>> [Žiūrėta 2010 12 11].
45. Rice, Condoleezza, „Remarks En Route to Brussels, Belgium“. August 18, 2008. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2008/08/108552.htm>> [Žiūrėta 2010 12 11].
46. Rice, Condoleezza, „Remarks With Acting Under Secretary of State for Arms Control and International Security John Rood“. Warsaw, Poland, August 20, 2008. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2008/08/108754.htm>> [Žiūrėta 2010 12 11].
47. Rice, Condoleezza, „Remarks with Georgian President Mikheil Saakashvili“. Tbilisi, Georgia, August 15, 2008. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2008/08/108289.htm>> [Žiūrėta 2010 12 11].
48. Rice, Condoleezza, „Remarks With Russian Foreign Minister Sergey Lavrov“. Moscow, Russia, May 15, 2007. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2007/may/84933.htm>> [Žiūrėta 2010 12 11].
49. Rice, Condoleezza ir Robert Gates, „The West Needs a Defense System that Works“. *Nezavisimaya Gazeta*, April 26, 2007. <<http://moscow.usembassy.gov/oped042607.html>> [Žiūrėta 2010 12 11].
50. Rice, Condoleezza ir Sergey Lavrov, „Joint Statement“. Washington, DC, July 3, 2007. <<http://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2007/87638.htm>> [Žiūrėta 2010 12 01].
51. RIEAS, „Vladimir Putin Held Talks With Greek President Karolos Papoulias“. May 31, 2007. <http://www.rieas.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=266&catid=17&Itemid=74> [Žiūrėta 2010 12 11].
52. Roberts, Kristin, „Russia said Flying More Missions Near U.S. Territory“. Reuters, August 13, 2007. <<http://www.reuters.com/article/idUSN1338098420070813>> [Žiūrėta 2010 12 04].
53. Shaidle, Kathy, „Putin's Next Domino“. *FrontPage Magazine*, August 22, 2008. <<http://frontpagemagazine.com/Articles/Read.aspx?GUID=D4FABFB0-74CC-43DC-BFC3-1C053820492C>> [Žiūrėta 2010 12 11].
54. Sky News, „Russia: Nato Provoked Georgia War“. September 19, 2008. <<http://news.sky.com/skynews/Home/World-News/Russian-President->

- Dmitry-Medvedev-Nato-Provoked-Georgia-War/Article/200809315102991?f=rss> [Žiūrėta 2010 12 11].
55. Sokov, Nikolai, „Russian Strategic Aviation Begins Regular Long-Range Flights: Putin Announces ‘Enhanced Air Patrols’“. James Martin Center For Nonproliferation Studies, October 2007. <<http://cns.miis.edu/other/wmdi071008b.htm>> [Žiūrėta 2010 12 04].
56. Stratfor, „Red Alert Intelligence Guidance: The Conflict in South Ossetia“. August 8, 2008. <http://www.stratfor.com/analysis/intelligence_guidance_conflict_south_ossetia> [Žiūrėta 2010 12 11].
57. The Times, „Russian Missile Threat to Europe Raises Cold War Fear Over US Shield“. July 5, 2007. <<http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/europe/article2028710.ece>> [Žiūrėta 2007 07 28].
58. Troianovski, Anton, „Russia Resumes Its Long-Range Air Patrols“. *The Washington Post*, August 18, 2007. <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/08/17/AR2007081702265.html>> [Žiūrėta 2010 12 04].
59. U.S. Department of State, „U.S.-Russia Strategic Framework Declaration“. April 6, 2008. <<http://moscow.usembassy.gov/sochi-declaration-040608.html>> [Žiūrėta 2010 12 11].
60. Администрация Президента РФ, „Концепция внешней политики Российской Федерации“. Пр-1440, 12 июля 2008 г. <<http://archive.kremlin.ru/text/docs/2008/07/204108.shtml>> [Žiūrėta 2010 12 05].
61. Би-би-си, „Иванов: общая система ПРО может появиться к 2020“. 8 июля 2007 г. <http://news.bbc.co.uk/hi/russian/russia/newsid_6281000/6281980.stm> [Žiūrėta 2010 12 05].
62. Би-би-си, „Россия испытала крылатую и баллистическую ракеты“. 29 мая 2007 г. <http://news.bbc.co.uk/hi/russian/russia/newsid_6701000/6701687.stm> [Žiūrėta 2010 12 04].
63. Би-би-си, „Россия „может выйти“ из договора с США о ракетах“. 15 февраля 2007 г. <http://news.bbc.co.uk/hi/russian/russia/newsid_6365000/6365413.stm> [Žiūrėta 2010 12 04].

64. Виноградов, Егор, „Путин пригрозил США выходом из договора о РСМД“. Октябрь 12, 2007 г. <<http://nato.w-europe.org/show.php?art=256&rubr=4>> [Žiūrėta 2010 12 05].
65. ИноСМИ, „Москва согласилась снизить накал антиамериканской риторики“. 16 мая 2007 г. <<http://www.inosmi.ru/world/20070516/234510.html>> [Žiūrėta 2010 12 05].
66. ИноСМИ, „Россия обхаживает старых союзников и демонстрирует открытое неповиновение Западу“. 8 сентября 2008. <<http://www.inosmi.ru/world/20080908/243855.html>> [Žiūrėta 2010 12 05].
67. ИноСМИ, „Россия, заслуживающая уважения“. 25 августа 2008 г. <<http://www.inosmi.ru/translation/243538.html>> [Žiūrėta 2010 12 04].
68. Кузьмин, Владимир, „Владимир Путин: Я не правлю, я просто работаю“. *Российская газета*, Центральный выпуск №4285 от 2 февраля 2007 г. <<http://www.rg.ru/2007/02/02/putin-konf.html>> [Žiūrėta 2010 12 04].
69. Лавров, Сергей, „Стенограмма выступления по итогам переговоров Президента Российской Федерации Д.А.Медведева с Президентом Сирии Б.Асадом“. Сочи, 21 августа 2008 г. <http://www.un.int/russia/new/MainRootrus/docs/off_news/220808/newru2.htm> [Žiūrėta 2010 12 04].
70. Лавров, Сергей, „Текст выступления на открытии международной конференции Бергедорфского форума *Ответственность России в мировой политике*“. Москва, 25 октября 2008 г. <http://www.norway.mid.ru/pr08-16_rus.html> [Žiūrėta 2010 12 04].
71. Литовкин, Дмитрий, „Сергей Иванов: „Наши предложения по ПРО защищают всех““. 5 июля 2007 г. <<http://www.izvestia.ru/armia2/article3105866/?print>> [Žiūrėta 2010 12 05].
72. Медведев, Дмитрий, „Выступление на встрече с представителями политических, парламентских и общественных кругов Германии“. Берлин, 5 июня 2008 г. <<http://kremlin.ru/transcripts/320>> [Žiūrėta 2010 12 05].
73. Медведев, Дмитрий, „Выступление на Конференции по вопросам мировой политики“. Эвиан, 8 октября 2008. <<http://kremlin.ru/transcripts/1659>> [Žiūrėta 2010 12 05].
74. Медведев, Дмитрий, „Выступление на совещании с послами и постоянными представителями Российской Федерации при

- международных организациях“. Москва, 15 июля 2008 г.
<http://archive.kremlin.ru/appears/2008/07/15/1635_type63374type63376type82634_204113.shtml> [Žiūrėta 2010 12 05].
75. Медведев, Дмитрий, „Выступление на церемонии вручения верительных грамот послами иностранных государств“. Москва, Кремль, 18 сентября 2008 г.
<http://archive.kremlin.ru/appears/2008/09/18/1542_type63374type63377type82634_206587.shtml> [Žiūrėta 2010 12 11].
76. Медведев, Дмитрий, „Заявление для прессы и ответы на вопросы журналистов по окончании российско-испанских переговоров“. Константиновский дворец, 1 октября 2008 г.
<http://archive.kremlin.ru/appears/2008/10/01/2140_type63377type63380_207123.shtml> [Žiūrėta 2010 12 04].
77. Дмитрий Медведев, „Интервью российским телеканалам“. 31 августа 2008 г. <<http://kremlin.ru/transcripts/1276>> [Žiūrėta 2010 12 05].
78. Медведев, Дмитрий, „Интервью телекомпании *Аль-Джазира*“. Сочи, 26 августа 2008 г.
<http://archive.kremlin.ru/appears/2008/08/26/2327_type63379type63380_205783.shtml> [Žiūrėta 2010 12 04].
79. Медведев, Дмитрий, „Интервью телекомпании *Би-Би-Си*“. Сочи, 26 августа 2008 г.
<http://archive.kremlin.ru/appears/2008/08/26/2236_type63379type63380_205775.shtml> [Žiūrėta 2010 12 04].
80. Медведев, Дмитрий, „Интервью телекомпании *Раиа тудей*“. Сочи, 26 августа 2008 г.
<http://archive.kremlin.ru/appears/2008/08/26/2018_type63379type63380_205773.shtml> [Žiūrėta 2010 12 04].
81. Медведев, Дмитрий, „Интервью телекомпании *Си-Эн-Эн*“. Сочи, 26 августа 2008 г.
<http://archive.kremlin.ru/appears/2008/08/26/2128_type63379type63380_205774.shtml> [Žiūrėta 2010 12 04].
82. Медведев, Дмитрий, „Послание Федеральному Собранию Российской Федерации“. 5 ноября 2008 г.
<<http://archive.kremlin.ru/text/appears/2008/11/208749.shtml>> [Žiūrėta 2010 12 04].
83. Медведев, Дмитрий, „Стенографический отчёт о встрече с представителями общественных организаций“. Москва, 19 сентября 2008 г.

- http://archive.kremlin.ru/appears/2008/09/19/1828_type63376type63381_206646.shtml> [Žiūrėta 2010 12 04]
84. Медведев, Дмитрий, „Стенографический отчет о встрече с участниками международного клуба *Валдай*“. Москва, 12 сентября 2008 г.
<http://archive.kremlin.ru/appears/2008/09/12/1518_type63374type63376type63381type82634_206408.shtml> [Žiūrėta 2010 12 07].
85. Путин, Владимир, „Встреча с членами международного дискуссионного клуба *Валдай*“. 11 сентября 2008.
<<http://www.government.ru/archive/archive/2008/09/11/8225672.htm>> [Žiūrėta 2010 12 04].
86. Путин, Владимир, „Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции по вопросам политики безопасности“. Мюнхен, 10 февраля 2007 г.
<http://archive.kremlin.ru/appears/2007/02/10/1737_type63374type63376type63377type63381type82634_118097.shtml> [Žiūrėta 2010 12 04].
87. Путин, Владимир, „Выступление на расширенном заседании Государственного совета ,О стратегии развития России до 2020 года““. Москва, Кремль, 8 февраля 2008 г.
<<http://archive.kremlin.ru/text/appears/2008/02/159528.shtml>> [Žiūrėta 2010 12 04].
88. Путин, Владимир, „Ежегодная большая пресс-конференция“. Москва, 14 февраля 2008 г.
<http://archive.kremlin.ru/appears/2008/02/14/1327_type63380type82634_160108.shtml> [Žiūrėta 2010 12 07].
89. Путин, Владимир, „Заявление для прессы и ответы на вопросы по итогам XX саммита Россия–Евросоюз“. Португалия, Мафра, 26 октября 2007 г.
<http://archive.kremlin.ru/appears/2007/10/26/2205_type63377type63380_149679.shtml> [Žiūrėta 2010 12 04].
90. Путин, Владимир, „Заявление для прессы после антитеррористических учений „Мирная миссия-2007“ и саммита Шанхайской организации сотрудничества“. Челябинская область, Чебаркуль, 17 августа 2007 г.
<http://archive.kremlin.ru/appears/2007/08/17/2146_type63374type82634_141821.shtml> [Žiūrėta 2010 12 04].
91. Путин, Владимир, „Интервью журналистам печатных средств массовой информации из стран – членов *Группы восьми*“. 4 июня 2007 г.
<http://archive.kremlin.ru/appears/2007/06/04/0727_type63379_132615.shtml> [Žiūrėta 2010 12 04].

92. Путин, Владимир, „Интервью журналу *TIME*“. 19 декабря 2007 г.
<http://archive.kremlin.ru/appears/2007/12/19/1607_type63379_154772.shtml> [Žiūrėta 2010 12 04].
93. Путин, Владимир, „Послание Федеральному Собранию Российской Федерации“. 26 апреля 2007 г.
<http://archive.kremlin.ru/appears/2007/04/26/1156_type63372type63374type82634_125339.shtml> [Žiūrėta 2010 12 04].
94. РИА Новости, „Иванов: решение о полетах дальней авиации – это не холодная война“. 23 августа 2007 г.
<<http://www.rian.ru/society/20070823/73731697.html>> [Žiūrėta 2010 12 05].
95. РИА Новости, „’Холодной войны’ не будет, но отношения с НАТО изменятся – Рогозин“. 19 августа 2008 г.
<<http://www.rian.ru/politics/20080819/150505067.html>> [Žiūrėta 2010 12 05].
96. Русская линия, „Юрий Балуевский: Элементы американской ПРО в Европе направлены против России“. 13 ноября 2007 г.
<<http://rusk.ru/newsdata.php?idar=174163>> [Žiūrėta 2010 12 05].
97. Указ Президента РФ „О Приостановлении Российской Федерацией Действия Договора об Обычных Вооруженных Силах в Европе и Связанных с Ним Международных Договоров“. 13 июля 2007 г. N 872.
<http://lawrussia.ru/texts/legal_406/doc406a570x935.htm> [Žiūrėta 2010 12 04].
98. Шишлин, Владимир, „Путин и Медведев предостерегают Запад от цинизма и забвения уроков истории“. *Интерфакс*, 11 августа 2008.
<<http://www.interfax.ru/politics/txt.asp?id=26548>> [Žiūrėta 2010 12 05].